

HANDBOK

Handbok om europeisk rätt rörande asyl, gränser och invandring

Utgåva 2020

COUNCIL OF EUROPE

Manuskriptet för den tredje utgåvan av denna handbok färdigställdes i juli 2020. Den publicerades ursprungligen på fem språk i december 2020. Denna tredje utgåva innehåller ändringarna av EU:s regelverk på området asyl, gränser och invandring samt utvecklingen av europeisk rättspraxis sedan 2014. Den första utgåvan publicerades på fyra språk 2013, följt av den andra utgåvan 2014. Framtida uppdateringar av denna handbok kommer att göras tillgängliga på webbplatsen för Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) på <http://fra.europa.eu/en/theme/asylum-migration-borders> och på webbplatsen för Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) på www.echr.coe.int under "Case-law > Joint publications" (rättspraxis).

Kopiering tillåten med angivande av källan, dock ej i kommersiellt syfte.

Foto (omslag och inlaga): © iStockphoto

© Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter och Europarådet, 2025

Tillstånd för användning eller mångfaldigande av delar som inte ägs av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter/Europarådet kan behöva sökas direkt från respektive upphovsrättsinnehavare.

Varken Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter/Europarådet eller någon person som agerar på byråns/Europarådets vägnar ansvarar för hur nedanstående uppgifter används.

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2025

Europarådet:	ISBN 978-92-871-9783-2		
FRA – print:	ISBN 978-92-9489-287-4	doi:10.2811/231155	TK-02-20-493-SV-C
FRA – web:	ISBN 978-92-9489-288-1	doi:10.2811/302576	TK-02-20-493-SV-N

Denna handbok utarbetades på engelska. Europadomstolen tar inget ansvar för kvaliteten på översättningarna till andra språk. De åsikter som uttrycks i denna handbok är inte bindande för Europadomstolen. I handboken hänvisas till vissa kommentarer och handböcker. Europadomstolen tar inget ansvar för innehållet i dessa, och att dessa publikationer finns med i denna förteckning innebär inte någon form av godkännande av dem. Ytterligare publikationer står förtecknade på internetsidorna för Europadomstolens bibliotek på echr.coe.int.

Handbok om europeisk rätt rörande asyl, gränser och invandring

Utgåva 2020

Förord

Sedan 2011 har Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter, Europarådet och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna publicerat handböcker om olika områden av EU-rätten. Denna handbok ger en översikt över de europeiska rättsliga standarder som är relevanta för asyl, gränser och invandring och förklarar både Europarådets och EU:s tillämpliga åtgärder.

Den är avsedd för jurister, domare, åklagare, gränskontrolltjänstemän, immigrations-tjänstemän och andra som arbetar med nationella myndigheter, samt nationella institutioner för mänskliga rättigheter, icke-statliga organisationer och andra organ som kan ställas inför rättsliga frågeställningar beträffande dessa områden.

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna blev rättsligt bindande när Lissabonfördraget trädde i kraft i december 2009. Den har samma rättsverkan som EU:s grundfördrag. I Lissabonfördraget föreskrivs också EU:s anslutning till den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som är rättsligt bindande för alla medlemsstater i EU och Europarådet.

Sedan den andra utgåvan av denna handbok publicerades 2014 har det skett en betydande utveckling av EU-rätten rörande asyl, gränser och invandring. Till exempel har det antagits ett antal EU-instrument för att uppgradera eller inrätta nya stora it-system i EU för att hantera migration. Det har också gjorts mindre lagstiftningsändringar – till exempel i Schengenregelverket om gränser, irreguljär migration och viseringar.

På samma sätt har Europeiska unionens domstol klargjort flera rättsliga frågor som har uppstått i samband med genomförandet av EU:s migrations- och asyllagstiftning i sin ständigt växande rättspraxis. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har också avkunnat ett antal viktiga domar, särskilt när det gäller mottagningsvillkor för asylsökande. Mot bakgrund av dessa ändringar krävdes en uppdatering av handboken för att säkerställa att dess rättsliga vägledning förblir korrekt.

Det är mycket viktigt att förbättra förståelsen för de gemensamma principer som har utvecklats i de två europeiska domstolarnas rättspraxis och i EU:s förordningar och direktiv. En sådan förståelse bidrar till att säkerställa att relevanta europeiska

standarder och skyddsåtgärder genomförs korrekt och att de grundläggande rättigheterna respekteras fullt ut på nationell nivå. Vi hoppas att denna handbok kommer att bidra till att främja detta viktiga mål.

Marialena Tsirli

Kanslichef vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Sirpa Rautio

Direktör vid Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter

Innehåll

FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	11
HUR HANDBOKEN BÖR ANVÄNDAS	14
INLEDNING	19
Europarådet	19
Europeiska unionen	21
Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna	25
Europeiska unionens anslutning till Europakonventionen	27
Huvudpunkter	28
1 TILLTRÄDE TILL TERRITORIET OCH TILLGÅNG TILL FÖRFARANDEN	29
Inledning	31
1.1. Schengenregler för visering	32
1.2. Förhindrande av olaglig inresa	35
1.3. Inreseförbud och Schengenregistreringar	36
1.4. Kontroller vid gränsövergångsställen	40
1.5. Inre gränser inom Schengenområdet	41
1.6. Lokal gränstrafik	42
1.7. Transitzoner	43
1.8. Tillgång till asyl	44
1.9. Push-backs och pull-backs till havs	47
Huvudpunkter	49
2 STORA IT-SYSTEM I EU OCH INTEROPERABILITET	51
Inledning	53
2.1. EU:s stora it-system	54
2.1.1. Systemet med databas för uppgifter om asylsökandes fingeravtryck (Eurodac)	55
2.1.2. Informationssystemet för viseringar (VIS)	56
2.1.3. Schengens informationssystem (SIS)	56
2.1.4. In- och utresesystemet	57
2.1.5. EU-systemet för reseuppgifter och resetillstånd (Etias)	58
2.1.6. Det europeiska informationssystemet för utbyte av uppgifter ur kriminalregister avseende tredjelandsmedborgare (Ecris-TCN)	59
2.1.7. Europol's informationssystem (EIS)	59
2.2. Interoperabilitet	62
2.2.1. En gemensam databas för identitetsuppgifter	62

2.2.2. Den europeiska sökportalen	63
2.2.3. Detektor för multipla identiteter	63
2.2.4. Gemensam biometrisk matchningstjänst	64
2.3. Tillsyn	64
2.4. Ändamålsbegränsning, uppgiftsminimering och uppgifternas korrekthet	66
2.5. Rätt till information	69
2.6. Åtkomst till uppgifter	72
2.7. Överföring av uppgifter till tredje parter	75
2.8. De registrerades rättigheter	76
Huvudpunkter	79
3 STATUS OCH TILLHÖRANDE DOKUMENTATION	81
Inledning	82
3.1. Asylsökande	83
3.2. Erkända flyktingar och personer som erkänns vara i behov av subsidiärt skydd	85
3.3. Offer för människohandel och särskilt exploaterande arbetsförhållanden	86
3.4. Personer som berörs av interimistiska åtgärder enligt regel 39	88
3.5. Irreguljära migranter	90
3.6. Varaktigt bosatta	92
3.7. Turkiska medborgare	95
3.8. Brittiska medborgare	98
3.9. Tredjelandmedborgare som är familjemedlemmar till medborgare i EES eller Schweiz	99
3.10. Statslösa och förlust av medborgarskap eller dokumentation	100
Huvudpunkter	102
4 FASTSTÄLLANDE AV RÄTTEN TILL ASYL OCH HINDER FÖR AVLÄGSNANDE: MATERIELLA FRÅGESTÄLLNINGAR	105
Inledning	108
4.1. Rätten till asyl och principen om <i>non-refoulement</i>	108
4.1.1. Riskens beskaffenhet enligt unionsrätten	112
4.1.2. Riskens beskaffenhet enligt Europakonventionen	116
4.1.3. Riskbedömning	122
4.1.4. Tillräckligt skydd	125
4.1.5. Internflyktsalternativ	129
4.1.6. Skydd på annat håll	130
4.1.7. Uteslutning från internationellt skydd	133
4.1.8. Upphörande av internationellt skydd	135
4.2. Kollektiv avvisning eller utvisning	136

4.3.	Hinder för avlägsnande av andra människorättsskäl	139
4.4.	Tredjelandssmedborgare som åtnjuter en högre grad av skydd mot avlägsnande	142
4.4.1.	Varaktigt bosatta	142
4.4.2.	Tredjelandssmedborgare som är familjemedlemmar till medborgare i EES eller Schweiz	142
4.4.3.	Turkiska medborgare	144
	Huvudpunkter	145
5	PROCESSUELLA GARANTIER OCH RÄTTSLIGT BISTÅND I ASYLÄRENDE OCH ÄRENDE SOM RÖR ÅTERVÄNDANDE	147
	Inledning	149
5.1.	Asylförfaranden	149
5.1.1.	Intervju, prövningsförfarande och inledande beslutsfattande	150
5.1.2.	Rätt till ett effektivt rättsmedel	152
5.1.3.	Överklaganden med automatisk suspensiv verkan	155
5.1.4.	Påskyndade asylförfaranden	159
5.2.	Dublinförfarandet	160
5.3.	Förfaranden relaterade till mottagningsvillkoren för asylsökande	165
5.4.	Återvändandeförfaranden	166
5.5.	Rättsligt bistånd i asylförfaranden och återvändandeförfaranden	169
5.5.1.	Rättsligt bistånd i asylförfaranden	171
5.5.2.	Rättsligt bistånd i återvändandeförfaranden	171
5.5.3.	Rättsligt bistånd för att överklaga mottagningsvillkoren	172
	Huvudpunkter	173
6	PRIVAT- OCH FAMILJELIV OCH RÄTTEN ATT INGÅ ÄKTENSKAP	175
	Inledning	177
6.1.	Rätten att ingå äktenskap och bilda familj	179
6.2.	Familjeregularisering	182
6.3.	Familjeåterförening	191
6.4.	Sammanhållning av familjen – skydd mot utvisning	197
6.4.1.	Upplöst relation	197
6.4.2.	Fällande domar i brottmål	198
	Huvudpunkter	202
7	FÖRVAR OCH BEGRÄNSNINGAR AV RÖRELSEFRIHETEN	205
	Inledning	208
7.1.	Frihetsberövande eller begränsning av den fria rörligheten?	209
7.2.	Alternativ till förvar	211
7.3.	Uttömmande lista över undantag till rätten till frihet	213
7.3.1.	Förvar för att förhindra otillåten inresa i landet	217

7.3.2.	Frihetsberövande i avvaktan på avlägsnande eller utlämning	218
7.4.	Lagstadgat	222
7.5.	Nödvändighet och proportionalitet	223
7.6.	Godtycklighet	225
7.6.1.	God tro	226
7.6.2.	Skyndsamhet	227
7.6.3.	Realistiska utsikter till avlägsnande	228
7.6.4.	Maximal förvarstid	229
7.7.	Förvar av personer med särskilda behov	231
7.8.	Rättssäkerhetsgarantier	234
7.8.1.	Rätt att upplysas om skälen	235
7.8.2.	Rätt till omprövning av förvar	237
7.9.	Förhållanden i samband med förvar	239
7.10.	Ersättning för olagligt förvar	242
	Huvudpunkter	243
8	PÅTVINGAT ÅTERVÄNDANDE OCH SÄTTET FÖR AVLÄGSNANDE	245
	Inledning	246
8.1.	Genomförande av avlägsnande: säkert, värdigt och humant	247
8.2.	Konfidentialitet	249
8.3.	Allvarlig skada orsakad av tvångsåtgärder	250
8.4.	Utredningar	253
	Huvudpunkter	254
9	EKONOMISKA OCH SOCIALA RÄTTIGHETER	255
	Inledning	258
9.1.	De viktigaste rättskällorna	259
9.2.	Ekonomiska rättigheter	262
9.2.1.	Familjemedlemmar till medborgare i EES och Schweiz	264
9.2.2.	Utstationerade arbetstagare	265
9.2.3.	Innehavare av EU-blåkort, forskare och studerande	266
9.2.4.	Turkiska medborgare	267
9.2.5.	Varaktigt bosatta och personer som omfattas av familjeåterföreningsdirektivet	268
9.2.6.	Medborgare i andra länder som har associerings- eller samarbetsavtal	269
9.2.7.	Asylsökande och flyktingar	272
9.2.8.	Irreguljära migranter	272
9.3.	Utbildning	273
9.4.	Boende	276

9.5. Hälso- och sjukvård	282
9.6. Social trygghet och socialt bistånd	286
Huvudpunkter	291
10 PERSONER MED SÄRSKILDA BEHOV	295
Inledning	296
10.1. Ensamkommande barn	297
10.1.1. Mottagning och behandling	298
10.1.2. Åldersbedömning	302
10.2. Offer för människohandel	303
10.3. Personer med funktionsnedsättning	306
10.4. Offer för tortyr	307
10.5. Offer för könsrelaterat våld	309
Huvudpunkter	311
VIDARE LÄSNING	313
KÄLLOR PÅ WEBBEN	321
FÖRTECKNING ÖVER RÄTTSPRAXIS	325
HUR MAN HITTAR RÄTTSPRAXIS FRÅN DE EUROPEISKA DOMSTOLARNA	345
EU-INSTRUMENT OCH ETT URVAL AV ÖVERENSKOMMELSER	351
BILAGA 1: TILLÄMPLIGHETEN AV DE EU-FÖRORDNINGAR OCH EU-DIREKTIV SOM NÄMNS I HANDBOKEN	362
BILAGA 2: TILLÄMPLIGHETEN AV ETT URVAL AV EUROPARÅDETS INSTRUMENT	370
BILAGA 3: GODKÄNNANDE AV BESTÄMMELSERNA I DEN EUROPEISKA SOCIALA STADGAN	373
BILAGA 4: GODKÄNNANDE AV ETT URVAL AV FN-KONVENTIONER	377
BILAGA 5: LANDSKODER SOM ANVÄNDS I BILAGORNA	379

Förkortningar

AKS	Afrika, Karibien och Stillahavsområdet
barnkonventionen	Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
BMS	gemensam biometrisk matchningstjänst (Biometric Matching Service)
CETS	Europarådets fördragsserie (Council of Europe Treaty Series)
CIR	gemensam databas för identitetsuppgifter
CoE	Europarådet (Council of Europe)
CPT	Europeiska kommittén till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
CRPD	Förenta nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
dataskydds-förordningen	den allmänna dataskyddsförordningen
DPA	dataskyddsmyndighet (data protection authority)
Easo	Europeiska stödkontoret för asylfrågor
Ecris-TCN	det europeiska informationssystemet för utbyte av uppgifter ur kriminalregister avseende tredjelandsmedborgare
ECSR	Europeiska kommittén för sociala rättigheter (European Committee of Social Rights)
EDPS	Europeiska datatillsynsmannen
EEG	Europeiska ekonomiska gemenskapen
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EES-medborgare	medborgare i en av de 27 EU-medlemsstaterna, Island, Liechtenstein och Norge
Efta	Europeiska frihandelssammanslutningen
EG-domstolen	Europeiska gemenskapernas domstol (sedan december 2009, Europeiska unionens domstol)

EIS	Europols informationssystem
Eppo	Europeiska åklagarmyndigheten
ESC	den europeiska sociala stadgan (European Social Charter)
ESP	den europeiska sökportalen
Etias	EU-system för reseuppgifter och resetillstånd
EU	Europeiska unionen
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol (före december 2009, Europeiska gemenskapernas domstol)
EUF-fördraget	fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
EU-fördraget	fördraget om Europeiska unionen
eu-Lisa	Europeiska unionens byrå för den operativa förvaltningen av stora it-system inom området frihet, säkerhet och rättvisa
Eurodac	system med databas för uppgifter om asylsökandes fingeravtryck
Eurojust	Europeiska unionens byrå för straffrättsligt samarbete
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakonventionen	den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Europol	Europeiska unionens byrå för samarbete inom brottsbekämpning
EU-stadgan	Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
FN	Förenta nationerna
FRA	Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter
Frontex	Europeiska gräns- och kustbevakningsbyrån
GC	stor avdelning (Grand Chamber)
GRETA	Expertgruppen för åtgärder mot människohandel (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings)

HRC	kommitté för mänskliga rättigheter (Human Rights Committee)
ICCPR	den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (International Covenant on Civil and Political Rights)
in- och utresesystem	in- och utresesystem för registrering av in- och utreseuppgifter och av uppgifter om nekad inresa för tredjelandsmedborgare som passerar medlemsstaternas yttre gränser
it	informationsteknik
MID	detektor för multipla identiteter
NGO	icke-statlig organisation (non-governmental organisation)
PACE	Europarådets parlamentariska församling (Parliamentary Assembly of the Council of Europe)
PPU	förfarande för brådskande mål om förhandsavgörande
SAR	sök- och räddningsinsatser (Search and Rescue)
SFRY	Socialistiska förbundsrepubliken Jugoslavien (Socialist Federal Republic of Yugoslavia)
SIS	Schengens informationssystem
Solas	den internationella konventionen om säkerheten för människoliv till sjöss
tortyrkonventionen	Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
UNHCR	FN:s flyktingkommissariat
Unmik	Förenta nationernas interimistiska uppdrag i Kosovo
UNRWA	FN:s hjälporganisation för Palestinaflyktingar
VIS	Informationssystemet för viseringar

Hur handboken bör användas

Denna handbok ger en översikt över den gällande lagstiftningen om asyl, gränsförvaltning och invandring i unionsrätten och i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). I handboken granskas situationen för de utlänningar som i EU brukar benämnas tredjelandsmedborgare, även om en sådan distinktion inte är relevant för den citerade europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Handboken täcker inte EU-medborgares rättigheter eller rättigheter för medborgare i Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz, som enligt unionsrätten kan resa in i och fritt röra sig inom EU:s territorium. Det kommer att hänvisas till dessa kategorier av medborgare enbart när det är nödvändigt för att förstå situationen för familjemedlemmar som är tredjelandsmedborgare.

Enligt unionsrätten finns det drygt 25 olika kategorier av tredjelandsmedborgare, som vardera har olika rättigheter som kan variera beroende på vilka anknytningar de har till EU:s medlemsstater eller till följd av deras behov av särskilt skydd. För vissa personer, t.ex. asylsökande, innehåller unionsrätten en heltäckande uppsättning bestämmelser. I andra fall, t.ex. när det gäller studenter, forskare, au pairer, säsongsarbetare och högkvalificerade arbetstagare, har EU antagit gemensamma bestämmelser om tillträde för dem. Vissa av de villkor som anges i direktiven är dock frivilliga eller reglerar vissa aspekter, samtidigt som andra rättigheter överläts åt EU:s medlemsstater att avgöra. I allmänhet brukar tredjelandsmedborgare som får tillstånd att bosätta sig i EU beviljas mer omfattande rättigheter än de som endast vistas där tillfälligt. Den 1 februari 2020 utträdde Förenade kungariket ur EU. Enligt avtalet om utträde inrättas en övergångsperiod fram till och med den 31 december 2020 under vilken unionsrätten fortsatt är tillämplig på Förenade kungariket ⁽¹⁾. I [tabell 1](#) finns en bred översikt över de olika kategorierna av tredjelandsmedborgare enligt unionsrätten.

Denna handbok är avsedd att vara till stöd för rättstillämpare som inte är specialiserade inom lagstiftning om asyl, gränser och invandring. Den är avsedd för jurister, domare, åklagare, gränskontrolltjänstemän, migrationstjänstemän och andra som arbetar med nationella myndigheter, samt icke-statliga organisationer och andra organ som kan ställas inför rättsliga frågeställningar beträffande dessa områden.

(¹) Avtalet om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands utträde ur Europeiska unionen och Europeiska atomenergigemenskapen (EUT L 29, 2020, s. 7).

Den är en första referenspunkt vid tillämpning av både unionsrätten och Europakonventionen avseende dessa ämnesområden och förklarar hur varje fråga regleras enligt unionsrätten och enligt Europakonventionen, den europeiska sociala stadgan och Europarådets övriga instrument. Varje kapitel inleds med en tabell över gällande lagbestämmelser i de båda europeiska rättssystemen. Därefter presenteras de berörda lagarna i de båda europeiska rättsordningarna i tur och ordning när de är tillämpliga under respektive rubrik. Detta gör det möjligt för läsaren att se var de båda rättssystemen är lika och var de skiljer sig åt.

Rättstillämpare i länder utanför EU som är medlemmar i Europarådet och därmed parter till Europakonventionen kan få tillgång till information som är relevant för deras eget land genom att gå direkt till avsnitten om Europakonventionen. Rättstillämpare i EU-medlemsstater behöver använda båda avsnitten eftersom deras länder är bundna av båda rättsordningarna. För dem som behöver mer information om en viss fråga finns det en förteckning med referenser till mer specialiserat material i avsnittet "[Vidare läsning](#)" i handboken.

Europakonventionens bestämmelser presenteras genom korta hänvisningar till ett urval av Europadomstolens domar som berör de ämnen som handboken täcker. Dessa har valts ut bland det stora antalet domar och beslut från Europadomstolen som berör migrationsfrågor.

Unionsrätten finns i lagstiftningsåtgärder som har antagits, i relevanta bestämmelser i fördragen och i synnerhet i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna såsom de tolkats i EU-domstolens rättspraxis eller i EG-domstolens rättspraxis fram till 2009.

Den rättspraxis som beskrivs eller citeras i handboken ger exempel på en viktig del av både Europadomstolens och EU-domstolens rättspraxis. Riktlinjerna i slutet av handboken är avsedda som hjälp för läsaren för att söka efter rättspraxis på internet.

Det är inte alla EU-medlemsstater som är bundna av samtliga olika delar av EU-lagstiftningen om asyl, gränsförvaltning och invandring. I [bilaga 1](#) om tillämpligheten av de EU-förordningar och EU-direktiv som nämns i handboken finns en översikt över vilka stater som är bundna av vilken lagstiftning. Där framgår också att Danmark och Irland är de länder som oftast har valt att avstå från de instrument som förtecknas i handboken. Många av de EU-instrument som berör gränser,

inklusive Schengenregelverket – det vill säga all unionsrätt som antagits på området – och vissa andra EU-rättsinstrument är även tillämpliga på vissa andra länder än EU-medlemsstaterna, nämligen Island, Liechtenstein, Norge och/eller Schweiz.

Alla Europarådets medlemsstater är parter till Europakonventionen, men alla har inte undertecknat eller ratificerat Europakonventionens samtliga protokoll eller är konventionsstater till de andra Europarådskonventioner som nämns i handboken. I [bilaga 2](#) finns en översikt över tillämpligheten hos utvalda instrument från Europarådet, däribland relevanta protokoll till Europakonventionen.

Det finns även betydande skillnader mellan de stater som är parter till den europeiska sociala stadgan. Stater som ansluter sig till den europeiska sociala stadgans system får bestämma om de vill underteckna enskilda artiklar eller ej, även om det finns vissa minimikrav. I [bilaga 3](#) finns en översikt över godkännanden av den europeiska sociala stadgans bestämmelser.

Handboken täcker inte internationell lagstiftning om de mänskliga rättigheterna eller flyktinglagstiftning, förutom när sådan lagstiftning uttryckligen har införlivats i Europakonventionen eller unionsrätten. Detta är fallet för Genèvekonventionen angående flyktingars rättsliga ställning (1951 års flyktingkonvention), som det finns en uttrycklig hänvisning till i artikel 78 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget). Europeiska stater förblir givetvis bundna av alla fördrag som de är parter till. De tillämpliga internationella instrumenten förtecknas i [bilaga 4](#).

Handboken innehåller en inledning med en kortfattad förklaring av vilken roll som de båda rättssystemen spelar enligt Europakonventionen och unionsrätten, samt tio kapitel som täcker följande frågor:

- Tillträde till territoriet och tillgång till förfaranden.
- Stora it-system i EU och interoperabilitet.
- Status och tillhörande dokumentation.
- Fastställande av rätten till asyl och hinder för avlägsnande: materiella frågor.
- Rättssäkerhetsgarantier och rättsligt stöd i asylärenden och ärenden som rör återvändande.

- Privat- och familjeliv och rätten att ingå äktenskap.
- Förvar och begränsningar av rörelsefriheten.
- Påtvingat återvändande och sättet för avlägsnande.
- Ekonomiska och sociala rättigheter.
- Personer med särskilda behov.

Varje kapitel täcker ett särskilt ämne och korshänvisningar till andra ämnen och kapitel ger en mer heltäckande förståelse av det gällande regelverket. Viktiga punkter presenteras i slutet av respektive kapitel.

Handboken omfattar endast lagstiftning som är i kraft i juli 2020. Tänk på att EU-lagstiftningen ofta ändras. Lagändringar och den senaste konsoliderade versionen av olika EU-rättsakter finns tillgängliga via eur-lex.europa.eu. När det till exempel gäller det gemensamma europeiska asylsystemet lade Europeiska kommissionen 2016 fram flera lagstiftningsförslag för att se över alla EU:s asyllagstiftningsinstrument, som förtecknas i "[EU-rättsliga instrument och ett urval av överenskommelser](#)". Dessa lagstiftningsförslag var fortfarande under behandling i juli 2020.

Den elektroniska versionen av handboken innehåller hyperlänkar till rättspraxis i de båda europeiska domstolarna och till citerad EU-lagstiftning. Hyperlänkar till EU-rättskällor leder läsaren till översiktssidor på eur-lex.europa.eu, varifrån läsaren kan öppna målet eller rättsakten på något av de tillgängliga EU-språken.

Tabell 1: Kategorier av tredjelandsmedborgare enligt unionsrätten

Personer vars rättigheter härrör från EU:s bestämmelser om fri rörlighet	Familjemedlemmar till medborgare i EU-medlemsstater
	Medborgare i Förenade kungariket fram till övergångsperiodens utgång
Personer vars rättigheter härrör från internationella avtal	Familjemedlemmar till medborgare i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och Schweiz
	Turkiska medborgare och deras familjemedlemmar
	Medborgare i tredjeländer som har slutit bilaterala eller multilaterala avtal med EU (över 100 länder)

Kortvariga och varaktiga invandrare	Familjemedlemmar till referenspersoner som är tredjelandsmedborgare
	Varaktigt bosatta i EU
	Innehavare av EU-blåkort och deras familjemedlemmar
	Utstationerade arbetstagare
	Forskare
	Personer som är föremål för företagsintern överföring
	Studenter
	Au pairer
	Säsongarbetare
	Innehavare av tillstånd för lokal gränstrafik
	Innehavare av visering för längre vistelse
Korttidsbesökare	Tredjelandsmedborgare utan viseringskrav
	Tredjelandsmedborgare med viseringskrav
Personer som behöver skydd	Asylsökande
	Personer som beviljats subsidiärt skydd
	Personer som beviljats tillfälligt skydd
	Flyktingar
	Offer för människohandel
Irreguljära migranter	Tredjelandsmedborgare som vistas olagligt
	Tredjelandsmedborgare som vistas olagligt och vars avlägsnande har skjutits upp

Observera: En tredjelandsmedborgare kan tillhöra mer än en kategori.

Källa: Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA), 2020.

Inledning

I denna inledning förklaras kortfattat de båda europeiska rättsordningarnas roll när det gäller reglering av migration. Hänvisningarna till Europarådets rättssystem gäller huvudsakligen den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och den rättspraxis som Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) utarbetat, samt, i förekommande fall, den europeiska sociala stadgan. Unionsrätten presenteras huvudsakligen genom relevanta förordningar och direktiv och bestämmelserna i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

Europarådet

Europarådet bildades efter andra världskrigets slut för att förena de europeiska staterna i syfte att främja rättsstatsprincipen, demokrati och mänskliga rättigheter. I juli 2020 bestod Europarådet av 47 medlemsstater, inklusive alla EU:s medlemsstater.

År 1950 antog Europarådet Europakonventionen, som i enlighet med artikel 19 inrättade Europadomstolen som en rättslig mekanism för att säkerställa att stater iakttag sina skyldigheter enligt konventionen.

Europadomstolen behandlar klagomål från enskilda personer, grupper av enskilda personer, icke-statliga organisationer eller juridiska personer om påstådda överträdelser av konventionen. Den kan också granska mål mellan stater som en eller flera medlemsstater i Europarådet tagit upp mot en annan medlemsstat. En klagande hos Europadomstolen behöver inte vara medborgare eller lagligt bosatt i någon

av de fördragsslutande staterna ⁽²⁾). Enligt artikel 1 i Europakonventionen ska staterna "garantera" konventionsrättigheterna till "var och en, som befinner sig under deras jurisdiktion". I vissa särskilda fall kan begreppet jurisdiktion sträcka sig utöver en stats territorium. En konventionsstat till Europakonventionen är ansvarig enligt artikel 1 i Europakonventionen för alla dess organs handlingar och underlåtenheter oavsett om handlingen eller underlåtenheten i fråga var en följd av nationell lag eller av nödvändigheten att fullgöra internationella förpliktelser ⁽³⁾).

Migrationsfrågor har gett upphov till en omfattande rättspraxis från Europadomstolen. I denna handbok presenteras utvalda exempel. De rör huvudsakligen artikel 3 (förbud mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling och bestraffning), artikel 5 (rätt till frihet och säkerhet), artikel 8 (rätt till skydd för privat- och familjeliv) och artikel 13 (rätt till ett effektivt rättsmedel) i Europakonventionen. Enligt artikel 13 i Europakonventionen är staterna skyldiga att ge tillgång till ett inhemskt rättsmedel för klagomål som görs i enlighet med konventionen.

Enligt subsidiaritetsprincipen har staterna huvudansvaret för att säkerställa sitt fullgörande av skyldigheterna enligt Europakonventionen och överklagande till Europadomstolen är en sista utväg. Staterna har ett utrymme för skönsmåsig bedömning. Europadomstolen ersätter inte oberoende och opartiska inhemska domstolar när dessa noggrant har prövat omständigheterna i fallet, tillämpat relevanta människorättsstandarder i enlighet med Europadomstolen och dess rättspraxis, på ett tillfredsställande sätt vägt sökandens personliga intressen mot det mer generella allmänintresset och kommit fram till slutsatser som "varken är godtyckliga eller uppenbart orimliga" ⁽⁴⁾.

Staterna har en internationell förpliktelse att säkerställa att deras tjänstemän följer Europakonventionen. Alla Europarådets medlemsstater har nu införlivat eller genomfört Europakonventionen i sin nationella lagstiftning, vilket kräver att domare och tjänstemän ska handla i överensstämmelse med konventionens bestämmelser.

⁽²⁾ Europakonventionen innehåller endast ett fåtal bestämmelser där utlänningar uttryckligen nämns eller där vissa rättigheter begränsas till medborgare eller personer som vistas lagligen i den berörda staten (se, t.ex., artikel 5.1 f i Europakonventionen; artiklarna 2, 3 och 4 i protokoll nr 4 till Europakonventionen och artikel 1 i protokoll nr 7 till Europakonventionen).

⁽³⁾ Europadomstolens dom av den 18 februari 1999 i mål nr 24833/94, *Matthews mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkt 32; Europadomstolens dom av den 30 juni 2005 i mål nr 45036/98, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi mot Irland* [stor avdelning], punkt 153.

⁽⁴⁾ Europadomstolens dom av den 6 juni 2017 i mål nr 33809/15, *Faruk Rooma Alam mot Danmark* (beslut), punkt 35.

År 1961 antog Europarådet den europeiska sociala stadgan (reviderad 1996) för att garantera grundläggande sociala och ekonomiska rättigheter. I juli 2020 hade 43 av Europarådets 47 medlemsstater ratificerat den europeiska sociala stadgan ⁽⁵⁾. I den europeiska sociala stadgan föreskrivs ingen domstol, men den innefattar Europeiska kommittén för sociala rättigheter, som består av oberoende experter som avgör huruvida nationell rätt och praxis är förenlig med stadgan inom ramen för två förfaranden: rapporteringsförfarandet, som innebär att staterna regelbundet lämnar in nationella rapporter, och förfarandet för kollektiva klagomål ⁽⁶⁾, som gör det möjligt för organisationer att lämna in klagomål. Europeiska kommittén för sociala rättigheter antar slutsatser om nationella rapporter och beslut om kollektiva klagomål. En del av kommitténs slutsatser och beslut nämns i denna handbok.

Europeiska unionen

EU har 27 medlemsstater. Unionsrätten består av fördrag och sekundär EU-lagstiftning. Fördragen, det vill säga fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget) och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget), har godkänts av alla EU-medlemsstater och kallas också EU:s primärrätt. EU:s förordningar, direktiv och beslut har antagits av de EU-institutioner som har fått denna befogenhet enligt fördragen, och de kallas ofta för "EU:s sekundärlagstiftning".

EU har utvecklats från tre internationella organisationer som inrättades under 1950-talet för energi, säkerhet och frihandel, tillsammans kallade Europeiska gemenskaperna. Europeiska gemenskapernas huvuduppgift var att stimulera ekonomisk utveckling genom fri rörlighet för varor, kapital, personer och tjänster. Den fria rörligheten för personer är således en central aspekt av EU. I den första förordningen om fri rörlighet för arbetstagare 1968 ⁽⁷⁾ fastställdes att arbetstagarna inte bara ska ha frihet att flytta, utan även ska kunna ta med sig sina familjemedlemmar – oavsett deras nationalitet. EU har utvecklat ett tillhörande komplext regelverk om rörlighet för sociala förmåner, om rätt till socialt bistånd, om hälso- och sjukvård samt

⁽⁵⁾ Trettiofyra stater är bundna av den år 1996 reviderade europeiska sociala stadgan och nio av 1961 års stadga. Den europeiska sociala stadgan erbjuder de stater som är parter i stadgan att enbart underteckna vissa bestämmelser, förutsatt att de undertecknar ett visst minimum av dem. Bilaga 3 ger en översikt över tillämpligheten för bestämmelserna i den europeiska sociala stadgan.

⁽⁶⁾ Klagomålsförfarandet är frivilligt (till skillnad från rapporteringsförfarandet) och hade i juli 2020 godkänts av 15 stater som är parter till den europeiska sociala stadgan.

⁽⁷⁾ Rådets förordning (EEG) nr 1612/68 av den 15 oktober 1968.

bestämmelser om ömsesidigt erkännande av kvalifikationer. Mycket av denna lagstiftning som främst utformats för EU-medborgare är också tillämplig på olika kategorier av tredjelandsmedborgare.

Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) trädde i kraft 1994. Medborgare i icke-EU-medlemsstater som är medlemmar i EES-området, dvs. Island, Liechtenstein och Norge, har samma rättigheter till fri rörlighet som EU-medborgare ⁽⁸⁾. Enligt ett särskilt avtal som slöts med EU den 21 juni 1999 ⁽⁹⁾ har schweiziska medborgare också rätt att röra sig och bo i EU. Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz är medlemmar av Europeiska frihandelssammanslutningen (Efta), som är en mellanstatlig organisation som inrättats för att främja frihandel och ekonomisk integration. Efta har sina egna institutioner, inklusive en domstol. Efta-domstolen är behörig att tolka EES-avtalet avseende Island, Liechtenstein och Norge. Den har utformats med EU-domstolen som förebild och tenderar att följa den domstolens rättspraxis.

Turkiska medborgare kan också ha en privilegierad ställning enligt unionsrätten. De har inte rätt till fri rörlighet till eller inom EU. År 1963 ingicks dock avtalet om upprättande av en associering mellan Europeiska ekonomiska gemenskapen och Turkiet (Ankaraavtalet) med Turkiet och ett tilläggsprotokoll antogs 1970 (tilläggsprotokollet till Ankaraavtalet) ⁽¹⁰⁾. Följden är att de turkiska medborgare som tillåts resa in i EU för att arbeta eller etablera sig åtnjuter vissa privilegier, har rätt att stanna kvar och är skyddade mot utvisning. De omfattas också av en frysningsklausul i artikel 41 i tilläggsprotokollet till Ankaraavtalet, som förhindrar att de blir föremål för fler restriktioner än de som gällde för värdmedlemsstaten när klausulen trädde i kraft. EU har också ingått avtal med flera andra länder (se kapitel 9, [avsnitt 9.2.6](#)), men inget av dem är så långtgående som Ankaraavtalet.

I och med Förenade kungarikets utträde ur Europeiska unionen är brittiska medborgare tredjelandsmedborgare sedan den 1 februari 2020. Enligt avtalet om utträde inrättas en övergångsperiod fram till och med den 31 december 2020 under vilken unionsrätten fortsatt är tillämplig på Förenade kungariket ⁽¹¹⁾. Alla unionsrättsliga

⁽⁸⁾ Avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den 2 maj 1992, del III, Fri rörlighet för personer, tjänster och kapital (EGT L 1, 1994, s. 3).

⁽⁹⁾ Avtal mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Schweiziska edsförbundet, å andra sidan, om fri rörlighet för personer, som undertecknades i Luxemburg den 21 juni 1999 och trädde i kraft den 1 juni 2002 (EUT L 114, 2002, s. 6).

⁽¹⁰⁾ Associeringsavtalet mellan EEG och Turkiet (1963) (EGT 217, 29.12.1964) (Ankaraavtalet), som kompletterades med ett tilläggsprotokoll, undertecknat i november 1970 (EGT L 293, 1972, s. 3).

⁽¹¹⁾ Avtalet om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands utträde ur Europeiska unionen och Europeiska atomenergigemenskapen (EUT L 29, 2020, s. 7), artiklarna 126–127.

bestämmelser som beskrivs i denna handbok kommer att fortsätta att gälla för Förenade kungariket fram till övergångsperiodens utgång. Fram till dess behandlas brittiska medborgare på samma sätt som andra EU-medborgare.

Genom Maastrichtfördraget, som trädde i kraft 1993, infördes unionsmedborgarskapet, som dock grundas på medborgarskap i någon av EU-medlemsstaterna. Detta instrument har allmänt använts för att stödja fri rörlighet för medborgare och deras familjemedlemmar oavsett nationalitet.

År 1985 undertecknades Schengenavtalet som ledde till att de inre gränskontrollerna avskaffades för de EU-medlemsstater som deltog. År 1995 hade ett komplext system för tillämpning av yttre gränskontroller införts som reglerade tillträdet till Schengenområdet. År 1997 blev Schengensystemet – som hittills reglerats på mellanstatlig nivå – en del av EU:s rättsordning. Bestämmelserna om gränsförvaltning fortsätter att utvecklas och omformas inom ramen för kodexen om Schengen-gränserna (förordning (EU) 2016/399). År 2004 inrättade EU Frontex (formellt kallad Europeiska gräns- och kustbevakningsbyrån sedan 2016) för att bistå EU:s medlemsstater i förvaltningen av unionens yttre gränser.

Efter Romfördraget 1957 har flera fördragsändringar successivt utökat jurisdiktionen för Europeiska gemenskaperna, numera EU, i frågor som berör migration. Genom Amsterdamfördraget fick EU nya befogenheter inom områdena gränser, invandring och asyl, inbegripet visering och återvändande. Denna process kulminerade med Lissabonfördraget som gav EU nya befogenheter på området integration av tredjelandsmedborgare.

Mot denna bakgrund har det skett en fortlöpande utveckling av EU:s asylregelverk, som består av en rad mellanstatliga avtal, förordningar och direktiv som reglerar praktiskt taget alla asylrelaterade frågor i EU. Alla EU-medlemsstater är dock inte bundna av samtliga delar av asylregelverket (se [bilaga 1](#)).

Under de senaste årtiondena har EU antagit lagstiftning om invandring till EU för vissa kategorier av personer samt bestämmelser om tredjelandsmedborgare som är lagligen bosatta i unionen (se [bilaga 1](#)).

I enlighet med EU-fördragen inrättade EU sin egen domstol, som fram till Lissabonfördragets ikraftträdande i december 2009 kallades för Europeiska gemenskapernas domstol (EG-domstolen) och som därefter har döpts om till Europeiska unionens

domstol (EU-domstolen) ⁽¹²⁾. EU-domstolen har fått en rad befogenheter. Domstolen har rätt att besluta om EU-akters giltighet och om underlåtenhet från EU-institutionerna att handla i enlighet med unionsrätten och berörd internationell lagstiftning samt besluta om EU-medlemsstaternas överträdelser av unionsrätten. EU-domstolen har också exklusiv behörighet att säkerställa att unionsrätten tolkas korrekt och på ett enhetligt sätt i alla EU-medlemsstater. I enlighet med artikel 263.4 i EUF-fördraget är enskilda personers tillgång till EU-domstolen relativt begränsad ⁽¹³⁾.

Klagomål från enskilda om tolkningen av unionsrättens giltighet kan dock alltid prövas i nationella domstolar. De rättsliga myndigheterna i EU-medlemsstaterna ansvarar för att säkerställa att unionsrätten tillämpas och verkställs korrekt i det nationella rättssystemet i enlighet med skyldigheten till uppriktigt samarbete och de principer som styr unionsrättens verkan på nationell nivå. I enlighet med EG-domstolens domar i målet *Francoovich* ⁽¹⁴⁾ är EU-medlemsstaterna skyldiga att under vissa omständigheter gottgöra, inbegripet genom skadestånd i tillämpliga fall, dem som har lidit skada till följd av en medlemsstats underlåtenhet att följa unionsrätten. I händelse av tvekan om hur en EU-bestämmelse ska tolkas eller om dess giltighet, kan – och i vissa fall måste ⁽¹⁵⁾ – de nationella domstolarna söka vägledning från EU-domstolen genom att använda förfarandet för att begära ett förhandsavgörande i enlighet med artikel 267 i EUF-fördraget. På området frihet, säkerhet och rättvisa

⁽¹²⁾ I handboken hänvisas till EG-domstolen för beslut och domar som meddelades före december 2009 och till EU-domstolen för mål som avgjordes efter december 2009.

⁽¹³⁾ Detta var t.ex. fallet i EG-domstolens dom av den 3 september 2008 i förenade målen C-402/05 P och C-415/05 P, *Kadi och Al Barakaat International Foundation mot Europeiska unionens råd och Europeiska gemenskapernas kommission* [stor avdelning]; och EU-domstolens dom av den 19 december 2013 i mål C-274/12 P, *Telefonica SA mot Europeiska kommissionen* [stor avdelning].

⁽¹⁴⁾ EG-domstolens dom av den 19 november 1991 i förenade målen C-6/90 och C-9/90, *Francoovich och Bonifaci m.fl. mot Italienska republiken*; EG-domstolens dom av den 9 november 1995, mål C-479/93, *Andrea Francoovich mot Italienska republiken*.

⁽¹⁵⁾ Enligt artikel 267.3 i EUF-fördraget uppkommer denna skyldighet alltid för domstolar mot vars avgöranden det inte finns något rättsmedel enligt nationell lag och även för andra domstolar när ett förhandsavgörande gäller giltigheten av en EU-bestämmelse och det finns anledning att förmoda att det finns grund för överklagandet (se t.ex. EU-domstolens dom av den 22 oktober 1987 i mål C-314/85, *Foto-Frost mot Hauptzollamt Lübeck-Ost*).

infördes förfarandet för brådskande mål om förhandsavgörande (PPU) för att säkerställa ett snabbt avgörande i mål som pågår i en nationell domstol avseende en frihetsberövad person ⁽¹⁶⁾.

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna

De ursprungliga fördragen om Europeiska gemenskaperna innehöll inte någon hänvisning till de mänskliga rättigheterna eller skydd av dem. När mål kom upp i EG-domstolen om påstådda kränkningar av de mänskliga rättigheterna inom unionsrättens tillämpningsområden utvecklade dock EG-domstolen en ny metod för att bevilja enskilda skydd genom att inbegripa de grundläggande rättigheterna i de s.k. allmänna principerna för den europeiska lagstiftningen. Enligt EG-domstolen skulle dessa allmänna principer spegla innehållet i det skydd för de mänskliga rättigheterna som återfinns i nationella författningar och i fördrag om de mänskliga rättigheterna, i synnerhet Europakonventionen. EG-domstolen angav att den skulle säkerställa unionsrättens överensstämmelse med dessa principer ⁽¹⁷⁾.

EU kungjorde år 2000 Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och erkände därmed att dess politik kan få konsekvenser för de mänskliga rättigheterna och för att försöka få medborgarna att känna sig närmare EU. Stadgan innehåller en förteckning över de mänskliga rättigheterna och har inspirerats av de rättigheter som stadgas i EU-medlemsstaternas författningar, Europakonventionen, den europeiska sociala stadgan och i internationella fördrag om de mänskliga rättigheterna, bland annat FN:s konvention om barnets rättigheter. När stadgan kungjordes år 2000 var den enbart en förklaring, vilket innebar att den inte var rättsligt

⁽¹⁶⁾ Se stadgan för Europeiska unionens domstol, protokoll nr 3, artikel 23a och rättegångsregler för domstolen, artiklarna 107–114. För en bättre översikt över mål som kan omfattas av förfarandet för brådskande mål om förhandsavgörande, se EU-domstolens *Rekommendationer till nationella domstolar om begäran om förhandsavgörande* (2018/C 257/01), 20 juli 2018, punkt 33: "Som exempel på situationer där en nationell domstol kan överväga att ansöka om handläggning enligt förfarandet för brådskande mål om förhandsavgörande kan dock nämnas följande: När en person är häktad eller på annat sätt frihetsberövad och svaret på den uppkomna frågan är avgörande för bedömningen av denna persons rättsliga ställning (se artikel 267 fjärde stycket FEUF), eller när det i ett mål om den rättsliga eller den faktiska vårdnaden om barn [...] där talan har väckts med stöd av unionsrätten uppkommer fråga om den nationella domstolens behörighet och svaret på den frågan är beroende av svaret på den fråga som ställts i begäran om förhandsavgörande."

⁽¹⁷⁾ EG-domstolens dom av den 13 december 1979 i mål 44/79, *Liselotte Hauer mot Land Rheinland-Pfalz*, punkt 15.

bindande. Europeiska kommissionen, som är det organ som i första hand föreslår ny EU-lagstiftning, förklarade kort därefter att den skulle se till att lagstiftningsförslag överensstämmer med stadgan.

När Lissabonfördraget trädde i kraft den 1 december 2009 ändrades dock EU-stadgans status så att den blev ett rättsligt bindande dokument med samma rättsverkan som fördragen. Utöver EU-institutionerna är även EU-medlemsstaterna skyldiga att respektera stadgan "när dessa tillämpar unionsrätten" (artikel 51.1 i stadgan).

Ett protokoll har antagits om tolkningen av stadgan avseende Polen och Förenade kungariket⁽¹⁸⁾. I ett migrationsmål i EU-domstolen 2011 fastslog domstolen att protokollets huvudsyfte var att begränsa tillämpningen av stadgan på de sociala rättigheternas område. Domstolen konstaterade vidare att protokollet inte påverkade tillämpningen av EU:s asylrätt⁽¹⁹⁾.

Artikel 18 i EU-stadgan innehåller, för första gången på EU-nivå, rätt till asyl. Enligt artikel 18 är det en kvalificerad rättighet: "[r]ätten till asyl ska garanteras med iakttagande av reglerna i Genèvekonventionen [...] och i enlighet med fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt." Artikel 19 i stadgan innehåller ett förbud mot att återsända en person till en situation där han eller hon har en välgrundad fruktan för att utsättas för förföljelse eller löper verklig risk för tortyr eller andra former av omänsklig eller förnedrande bestraffning eller behandling (principen om *non-refoulement*), och ett förbud mot kollektiv utvisning.

Även andra bestämmelser om det skydd som var och en beviljas i stadgan förefaller vara relevanta när det gäller migration. I artikel 47 i stadgan föreskrivs en självständig rätt till ett effektivt rättsmedel och principer för en rättvis rättegång. Enligt principerna för rättslig prövning i artikel 47 krävs det en domstolsprövning. Detta ger ett bredare skydd än artikel 13 i Europakonventionen som garanterar rätten till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet, som inte nödvändigtvis är en domstol. Vidare föreskrivs det i artikel 52 i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna att det skydd som ges av stadgans bestämmelser minst ska motsvara det som ges av Europakonventionen. EU får dock tillämpa en mer generös tolkning av de rättigheter som förordas av Europadomstolen.

⁽¹⁸⁾ EUF-fördraget, protokoll nr 30 om Polens och Förenade kungarikets tillämpning av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EUT C 115, 2008, s. 313).

⁽¹⁹⁾ EU-domstolens dom av den 21 december 2011 i de förenade målen C-411/10 och C-493/10, *N.S. mot Secretary of State for the Home Department och M.E. m.fl. mot Refugee Applications Commissioner och Minister for Justice, Equality and Law Reform* [stor avdelning].

Europeiska unionens anslutning till Europakonventionen

Unionsrätten och Europakonventionen har en nära koppling till varandra. EU-domstolen söker vägledning i Europakonventionen när den fastställer omfattningen av skyddet för de mänskliga rättigheterna enligt unionsrätten. EU-stadgan speglar det spektrum av rättigheter som föreskrivs i Europakonventionen, men är inte begränsad till dessa rättigheter. Följaktligen har unionsrätten till stor del utvecklats i överensstämmelse med Europakonventionen, trots att EU ännu inte har undertecknat Europakonventionen. Enligt nu gällande rätt har dock enskilda personer som vill klaga över EU och dess underlåtenhet att garantera de mänskliga rättigheterna inte rätt att väcka talan mot EU som sådant inför Europadomstolen. Under vissa omständigheter kan det vara möjligt att indirekt anföra klagomål mot EU genom att väcka talan mot en eller flera EU-medlemsstater i Europadomstolen ⁽²⁰⁾.

Lissabonfördraget innehåller en bestämmelse som ger EU mandat att som egen juridisk person ansluta sig till Europakonventionen (artikel 6.2 i fördraget om Europeiska unionen). Genom protokoll nr 14 till Europakonventionen ⁽²¹⁾ ändras konventionen för att tillåta denna anslutning. Det är ännu inte klart vilken verkan detta kommer att få i praktiken och i synnerhet hur det kommer att påverka relationen mellan EU-domstolen och Europadomstolen i framtiden. EU:s anslutning till Europakonventionen kommer dock sannolikt att förbättra tillgången till rättvisa för enskilda personer som anser att EU underlåtit att garantera deras mänskliga rättigheter.

Förhandlingarna om ett utkast till avtal om EU:s anslutning till Europakonventionen inleddes 2010. Utkastet till anslutningsavtal består av ett paket med texter som är nödvändiga för EU:s anslutning till Europakonventionen. Det innehåller bestämmelser om anslutningens omfattning, nödvändiga anpassningar av texten och systemet i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, EU:s deltagande i Europarådets organ och dess rösträtt i ministerkommittén. I sitt yttrande 2/13 ⁽²²⁾ om utkastet till avtal om EU:s anslutning

⁽²⁰⁾ För mer information om Europadomstolens rättspraxis på detta komplexa område, se särskilt Europadomstolens dom av den 30 juni 2005 i mål nr 45036/98, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi mot Irland* [stor avdelning]; Europadomstolens dom av den 23 maj 2016 i mål nr 17502/07, *Avotiņš mot Lettland* [stor avdelning].

⁽²¹⁾ Europarådet, Protokoll nr 14 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende förändring av det övervakningssystem som upprättats genom konventionen, 2004, CETS nr 194.

⁽²²⁾ EU-domstolen, *Yttrande 2/13*, 18 december 2014.

till Europakonventionen konstaterade EU-domstolen att utkastet inte var förenligt med EU-fördraget. Förhandlingarna om EU:s anslutning till Europakonventionen pågår, men de kan ta flera år.

Huvudpunkter

- Migration till och inom Europa regleras av en kombination av nationell lagstiftning, unionsrätten, Europakonventionen, den europeiska sociala stadgan och andra internationella förpliktelser som europeiska stater har åtagit sig.
- Klagomål mot en offentlig myndighets handlande eller underlåtenhet i strid mot Europakonventionen kan väckas mot någon av Europarådets 47 medlemsstater. Till dessa hör samtliga 27 EU-medlemsstater. Europakonventionen skyddar alla individer inom någon av dess 47 medlemsstaters jurisdiktion, oberoende av deras medborgarskap eller ställning som bosatt.
- Enligt artikel 13 i Europakonventionen är staterna skyldiga att ge tillgång till ett nationellt rättsmedel för klagomål i enlighet med konventionen. Subsidiaritetsprincipen, såsom den tolkas i samband med Europakonventionen, ålägger staterna huvudansvaret för att säkerställa efterlevnaden av Europakonventionen, med överklagande till Europadomstolen som sista utväg.
- Klagomål mot en EU-medlemsstats handlande eller underlåtenhet i strid mot unionsrätten kan väckas i nationella domstolar, som är skyldiga att säkerställa att unionsrätten tillämpas korrekt och som kan – och ibland måste – hänskjuta målet till EU-domstolen för ett förhandsavgörande om tolkningen eller giltigheten av den berörda EU-bestämmelsen.

1

Tillträde till territoriet och tillgång till förfaranden

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
Konventionen om tillämpning av Schengenavtalet från 1985, 19 juni 1990 Förordning om viseringsförteckning, förordning (EU) 2018/1806 Viseringskodex, förordning (EG) nr 810/2009 VIS-förordningen, förordning (EG) nr 767/2008	Schengenregler för visering	
Direktivet om påföljder mot transportörer, 2001/51/EG Underlättandedirektivet, 2002/90/EG	Förhindrande av olaglig inresa	
Förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller, förordning (EU) 2018/1861 Förordningen om användning av SIS vid återvändande, förordning (EU) 2018/1860 Återvändandedirektivet, 2008/115/EG, artikel 11	Schengenregistreringar och inreseförbud	Europakonventionen, artikel 2 i protokoll nr 4 (fri rörlighet)
Kodex om Schengengränserna, förordning (EU) 2016/399	Gränskontroller	
Kodex om Schengengränserna, förordning (EU) 2016/399, avdelning III	Inre gränser	

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
Återvändandedirektivet, 2008/115/EG, artikel 4.4	Transitzoner	Europadomstolen, <i>Amuur mot Frankrike</i> , nr 19776/92, 1996, och <i>Z.A. m.fl. mot Ryssland</i> , nr 61411/15 och tre andra, 2017 (kvarhållande i transitzon befanns vara ett frihetsberövande) Europadomstolen, <i>Ilias och Ahmed mot Ungern</i> [stor avdelning], nr 47287/15, 2019 (stater har jurisdiktion över transitzoner vid landgränser)
Förordningen om lokal gränstrafik, förordning (EG) nr 1931/200	Lokal gränstrafik	
EU-stadgan, artikel 18 (rätt till asyl) och artikel 19 (skydd vid avlägsnande, utvisning och utlämning) Direktivet om asylförfaranden, 2013/32/EU	Asylsökande	Europakonventionen, artikel 3 (förbud mot tortyr)
Kodex om Schengengränserna, förordning (EU) 2016/399, artiklarna 4 och 13 Förordningen om sjögränser, förordning (EU) nr 656/2014, artikel 10	Push-backs och pull-backs till havs	
EU-stadgan, artikel 47 (rätt till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol) Direktivet om asylförfaranden, 2013/32/EU Kodex om Schengengränserna, förordning (EU) 2016/399, artikel 14.3 Förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller, förordning (EU) 2018/1861, artikel 54 Viseringskodex, förordning (EG) nr 810/2009, artikel 32.3 och artikel 34.7	Rättsmedel	Europadomstolen, <i>Hirsi Jamaa m.fl. mot Italien</i> [stor avdelning], nr 27765/09, 2012 (kollektiv avvisning på öppet hav) Europakonventionen, artikel 13 (rätt till ett effektivt rättsmedel)

Inledning

Detta kapitel innehåller en översikt över de regler som är tillämpliga på personer som vill resa in i en europeisk stats territorium. Dessutom beskrivs de viktiga aspekterna som stater måste respektera enligt Europakonventionen och unionsrätten när de fastställer villkor för inresa till sitt territorium eller genomför gränsförvaltningsåtgärder.

Som allmän regel har stater en suverän rätt att kontrollera tredjelandsmedborgares inresa till och fortsatta vistelse inom deras territorium. Både inom unionsrätten och i Europakonventionen föreskrivs vissa begränsningar för utövandet av denna suveränitet. Medborgare har rätt att komma in i sitt eget land och EU-medborgare har enligt unionsrätten en allmän rätt att resa till andra EU-medlemsstater. Dessutom förbjuder både unionsrätten och Europakonventionen att personer som löper risk att förföljas eller drabbas av annan allvarlig skada avvisas vid gränsen och återsänds till stater där de löper denna risk (principen om *non-refoulement*).

Unionsrätten: Det finns gemensamma regler för EU-medlemsstaterna om utfärdande av visering för kortare vistelse och genomförande av gränskontroller. EU har också fastställt regler för att förhindra olaglig inresa. Europeiska gräns- och kustbevakningsbyrå (Frontex) ger EU-medlemsstaterna stöd i förvaltningen av EU:s yttre gränser⁽²³⁾. Byrån tillhandahåller tekniskt och operativt stöd genom gemensamma insatser, genom snabba gränsinsatser vid land-, luft- eller sjögränser och genom att skicka experter till stödgrupper för migrationshantering som är utplacerade i EU-medlemsstater som står inför oproportionerliga migrationsutmaningar. Det europeiska gränsövervakningssystemet Eurosur fungerar som ett system för informationsutbyte mellan EU:s medlemsstater och Frontex. Senast 2027 kommer Frontex att ha en permanent kår på 10 000 operativt anställda för att stödja EU:s medlemsstater med gränskontroller och återvändandeuppgifter. När EU-medlemsstaterna agerar inom ramen för en gemensam insats eller snabb gränsinsats behåller de ansvaret för sina handlingar och underlåtenheter.

Såsom framgår av figur 1 är Schengenregelverket tillämpligt på de flesta EU-medlemsstater. Det inför ett enhetligt system för kontroller vid de yttre gränserna och ger människor rätt att resa fritt över gränserna inom Schengenområdet. Alla EU-medlemsstater ingår inte i Schengenområdet, och Schengensystemet sträcker

⁽²³⁾ Förordning (EU) 2019/1896 om den europeiska gräns- och kustbevakningen och om upphävande av förordningarna (EU) nr 1052/2013 och (EU) 2016/1624 (EUT L 295, 2019, s. 1).

sig över EU:s gränser till Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz. Enligt artikel 4 i [kodexen om Schengengränserna](#) (förordning (EU) 2016/399) är det förbjudet att tillämpa kodexen på ett sätt som innebär *refoulement* eller olaglig diskriminering.

Europakonventionen: Stater har i överensstämmelse med väletablerad internationell rätt och enligt sina fördragsskyldigheter (inklusive Europakonventionen) rätt att kontrollera tredjelandsmedborgares inresa, vistelse och utvisning. Tredjelandsmedborgares tillträde till territoriet regleras inte uttryckligen i Europakonventionen, inte heller anges vilka som ska beviljas visering. I sin rättspraxis sätter Europadomstolen vissa gränser för staters rätt att skicka tillbaka någon från sina gränser, exempelvis om detta skulle utgöra *refoulement*. Enligt rättspraxisen kan stater under vissa omständigheter vara skyldiga att tillåta att en person reser in i landet om detta är en förutsättning för att han eller hon ska kunna utöva vissa konventionsrättigheter, särskilt rätten avseende familjeliv ⁽²⁴⁾.

1.1. Schengenregler för visering

EU-medborgare och medborgare från de länder som ingår i Schengenområdet och deras familjemedlemmar har rätt att resa in till EU-medlemsstaternas territorium utan tillstånd i förväg om de uppfyller villkoren i kodexen om Schengengränserna (artikel 6). Undantag kan endast göras av hänsyn till allmän ordning, allmän säkerhet eller folkhälsa.

Unionsrätten: Medborgare från de länder som förtecknas i bilaga 1 till [förordningen om viseringsförteckning](#) (förordning (EU) 2018/1806, observera även ändringarna) får tillträde till EU:s territorium om de har visering som utfärdats före inresan. Bilagan till förordningen ändras regelbundet. På Europeiska kommissionens webbplats finns en aktuell karta med viseringskraven för Schengenområdet ⁽²⁵⁾. EU-medlemsstater får inte införa krav på visering för de kategorier av turkiska medborgare som inte omfattades av krav på visering vid tidpunkten för ikraftträdandet av bestämmelserna i frysningsklausulen i 1970 års tilläggsprotokoll till Ankaraavtalet ⁽²⁶⁾.

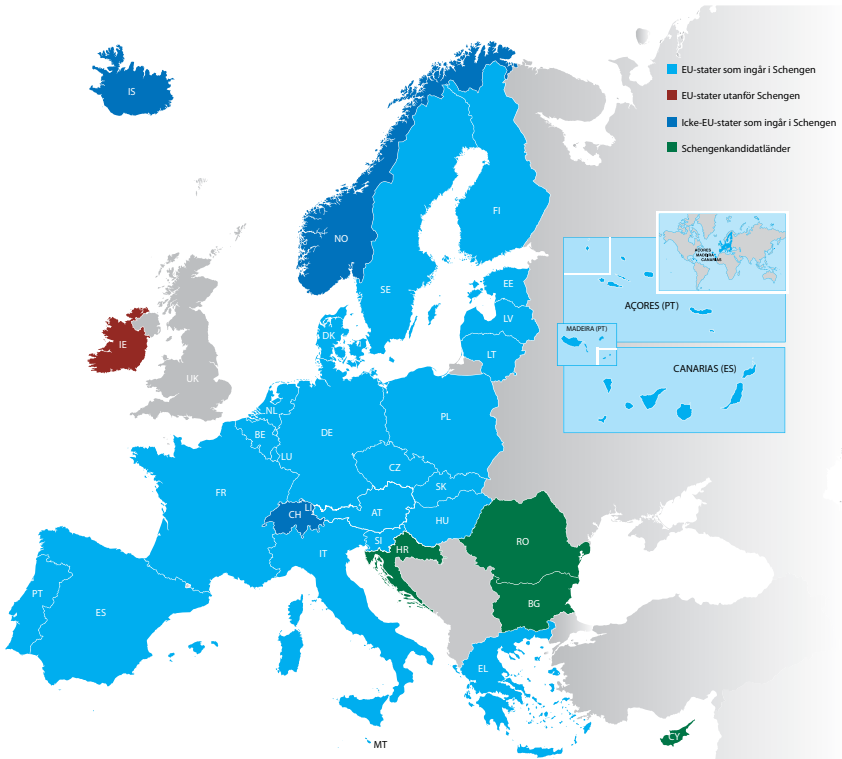
⁽²⁴⁾ För mer information se Europadomstolens dom av den 28 maj 1985 i mål nr 9214/80, 9473/81 och 9474/81, *Abdulaziz, Cabales och Balkandali mot Förenade kungariket*, punkterna 82–83.

⁽²⁵⁾ Europeiska kommissionen, generaldirektoratet för migration och inrikes frågor, "Visa policy".

⁽²⁶⁾ Tilläggsprotokoll till Ankaraavtalet (EGT L 293, 1972, s. 3), artikel 41.

Personuppgifter om personer som söker visering för kortare vistelse lagras i informationssystemet för viseringar (*VIS-förordningen (EG) nr 767/2008* senast ändrad genom *förordning (EU) 2019/817*), som är ett centralt it-system för EU som konsulat och gränsövergångar vid de yttre gränserna kopplar upp sig till.

Figur 1: Schengenområdet

Källa: Europeiska kommissionen, generaldirektoratet för migration och inrikes frågor, 2020.

Vistelser på upp till 90 dagar under en 180-dagarsperiod i stater som ingår i Schengenområdet omfattas av *viseringskodexen* (förordning (EG) nr 810/2009, senast ändrad genom *förordning (EU) 2019/1155*). Viseringar för längre vistelser – som har en längsta giltighetsperiod på 1 år enligt *förordning (EU) nr 265/2010* – är däremot huvudsakligen de enskilda staternas ansvar. Medborgare som är undantagna från visering enligt förordningen om viseringsförteckning (förordning (EU)

2018/1806) kan behöva ha visering före sin vistelse om de kommer för andra ändamål än en kort vistelse. Alla viseringar måste erhållas före resan. Det är endast vissa särskilda kategorier av tredjelandsmedborgare som är undantagna från detta krav.

Exempel: I målet *Koushkaki* ⁽²⁷⁾ fastslog EU-domstolen att myndigheterna i en medlemsstat inte kan vägra att utfärda en Schengenvisering till en sökande annat än om någon av de grunder för avslag som förtecknas i viseringskodexen är tillämplig. De nationella myndigheterna har dock ett stort utrymme för skönsmässig bedömning när det gäller att fastställa detta. Visering ska avslås om det råder rimliga tvivel om sökandens avsikt att lämna medlemsstaternas territorium innan giltighetstiden löper ut för viseringen. För att fastställa om det råder rimliga tvivel om avsikten ska de behöriga myndigheterna genomföra en individuell prövning av viseringsansökan och ta hänsyn till situationen i allmänhet i sökandens bosättningsland och sökandens individuella situation, bland annat dennes familj, sociala och ekonomiska situation, om sökanden tidigare har vistats lagligt eller olagligt i någon av medlemsstaterna och vederbörandes band till sitt bosättningsland och till medlemsstaterna.

Exempel: I målet *X. och X.* ⁽²⁸⁾ reste ett syriskt par och deras tre barn till den belgiska ambassaden i Beirut (Libanon) och ansökte om visering med territoriellt begränsad giltighet på grundval av artikel 25.1 a i viseringskodexen. Ansökan avslogs, eftersom klagandena hade för avsikt att stanna längre än 90 dagar och ansöka om asyl i Belgien. EU-domstolen slog fast att även om sökandena formellt lämnade in en viseringsansökan omfattades deras ansökan inte av viseringskodexen. Domstolen konstaterade att i enlighet med direktivet om asylförfaranden (2013/32/EU) skulle ansökningar om internationellt skydd lämnas in på EU-medlemsstaternas territorium. Att tillåta situationen i förevarande fall skulle göra det möjligt för tredjelandsmedborgare att lämna in viseringsansökningar för att söka internationellt skydd. Domstolen angav vidare att förevarande mål omfattades av tillämpningsområdet för nationell rätt, eftersom ingen unionsrättsakt hade antagits med stöd av artikel 79.2 a i EUF-fördraget om viseringar för längre vistelse och uppehållstillstånd av humanitära skäl.

⁽²⁷⁾ EU-domstolens dom av den 19 december 2013 i mål C-84/12, *Rahmanian Koushkaki mot Bundesrepublik Deutschland* [stor avdelning].

⁽²⁸⁾ EU-domstolens dom av den 7 mars 2017 i dom C-638/16 PPU, *X. och X. mot belgiska staten* [stor avdelning]. I ett liknande mål slog Europadomstolen fast att Europakonventionen inte är tillämplig på visumansökningar som lämnas in på de fördragslutande parternas ambassader och konsulat (*M.N. m.fl. mot Belgien* [stor avdelning], nr 3599/18, 5 maj 2020).

Enligt artikel 32.3 i [viseringskodexen](#) får negativa viseringsbeslut överklagas.

Exempel: I målet *El Hassani* ⁽²⁹⁾ prövade EU-domstolen fallet med en marockansk medborgare som lämnade in en ansökan om visering till Schengenområdet för att besöka sin fru och son, som är polska medborgare. Ansökan och den efterföljande begäran om omprövning avslogs på grund av att sökanden inte var säker på att han hade för avsikt att lämna Polen innan viseringen löpte ut. EU-domstolen slog fast att artikel 32.3 i viseringskodexen om möjlighet att överklaga ska tolkas på så sätt att den ålägger EU-medlemsstaterna en skyldighet att föreskriva ett förfarande för överklagande av beslut om avslag på en viseringsansökan, varvid det ankommer på varje EU-medlemsstat att fastställa de processuella reglerna för detta förfarande i sin nationella rättsordning. Domstolen konstaterade att sådana förfaranden ska omfatta domstolsprövning.

Enligt artikel 19 i konventionen om tillämpning av Schengenavtalet ⁽³⁰⁾ får tredjelandsmedborgare som har en enhetlig visering röra sig fritt inom hela Schengenområdet så länge deras visering är giltig och de uppfyller inresevillkoren för viseringen. Enligt artikel 21 kan ett uppehållstillstånd tillsammans med resehandlingar under vissa omständigheter ersätta en visering. I [förordning \(EG\) nr 1030/2002](#) (senast ändrad genom [förordning \(EU\) 2017/1954](#)) fastställs ett enhetligt format för uppehållstillstånd. Utlänningar som inte omfattas av viseringskrav får röra sig fritt inom Schengenområdet i högst 90 dagar under en 180-dagarsperiod, förutsatt att de uppfyller villkoren för inresa enligt kodexen om Schengengränserna ⁽³¹⁾.

1.2. Förhindrande av olaglig inresa

Unionsrätten: Enligt [kodexen om Schengengränserna](#) får EU:s yttre gränser enbart passeras vid utsedda gränsövergångar. EU-medlemsstaterna är skyldiga att införa ett effektivt gränsövervakningssystem för att förhindra olagliga inresor, samtidigt som de grundläggande rättigheterna ska respekteras fullt ut (artiklarna 4 och 13 i kodexen om Schengengränserna) (se även avsnitten 1.8 och 10.2).

⁽²⁹⁾ EU-domstolens dom av den 13 december 2017 i mål C-403/16, *Soufiane El Hassani mot Minister Spraw Zagranicznych*.

⁽³⁰⁾ Konventionen om tillämpning av Schengenavtalet av den 14 juni 1985 mellan regeringarna i Beneluxstaterna, Förbundsrepubliken Tyskland och Franska republiken om gradvis avskaffande av kontroller vid de gemensamma gränserna (EGT L 249, 2000, s. 19).

⁽³¹⁾ I enlighet med [förordning \(EU\) 2018/1240](#) kommer resenärer utan viseringskrav att behöva ett giltigt europeiskt resetillstånd från och med 2021.

Lagstiftningsåtgärder har vidtagits för att förhindra olagligt tillträde till EU:s territorium. I [direktivet om påföljder för transportörer](#) (2001/51/EG) föreskrivs påföljder mot transportörer, t.ex. flygbolag, som transporterar papperslösa invandrare till EU.

I [underlättandedirektivet](#) (2002/90/EG) definieras olaglig inresa, transitering och vistelse, och påföljder föreskrivs mot dem som hjälper till vid sådana överträdelser. Påföljderna ska vara effektiva, proportionella och avskräckande (artikel 3). EU-medlemsstaterna får besluta att inte införa påföljder om syftet är att ge humanitärt stöd, men de är inte skyldiga att göra så (artikel 1.2).

1.3. Inreseförbud och Schengenregistreringar

Ett inreseförbud innebär att personer förbjuds att resa in i en stat som de har avvisats eller utvisats från. Ett förbud gäller vanligtvis under en viss tidsperiod och säkerställer att personer som betraktas som farliga eller icke-önskvärda inte beviljas visering eller på annat sätt tillåts att resa in till territoriet.

Unionsrätten: Inreseförbud registreras i en databas som kallas Schengens informationssystem (SIS). Myndigheterna i andra Schengenstater har åtkomst till databasen och kan söka i den. I praktiken är detta det enda sättet för den stat som utfärdar ett inreseförbud att se till att den tredjelandsmedborgare som förbudet gäller inte återvänder till dess territorium via en annan Schengenstat och sedan rör sig fritt utan några gränskontroller. I artikel 24 i [förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller](#) (förordning (EU) 2018/1861) anges två situationer då en medlemsstat måste föra in en registrering i SIS om nekad inresa och vistelse. Det första fallet gäller registreringar om tredjelandsmedborgare för vilken en medlemsstat efter en individuell bedömning har fattat ett rättsligt eller administrativt beslut om att personens närvaro på medlemsstatens territorium utgör ett hot mot den allmänna ordningen, den allmänna säkerheten eller den nationella säkerheten. Det andra fallet gäller personer mot vilka ett beslut om återvändande har utfärdats. Enligt artikel 54 i förordningen kan inreseförbud överklagas.

Exempel: I målet *M. et Mme Forabosco* återförvisade den franska högsta förvaltningsdomstolen (*Conseil d'État*) beslutet att vägra utfärda visering till Foraboscoss hustru, som de tyska myndigheterna registrerat i SIS-databasen, för att hennes asylansökan i Tyskland hade avslagits. Den franska högsta

förvaltningsdomstolen slog fast att inreseförbudet i SIS-databasen till följd av ett negativt asylbeslut inte var en tillräcklig orsak för att vägra en fransk visering för längre vistelse ⁽³²⁾.

Exempel: I målet *M. Hicham B* beslutade den franska högsta förvaltningsdomstolen om ett tillfälligt upphävande av ett beslut om att utvisa en utlänning för att han var registrerad i SIS-databasen. I beslutet om att utvisa utlänningen nämndes SIS-registreringen men utan att det angavs från vilket land SIS-registreringen härrörde. Eftersom utvisningsbeslut måste innehålla rättsliga överväganden och faktiska omständigheter ansågs utvisningsbeslutet vara olagligt ⁽³³⁾.

För personer som är föremål för ett inreseförbud som fattats i samband med ett beslut om återsändande enligt artikel 3.6 i [återvändandedirektivet](#) (direktiv 2008/115/EG) ska förbudet normalt inte gälla längre än i fem år ⁽³⁴⁾.

Exempel: I målet *Ouhrami* ⁽³⁵⁾ klargjorde EU-domstolen skillnaden mellan ett beslut om återvändande och ett inreseförbud. Domstolen preciserade att fram till dess att en persons skyldighet att återvända har fullgjorts regleras personens "olagliga vistelse" av beslutet om återvändande. När personen har lämnat medlemsstatens territorium börjar inreseförbudet få rättsverkan och startpunkten för inreseförbudets varaktighet ska beräknas från och med den dag då den återvändande faktiskt lämnade EU:s territorium.

Enligt [förordningen om användning av SIS vid återvändande](#) (förordning (EU) 2018/1860) ska även beslutet om återvändande registreras i SIS när det förberedande arbetet har utförts. Om en annan medlemsstat vill bevilja eller förlänga ett uppehållstillstånd eller en visering för längre vistelse för en person som är föremål för ett beslut om återvändande som åtföljs av ett inreseförbud, måste den samråda med den berörda medlemsstaten.

⁽³²⁾ Frankrike, den högsta förvaltningsdomstolens (*Conseil d'État*) dom av den 9 juni 1999 i mål nr 190384, *M. et Mme Forabosco*.

⁽³³⁾ Frankrike, den högsta förvaltningsdomstolens (*Conseil d'État*) dom av den 24 november 2010 i mål nr 344411, *M. Hicham B*.

⁽³⁴⁾ EU-domstolens dom av den 19 september 2013 i mål C-297/12, *Brottmål mot Gjoko Filev och Adnan Osmani*.

⁽³⁵⁾ EU-domstolens dom av den 26 juli 2017 i mål C-225/16, *Brottmål mot Mossa Ouhrami*.

Inreseförbud som utfärdas utanför tillämpningsområdet för förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller och återvändandedirektivet förbjuder inte formellt andra stater att tillåta tillträde till Schengenområdet. Andra stater kan dock beakta inreseförbud när de beslutar om att utfärda visering eller ge tillstånd till inresa eller ej. Förbuden kan därför få effekter i hela Schengenområdet, även om ett förbud endast gäller den utfärdande stat som bedömer att en person är icke önskvärd, t.ex. av skäl som har att göra med hot mot den politiska stabiliteten: en EU-medlemsstats Schengenregistrering av en rysk politiker hindrade en ledamot av Europarådets parlamentariska församling från att delta i den parlamentariska församlingens sammanträden i Frankrike. Detta diskuterades ingående vid det sammanträde som den parlamentariska församlingens utskott för rättsliga frågor och mänskliga rättigheter höll i oktober 2011, vilket ledde till att en rapport utarbetades om restriktioner av den fria rörligheten som bestraffning för politiska ståndpunkter ⁽³⁶⁾.

Europakonventionen: Registreringen av en person i SIS-databasen är en åtgärd som vidtas av en enskild medlemsstat inom unionsrättens tillämpningsområde. Därför kan klagomål inges till Europadomstolen med åberopande av att staten i fråga överträtt Europakonventionen genom att införa eller behålla någon i förteckningen.

Exempel: I målet *Dalea mot Frankrike* ⁽³⁷⁾ kunde en rumänsk medborgare vars namn hade registrerats i SIS-databasen av Frankrike innan Rumänien gick med i EU inte bedriva sin affärsverksamhet eller tillhandahålla eller ta emot tjänster i någon av Schengenstaterna. Hans klagomål om att detta var en inskränkning av hans rätt att bedriva sin yrkesverksamhet (som skyddas enligt artikel 8 i Europakonventionen om rätt till skydd för privat- och familjeliv) avvisades. I domstolens avgörande angående beslutet om registrering i SIS-databasen och dess verkningar ansåg domstolen att statens utrymme för skönsmässig bedömning för hur den ska tillhandahålla skydd mot godtycklighet är större när det gäller inresa till det nationella territoriet än i fråga om avvisning eller utvisning.

⁽³⁶⁾ Europarådets parlamentariska församling, *Resolution 1894 (2012) on the inadmissibility of restrictions on freedom of movement as punishment for political positions*, antagen den 29 juni 2012.

⁽³⁷⁾ Europadomstolens dom av den 2 februari 2010 i mål nr 964/07, *Dalea mot Frankrike* (beslut).

Europadomstolen har också haft i uppdrag att bedöma konsekvenserna av ett reseförbud till följd av att en person förts upp på en FN-administrerad förteckning över terroristmisstänkta och ålagts ett reseförbud som haft till syfte att förhindra brott mot nationella eller utländska invandringslagar.

Exempel: Målet *Nada mot Schweiz* ⁽³⁸⁾ gällde en italiensk-egyptisk medborgare boende i Campione d'Italia (en italiensk enklav i Schweiz) som registrerats i "Federal Taliban Ordinance" av de schweiziska myndigheterna som hade implementerat FN:s säkerhetsråds sanktioner för att bekämpa terrorism. Upptagandet i förteckningen hindrade sökanden från att lämna Campione d'Italia och hans försök att avföras från förteckningen avslogs. Europadomstolen konstaterade att de schweiziska myndigheterna hade haft ett visst utrymme för skönmässig bedömning i tillämpningen av FN:s resolutioner om bekämpning av terrorism. Domstolen fann vidare att Schweiz hade kränkt klagandens rättigheter enligt artikel 8 i Europakonventionen genom att inte omedelbart underätta Italien eller den av FN inrättade sanktionskommittén om att det inte fanns någon skälig misstanke mot klaganden och man hade inte heller anpassat sanktionsordningens verkningar till hans individuella situation. Den fann vidare att Schweiz hade brutit mot artikel 13 i Europakonventionen i förening med artikel 8 eftersom klaganden inte hade några effektiva medel för att få sitt namn borttaget från förteckningen.

Reseförbud måste respektera rätten att lämna ett land i enlighet med artikel 2 i protokoll nr 4 till Europakonventionen.

Exempel: Målet *Stamose mot Bulgarien* ⁽³⁹⁾ gällde en bulgarisk medborgare som de bulgariska myndigheterna ålagt ett tvåårigt reseförbud på grund av överträdelse av amerikanska invandringslagar. Europadomstolen, som för första gången bedömde om ett reseförbud vars syfte var att förhindra brott mot nationella eller utländska invandringslagar var förenligt med artikel 2 i protokoll nr 4 till Europakonventionen, fann att en generell och godtycklig åtgärd som förbjöd klaganden att resa till varje annat utländskt land på grund av brott mot invandringslagstiftningen i ett visst annat land inte stod i proportion till syftet.

⁽³⁸⁾ Europadomstolens dom av den 12 september 2012 i mål nr 10593/08, *Nada mot Schweiz* [stor avdelning].

⁽³⁹⁾ Europadomstolens dom av den 27 november 2012 i mål nr 29713/05, *Stamose mot Bulgarien*.

1.4. Kontroller vid gränsövergångsställen

Unionsrätten: För att passera EU:s yttre gränser måste tredjeland-medborgare uppfylla in- och utresevillkoren. Om inresa nekas måste myndigheterna utfärda ett beslut med angivande av de exakta skälen till att inresa nekas (artikel 14 i [kodexen om Schengengränserna](#)). Enligt artikel 14.3 i kodexen om Schengengränserna har personer som nekats inresa rätt att överklaga. Det finns mer fördelaktiga bestämmelser för passage av EU:s yttre gränser för tredjeland-medborgare som har rätt till fri rörlighet (artiklarna 3 och 8.6).

Enligt artikel 4 i kodexen om Schengengränserna ska människans värdighet respekteras till fullo vid genomförandet av in- och utresekontroller⁽⁴⁰⁾. Kontroller vid gränsövergångsställen måste genomföras på ett sätt som inte diskriminerar personer på grund av kön, ras eller etnisk tillhörighet, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. En mekanism har inrättats för utvärdering och övervakning av tillämpningen av Schengenregelverket, inbegripet respekten för de grundläggande rättigheterna i detta sammanhang ([förordning \(EU\) nr 1053/2013](#)).

Europakonventionen: Kravet att en muslimsk kvinna skulle ta av sin huvudduk för en identitetskontroll på ett konsulat eller att en sikhisk man skulle ta av sin turban vid en säkerhetskontroll på en flygplats har inte ansetts utgöra en kränkning av religionsfriheten enligt artikel 9 i Europakonventionen⁽⁴¹⁾.

I målet *Ranjit Singh mot Frankrike* ansåg FN:s kommitté för mänskliga rättigheter att skyldigheten för en sikhisk man att ta av sig sin turban för att få sitt officiella id-foto taget utgjorde en kränkning av artikel 18 i den [internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter](#) (ICCPR). Den godtog inte argumentet att kravet på att visa upp sig på ett identitetsfoto var nödvändigt för att skydda den allmänna säkerheten och ordningen. Det resonemang som FN:s kommitté för mänskliga rättigheter framförde var att staten inte hade förklarat varför det skulle vara svårare att identifiera en person som bar en sikhisk turban och alltid bär turban, eller

⁽⁴⁰⁾ Se EU-domstolens dom av den 17 januari 2013 i mål C-23/12, *Mohamad Zakaria*.

⁽⁴¹⁾ Europadomstolens dom av den 11 januari 2005 i mål nr 35753/03, *Phull mot Frankrike* (beslut); Europadomstolens dom av den 4 mars 2008 i mål nr 15585/06, *El Morsli mot Frankrike* (beslut).

hur detta skulle öka risken för bedrägeri eller förfalskning av handlingar. Kommittén tog också hänsyn till att ett id-foto utan turban skulle kunna leda till att personen kanske blev tvungen att ta av sig sin turban under identitetskontroller ⁽⁴²⁾.

1.5. Inre gränser inom Schengenområdet

Unionsrätten: Genom *kodexen om Schengengränserna* (förordning (EU) 2016/399) avskaffades de inre gränskontrollerna inom Schengenområdet, utom i exceptionella fall (avdelning III, kapitel II). EU-domstolen har slagit fast att stater inte kan bedriva övervakning vid de inre gränserna som har en liknande verkan som gränskontroller ⁽⁴³⁾. Övervakning, inklusive med elektroniska medel, av de inre Schengengränserna är tillåtet om den grundas på bevis för irreguljär vistelse men det finns vissa inskränkningar bland annat i fråga om intensitet och frekvens ⁽⁴⁴⁾.

Exempel: I målet *Bundesrepublik Deutschland mot Touring tours* ⁽⁴⁵⁾ slog EU-domstolen fast att artikel 21 i kodexen om Schengengränserna utgör hinder för nationell lagstiftning enligt vilken transportörer som bedriver busstrafik på gränsöverskridande linjer inom Schengenområdet ska kontrollera passagerarnas pass och uppehållstillstånd, i syfte att hindra transport av tredjelandsmedborgare som saknar resehandlingar. Detta skulle utgöra kontroller inom en medlemsstats territorium som har samma verkan som in- och utresekontroller och är därför förbjudet.

När medlemsstater i exceptionella fall inför tillfälliga kontroller vid den inre gränsen offentliggörs detta på Europeiska kommissionens webbplats ⁽⁴⁶⁾. Det tillfälliga införandet av gränskontroller gör inte en inre EU-gräns till en yttre gräns.

⁽⁴²⁾ Yttrande från FN:s kommitté för mänskliga rättigheter av den 22 juli 2011, *Ranjit Singh mot Frankrike*, meddelandena nr 1876/2000 och 1876/2009, punkt 8.4. Se även yttrandet från FN:s kommitté för mänskliga rättigheter av den 19 juli 2013, *Mann Singh mot Frankrike*, meddelande nr 1928/2010.

⁽⁴³⁾ EU-domstolens dom av den 22 juni 2010 i de förenade målen C-188/10 och C-189/10, *Aziz Melki och Selim Abdeli* [stor avdelning], punkt 74.

⁽⁴⁴⁾ EU-domstolens dom av den 19 juli 2012 i mål C-278/12 PPU, *Atiqullah Adil mot Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel*.

⁽⁴⁵⁾ EU-domstolens dom av den 13 december 2018 i mål C-412/17 och C-474/17, *Bundesrepublik Deutschland mot Touring tours und Travel GmbH och Sociedad de Transportes SA*.

⁽⁴⁶⁾ Se Europeiska kommissionen, generaldirektoratet för migration och inrikes frågor, *What we do, Policies, Schengen, Borders and Visas; Schengen Area, Temporary Reintroduction of Border Control*.

Exempel: I målet *Arib* ⁽⁴⁷⁾ prövade EU-domstolen om en inre gräns för vilken gränskontroller återinfördes i enlighet med kodexen om Schengengränserna (förordning (EU) 2016/399) kunde likställas med en yttre gräns vid tillämpningen av återvändandedirektivet (2008/115/EG). EU-domstolen konstaterade att återvändandedirektivet fortsätter att gälla om en medlemsstat återinför gränskontroller vid sina inre gränser. Domstolen slog fast att begreppen inre gränser och yttre gränser är ömsesidigt uteslutande och att de inre gränser vid vilka gränskontrollerna återinförs inte kan betraktas som yttre gränser. EU-domstolen drog slutsatsen att ett undantag från tillämpningen av direktivet i gränsfall inte omfattar situationen för migranter i en irreguljär situation som gripits vid en inre gräns vid vilken gränskontroller har återinförts.

1.6. Lokal gränstrafik

Unionsrätten: Ordningen för lokal gränstrafik (förordning (EG) nr 1931/2006) utgör ett undantag från de allmänna bestämmelserna för gränskontroll av personer som passerar EU-medlemsstaternas yttre gränser. De kriterier och villkor som ska uppfyllas för att passera en yttre landgräns lättas för invånare i ett gränsområde i ett angränsande tredjeland, vilket stärker EU:s förbindelser med grannländerna. Denna ordning säkerställer att gränserna till EU:s grannländer inte utgör ett hinder för handel, socialt och kulturellt utbyte eller regionalt samarbete.

Enligt artikel 4 i förordningen om lokal gränstrafik får gränsboende som innehar ett tillstånd för lokal gränstrafik resa in i grannstaten när de innehar en giltig resehandling och inte har någon SIS-registrering som hindrar dem från att resa in i Schengenområdet. Visering krävs inte, pass behöver inte stämplas och syftet med resan eller innehav av medel för uppehälle kontrolleras inte. Innehavare av tillstånd för lokal gränstrafik har rätt till en oavbruten vistelse på upp till 3 månader (artikel 5). EU-domstolen behandlade frågan om vistelse för innehavare av tillstånd för lokal gränstrafik.

⁽⁴⁷⁾ EU-domstolens dom av den 19 mars 2019 i mål C-444/17, *Préfet des Pyrénées-Orientales mot Abdelaziz Arib* [stor avdelning].

Exempel: Målet *Shomodi* ⁽⁴⁸⁾ gällde en ukrainsk medborgare med ett tillstånd för lokal gränstrafik som gav honom tillstånd att resa in i Ungerns gränsområde. Efter att ha vistats i Schengenområdet i mer än 3 månader under en 6-månadersperiod nekades han inresa i Ungern. EU-domstolen gjorde åtskillnad mellan tidsbegränsningen enligt ordningen för lokal gränstrafik och Schengenbegränsningen på 90 dagar under en 180-dagarsperiod. Domstolen konstaterade att förordningen om lokal gränstrafik fastställer en begränsning som är specifik för oavbrutna vistelser, och att lagstiftningen inte tyder på att 3-månadersfristen måste omfattas av en och samma 6-månadersperiod. Domstolen klargjorde också att vistelsen för innehavaren av ett tillstånd för lokal gränstrafik avbryts så snart personen reser tillbaka till det tredjeland där personen är bosatt, oberoende av hur ofta passagen sker. När gränsboende åter reser in i Schengenområdet inleds tidsfristen på högst 3 månader på nytt.

Innehavare av tillstånd för lokal gränstrafik får vistas inom statens gränsområde, som inte sträcker sig längre än 30 km (i undantagsfall 50 km) från gränsen. När det gäller Kaliningrad (en exklav som utgör en del av Ryssland) omfattar ordningen för lokal gränstrafik hela Kaliningradregionen i enlighet med [förordning \(EU\) nr 1342/2011](#).

1.7. Transitzoner

Stater har ibland försökt hävda att personer i transitzoner inte omfattas av deras jurisdiktion.

Unionsrätten: I artikel 4.4 i [återvändandedirektivet](#) föreskrivs minimirättigheter som också gäller för personer som grips eller hejdas i samband med olaglig gränspassage. Deras behandling får inte vara mindre förmånlig än behandlingen av andra migranter i en irreguljär situation och principen om non-*refoulement* måste alltid respekteras.

Europakonventionen: Den berörda staten kan åläggas ansvar för personer som vistas i en transitzon.

⁽⁴⁸⁾ EU-domstolens dom av den 21 mars 2013 i mål C-254/11, *Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőrkapitányság Záhony Határrendészeti Kirendeltsége mot Oskar Shomodi*.

Exempel: I målet *Amuur mot Frankrike* ⁽⁴⁹⁾ kvarhölls de klagande i transitzonen på en flygplats i Paris. De franska myndigheterna hävdade att de klagande inte omfattades av fransk jurisdiktion eftersom de inte hade rest in i Frankrike. Europadomstolen instämde inte utan ansåg att de vid den tiden gällande nationella lagbestämmelserna inte i tillräcklig grad garanterade de klagandes rätt till frihet enligt artikel 5.1 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *Z.A. m.fl. mot Ryssland* ⁽⁵⁰⁾ kvarhölls de klagande i transitzonen på en rysk flygplats. Den ryska regeringen hävdade att sökandena inte omfattades av rysk jurisdiktion. Europadomstolen höll dock inte med, utan konstaterade att kvarhållandet av de sökande i transitzonen de facto var ett frihetsberövande som innebar en kränkning av artikel 5.1 i Europakonventionen. Domstolen fann även att artikel 3 i Europakonventionen hade äsidossatts, eftersom förhållandena i transitzonen var sådana att de orsakade psykiskt lidande för sökandena, undergrävde deras värdighet och förödmjukade dem.

Exempel: I målet *Ilias och Ahmed mot Ungern* ⁽⁵¹⁾ bekräftade Europadomstolen att transitzoner som har inrättats vid landgränser omfattas av ungersk jurisdiktion.

1.8. Tillgång till asyl

Personer som söker asyl når ofta gränsen utan giltiga handlingar eller passerar gränsen irreguljärt, eftersom de inte kan få en giltig resehandling. Oavsett var de upptäcks eller grips – på öppet hav, vid gränsen eller inom territoriet – måste de, om de uttrycker en önskan om att söka asyl, hänvisas till lämpliga nationella förfaranden. Enligt unionsrätten och Europarådets lagstiftning innebär principen om *non-refoulement* att det är förbjudet att skicka tillbaka människor som söker skydd mot förföljelse eller allvarlig skada utan att först bedöma deras ansökan (se även kapitel 4).

⁽⁴⁹⁾ Europadomstolens dom av den 25 juni 1996 i mål nr 19776/92, *Amuur mot Frankrike*, punkterna 52–54. Se även Europadomstolens dom av den 12 februari 2009 i mål nr 2512/04, *Nolan och K. mot Ryssland*; Europadomstolens dom av den 24 januari 2008 i mål nr 29787/03 och 29810/03, *Riad och Idrab mot Belgien*.

⁽⁵⁰⁾ Europadomstolens dom av den 28 mars 2017, *A.H. m.fl. mot Ryssland*, nr 61411/15 och 3 andra mål.

⁽⁵¹⁾ Europadomstolens dom av den 21 november 2019 i mål nr 47287/15, *Ilias och Ahmed mot Ungern* [stor avdelning], punkt 186.

Unionsrätten: Rätten till asyl fastställs i artikel 18 och förbudet mot *refoulement* fastställs i artikel 19 i EU-stadgan. Enligt artikel 4 i kodexen om Schengengränserna måste gränskontrollverksamhet fullt ut uppfylla kraven i 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning och skyldigheterna i samband med tillgång till internationellt skydd, framför allt principen om non-*refoulement*. Dessa krav gäller alla gränskontroller, inklusive kontroller vid officiella gränsövergångsställen och gränsövervakningsverksamhet vid land- eller sjögränser, inbegripet kontroller på det fria havet.

EU:s asylregelverk är tillämpligt först då en person har anlänt till EU:s gräns, inbegripet territorialvatten och transitzoner (artikel 3.1 i direktiv 2013/32/EU om asylförfaranden). Artikel 6 i samma direktiv innehåller närmare bestämmelser om rätten till prövning av asylansökan. Enligt artikel 6.1 är medlemsstaterna skyldiga att diarieföra en ansökan inom tre arbetsdagar, eller inom sex arbetsdagar om en ansökan lämnas in till andra myndigheter än de som ansvarar för diarieföringen. Dessa andra myndigheter innefattar även domstolar⁽⁵²⁾. Enligt artikel 6.2 är staterna skyldiga att se till att personer har en faktisk möjlighet att så snart som möjligt lämna in en ansökan. Enligt artikel 8 i direktivet ska medlemsstaterna, om det finns indikationer på att en person som befinner sig vid gränsen vill lämna in en asylansökan, informera dem om möjligheten att göra detta.

Enligt artikel 43 i direktivet om asylförfaranden är det tillåtet att behandla asylansökningar vid gränsen eller i transitzoner. Beslut kan fattas om huruvida en ansökan som lämnas in där ska tas upp till prövning. Beslut kan också fattas om innehållet i en ansökan i situationer då påskyndade förfaranden kan användas i enlighet med artikel 31.8 i direktivet. De grundprinciper och garantier som gäller för asylansökningar som lämnas in inom territoriet är tillämpliga. I artikel 43.2 föreskrivs att vid gränsförfaranden ska beslut fattas inom fyra veckor från inlämnandet av ansökan, i annat fall ska sökanden beviljas inresa till territoriet för fortsatt behandling av ansökan. Enligt artikel 24.3 föreligger en skyldighet att avstå från att använda gränsförfaranden för sårbara sökande som är i behov av särskilda förfarandegarantier om de varit utsatta för våldtäkt eller andra allvarliga former av våld om lämpligt skydd inte kan tillhandahållas vid gränsen. I artikel 25.6 b fastställs vissa begränsningar för behandlingen av ansökningar som lämnas in vid gränsen av ensamkommande barn. Dessa bestämmelser är inte tillämpliga på Irland, som förblir bundet av artikel 35 i 2005 års version av direktiv 2005/85/EG.

⁽⁵²⁾ EU-domstolens dom av den 25 juni 2020 i mål C-36/20 PPU, *Ministerio Fiscal mot VL*, punkterna 59–68.

Europakonventionen: Enligt konventionen finns det ingen rätt till asyl i sig. Däremot är det enligt artikel 3 i Europakonventionen förbjudet att avvisa en person vid gränsen eller någon annanstans inom en stats territorium om den personen därmed löper risk att utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Exempel: Målet *Kebe m.fl. mot Ukraina* ⁽⁵³⁾ gällde eritreanska fripassagerare ombord på ett handelsfartyg som hade anljort en ukrainsk hamn på väg mot Saudiarabien. Europadomstolen fann att de ukrainska myndigheterna hade åsidosatt Europakonventionen genom att inte tillåta sökandena att gå i land och ansöka om asyl. Även om det inte fanns några avgörande bevis för huruvida sökandena hade ansökt om asyl i Ukraina eller inte, ansåg Europadomstolen, mot bakgrund av de objektiva uppgifter som fanns tillgängliga vid den tidpunkten, att det i Saudiarabien förelåg en allvarlig risk för återvändande till Eritrea, och att Ukraina inte hade prövat deras ansökan enligt artikel 3 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *M.A. m.fl. mot Litauen* ⁽⁵⁴⁾ försökte sökandena, som hade flytt från Tjetjenien, att passera gränsen mellan Litauen och Belarus vid tre olika tillfällen. Även om de hävdade att de sökte internationellt skydd varje gång, nekades de inresa på grund av att de inte hade de nödvändiga resehandlingarna. De litauiska gränskontrolltjänstemännen hade inte godtagit deras asylansökningar och hade inte vidarebefordrat dem till en behörig myndighet för prövning och fastställande av status, såsom krävs enligt nationell lagstiftning. Europadomstolen fann att det inte hade gjorts någon bedömning av huruvida det var säkert att återsända sökandena till Belarus, ett land som inte var part i Europakonventionen. Domstolen slog fast att underlåtenheten att tillåta sökandena att lämna in sina asylansökningar och avlägsnandet av dem till Belarus utgjorde en överträdelse av artikel 3 i Europakonventionen.

I extrema fall kan även ett avlägsnande, en utlämning eller utvisning ifrågasättas enligt Europakonventionens artikel 2 som skyddar rätten till liv ⁽⁵⁵⁾.

⁽⁵³⁾ Europadomstolens dom av den 12 januari 2017 i mål nr 12552/12, *Kebe m.fl. mot Ukraina*.

⁽⁵⁴⁾ Europadomstolens dom av den 11 december 2018 i mål nr 59793/17, *M.A. m.fl. mot Litauen*. Se även Europadomstolens dom av den 23 juli 2020 i mål nr 40503/17, 42902/17 och 43643/17, *M.K. m.fl. mot Polen*.

⁽⁵⁵⁾ Europadomstolens dom av den 14 november 2019 i mål nr 25244/18, *N.A. mot Finland*.

1.9. Push-backs och pull-backs till havs

Inresa till EU:s territorium och till Europarådets medlemsstater kan ske i luften, till lands eller till havs. Vid gränsövervakningsverksamheter som genomförs till havs ska inte bara de mänskliga rättigheterna och flyktinglagstiftningen respekteras utan även den internationella havsrätten.

Verksamheter på öppet hav regleras av FN:s [havsrättskonvention](#), den [internationella konventionen om säkerhet för människoliv till sjöss \(Solas\)](#) och den [internationella sjöräddningskonventionen](#). Dessa instrument innehåller en skyldighet att hjälpa och undsätta personer i sjönöd. Ett fartygs befälhavare är dessutom skyldig att transportera personer som räddats till en säker plats. En av de mest kontroversiella frågorna i detta sammanhang är var personer som räddats eller hejdats till havs ska landsättas.

Push-backs och pull-backs väcker frågor om förenligheten med principen om *non-refoulement* och rätten att lämna ett land. Genom avvisningar till havs tvingas personer tillbaka till det tredjeland från vilket de avrest. Genom pullback-metoden hindras människor från att lämna ett tredjelands territorium eller, om de redan befinner sig på öppet hav, hindras från att nå EU-medlemsstaternas territorialhav.

Unionsrätten: Enligt artikel 13, jämförd med artiklarna 3 och 4, i [kodexen om Schengengränserna](#) ska gränsövervakningen förhindra otillåtna gränspassager och avskräcka människor från att kringgå kontrollerna vid gränsövergångsställen, samtidigt som principen om *non-refoulement* ska följas. [Förordningen om sjögränser](#) (förordning (EU) nr 656/2014) reglerar EU-medlemsstaternas övervakning av de yttre havsgränserna inom ramen för det operativa samarbetet med Frontex. Artikel 4 garanterar skyddet för de grundläggande rättigheterna och principen om *non-refoulement*. I artikel 10 i förordningen om sjögränser fastställs villkoren för landsättning av undsatta personer.

Europakonventionen: Konventionen är tillämplig på alla som befinner sig inom jurisdiktionen för en medlemsstat i Europarådet. Europadomstolen har vid flera tillfällen ⁽⁵⁶⁾ slagit fast att personer kan tillhöra deras jurisdiktion när en stat utövar kon-

⁽⁵⁶⁾ Europadomstolens dom av den 11 januari 2001 i mål nr 39473/98, *Xhavara m.fl. mot Italien och Albanien* (beslut); Europadomstolens dom av den 29 mars 2010 i mål nr 3394/03, *Medvedyev m.fl. mot Frankrike* [stor avdelning].

troll över dem på öppet hav. I ett mål 2012 mot Italien fastställde Europadomstolens stora avdelning rättigheterna för migranter som försöker nå europeisk mark och staternas skyldigheter under sådana förhållanden.

Exempel: I målet *Hirsi Jamaa m.fl. mot Italien* ⁽⁵⁷⁾ ingick de klagande i en grupp bestående av 200 migranter, både asylsökande och andra, som hade hejdsats av den italienska kustbevakningen när de befann sig på öppet hav inom Maltas område för sök- och räddningsinsatser. Migranterna skickades helt sonika vidare till Libyen enligt ett avtal som ingåtts mellan Italien och Libyen utan att ges möjlighet att ansöka om asyl. Deras namn eller nationalitet registrerades inte. Europadomstolen konstaterade att situationen i Libyen var välkänd och enkel att verifiera på grundval av många olika källor. Den ansåg därför att de italienska myndigheterna visste, eller borde ha vetat, att de klagande när de skickades tillbaka till Libyen som irreguljära migranter skulle utsättas för en behandling i strid med Europakonventionen och att de inte skulle få någon som helst form av skydd. De italienska myndigheterna visste också, eller borde ha vetat, att det inte fanns tillräckliga garantier för att skydda de klagande mot risken att godtyckligt skickas tillbaka till sina ursprungsländer, som bland annat var Somalia och Eritrea. De borde ha tagit särskild hänsyn till avsaknaden av asylförfarande och att det var omöjligt att få de libyska myndigheterna att erkänna den flyktingstatus som FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) beviljat.

Europadomstolen bekräftade ännu en gång att det faktum att de klagande inte hade begärt asyl eller beskrivit de risker de löpte till följd av avsaknaden av asylsystem i Libyen inte befriade Italien från skyldigheten att fullgöra sina skyldigheter enligt artikel 3 i Europakonventionen. Domstolen upprepade att de italienska myndigheterna borde ha förvärvat sig om hur de libyska myndigheterna fullgjorde sina internationella skyldigheter när det gäller skydd av flyktingar. Överföringen av de klagande till Libyen var därför ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen eftersom de utsattes för risken för *refoulement*.

⁽⁵⁷⁾ Europadomstolens dom av den 23 februari 2012 i mål nr 27765/09, *Hirsi Jamaa m.fl. mot Italien* [stor avdelning].

Huvudpunkter

- Stater har rätt att besluta om de ska ge utlänningar tillträde till sitt territorium, men de måste respektera unionsrätten, Europakonventionen och tillämpliga garantier för de mänskliga rättigheterna (se [inledningen till detta kapitel](#)).
- Unionsrätten och Europakonventionen förbjuder att personer som löper risk att förföljas eller drabbas av annan allvarlig skada avvisas vid gränsen och återsänds till stater där de löper denna risk (förbud mot *refoulement*) (se [inledningen till detta kapitel](#)).
- Unionsrätten fastställer gemensamma regler för EU:s medlemsstater beträffande utfärdande av visering för kortare vistelser (se [avsnitt 1.1](#)).
- Unionsrätten innehåller skyddsgarantier vid genomförandet av gränskontroll (se [avsnitt 1.4](#)) och gränsövervakningsverksamheter, särskilt till havs (se [avsnitt 1.9](#)).
- Unionsrätten, och särskilt Schengenregelverket, gör det möjligt för personer att resa utan gränskontroller inom Schengenområdet (se [avsnitt 1.1](#)).
- Unionsrättens ordning för lokal gränstrafik gör det lättare för invånare i gränsområden att passera en medlemsstats yttre landgräns (se [avsnitt 1.6](#)).
- Enligt unionsrätten innebär ett inreseförbud för en person som utfärdas av en Schengenstat att den personen vägras tillträde till hela Schengenområdet (se [avsnitt 1.3](#)).
- EU-stadgan föreskriver rätten till asyl och förbjuder *refoulement*. EU:s asylregelverk är tillämpligt från det ögonblick en person anländer till en EU-gräns. I Europakonventionen föreskrivs inte rätten till asyl i sig, men det är förbjudet att avvisa en person och på så sätt utsätta den personen för risk för tortyr eller andra former av misshandel (se [avsnitt 1.8](#)).
- Under vissa omständigheter ålägger Europakonventionen begränsningar för en stats rätt att kvarhålla eller avvisa en migrant vid sina gränser (se [inledningen till detta kapitel](#) samt [avsnitten 1.7](#), [1.8](#) och [1.9](#)), oavsett om migranten befinner sig i en transitzon eller på annat sätt befinner sig inom den statens jurisdiktion.

Ytterligare rättspraxis och vidare läsning:

För ytterligare rättspraxis hänvisas till [riktlinjerna](#) i denna handbok. Ytterligare material som rör de frågor som behandlas i detta kapitel finns i avsnittet [Vidare läsning](#).

2

Stora it-system i EU och interoperabilitet

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>VIS-förordningen, förordning (EG) nr 767/2008</p> <p>Beslut om brottsbekämpande myndigheters åtkomst till VIS, 2008/633/RIF</p> <p>Eurodacförordningen, förordning (EU) nr 603/2013</p> <p>SIS-förordningen, förordning (EU) 2018/1862; förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller, förordning (EU) 2018/1861; förordningen om användning av SIS vid återvändande, förordning (EU) 2018/1860</p> <p>Förordningen om in- och utresesystemet, förordning (EU) 2017/2226</p> <p>Etiasförordningen, förordning (EU) 2018/1240</p> <p>Ecris-TCN-förordningen, förordning (EU) 2019/816</p> <p>Europolförordningen, förordning (EU) 2016/794</p> <p>eu-Lisa-förordningen, förordning (EU) 2018/1726</p>	<p>EU:s it-system</p>	<p>Europakonventionen, artikel 8 (rätt till skydd för privat- och familjeliv)</p> <p>Konvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter (nedan kallad konvention nr 108)</p> <p>Uppdaterad konvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter (nedan kallad uppdaterad konvention nr 108)</p> <p>Europadomstolen, <i>S. och Marper</i> [stor avdelning], nr 30562/04 och 30566/04, 2008 (lagring av fingeravtryck)</p>

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>Förordningen om interoperabilitet – gränser och viseringar, förordning (EU) 2019/817</p> <p>Förordningen om interoperabilitet – asyl och migration, förordning (EU) 2019/818</p>	<p>Interoperabilitet</p>	<p>Europakonventionen, artikel 8 (rätt till skydd för privat- och familjeliv)</p> <p>Konvention nr 108</p> <p>Uppdaterad konvention nr 108</p>
<p>EU-stadgan, artikel 8.2 (rätt till skydd av personuppgifter)</p> <p>Den allmänna dataskyddsförordningen (dataskyddsförordningen), artikel 5</p> <p>Dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter, (EU) 2016/680, artikel 4</p> <p>EU-domstolen, förenade målen C-293/12 och C-594/12, <i>Digital Rights Ireland</i> [stor avdelning], 2014 (alltför omfattande behandling av uppgifter)</p>	<p>Ändamålsbegränsning</p>	<p>Europakonventionen, artikel 8 (rätt till skydd för privat- och familjeliv)</p> <p>Uppdaterad konvention nr 108, artikel 5</p>
<p>Den allmänna dataskyddsförordningen (dataskyddsförordningen), artiklarna 13 och 14</p> <p>Dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter, (EU) 2016/680, artikel 13</p>	<p>Rätt till information</p>	<p>Europakonventionen, artikel 8 (rätt till skydd för privat- och familjeliv)</p> <p>Uppdaterad konvention nr 108, artikel 8</p>
<p>Den allmänna dataskyddsförordningen (dataskyddsförordningen), artikel 5</p> <p>EU-domstolen, förenade målen C-293/12 och C-594/12, <i>Digital Rights Ireland</i> [stor avdelning], 2014 (skydd av personuppgifter mot risken för missbruk och olaglig åtkomst)</p> <p>Dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter, (EU) 2016/680, artikel 4</p> <p>Rättsliga instrument om inrättande av EU:s it-system (enligt förteckningen ovan)</p>	<p>Obehörig åtkomst till uppgifter</p>	<p>Uppdaterad konvention nr 108, artikel 7</p>
<p>Den allmänna dataskyddsförordningen (dataskyddsförordningen), kapitel 5</p> <p>Dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter, (EU) 2016/680, kapitel 5</p> <p>Rättsliga instrument om inrättande av EU:s it-system (enligt förteckningen ovan)</p>	<p>Överföring av uppgifter till tredjeländer</p>	<p>Uppdaterad konvention nr 108, artikel 14</p>

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>EU-stadgan, artikel 8.2 (rätt till skydd av personuppgifter)</p> <p>Den allmänna dataskyddsförordningen (dataskyddsförordningen), artiklarna 15–17</p> <p>Dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter, (EU) 2016/680, artiklarna 14–17</p> <p>EU-domstolen, förenade målen C-203/15 och C-698/15, <i>Tele2 Sverige</i> [stor avdelning], 2016 (skyldighet att informera för att säkerställa rätten till effektivt rättsmedel)</p>	<p>De registrerades rättigheter (tillgång till samt rättelse och radering av uppgifter)</p>	<p>Europakonventionen, artikel 8 (rätt till skydd för privat- och familjeliv)</p> <p>Uppdaterad konvention nr 108, artikel 9</p> <p>Europadomstolen, <i>Segerstedt-Wiberg m.fl. mot Sverige</i>, nr 62332/00, 2006 (tillgång till information som innehas av säkerhetstjänst)</p>

Inledning

I detta kapitel behandlas stora it-system som inrättats av EU på området frihet, säkerhet och rättvisa. Här presenteras deras skyddsmekanismer för utvalda grundläggande rättigheter, särskilt de som rör uppgiftsskydd, rätten till respekt för privatlivet, rätten till asyl och rätten till ett effektivt rättsmedel. I kapitlet förklaras också interoperabilitet, som uppnås genom sammankoppling av stora it-system i EU. Detta kommer att göra det möjligt för behöriga användare att söka efter en enskild person i alla system och se de uppgifter som de har behörighet att få tillgång till, i stället för att behöva söka i varje enskilt system separat.

Unionsrätten: EU-medlemsstaternas viserings-, gräns-, asyl- och invandringsmyndigheter förlitar sig i allt högre grad på teknik när de fattar beslut som påverkar en person. It-system används också i allt högre grad för att trygga den inre säkerheten. För tredjelandsmedborgare – personer som ansöker om internationellt skydd, migranter som befinner sig i en irreguljär situation, viseringssökande eller dagliga resenärer – är det svårt att förstå hur it-systemen fungerar och hur de påverkar beslutsfattandet.

EU har inrättat sex stora it-system, ej inräknat Europols databaser. Dessa it-system ger stöd till hantering av migration, asyl och gränser, stärker det rättsliga samarbetet och bidrar till att stärka den inre säkerheten inom unionen.

Europeiska unionens byrå för den operativa förvaltningen av stora it-system inom området frihet, säkerhet och rättvisa (eu-Lisa) inrättades 2011 genom [förordning \(EU\) nr 1077/2011](#) och förstärktes genom [förordning \(EU\) 2018/1726](#). Byrån ansvarar för utvecklingen och den operativa förvaltningen av EU:s stora it-system. Den säkerställer en effektiv, säker och kontinuerlig drift samt ett kontinuerligt och oavbrutet utbyte av uppgifter mellan de nationella myndigheter som använder systemen. Byrån måste säkerställa högsta möjliga nivå av datasäkerhet, datakvalitet och dataskydd.

Europarådets lagstiftning: I konventionen om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter ([CETS nr 108](#)), uppdaterad genom sitt ändringsprotokoll ([CETS nr 223](#)), fastställs de grundläggande principerna för skydd vid behandling av personuppgifter som utförs inom både privat och offentlig sektor. Dessa principer gäller även för behandling av uppgifter som utförs av stora it-system i EU. Konvention 108 och dess uppdateringsprotokoll ([uppdaterad konvention nr 108](#)) skyddar enskilda mot missbruk som kan åtfölja behandling av personuppgifter och syftar till att reglera gränsöverskridande flöden av personuppgifter. Enligt rätten till skydd för privat- och familjeliv i artikel 8 i Europakonventionen har Europadomstolen behandlat automatiserad behandling av personuppgifter i stora databaser som inrättats på nationell nivå. Tillsammans med Europarådets mjuka rättsliga instrument, såsom [Police Recommendation \(rekommendation nr R \(87\) 15\)](#), ger denna rättspraxis vägledning om hur brottsbekämpande myndigheter får använda personuppgifter, t.ex. när de gör sökningar i någon av EU:s it-system som anges nedan.

2.1. EU:s stora it-system

EU:s it-system används i flera migrationsrelaterade processer: i asylprocessen, vid handläggning av viseringar, under in- och utresekontroller, vid utfärdande av uppehållstillstånd, vid gripanden av migranter som befinner sig i en irreguljär situation, i återvändandeförfaranden och för utfärdande av inreseförbud samt vid utbyte av information om fällande domar för tredjelandsmedborgare. De har också andra syften. I synnerhet kan de brottsbekämpande myndigheterna ta del av dem för att bekämpa terrorism och annan allvarlig brottslighet på strikta villkor. I detta avsnitt presenteras de sex stora EU-systemen samt Europols databaser och hur dessa kommer att bli interoperabla. Endast de tre första system som presenteras

nedan – systemet med en databas för uppgifter om asylsökandes fingeravtryck (Eurodac), Informationssystemet för viseringar (VIS) och SIS – var i drift i juli 2020, och den rättsliga ramen för Eurodac och VIS höll på att ses över.

2.1.1. Systemet med databas för uppgifter om asylsökandes fingeravtryck (Eurodac)

Eurodac innehåller fingeravtryck från tredjelandsmedborgare som ansöker om asyl i en av EU:s medlemsstater samt fingeravtryck från migranter som grips i samband med en irreguljär gränspassage. Fingeravtryck från barn under 14 år behandlas inte, men en [pågående översyn](#) av Eurodacförordningen syftar till att sänka denna ålder till 6 år. Enligt eu-Lisa lagrade Eurodac nästan 5,5 miljoner uppsättningar fingeravtryck 2018 ⁽⁵⁸⁾. Systemet har varit i drift sedan 2003 och reviderades 2013 genom förordning (EU) nr 603/2013 ([Eurodacförordningen](#)) ⁽⁵⁹⁾.

Eurodac hjälper EU:s medlemsstater att avgöra var personer som ansöker om internationellt skydd först reste in i EU. Lagring av fingeravtryck i Eurodac gör det möjligt för en EU-medlemsstat att ta reda på om personen redan har ansökt om asyl någon annanstans eller om personen har gripits i en annan EU-medlemsstat efter en irreguljär inresa. På så sätt hjälper databasen EU-medlemsstaterna att tillämpa [Dublinförordningen](#) (förordning (EU) nr 604/2013) (se [avsnitt 5.2](#)).

Ett ytterligare syfte för vilket nationella brottsbekämpande myndigheter och Europeiska unionens byrå för samarbete inom brottsbekämpning (Europol) har behörighet att få åtkomst till uppgifter i Eurodac är att förebygga, upptäcka eller utreda terroristbrott eller annan grov brottslighet, men endast för dessa ändamål, på strikta villkor. På grund av praktiska hinder hade Europol i juli 2020 ännu inte kunnat ansluta sig till Eurodac.

Eurodacförordningen är tillämplig på alla EU-medlemsstater och på de Schengen-associerade länderna ⁽⁶⁰⁾.

⁽⁵⁸⁾ eu-Lisa (2019), *Eurodac – årsrapport 2018*, juni 2019, s. 4.

⁽⁵⁹⁾ Den kompletteras med en genomförandeförordning med närmare tillämpningsföreskrifter för Eurodac; se kommissionens förordning (EG) nr 1560/2003 (EUT L 222, 2003, s. 3) ändrad genom kommissionens genomförandeförordning (EU) nr 118/2014 (EUT L 39, 2014, s. 1).

⁽⁶⁰⁾ Irland är endast bundet av rådets förordning (EG) nr 2725/2000 av den 11 december 2000 om inrättande av Eurodac för jämförelse av fingeravtryck för en effektiv tillämpning av Dublinkonventionen (EGT L 316, 2000, s. 1).

2.1.2. Informationssystemet för viseringar (VIS)

VIS syftar till att underlätta ansökningsförfarandet för Schengenviseringar (viseringar för kortare vistelse) och utbytet av uppgifter mellan Schengenmedlemsstaterna – inbegripet deras diplomatiska och konsulära beskickningar – om sådana ansökningar. Det används också för asyl-, invandrings- och säkerhetsändamål. Systemet lagrar uppgifter om viseringssökande, inklusive fingeravtryck, fotografier och beslut om ansökningar om viseringar för kortare vistelse. Fingeravtryck från barn under 12 år behandlas inte, men en [pågående översyn](#) av VIS-förordningen syftar till att sänka denna ålder till 6 år.

I [förordning \(EG\) nr 767/2008 om VIS](#) beskrivs hur VIS fungerar. VIS infördes globalt i november 2015 ⁽⁶¹⁾. Fram till augusti 2018 hade mer än 60 miljoner viseringsansökningar och 40 miljoner uppsättningar fingeravtryck registrerats i VIS ⁽⁶²⁾.

Eftersom ett av syftena med VIS är att stärka den inre säkerheten i Schengenområdet beviljas nationella brottsbekämpande myndigheter och Europol genom [rådets beslut 2008/633/RIF](#) åtkomst till uppgifter för att förebygga, upptäcka och utreda terroristbrott eller andra grova brott, men enbart för dessa ändamål och på stränga villkor. Denna åtkomst trädde i kraft från och med september 2013 ⁽⁶³⁾. I [tabell 2](#) visas i vilka EU-medlemsstater som VIS är tillämpligt.

2.1.3. Schengens informationssystem (SIS)

SIS lagrar registreringar om vissa kategorier av efterlysta eller försvunna personer (både EU-medborgare och tredjelandsmedborgare) och försvunna föremål. Det innehåller också registreringar om tredjelandsmedborgare som är föremål för ett beslut om nekad inresa eller ett beslut om återvändande. Databasen innehåller

⁽⁶¹⁾ Kommissionens genomförandebeslut (EU) 2015/912 av den 12 juni 2015 om fastställande av den tidpunkt när informationssystemet för viseringar (VIS) ska tas i drift i den tjugoförsta, tjugooandra och tjugotredje regionen (EUT L 148, 2015, s. 28).

⁽⁶²⁾ Europeiska kommissionen (2019), *Factsheet: EU Information systems – Security and Borders*, Bryssel, april 2019, s. 1.

⁽⁶³⁾ Se rådets beslut 2013/392/EU av den 22 juli 2013 om fastställande av det datum då beslut 2008/633/RIF om åtkomst till informationssystemet för viseringar (VIS) för sökningar för medlemsstaternas utsedda myndigheter och för Europol i syfte att förhindra, upptäcka och utreda terroristbrott och andra grova brott får verkan (EUT L 198, 2013 s. 45), som sedan, till följd av en framgångsrik talan om ogiltigförklaring vid EU-domstolen, ersattes med rådets genomförandebeslut (EU) 2015/1956 av den 26 oktober 2015 om fastställande av det datum då beslut 2008/633/RIF om åtkomst till informationssystemet för viseringar (VIS) för sökningar för medlemsstaternas utsedda myndigheter och för Europol i syfte att förhindra, upptäcka och utreda terroristbrott och andra grova brott får verkan (EUT L 284, 2015, s. 146).

instruktioner till poliser och gränskontrolltjänstemän om särskilda åtgärder som ska vidtas när en person eller ett föremål upptäcks (t.ex. att gripa en misstänkt, skydda en sårbar försvunnen person eller beslagta ett ogiltigt pass). Nationella brottsbekämpande myndigheter, gränskontrollmyndigheter, tullmyndigheter, viseringsmyndigheter och rättsliga myndigheter har åtkomst till de uppgifter som lagras i SIS, strikt inom ramen för sina mandat.

Systemet har varit i drift sedan 1995 och en mer avancerad andra generation ⁽⁶⁴⁾ lanserades i april 2013. En översyn av den rättsliga ramen för SIS, som omfattar tre olika rättsakter – [SIS-förordningen](#) (förordning (EU) 2018/1862), [förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller](#) (förordning (EU) 2018/1861) och [förordningen om användning av SIS vid återvändande](#) (förordning (EU) 2018/1860) – trädde i kraft i december 2018. Detta medförde viktiga tekniska och operativa förbättringar, bland annat nya registreringskategorier (t.ex. beslut om återvändande) och skapade ett effektivare informationsutbyte mellan EU-medlemsstaternas brottsbekämpande myndigheter och med EU-organ som Europol, Europeiska unionens byrå för straffrättsligt samarbete (Eurojust) och Frontex. Under 2018 omfattade SIS totalt mer än 82 miljoner registreringar, varav endast omkring 930 000 var registreringar om personer och resten gällde föremål. Med mer än 6,1 miljarder sökningar under 2018 var detta det mest använda av EU:s it-system inom området för migration och säkerhet ⁽⁶⁵⁾. [Tabell 2](#) visar i vilka EU-medlemsstater SIS tillämpas.

2.1.4. In- och utresesystemet

In- och utresesystemet skapades genom [förordningen om in- och utresesystemet](#) (förordning (EU) 2017/2226, senast ändrad genom [förordning \(EU\) 2019/817](#)) för att registrera förflyttningar in i och ut från Schengenområdet för alla tredjelandsmedborgare som har beviljats inresa för en kort vistelse (både resenärer som omfattas av viseringskrav och de som inte gör det), vilket betyder ett eller flera besök på sammanlagt högst 90 dagar under en period på 180 dagar. Systemet beräknar och övervakar längden på de inresta tredjelandsmedborgarnas vistelser i syfte att göra det lättare för resenärer med ärligt uppsåt att passera gränserna och att identifiera personer som har överskridit sin tillåtna vistelse. Det kommer att ersätta den nuvarande skyldigheten att stämpla pass manuellt med elektronisk registrering av när

⁽⁶⁴⁾ Se [förordning \(EU\) nr 1987/2006](#) (EUT L 381, 2006, s. 4); och [beslut 2007/533/RIF](#) (EUT L 205, 2007, s. 63).

⁽⁶⁵⁾ eu-Lisa (2019), [SIS II – 2018 Annual Statistics: Factsheet](#), mars 2019.

och var personen rest in i och ut ur Schengenområdet och en automatisk beräkning av hur många dagar personen fortfarande kan stanna på korttidsbasis. In- och utresesystemet registreras även nekad inresa.

Målen för in- och utresesystemet är också att förebygga irreguljär invandring och underlätta hanteringen av migrationsströmmar. Som ett ytterligare syfte bör systemet bidra till att förebygga, upptäcka och utreda terroristbrott och annan grov brottslighet. Till följd av detta kommer de nationella brottsbekämpande myndigheterna och Europol, vid sidan av gräns-, viserings- och invandringsmyndigheter, att ha tillgång till de uppgifter som lagras där, men endast för de ändamål som rör nationell säkerhet och som beskrivs ovan och på strikta villkor.

Systemet förväntas tas i drift under 2022. In- och utresesystemet kommer att vara tillämpligt på alla stater som ingår i Schengenområdet (se [tabell 2](#)).

2.1.5. EU-systemet för reseuppgifter och resetillstånd (Etias)

Genom [Etiasförordningen](#) (förordning (EU) 2018/1240, senast ändrad genom [förordning \(EU\) 2019/817](#)) införs ett system med kontroller före gränserna för rese- närer som är undantagna från viseringskrav. Det automatiska systemet granskar medborgare från tredjeländer som är undantagna från viseringskrav för att fastställa huruvida de bör tillåtas resa in i EU för besök på upp till 90 dagar under en 180-dagarsperiod. Med hjälp av ett webbaserat ansökningsverktyg samlar systemet in personuppgifter om resenärer som är undantagna från viseringskrav innan de anländer till EU:s yttre gränser. Frontex och de berörda medlemsstaternas gränskontrollmyndigheter dubbelkontrollerar dessa uppgifter mot alla relevanta databaser. Om kontrollerna visar att personen inte utgör en säkerhetsrisk, en risk för irreguljär migration eller en risk för folkhälsan får personen automatiskt tillstånd att resa till EU. I annat fall kommer ansökan att hänvisas till manuella kontroller av behöriga myndigheter. EU-systemet för reseuppgifter och resetillstånd (Etias) underlättar således resor genom att ge resenärer en första indikation på om de kommer att kunna resa in i Schengenområdet.

Innan en person påbörjar en resa har transportörer, såsom flygbolag, begränsad åtkomst till Etias och in- och utresesystemet endast för att kontrollera om resenären innehar ett Etias-tillstånd och ännu inte har uttömt de 90 dagarna under en 180-dagarsperiod.

Systemet väntas tas i drift i slutet av 2022. Etias kommer att tillämpas på alla stater som ingår i Schengenområdet (se [tabell 2](#)).

2.1.6. Det europeiska informationssystemet för utbyte av uppgifter ur kriminalregister avseende tredjelandsmedborgare (Ecris-TCN)

Ecris-TCN är en centraliserad databas som gör det möjligt för EU:s medlemsstater att utbyta information om kriminalregister avseende tredjelandsmedborgare som dömts i EU. Det fungerar på grundval av "träff/ingen träff". Systemet inrättades genom [Ecris-TCN-förordningen](#) (förordning (EU) 2019/816) och kompletterar EU:s decentraliserade databas över kriminalregister (det europeiska informationssystemet för utbyte av uppgifter ur kriminalregister, Ecris) som inrättades genom [rådets beslut 2009/316/RIF](#).

Ecris-TCN hjälper till att på grundval av "träff/ingen träff" fastställa vilken eller vilka medlemsstater som har kriminalregister över en tredjelandsmedborgare som kontrolleras. Sökningar kan göras med hjälp av biometriska uppgifter, t.ex. fingeravtryck. Vid en träff kan de nationella rättsliga myndigheterna kontakta respektive medlemsstat bilateralt för att få mer information med hjälp av Ecris.

Nationella myndigheter kommer att ha rätt att söka i Ecris-TCN för straffrättsliga förfaranden men även för icke-straffrättsliga förfaranden (t.ex. när de behandlar ansökningar om uppehållstillstånd). Europol, Eurojust och Europeiska åklagarmyndigheten ges också direkt åtkomst till Ecris-TCN inom ramen för sina respektive mandat.

Ecris-TCN väntas tas i drift i slutet av 2022. Alla EU-medlemsstater utom Danmark och Irland deltar i systemet (se [tabell 2](#)).

2.1.7. Europols informationssystem (EIS)

EIS är Europols centrala databas för information och underrättelser om brott. Den regleras genom inrättandeförordningen för Europol, [förordning \(EU\) 2016/794](#), och togs i drift 2005. Den omfattar alla Europols föreskrivna brottsområden och innehåller information om allvarliga brott av gränsöverskridande karaktär, misstänkta och dömda personer, kriminella strukturer och de medel som används för att begå brott. Den uppgraderade versionen av EIS, som lanserades 2013, kan lagra och dubbelkontrollera biometriska uppgifter och it-brottsrelaterade uppgifter. EIS är ett referenssystem som kan användas för att kontrollera om det finns information tillgänglig om en person eller ett föremål av intresse utanför den nationella jurisdiktionen.

Europols personal och utsedda tjänstemän vid EU-medlemsstaternas brottsbekämpande myndigheter har tillgång till EIS. Nationella myndigheter kan göra sökningar i systemet och vid en träff begära ytterligare information via Europols nätapplikation för säkert informationsutbyte (Siena). Dessutom kan **Europols samarbetspartner** få indirekt tillgång för att lagra och söka uppgifter via Europols operativa central.

I tabell 2 förtecknas de befintliga stora it-systemen, med uppgift om huvudsyftet, de tredjelandsmedborgare som omfattas, de biometriska kännetecken som behandlas och deras geografiska tillämplighet. Mer information om dessa EU-databaser, särskilt ur ett uppgiftsskyddsperspektiv, finns i *Handbook on European Data Protection Law*, avsnitt 8.3.2.

Tabell 2: Stora it-system inom EU på området migration och säkerhet

It-system	Huvudsakligt syfte	Personer som omfattas	Biometriska kännetecken	Tillämplighet
Eurodac	Att fastställa vilken medlemsstat som är ansvarig för att granska en ansökan om internationellt skydd Ytterligare syfte: brottsbekämpning	Sökande och personer som beviljats internationellt skydd Migranter som passerat de yttre gränserna irreguljärt		EU:s 27 medlemsstater + SAC
VIS	Att underlätta utbytet av uppgifter om viseringsansökningar mellan Schengen-medlemsstater Ytterligare syfte: brottsbekämpning	Personer som ansöker om visering och referenspersoner		24 EU-medlemsstater (inte CY, HR och IE) + SAC
SIS	Att underlätta brottsbekämpningssamarbete för att skydda säkerheten i EU och Schengenmedlemsstaterna	Saknade, sårbara och efterlysta personer	 	25 EU-medlemsstater (inte CY och IE) + SAC
SIS – in- och utresekontroller	Att registrera och behandla larmmeddelanden för att neka inresa till eller vistelse i Schengen-medlemsstater	Tredjelandsmedborgare som dömts eller misstänks för brott som är belagda med fängelse i minst 1 år Irreguljära migranter	 	25 EU-medlemsstater (inte CY och IE) + SAC

It-system	Huvudsakligt syfte	Personer som omfattas	Biometriska kännetecken	Tillämplighet
SIS – återvändande	Att registrera och bearbeta larmmeddelanden för tredjelandsmedborgare som omfattas av ett beslut om återvändande	Irreguljära migranter som är föremål för ett beslut om återvändande	 	25 EU-medlemsstater (inte CY och IE) + SAC
In- och utrese-systemet	Att beräkna och övervaka varaktigheten av tredjelandsmedborgares tillåtna vistelser och identifiera personer som överskridit den tillåtna vistelsen	Tredjelandsmedborgare som är resenärer som anländer för en kort vistelse	 	24 EU-medlemsstater (inte CY, HR och IE) + SAC
Etiás	Att före resan bedöma om en tredjelandsmedborgare som är undantagen från viseringskrav utgör en risk när det gäller säkerhet, olaglig migration eller folkhälsa	Resenärer som kommer från länder utanför EU som är undantagna från viseringskrav	–	26 EU-medlemsstater (inte IE) + SAC
Ecris-TCN	Att utbyta information om tredjelandsmedborgares tidigare fällande domar	Tredjelandsmedborgare med ett kriminalregister	 	25 EU-medlemsstater (inte DK och IE)
EIS	Lagring och sökning i uppgifter om grov internationell brottslighet och terrorism	Personer som är misstänkta eller dömda för grov organiserad brottslighet och terrorism	 	27 EU-medlemsstater

Observera: **Blå färgmarkering** av ett it-system betyder att det kommer att börja fungera (fullt ut) vid en senare tidpunkt som kommer att fastställas av Europeiska kommissionen. Aktuell information om när systemen tas i drift finns på eulisa.europa.eu (för alla it-system utom Europol) och på europol.europa.eu (för Europol)

  : fingeravtryck; : handavtryck; : ansiktsbild; :

DNA-profil.

SAC: Schengenassocierade länder (Schengen Associated Countries), dvs. Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz.

För närmare uppgifter om tillämpligheten, se anmärkningarna till bilaga 1.

Källa: FRA, baserat på rättsliga instrument, 2020.

2.2. Interoperabilitet

Interoperabilitet är förmågan hos olika it-system att kommunicera och utbyta uppgifter med varandra. I praktiken innebär detta att behöriga användare kommer att kunna göra en målinriktad sökning efter en enskild person i de olika it-systemen på en gång och se vilka personuppgifter de har rätt att få tillgång till, i stället för att behöva göra flera sökningar i separata system. Detta måste göras i enlighet med deras åtkomsträttigheter och de underliggande systemens dataskyddskrav. Med andra ord kommer EU:s it-system, som för närvarande inte är sammankopplade och fungerar som silor, att kunna "tala med varandra" när de är interoperabla. Interoperabilitet syftar till att hjälpa myndigheterna att kontrollera identiteten hos de personer vars uppgifter lagras i minst ett av de underliggande it-systemen och att upptäcka multipla identiteter.

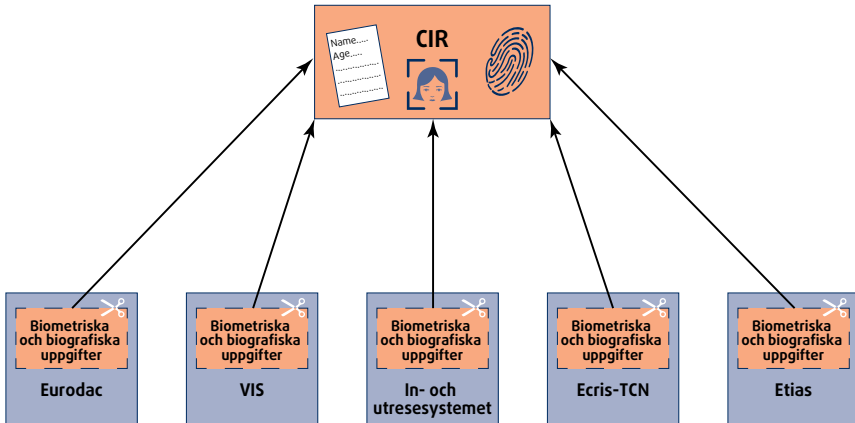
Interoperabilitet kan förbättra skyddet – till exempel genom att underlätta upptäckt av försvunna personer, inklusive barn – men skapar också utmaningar för de grundläggande rättigheterna. Detta beror på den svaga ställningen för personer vars uppgifter lagras i it-system, som ofta saknar kunskap om sina rättigheter.

De centrala komponenterna för interoperabiliteten hos EU:s stora it-system i enlighet med förordningarna om interoperabilitet ([förordning \(EU\) 2019/817](#) och [förordning \(EU\) 2019/818](#)) förklaras i avsnitt 2.2.1 till 2.2.4. De förväntas tas i drift i slutet av 2023.

2.2.1. En gemensam databas för identitetsuppgifter

I den gemensamma databasen för identitetsuppgifter (CIR) lagras de grundläggande identitetsuppgifterna för alla personer vars uppgifter finns i EU:s stora it-system i ett gemensamt centralt datalager (kapitel IV i interoperabilitetsförordningarna). Denna databas för identitetsuppgifter kommer att vara gemensam för och användas av alla it-system utom SIS, för vilket en separat teknisk lösning tillämpas. Specifika biometrisk och biografiska uppgifter om personer flyttas från de befintliga systemen (t.ex. Eurodac, VIS och in- och utresesystemet) och lagras på en gemensam plattform, vilket illustreras i figur 2. Nya it-system (Etias och Ecris-TCN) kommer att integrera denna komponent i sin struktur. De uppgifter som lagras i den gemensamma databasen fortsätter att "tillhöra" de underliggande it-systemen.

Figur 2: En gemensam databas för identitetsuppgifter

Källa: FRA, 2020.

2.2.2. Den europeiska sökportalen

Den europeiska sökportalen (ESP) fungerar som en enda kontaktpunkt för att samtidigt söka i de olika it-systemen och CIR med en enda sökning. Via portalen kommer användarna att kunna se uppgifter om en person som lagras i de it-system som de har rätt att se, däribland SIS, EIS och två av Interpols databaser, med hjälp av både biografiska och biometrisk uppgifter. De kombinerade resultaten kommer att visas i ett enda fönster.

2.2.3. Detektor för multipla identiteter

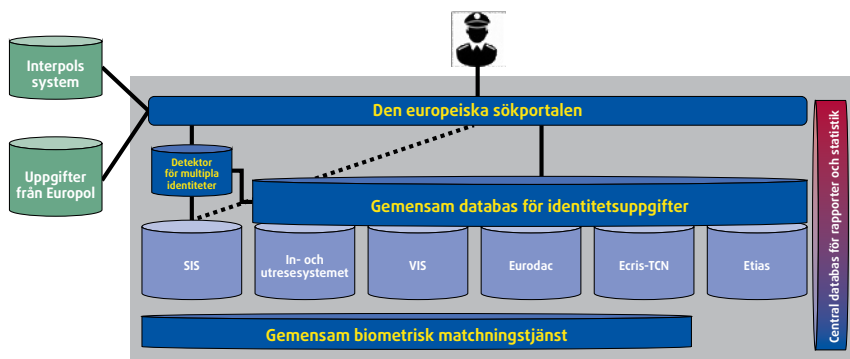
Detektorn för multipla identiteter (MID) är en mekanism för att upptäcka om uppgifter om samma person lagras i flera it-system med olika namn och identiteter (kapitel V i interoperabilitetsförordningarna). Olika identiteter som används av samma person kommer att upptäckas och kopplas samman, vilket kommer att bidra till att bekämpa identitetsbedrägerier. När nationella myndigheter med åtkomsträttigheter söker i systemen kan de se alla identiteter som registrerats i de system som rör personen, oavsett om de har lagrats under ett annat namn eller inte. Detektorn för multipla identiteter är avsedd att säkerställa en korrekt identifiering av en person genom en automatiserad och manuell verifieringsprocess.

2.2.4. Gemensam biometrisk matchningstjänst

Genom att jämföra mallar från biometriska uppgifter som lagras i it-systemen gör den gemensamma biometriska matchningstjänsten det möjligt att söka och jämföra biometriska uppgifter, t.ex. fingeravtryck och ansiktsbilder, i olika it-system (kapitel III i interoperabilitetsförordningarna). Den är ett verktyg för att underlätta sökningar i system som använder biometriska uppgifter. Utan den skulle biometriska uppgifter inte kunna användas för CIR och detektorn för multipla identiteter.

Figur 3 visar de tekniska komponenterna för interoperabilitet mellan stora it-system och de enskilda underliggande it-system som påverkas.

Figur 3: Tekniska komponenter för interoperabilitet

Källa: Europeiska kommissionen, 2018.

2.3. Tillsyn

Unionsrätten: För att säkerställa en hög och enhetlig nivå på uppgiftsskyddet har nationella organ och EU-organ i uppdrag att övervaka att it-systemen uppfyller EU:s normer för uppgiftsskydd. Tillsynen delas mellan EU-medlemsstaternas dataskyddsmyndigheter och Europeiska datatillsynsmannen (EDPS). Specifika roller och befogenheter fastställs inom ramen för varje enskilt it-system, liksom i interoperabilitetsförordningarna.

EDPS ansvarar för att övervaka och säkerställa skyddet av enskilda personers grundläggande rättigheter när det gäller behandling av personuppgifter som utförs av EU:s byråer och organ, inbegripet uppgifter som lagras i EU:s stora it-system. I detta syfte fungerar EDPS som ett utrednings- och klagomålsorgan och har ett nära samarbete med de nationella tillsynsmyndigheterna.

Även om det finns små skillnader mellan de rättsliga grunderna för EU:s it-system fastställer de i allmänhet att nationella dataskyddsmyndigheter och Europeiska datatillsynsmannen måste samarbeta, men var och en agerar inom ramen för sina egna befogenheter. De bildar samordningsgrupper för tillsyn för vart och ett av EU:s stora it-system för att säkerställa en samordnad och effektiv övervakning av hur de fungerar. Företrädare för de nationella dataskyddsmyndigheterna och Europeiska datatillsynsmannen träffas regelbundet – vanligtvis två gånger om året, inom ramen för Europeiska dataskyddsstyrelsen – för att diskutera gemensamma tillsynsfrågor. Verksamheten omfattar bland annat gemensamma inspektioner och utredningar och arbete med en gemensam metod. Samma skyldigheter följer också av artikel 62 i [EU-institutionernas dataskyddsförordning](#) (förordning (EU) 2018/1725).

Dessutom har alla personer rätt att klaga hos den nationella dataskyddsmyndigheten, som måste tillsätta en utredning och informera den klagande om utvecklingen i eller resultatet av klagomålet inom tre månader ⁽⁶⁶⁾. För påstådda dataskyddsbrott från eu-Lisas sida vid förvaltningen av EU:s it-system kan enskilda vända sig till Europeiska datatillsynsmannen, som måste informera den klagande om utvecklingen och resultatet av klagomålet inom 3 månader (artikel 57.1 e och artikel 63 i [EU-institutionernas dataskyddsförordning](#)). Om klagomålet inte ger resultat kan båda förfarandena leda till en rättslig prövning: vid den behöriga nationella domstolen respektive EU-domstolen ⁽⁶⁷⁾ (se även [avsnitt 2.8](#)).

Europarådets lagstiftning: Enligt den [uppdaterade konventionen nr 108](#) är staterna skyldiga att utse minst en helt oberoende och opartisk tillsynsmyndighet för att säkerställa att konventionen följs (artikel 15). Dessa myndigheter måste ha befogenhet att utreda, ingripa, fatta beslut om överträdelser av konventionens normer för uppgiftsskydd och ålägga administrativa sanktioner, tillsammans med befogenheten att inleda rättsliga förfaranden vid påstådda överträdelser av konventionens skyddsåtgärder. Tillsynsmyndigheterna måste också få i uppdrag att hantera enskilda klagomål om dataskyddsrättigheter.

⁽⁶⁶⁾ Den allmänna dataskyddsförordningen, artiklarna 13.2 d, 14.2 e och 52–53.

⁽⁶⁷⁾ Den allmänna dataskyddsförordningen, artikel 52; EU-institutionernas dataskyddsförordning, artikel 64.

2.4. Ändamålsbegränsning, uppgiftsminimering och uppgifternas korrekthet

Unionsrätten: Enligt principen om ändamålsbegränsning får personuppgifter endast samlas in för angivna ändamål som måste vara uttryckligen fastställda. Principen följer av artikel 8.2 i EU-stadgan och avspeglas i EU:s dataskyddslagstiftning, dvs. i artikel 5.1 b i den allmänna dataskyddsförordningen och i artikel 4.1 b i dataskyddsdirektivet för polisära och straffrättsliga myndigheter och artikel 4.1 b i EU-institutionernas dataskyddsförordning. Ändamålsbegränsning innebär också att personuppgifter inte får behandlas ytterligare på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål. Den berörda personen måste kunna förutse för vilket ändamål som uppgifterna kommer att behandlas ⁽⁶⁸⁾.

I alla rättsliga instrument om inrättande av EU:s it-system anges för vilket ändamål personuppgifter behandlas. EU:s it-system få ha ytterligare syften, såsom att bidra till att gripa och återsända irreguljära migranter och att bekämpa terrorism och annan grov brottslighet (se tabell 3) ⁽⁶⁹⁾. Optimering av användningen av it-system och deras interoperabilitet för ytterligare ändamål får inte leda till en funktionsglidning som leder till att uppgifter används för ändamål som inte ursprungligen planerades.

Tabell 3: Primära och kompletterande syften i de rättsliga instrumenten om EU:s it-system

It-system	Primärt syfte	Ytterligare syften	
		Gripande och återvändande	Bekämpning av grov brottslighet och terrorism
Eurodac	Tillämpning av Dublinförordningen	Ja (delvis – gripande)	Ja
VIS	Stöd till förfarandet för viseringsansökningar och in- och utresekontroller	Ja	Ja
SIS	Skydd av den inre säkerheten i medlemsstaterna	Nej	–

⁽⁶⁸⁾ EU-domstolen, C-275/06, *Productores de Música de España (Promusicae) mot Telefónica de España SAU*, förslag till avgörande av generaladvokat Juliane Kokott avgett den 18 juli 2007, punkt 53.

⁽⁶⁹⁾ Se även EU-domstolens dom av den 26 oktober 2010 i mål C-482/08, *Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland mot Europeiska unionens råd* [stor avdelning].

It-system	Primärt syfte	Ytterligare syften	
		Gripande och återvändande	Bekämpning av grov brottslighet och terrorism
SIS – gränser	Behandling av registreringar om nekad inresa och vistelse	–	Nej
SIS – återvändande	Behandling av registreringar om beslut om återvändande	–	Nej
In- och utresesystemet	Registrering av alla tredjelandssmedborgares in- och utresa	Ja	Ja
Eτίας	Kontroller före gränserna för tredjelandssmedborgare som är undantagna från viseringskrav	Nej	Ja
Ecris-TCN	Informationsutbyte om tidigare fällande domar mot tredjelandssmedborgare i andra EU-medlemsstater inom ramen för det rättsliga samarbetet	Nej	–
Interoperabilitet	Säkerställa en korrekt identifiering av personer	–	–

Observera: – = ingår redan i det primära syftet.

Källa: FRA, baserat på befintliga rättsliga instrument, 2020.

Den nuvarande trenden i EU:s it-system och nationella system är att behandla mer biometriska och alfanumeriska uppgifter. Principen om uppgiftsminimering är nära kopplad till principen om ändamålsbegränsning. Den anges i artikel 5.1 c i data-skyddsförordningen, artikel 4.1 c i dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter och artikel 4.1 c i förordningen om skydd av personuppgifter. Uppgiftsminimering kräver att personuppgifter är adekvata, relevanta och begränsade till vad som är nödvändigt för de ändamål som de behandlas för. Enligt principen om uppgiftsminimering bör t.ex. tidigare insamlade biometriska uppgifter i VIS återanvändas om den sökande på nytt ansöker om Schengenvisering inom 59 månader (artikel 13.3 i [viseringskodexen](#) [förordning (EG) nr 810/2009]).

Exempel: I målet *Digital Rights Ireland* ⁽⁷⁰⁾ kritiserade EU-domstolen generella sätt på vilket [direktivet om lagring av uppgifter \(2006/24/EG\)](#) omfattade alla enskilda och alla elektroniska kommunikationsmedel och alla trafikuppgifter utan åtskillnad, begränsning eller undantag.

Enligt principen om uppgifternas korrekthet ska en personuppgiftsansvarig som innehar personuppgifter inte använda den informationen utan att vidta åtgärder för att säkerställa med rimlig säkerhet att uppgifterna är korrekta och uppdaterade. Denna princip återspeglas i artikel 5.1 d i dataskyddsförordningen, artikel 4.1 d i dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter och artikel 4.1 d i EU-institutionernas dataskyddsförordning. Den personuppgiftsansvarige måste vidta alla rimliga åtgärder för att säkerställa att felaktiga personuppgifter raderas eller rättas utan dröjsmål. Principen om uppgifternas korrekthet avspeglas också i alla rättsakter som reglerar EU:s it-system ⁽⁷¹⁾. [eu-Lisa-förordningen](#) ger även byrån i uppdrag att arbeta för att inrätta automatiserade mekanismer för att kontrollera uppgifternas kvalitet och gemensamma indikatorer på uppgifters kvalitet för alla it-system (artikel 12).

Europarådets lagstiftning: Rätten till skydd för familje- och privatlivet enligt artikel 8 i Europakonventionen omfattar privat- och familjeliv, hem och korrespondens. Denna rätt kompletteras av den [uppdaterade konventionen nr 108](#). I artikel 5.4 b i konventionen fastställs principen om ändamålsbegränsning. Behandlingen av personuppgifter måste ske för berättigade ändamål och personuppgifter får inte behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål. Detta följs av principen om uppgiftsminimering enligt artikel 5.4 c i konventionen, enligt vilken behandlingen av personuppgifter ska vara adekvat, relevant och inte överdrivet omfattande i förhållande till de ändamål för vilka de behandlas. Konventionen kräver också att uppgifterna sparas på ett korrekt sätt (artikel 5.4 d).

⁽⁷⁰⁾ EU-domstolens dom av den 8 april 2014 i förenade målen C-293/12 och C-594/12, *Digital Rights Ireland Ltd mot Minister for Communications, Marine and Natural Resources m.fl. och Kärntner Landesregierung m.fl.* [stor avdelning], punkt 57.

⁽⁷¹⁾ Se VIS-förordningen, artikel 29.1 c; Eurodacförordningen, artikel 23.1 c; SIS-förordningen, artikel 59.1; förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller, artikel 44.1; förordningen om användning av SIS vid återvändande, artikel 19 (med en korshänvisning till förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller); förordningen om in- och utresesystemet, artikel 39.1 c; Etiasförordningen, artiklarna 7.2 a och 8.2 a och Ecris-TCN-förordningen, artikel 13.1 d.

Exempel: Europadomstolen ansåg att nationella myndigheters tillgång till personuppgifter som lagras i centraliserade system utgör ett ingrepp i rätten till privatliv (artikel 8 i Europakonventionen). Framför allt konstaterade Europadomstolen i målet *Leander mot Sverige* ⁽⁷²⁾ att det hade förekommit ett sådan ingrepp med avseende på ett hemligt polisregister. I målet *S. och Marper mot Förenade kungariket* ⁽⁷³⁾ konstaterade Europadomstolen att lagring av fingeravtryck i myndigheternas register kan anses utgöra ett ingrepp i rätten till skydd för privatlivet. I målet *Weber och Saravia mot Tyskland* ⁽⁷⁴⁾ slog Europadomstolen vidare fast att överföringen av uppgifter till andra myndigheter och deras senare användning av dem utökar gruppen av personer med kännedom om de personuppgifter som har fångats upp och kan därför leda till att utredningar inleds mot de berörda personerna. Enligt domstolen utgör denna risk ett ingrepp i rätten till privatliv som skiljer sig från det som följer av den inledande insamlingen och lagringen av personuppgifter.

Läs mer om ändamålsbegränsning, uppgiftsminimering och korrekthet i *Handbook on European Data Protection Law*, kapitel 3 och avsnitt 8.3.2.

2.5. Rätt till information

Unionsrätten: EU:s dataskyddslagstiftning innehåller bestämmelser som garanterar rätten till information och principen om öppenhet ⁽⁷⁵⁾. Enligt artiklarna 13 och 14 i den allmänna dataskyddsförordningen och artikel 14 dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter måste enskilda informeras om den personuppgiftsansvariges identitet och kontaktuppgifter, syftet med uppgiftsbehandlingen, lagringsperioder, rätten att begära åtkomst till lagrade uppgifter och att få dem raderade eller korrigerade, samt rätten att lämna in ett klagomål hos en tillsynsmyndighet. Liknande krav följer av artikel 79 i EU-institutionernas dataskyddsförordning. I artikel 13.3 i dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter och artikel 79.3 i EU-institutionernas dataskyddsförordning anges dock vissa möjliga undantag från denna skyldighet, för att undvika att hindra eller skada pågående utredningar eller för att skydda den allmänna säkerheten och den

⁽⁷²⁾ Europadomstolens dom av den 26 mars 1987 i mål nr 9248/81, *Leander mot Sverige*.

⁽⁷³⁾ Europadomstolens dom av den 4 december 2008 i mål nr 30562/04 och 30566/04, *S. och Marper mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkt 73.

⁽⁷⁴⁾ Europadomstolens dom av den 29 juni 2006 i mål nr 54934/00, *Weber och Saravia mot Tyskland*.

⁽⁷⁵⁾ Den allmänna dataskyddsförordningen, artikel 5.2; dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter, skäl 26; och EU-institutionernas dataskyddsförordning, artikel 4.1.

nationella säkerheten. Tillhandahållandet av information är inte enbart ett krav på öppenhet enligt EU:s dataskyddslagstiftning utan främjar också respekten för personens värdighet, som skyddas genom artikel 1 i [EU-stadgan](#).

Rätten till information inkluderas i rättsakterna för Eurodac, VIS, SIS, in- och utrese-systemet och Etias samt i interoperabilitetsförordningarna ⁽⁷⁶⁾. Enligt SIS ska den tillämpas fullt ut vid registreringar av nekad inresa eller vistelse och av beslut om återvändande. I samband med polisiärt eller rättsligt samarbete i straffrättsliga frågor kan rätten till information begränsas när detta är tillåtet enligt nationell rätt, framför allt för att skydda nationell säkerhet, försvar, allmän säkerhet och för att förebygga, avslöja, utreda och lagföra brott (artikel 52.2 i [förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller](#)). När det gäller Ecris-TCN har enskilda rätt att få skriftlig information om sina egna kriminalregister i enlighet med lagstiftningen i den medlemsstat där de begär att sådan information ska lämnas ut (skäl 21 i [Ecris-TCN-förordningen](#)).

Även om personer normalt sett måste informeras när deras uppgifter samlas in, omfattar denna information inte nödvändigtvis alla ändamål för vilka uppgifterna får användas. Tabell 4 visar de viktigaste aspekterna av rätten till information som garanteras genom de olika instrument som inrättar stora it-system i EU.

⁽⁷⁶⁾ Eurodacförordningen, artikel 29; VIS-förordningen, artikel 37; förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller, artikel 52 och förordningen om användning av SIS vid återvändande, artikel 19 (med en korshänvisning till förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller); förordningen om in- och utrese-systemet, artikel 50; Etiasförordningen, artikel 64; och interoperabilitetsförordningarna, artikel 47.

Tabell 4: Rätten till information när uppgifter samlas in i EU:s it-system

	Eurodac	VIS	SIS	SIS – gränser SIS – åter- vändande	In- och utresesys- temet	Etiias	Ecris-TCN	Inter- operabilitet
Rättsakten innehåller en bestämmelse om rätten till information	Ja	Ja	Nej	Ja, med begränsningar	Ja	Ja	Nej	Ja
Informationen ska ges på ett begripligt sätt	Ja	Nej	Ej tillämpligt	Nej	Ja	Nej	Ej tillämpligt	Ja
Informationen ska användas för följande: Fastställande av vilken medlemsstat som har ansvaret för asylförfarandet Syfte att gripa och återsända Förebyggande, upptäckt och utredning av grova brott och terrorism	Ja	Ja	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ja
Informationen ska omfattas av uppgifterna Kan användas för följande: Förebyggande, upptäckt och utredning av grova brott och terrorism	Delvis: gripande	Ja	Ej tillämpligt	Ja, med begränsningar	Ja	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ja
Den registrerade måste informeras om eventuell uppgiftsdelning med tredjeländer	Nej	Ja	Ej tillämpligt	Ja, med begränsningar	Ja	Nej	Ej tillämpligt	Ja
								Ej tillämpligt

Källa: FRA, baserat på befintliga rättsliga instrument, 2020.

Europarådets lagstiftning: Enligt artikel 8 i [den uppdaterade konventionen nr 108](#) måste de fördragsslutande parterna ombesörja att de personuppgiftsansvariga informerar de registrerade om sin identitet och hemvist, den rättsliga grunden och ändamålet för behandlingen, vilka kategorier av personuppgifter som behandlas, (de eventuella) mottagarna av de registrerades personuppgifter och hur de kan utöva sina rättigheter till tillgång, rättelse och rättsmedel. All annan information som bedöms nödvändig för att säkerställa rättvis och öppen behandling av personuppgifter ska också förmedlas.

Läs mer om rätten till information i [Handbook on European Data Protection Law](#), avsnitt 6.1 och 8.3.2.

2.6 Åtkomst till uppgifter

Unionsrätten: I de rättsliga instrument som inrättar stora it-system i EU anges en tydlig definition av den typ av myndigheter som får göra sökningar i it-systemen, även genom metoder för interoperabilitet. EU-medlemsstaterna är skyldiga att meddela Europeiska kommissionen namnen på de myndigheter som har rätt att få tillgång till it-systemet. Denna information offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning* och av eu-Lisa ⁽⁷⁷⁾. I tabell 5 ges en översikt över de typer av myndigheter som får söka i de enskilda it-systemen i EU. Ju fler personer som har tillgång, desto större är risken för olaglig användning.

Alla EU:s it-system, utom Ecris-TCN, ger nationella brottsbekämpande myndigheter och Europol åtkomst för att bekämpa terrorism och annan grov brottslighet. Detta omfattas av det huvudsakliga syftet med SIS-förordningarna om polissamarbete och in- och utresekontroller ⁽⁷⁸⁾, och ingår som ytterligare syfte i Eurodac, VIS, in- och utresesystemet och Etias ⁽⁷⁹⁾.

⁽⁷⁷⁾ När det gäller SIS, se EUT C 222, 2019, s. 1; när det gäller Eurodac, se eu-Lisa, *List of designated authorities which have access to data recorded in the Central System of Eurodac pursuant to Article 27(2) of the Regulation (EU) No. 603/2013, for the purpose laid down in Article 1(1) of the same Regulation*, 2019. När det gäller VIS, se EUT C 187, 2016, s. 4.

⁽⁷⁸⁾ SIS-förordningen, artikel 1; förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller, artikel 1.

⁽⁷⁹⁾ Eurodacförordningen, artikel 1.2; rådets beslut 2008/633/RIF, artikel 1; förordningen om in- och utresesystemet, artikel 6.2; och Etiasförordningen, artikel 1.2.

Tabell 5: Myndigheter som har rätt att söka i it-system, efter syfte

It-system	Utfärdande av visering	Gränskontroller	Bekämpning av grov brottslighet och terrorism	Bekämpning av irreguljär migration	Återvändande-förfarande	Dublinförfarandet
Eurodac	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Polisen och Europol	Polisen	Invandringsmyndigheter	Asylmyndigheter
VIS	Viseringsmyndigheter och gränsmyndigheter	Gränsmyndigheter	Polisen och Europol	Polisen	Invandringsmyndigheter	Asylmyndigheter
SIS SIS – gränser SIS – återvändande	Viseringsmyndigheter och gränsmyndigheter	Gränsmyndigheter	Polisen och Europol	Polisen	Invandringsmyndigheter	Ej tillämpligt
In- och utresesystemet	Viseringsmyndigheter och gränsmyndigheter	Gränsmyndigheter	Polisen och Europol	Polisen	Invandringsmyndigheter	Ej tillämpligt
Etias	Ej tillämpligt	Gränsmyndigheter	Polisen och Europol	Invandringsmyndigheter	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt
Ecris-TCN	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Polisen, Europol, rättsliga myndigheter, Eurojust och Europeiska åklagarmyndigheten	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt	Ej tillämpligt
Interoperabilitet	Viseringsmyndigheter och gränsmyndigheter	Gränsmyndigheter	Polisen och Europol	Polisen	Invandringsmyndigheter	Asylmyndigheter

Källa: FRA, baserat på befintliga rättsliga instrument, 2020.

EU:s dataskyddslagstiftning förbjuder obehörig åtkomst till personuppgifter i artikel 5.1 f i den [allmänna dataskyddsförordningen](#) och artikel 4.1 f i [dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter](#). I båda anges att personuppgifter "ska behandlas på ett sätt som säkerställer lämplig säkerhet för personuppgifterna, inbegripet skydd mot obehörig eller otillåten behandling". Enligt artiklarna 28 och 32 i dataskyddsförordningen ska personuppgiftsbiträdet och den personuppgiftsansvarige vidta nödvändiga åtgärder för att undvika att uppgifter lämnas ut till eller görs tillgängliga för obehöriga tredje parter.

Exempel: I målet *Digital Rights Ireland* ⁽⁸⁰⁾ klargjorde EU-domstolen att unionslagstiftningen med bestämmelser om insamling och lagring av personuppgifter också måste föreskriva tillräckliga garantier för att skydda personuppgifter effektivt mot riskerna för missbruk och otillåten tillgång eller användning. Uppgifternas kvantitet och känsliga natur måste beaktas. Behovet av sådana skyddsåtgärder är desto större när personuppgifter behandlas automatiskt och det finns en betydande risk för olaglig tillgång till dessa uppgifter. Här framhöll EU-domstolen behovet av att ha regler för att "på ett tydligt och strängt sätt reglera skyddet av uppgifterna och deras säkerhet i syfte att säkerställa fullständig integritet och konfidentialitet för uppgifterna" ⁽⁸¹⁾.

Europarådets lagstiftning: I den [uppdaterade konventionen nr 108](#) krävs att den personuppgiftsansvarige i förekommande fall vidtar lämpliga säkerhetsåtgärder mot risker som exempelvis obehörig åtkomst till, eller förstörelse, förlust eller utlämnande av personuppgifter (artikel 7). Enligt artikel 15 i konventionen ska staterna se till att tillsynsmyndigheterna är bundna av tystnadsplikt när det gäller konfidentiell information som de har tillgång till eller har haft tillgång till vid utförandet av sina uppgifter.

Läs mer om användning av lagrade uppgifter och skydd mot obehörig åtkomst i [Handbook on European Data Protection Law](#), kapitel 4 och avsnitt 8.3.2.

⁽⁸⁰⁾ EU-domstolens dom av den 8 april 2014 i förenade målen C-293/12 och C-594/12, *Digital Rights Ireland Ltd mot Minister for Communications, Marine and Natural Resources m.fl. och Kärntner Landesregierung m.fl.* [stor avdelning], punkt 54 (och där angivna hänvisningar).

⁽⁸¹⁾ *Ibid.*, punkt 66.

2.7. Överföring av uppgifter till tredje parter

Unionsrätten: EU:s regelverk för dataskydd och de enskilda rättsakter som inrättar EU:s olika it-system innehåller strikta bestämmelser om överföring av personuppgifter till tredjeländer och internationella organisationer. Enligt kapitel V i den [allmänna dataskyddsförordningen](#) och i [dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter](#) är den personuppgiftsansvarige och personuppgiftsbiträdet skyldiga att säkerställa att behandlingen av uppgifter efter överföring till en tredje part eller en internationell organisation uppfyller dataskyddsbestämmelserna. Enligt artikel 44 i dataskyddsförordningen ska den personuppgiftsansvarige och personuppgiftsbiträdet också ansvara för vidare överföringar, till exempel från ett tredjeland till ett annat.

Med tanke på de olika typer av uppgifter som lagras i EU:s enskilda it-system regleras datadelning med tredjeländer och internationella organisationer på olika sätt i vart och ett av informationssystemen, vilket framgår av tabell 6. I [Eurodac-förordningen](#) införs ett förbud mot vidare överföring av uppgifter (artikel 35). [Etias-förordningen](#) (artikel 65) innehåller ett uttryckligt förbud mot att dela uppgifterna i Etias med tredjeländer och internationella organisationer, med undantag för Interpol och vissa strikt begränsade fall för att underlätta återvändande. Andra EU-databaser tillåter överföring av personuppgifter till tredjeländer för att identifiera en tredjelandsmedborgare för återvändandesyftet, men med vissa undantag⁽⁸²⁾. För att underlätta polissamarbeta får en medlemsstat också på vissa villkor överföra SIS-uppgifter till tredjeländer genom mekanismer som används av Eurojust (artikel 48) och Eurojust (artikel 49) i enlighet med [SIS-förordningen](#). [Ecris-TCN-förordningen](#) tillåter inte att uppgifter överförs till tredjeländer. I stället måste stater förfrågningar om uppgifter om tidigare domar som finns registrerade i Ecris-TCN ställas till Eurojust, som kontakter den EU-medlemsstat som har uppgifter om domen (artikel 17).

Vanligtvis delas information för att erhålla hjälp från ursprungslandet i syfte att identifiera en tredjelandsmedborgare inför ett framtida avlägsnande. Detta gäller även asylsökande som fått avslag.

⁽⁸²⁾ Se förordningen om in- och utresesystemet, artikel 41.2; förordningen om användning av SIS vid återvändande, artikel 15; och VIS-förordningen, artikel 31.

Tabell 6: Ändamål som gör det möjligt att dela uppgifter i EU:s it-system med tredjeländer eller internationella organisationer

It-system	Ändamål som gör det möjligt att dela uppgifter med tredje parter
VIS	För återvändandeändamål.
SIS	Inget utbyte, utom genom Europol och Eurojust med samtycke från den medlemsstat som förde in registreringen, på vissa villkor.
SIS – gränser	Inget utbyte, utom genom Europol med samtycke från den registrerande medlemsstaten.
SIS – återvändande	För återvändandeändamål.
In- och utresesystemet	För återvändandeändamål.
Etias	För återvändandeändamål. För kontroller mot Interpols databaser.
Ecris-TCN	Inget utbyte, utom genom ansökan till Eurojust, som kommer att kontakta den EU-medlemsstat som innehar information.
Interoperabilitet	Inget utbyte.

Källa: FRA, baserat på befintliga rättsliga instrument, 2020.

Europarådets lagstiftning: Den uppdaterade konventionen nr 108 reglerar de gränsöverskridande flödena av personuppgifter. Konventionsstaterna får inte förbjuda överföring av sådana uppgifter till en mottagare under en annan konventionsstats jurisdiktion om det inte finns en verklig och allvarlig risk för att detta skulle leda till att konventionens bestämmelser kringgås. Enligt artikel 14.2 i konventionen ska gränsöverskridande uppgiftsflöden till en mottagare som inte är underställd en fördragsslutande parts jurisdiktion endast tillåtas om det finns en lämplig skyddsnivå. En lämplig skyddsnivå kan säkerställas genom lagstiftningen i den staten eller internationella organisationen, eller genom tillfälliga eller godkända standardiserade skyddsåtgärder som antas och genomförs av de personer som deltar i överföringen och den vidare behandlingen av uppgifterna.

Läs mer om internationella överföringar av uppgifter i *Handbook on European Data Protection Law*, kapitel 7.

2.8. De registrerades rättigheter

Unionsrätten: I artikel 8.2 i *EU-stadgan* anges, som en del av rätten till skydd av personuppgifter, att "[v]ar och en har rätt att få tillgång till insamlade uppgifter som rör honom eller henne och att få rättelse av dem". Möjligheten att utöva rätten till

tillgång ingår i rätten till ett effektivt rättsmedel som stadfästas i artikel 47 i stadgan. EU-domstolen har slagit fast att rättsmedlets egenskaper måste fastställas på ett sätt som är förenligt med principen om ett effektivt domstolsskydd⁽⁸³⁾.

Personers rätt till tillgång till samt rättelse och radering av sina egna lagrade uppgifter ingår också i EU:s dataskyddslagstiftning, i artiklarna 15–17 i den [allmänna dataskyddsförordningen](#), artiklarna 14–17 i [dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter](#) och artiklarna 80–83 i [EU-institutionernas dataskyddsförordning](#). Rätten till tillgång, som garanteras i artikel 15 i dataskyddsförordningen och artiklarna 14–15 i dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter, får begränsas, förutsatt att åtgärden är nödvändig och proportionell av särskilda skäl. Ett sådant skäl kan till exempel innebära ett behov av att skydda den nationella säkerheten eller förhindra brott.

Som regel måste de berörda personerna informeras om rätten till tillgång, rättelse och radering vid samma tidpunkt som uppgifterna läggs in i it-systemen (se [avsnitt 2.5](#)).

Exempel: I målet *Tele2 Sverige*⁽⁸⁴⁾ slog EU-domstolen fast att när det gäller säkerhetsåtgärder som påverkar rätten till privatliv och rätten till skydd av personuppgifter måste de nationella brottsbekämpande myndigheterna informera de berörda personerna enligt tillämpliga nationella förfaranden, så snart en sådan upplysning inte längre riskerar att skada myndigheternas utredningar. EU-domstolen har konstaterat att informationen i själva verket är nödvändig för att de personer som påverkas av dessa åtgärder bland annat ska kunna utöva den rätt till effektivt rättsmedel som stadfästas i artikel 47 i stadgan.

⁽⁸³⁾ EU-domstolens dom av den 13 mars 2007 i mål C-432/05, *Unibet (London) Ltd, Unibet (International) Ltd mot Justitiekanslern* [stor avdelning], punkt 37; EU-domstolens dom av den 27 juni 2013 i mål C-93/12, *ET Agrokonsulting-04-Velko Stoyanov mot Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond 'Zemedelie'-Razplashatelna agentsia*, punkt 59; och EU-domstolens dom av den 18 december 2014 i mål C-562/13, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve mot Moussa Abdida* [stor avdelning], punkt 45.

⁽⁸⁴⁾ EU-domstolens dom av den 21 december 2016 i förenade målen C-203/15 och C-698/15, *Tele2 Sverige AB mot Post- och telestyrelsen och Secretary of State for the Home Department mot Tom Watson m.fl.* [stor avdelning], punkt 12. Se även, i tillämpliga delar, EU-domstolens dom av den 19 januari 2010 i mål C-555/07, *Seda Küçükdeveci mot Swedex GmbH & Co. KG* [stor avdelning], punkt 52; och EU-domstolens dom av den 6 oktober 2015 i mål C-362/14, *Maximilian Schrems mot Data Protection Commissioner* [stor avdelning], punkt 95.

Rätten till tillgång till samt rättelse och radering av uppgifter återspeglas i alla EU:s it-system (inklusive komponenterna för interoperabilitet) ⁽⁸⁵⁾, men är begränsad när det gäller SIS. Enligt artikel 19 i [förordningen om användning av SIS vid återvändande](#), artikel 53.3 i [förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller](#) och artikel 67.3 i [SIS-förordningen](#) får myndigheterna neka åtkomst till SIS om detta är nödvändigt för att fullgöra en laglig uppgift i samband med en registrering eller för att skydda en tredje parts rättigheter och friheter. När det gäller interoperabilitet ger artikel 49 i förordningarna [\(EU\) 2019/817](#) och [\(EU\) 2019/818](#) eu-Lisa i uppdrag att driva en webbplats i syfte att underlätta utöandet av rätten till tillgång till, eller rättelse, radering eller begränsning av behandling av personuppgifter. Webbportalen kommer att innehålla ett användargränssnitt som gör det möjligt för personer att få kontaktuppgifter till de myndigheter i medlemsstaten som ansvarar för den manuella verifieringen av olika identiteter.

Alla EU:s it-system, även i samband med interoperabilitet, garanterar rätten att överklaga till domstol eller en behörig myndighet ⁽⁸⁶⁾. Dessutom bekräftas i artiklarna 78–79 i den allmänna dataskyddsförordningen, artiklarna 53–54 i dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter och artikel 64 i dataskyddsförordningen på nytt att rätten till ett effektivt rättsmedel måste föreskrivas för alla beslut som fattas av den personuppgiftsansvarige, personuppgiftsbiträdet och tillsynsmyndigheten. Möjligheten att lämna in ett administrativt klagomål till en administrativ myndighet betraktas inte som ett effektivt rättsmedel enligt [EU-stadgan](#).

Europarådets lagstiftning: De registrerades rättigheter regleras enligt artikel 9 i den [uppdaterade konventionen nr 108](#). Var och en har rätt att få bekräftelse på behandling av personuppgifter som rör honom eller henne, att när som helst invända mot behandlingen av hans eller hennes personuppgifter och att få uppgifterna rättade eller raderade om de har behandlats i strid med konventionen. Rättsmedel föreskrivs i konventionen.

⁽⁸⁵⁾ Se VIS-förordningen, artikel 38; Eurodacförordningen, artikel 29.4; förordningen om in- och utreseystemet, artikel 52; Etiasförordningen, artikel 64; Ecris-TCN-förordningen, artikel 25; och interoperabilitetsförordningarna, artikel 48.

⁽⁸⁶⁾ VIS-förordningen, artikel 40.1; Eurodacförordningen, artikel 29.14; förordningen om in- och utreseystemet, artikel 54.1; Etiasförordningen, artikel 64; SIS-förordningen, artikel 19; förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller, artikel 54; SIS-förordningen, artikel 68; Ecris-TCN-förordningen, artikel 27; och interoperabilitetsförordningarna, artikel 48.8.

Exempel: I målet *Segerstedt-Wiberg m.fl. mot Sverige* ⁽⁸⁷⁾, om åtkomst till personuppgifter som innehades av säkerhetstjänster, slog Europadomstolen fast att nationella säkerhetsintressen och kampen mot terrorism har företräde framför sökandens intresse av att få tillgång till information om sig själv i säkerhetspolisens handlingar. I målet *Yonchev mot Bulgarien* ⁽⁸⁸⁾ slog Europadomstolen fast att lagstiftningen måste föreskriva ett effektivt och tillgängligt förfarande som ger de sökande möjlighet att få tillgång till all viktig information om dem.

Läs mer om de registrerades rättigheter i *Handbook on European Data Protection Law*, kapitel 6.

Huvudpunkter

- EU-medlemsstaternas viserings-, gräns-, asyl- och invandringsmyndigheter är beroende av teknik när de fattar beslut som berör en person (se [inledningen till detta kapitel](#)).
- Eurodac hjälper medlemsstaterna att avgöra var personer som ansöker om internationellt skydd först reste in i EU och var deras ansökningar bör prövas (se [avsnitt 2.1.1](#)).
- VIS innehåller fingeravtryck, fotografier och beslut om ansökningar om Schengenviseringar och underlättar ansökningsförfarandet för Schengenviseringar (se [avsnitt 2.1.2](#)).
- SIS innehåller registreringar om vissa kategorier av efterlysta eller försvunna personer, försvunna föremål och tredjelandsmedborgare som är föremål för ett beslut om nekad inresa eller ett beslut om återvändande. SIS hjälper nationella brottsbekämpande myndigheter, gränskontrollmyndigheter, tullmyndigheter, viseringsmyndigheter och rättsliga myndigheter (se [avsnitt 2.1.3](#)).
- När in- och utresesystemet har tagits i drift kommer det att registrera alla tredjelandsmedborgares resor in i och ut från Schengenområdet och övervaka vistelsernas längd. Det kommer att göra det lättare att identifiera tredjelandsmedborgare som överskrider den tillåtna vistelsen i Schengenområdet (se [avsnitt 2.1.4](#)).
- När Etias har tagits i drift kommer systemet att granska tredjelandsmedborgare utan viseringskrav för att avgöra om de utgör ett säkerhetshot, är en risk för irreguljär migration eller ett hot mot folkhälsan (se [avsnitt 2.1.5](#)).

⁽⁸⁷⁾ Europadomstolens dom av den 6 juni 2006 i mål nr 62332/00, *Segerstedt-Wiberg m.fl. mot Sverige*, punkt 91.

⁽⁸⁸⁾ Europadomstolens dom av den 7 december 2017 i mål nr 12504/09, *Yonchev mot Bulgarien*, punkterna 49–53.

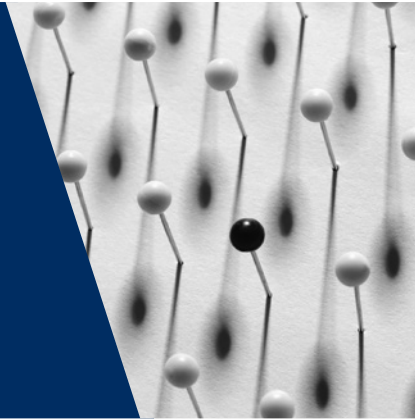
- När [Ecris-TCN](#) har tagits i drift kommer det att göra det möjligt att utbyta information om kriminalregister för tredjelandsmedborgare som har dömts i EU (se [avsnitt 2.1.6](#)).
- De här stora it-systemen i EU kommer att göras interoperabla så att myndigheter kan göra sökningar om en enskild person i alla system, bland annat med hjälp av biometrisk data, i enlighet med sina åtkomsträttigheter (se [avsnitt 2.2](#)).
- Nationella dataskyddsmyndigheter och Europeiska datatillsynsmannen säkerställer att behandlingen av uppgifter följer den europeiska dataskyddslagstiftningen (se [avsnitt 2.3](#)).
- Unionsrätten och Europarådets lagstiftning kräver att personuppgifter endast används för det eller de syften för vilka de samlades in (se [avsnitt 2.4](#)).
- Enligt unionsrätten och Europarådets lagstiftning har enskilda personer rätt att känna till behandlingen av sina personuppgifter, men denna rätt kan begränsas i vissa fall (se [avsnitt 2.5](#)).
- Unionsrätten definierar tydligt vilka personuppgifter som varje myndighet kan få åtkomst till och för vilket syfte (se [avsnitt 2.6](#)).
- Unionsrätten och Europarådets lagstiftning innehåller strikta begränsningar för överföring av personuppgifter till tredjeländer och internationella organisationer (se [avsnitt 2.7](#)).
- Enligt unionsrätten och Europarådets lagstiftning har enskilda personer rätt till tillgång till uppgifter som har lagrats om dem och att begära att felaktigt eller olagligt behandlade uppgifter ska rättas eller raderas (se [avsnitt 2.8](#)).

Ytterligare rättspraxis och vidare läsning:

För ytterligare rättspraxis hänvisas till [riktlinjerna](#) i denna handbok. Ytterligare material som rör de frågor som behandlas i detta kapitel finns i avsnittet [Vidare läsning](#).

3

Status och tillhörande dokumentation

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
Direktivet om asylförfaranden (2013/32/EU), artikel 9 (rätt att stanna kvar) Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 6 (dokumentation)	Asylsökande	Europadomstolen, <i>Saadi mot Förenade kungariket</i> [stor avdelning], nr 13229/03, 2008, och <i>Suso Musa mot Malta</i> , nr 42337/12, 2013 (inresa betraktas som olaglig tills den formellt har godkänts)
Skyddsgrundsdirektivet (2011/95/EU)	Erkända flyktingar och personer som beviljats subsidiärt skydd	Europakonventionen, artikel 3 (förbud mot tortyr)
Direktivet om offer för människohandel (uppehållstillstånd) (2004/81/EG) Direktivet om sanktioner mot arbetsgivare (2009/52/EG)	Offer för människohandel och särskilt exploaterande arbetsförhållanden	Konventionen om bekämpande av människohandel, 2005, artikel 14 (uppehållstillstånd även på grund av offrets personliga situation) Europadomstolen, <i>Chowdury m.fl. mot Grekland</i> , nr 21884/15, 2017 (bangladeshiska offer för människohandel i Grekland) Europadomstolen, <i>Rantsev mot Cypern och Ryssland</i> , nr 25965/04, 2010 (ryskt offer för människohandel på Cypern)

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
	Personer som berörs av interimistiska åtgärder enligt regel 39	Europadomstolen, <i>Mamatkulov och Askarov mot Turkiet</i> [stor avdelning], nr 46827/99 och 46951/99, 2005, och <i>Savridin Dzhurayev mot Ryssland</i> , nr 71386/10, 2013 (utlämning trots den åtgärd enligt regel 39 som Europadomstolen meddelat)
Återvändandedirektivet (2008/115/EG) EG-domstolen, <i>C-357/09 PPU, Kadzoev</i> [stor avdelning], 2009	Irreguljära migranter	Europadomstolen, <i>Ibrojimov mot Ryssland</i> , nr 32248/12, 2018 (offer för diskriminering och återkallande av uppehållstillstånd)
Direktivet om varaktig bosättning (2003/109/EG) EU-domstolen, <i>C-302/18, X mot Belgische Staat</i> , 2019 (kriteriet för "försörjningsmedel" hänvisar inte till medlens ursprung)	Varaktigt bosatta	Konventionen om bosättning, 13 december 1955 Europadomstolen, <i>Kurić m.fl. mot Slovenien</i> [stor avdelning], nr 26828/06, 2012 (olagligt nekande av uppehållstillstånd)
1970 års tilläggsprotokoll till Ankaraavtalet, artikel 41 (frysningssklausul) Beslut 1/80 av associeringsrådet EEG-Turkiet (förmåner för familjemedlemmar)	Turkiska medborgare	
Rörlighetsdirektivet (2004/38/EG)	EES-medborgares familjemedlemmar som är tredjelandsmedborgare	
EU-domstolen, <i>C-135/08, Rottmann</i> [stor avdelning], 2010, och <i>C-221/17, Tjebbes</i> [stor avdelning], 2019 (förlust av unionsmedborgarskap)	Statslösa och förlust av medborgarskap	Europadomstolen, <i>Hoti mot Kroatien</i> , nr 63311/14, 2018 (statslösa varaktigt bosatta)

Inledning

Detta kapitel handlar om olika migrantgruppers status och handlingar.

För många migranter kan avsaknaden av status eller handlingar som bevisar deras status leda till olika problem, till exempel att de förvägras tillgång till offentliga eller privata tjänster eller till arbetsmarknaden. Unionsrätten innehåller detaljerade och obligatoriska bestämmelser om både status och handlingar, och om

bestämmelserna inte efterföljs är det ett brott mot unionsrätten. Europadomstolen kan bli ombedd att pröva om avsaknaden av status eller dokumentation hindrar den berörda personen från att åtnjuta en rättighet som garanteras av Europakonventionen och i så fall om denna inskränkning är berättigad.

Om värdstaten inte har gett något formellt tillstånd kan den betrakta en tredjelandsmedborgares vistelse som olaglig. Enligt både unionsrätten och Europakonventionen finns det dock omständigheter när en tredjelandsmedborgares vistelse måste anses som laglig även om den berörda staten inte har gett sitt tillstånd (se avsnitten 3.2 och 3.5). Vissa rättigheter enligt unionsrätten, Europakonventionen, EU-stadgan och den europeiska sociala stadgan beviljas endast till personer som vistas lagligt i ett visst land (se [kapitel 9](#)).

I unionsrätten kan det finnas en uttrycklig bestämmelse om att en viss status ska erkännas eller beviljas. Det kan göra utfärdandet av en viss handling obligatoriskt (se avsnitten 3.1, 3.2 och 3.8). Om en person enligt unionsrätten eller nationell lagstiftning är berättigad till en viss status eller vissa handlingar är det ett brott mot unionsrätten att inte bevilja den statusen eller utfärda dessa handlingar.

Europakonventionen kräver inte uttryckligen att en stat ska bevilja en migrant en viss status eller utfärda viss dokumentation till den berörda personen. Under vissa omständigheter kan rätten till skydd för privat- och familjeliv (artikel 8) kräva att staten erkänner en status, beviljar uppehållstillstånd eller utfärdar handlingar till en migrant. Artikel 8 kan dock inte tolkas som att den i sig garanterar rätten till en viss typ av uppehållstillstånd. Om det i den nationella lagstiftningen föreskrivs olika typer av uppehållstillstånd blir Europadomstolen oftast tillfrågad om att analysera de rättsliga och praktiska konsekvenserna av utfärdandet av ett visst tillstånd⁽⁸⁹⁾.

3.1. Asylsökande

Asylsökande söker internationellt skydd därför att de inte kan återvända eller återvändas till sitt ursprungsland eftersom de har välgrundad fruktan för förföljelse eller riskerar att misshandlas eller utsätts för annan allvarlig skada (se [kapitel 4](#)).

⁽⁸⁹⁾ Europadomstolens dom av den 26 april 2018 i mål nr 63311/14, *Hoti mot Kroatien*, punkterna 121–122; Europadomstolens dom av den 6 december 2007 i mål nr 42086/05, *Liu mot Ryssland*, punkt 50.

Unionsrätten: Asylsökande definieras som "personer som ansöker om internationellt skydd". Deras situation regleras av EU:s asylregelverk. Alla berörda texter i asylregelverket och de stater där dessa är tillämpliga förtecknas i [bilaga 1](#). Hur tillgång till asylförfarandet erhålls diskuteras i [kapitel 1](#). Detta avsnitt handlar om asylsökande vars ansökningar behandlas och som väntar på ett slutgiltigt avgörande. Unionsrätten förbjuder att en asylsökande avlägsnas förrän ett beslut har fattats om asylansökan. Enligt artikel 9:1 i [direktivet om asylförfaranden](#) (2013/32/EU) är den asylsökandes vistelse i en EU-medlemsstat laglig. Där föreskrivs att asylsökande "ska ha rätt att stanna kvar i medlemsstaten" under förfarandet tills den ansvariga myndigheten har fattat ett beslut. Det finns dock vissa undantag, särskilt för efterföljande ansökningar.

Asylsökandes rätt till dokumentation enligt unionsrätten fastställs i [mottaganddirektivet](#) (2013/33/EU; se [bilaga 1](#) för information om vilka EU-medlemsstater som är bundna av det direktivet). I artikel 6 i direktivet anges att alla som ansöker om asyl ska inom tre dagar förses med ett dokument som styrker deras ställning som asylsökande eller att de får stanna medan deras asylansökan prövas. Enligt artikel 6.2 kan stater avstå från att göra detta om sökanden hålls i förvar eller befinner sig vid gränsen.

Europakonventionen: Det finns ingen motsvarande bestämmelse som reglerar asylsökandes ställning under behandlingen av deras ansökningar om skydd. Därför måste man pröva om asylsökande enligt nationell lagstiftning får stanna kvar inom territoriet medan deras ansökningar behandlas.

Artikel 5.1 f i Europakonventionen tillåter att asylsökande hålls i förvar för att förhindra att de "obehörigen reser in i landet". Enligt Europadomstolen förblir en inresa otillåten till dess att den formellt har godkänts av de nationella myndigheterna.

Exempel: I målet *Saadi mot Förenade kungariket* ⁽⁹⁰⁾ fastslog Europadomstolen att en inresa förblev otillåten till dess att den formellt hade godkänts av de nationella myndigheterna. I det målet fann domstolen att det inte hade skett något brott mot artikel 5.1 när en asylsökande lagligen hade hållits i förvar i sju dagar under lämpliga förhållanden medan hans asylansökan prövades.

⁽⁹⁰⁾ Europadomstolens dom av den 29 januari 2008 i mål nr 13229/03, *Saadi mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkt 65.

Exempel: I sin dom i målet *Suso Musa mot Malta* ⁽⁹¹⁾ fann dock domstolen att när en stat går längre än sina lagstadgade skyldigheter och antar en lagstiftning som uttryckligen godkänner migranternas inresa eller vistelse i avvaktan på prövning av en asylansökan, antingen oberoende av eller i enlighet med unionsrätten, så medför det att man kan ifrågasätta om varje efterföljande kvarhållande i förvar för att förhindra en otillåten inresa är lagligt enligt artikel 5.1.

I artikel 2 i protokoll nr 4 till Europakonventionen hänvisas till rätten till fri rörlighet för personer som vistas "lagligen" i en stat, medan det i artikel 1 i protokoll nr 7 till Europakonventionen föreskrivs vissa processuella garantier mot utvisning av personer som "lagligen vistas inom en stats territorium". En person kan dock förlora sin lagliga status.

Exempel: Inför FN:s kommitté för mänskliga rättigheter ⁽⁹²⁾ hade den tyska regeringen bekräftat att asylsökande var lagligt bosatta under tiden för deras asylförfarande. I målet *Omwenyeke mot Tyskland* ⁽⁹³⁾ godtog dock Europadomstolen regeringens argument att sökanden genom att överträda de villkor som staten hade knutit till hans tillfälliga vistelse – det vill säga skyldigheten att stanna inom ett visst stadsområde – hade förlorat sin lagliga status och således inte längre omfattades av artikel 2 i protokoll nr 4 till Europakonventionen.

3.2. Erkända flyktingar och personer som erkänns vara i behov av subsidiärt skydd

Unionsrätten: Rätten till asyl garanteras i [EU-stadgan](#) (artikel 18), som således sträcker sig längre än till enbart rätten att söka asyl. De som uppfyller asylvillkoren har rätt att få sin status erkänd. Artikel 13 (flyktingstatus) och artikel 18 (status som subsidiärt skyddsbehövande för personer som behöver internationellt skydd men inte uppfyller kraven för flyktingstatus) i [skyddsgrundsdirektivet](#) (2011/95/EU) ger en uttrycklig rätt att beviljas flyktingstatus eller subsidiärt skydd. Personer som beviljas internationellt skydd kan förlora sin status om det sker en verklig förbättring av situationen i deras ursprungsland (se [avsnitt 4.1.8](#)).

⁽⁹¹⁾ Europadomstolens dom av den 23 juli 2013 i mål nr 42337/12, *Suso Musa mot Malta*.

⁽⁹²⁾ FN:s kommitté för mänskliga rättigheter, den 4 december 2002, CCPR/C/DEU/2002/5.

⁽⁹³⁾ Europadomstolens dom av den 20 november 2007 i mål nr 44294/04, *Omwenyeke mot Tyskland* (beslut).

Artikel 24 i samma direktiv reglerar rätten till dokumentation. Personer vars behov av internationellt skydd har erkänts har rätt till uppehållstillstånd: tre år för flyktingar och ett år för personer som beviljas subsidiärt skydd. Artikel 25 ger flyktingar och i vissa fall personer som beviljats subsidiärt skydd rätt till resedokument.

Europakonventionen: Det finns ingen rätt till asyl som motsvarar den rätt som finns i artikel 18 i EU-stadgan. Europadomstolen kan inte heller pröva om ett avslag eller ett tillbakadragande av flyktingstatus i enlighet med 1951 års *Genèvekonvention* ⁽⁹⁴⁾ eller en vägran att erkänna rätten till asyl i enlighet med skyddsgrundsdirektivet ⁽⁹⁵⁾ strider mot Europakonventionen. Europadomstolen kan dock pröva om avlägsnandet av en utlänning skulle innebära att han eller hon löper en verklig risk att utsättas för en behandling i strid med artikel 3 i Europakonventionen eller vissa andra bestämmelser i den konventionen (se [kapitel 4](#)) ⁽⁹⁶⁾.

3.3. Offer för människohandel och särskilt exploaterande arbetsförhållanden

Unionsrätten: I [direktivet om sanktioner mot arbetsgivare](#) (2009/52/EG) kriminaliseras vissa former av olaglig anställning av irreguljära migranter. Ett tillfälligt uppehållstillstånd kan utfärdas till arbetstagare som är barn eller som utsätts för särskilt exploaterande arbetsförhållanden så att de får möjlighet att inge klagomål mot sina arbetsgivare (artikel 13).

[Rådets direktiv 2004/81/EG](#) om uppehållstillstånd till tredjelandsmedborgare som fallit offer för människohandel eller som har fått hjälp till olaglig invandring medger en betänketid under vilken offret inte kan avvisas eller utvisas (artikel 6). I direktivet krävs också att EU-medlemsstater utfärdar uppehållstillstånd till offer för människohandel som samarbetar med myndigheterna (artikel 8). Tillståndet måste vara giltigt i minst sex månader och kan förlängas. [Direktivet om människohandel](#) (2011/36/EU) handlar visserligen inte direkt om uppehållstillstånd för offer men föreskriver en skyldighet att lämna hjälp och stöd före, under och efter

⁽⁹⁴⁾ Europadomstolens dom av den 17 december 1996 i mål nr 25964/94, *Ahmed mot Österrike*, punkt 38.

⁽⁹⁵⁾ Europadomstolens dom av den 28 juni 2011 i mål nr 8319/07 och 11449/07, *Sufi och Elmi mot Förenade kungariket*, punkt 226 (avseende artikel 15 i skyddsgrundsdirektivet).

⁽⁹⁶⁾ Europadomstolens dom av den 17 juli 2008 i mål nr 25904/07, *N.A. mot Förenade kungariket*, punkterna 106–107.

straffrättsliga förfaranden (artikel 11). Om åtal mot människohandlare inte förutses eller om offret inte samarbetar under lagföringen av brottet finns det dock ingen tydlig skyldighet för en EU-medlemsstat att bevilja uppehållstillstånd.

Europakonventionen: Förbudet mot slaveri och tvångsarbete i artikel 4 i Europakonventionen kan under vissa omständigheter kräva att stater undersöker misstänkta fall av människohandel och vidtar åtgärder för att skydda offer eller potentiella offer.

Exempel: Målet *Chowdury m.fl. mot Grekland* ⁽⁹⁷⁾ gällde 42 papperslösa bangladeshiska medborgare som hade arbetat som säsongsarbetare inom jordbruket i Grekland. Sökandena gjorde gällande att de hade utsatts för människohandel och att Grekland hade underlåtit att uppfylla sin positiva skyldighet enligt artikel 4 i Europakonventionen. Även om Grekland i princip hade infört en rättslig ram för att bekämpa människohandel var de operativa åtgärderna tillfälliga, trots att de nationella myndigheterna var medvetna om situationen för migrerande arbetstagare och de övergrepp de hade utsatts för. Europadomstolen drog dessutom slutsatsen att myndigheterna, genom att frikänna de tilltalade för anklagelser om människohandel som tolkats mycket snävt, omvandla deras straff och utdöma mycket låg ersättning till offren, hade underlåtit att uppfylla sin processuella skyldighet att garantera en effektiv utredning och ett effektivt rättsligt förfarande med avseende på människohandel och tvångsarbete.

Exempel: Målet *Rantsev mot Cypern och Ryssland* ⁽⁹⁸⁾ gällde ett ryskt offer för människohandel på Cypern. Domstolen slog fast att Cypern hade underlåtit att uppfylla sina positiva skyldigheter enligt artikel 4 i Europakonventionen på två sätt: för det första hade Cypern underlåtit att införa ett lämpligt rättsligt och administrativt regelverk för att bekämpa människohandel och för det andra hade polisen underlåtit att vidta lämpliga operativa åtgärder för att skydda offret från människohandel. Den konstaterade vidare att de ryska myndigheterna hade underlåtit att genomföra en effektiv utredning av människohandlarnas rekrytering av offret, vilket hade skett på ryskt territorium. Denna underlåtenhet fick allvarliga konsekvenser med hänsyn till de omständigheter under vilka hon lämnade Ryssland och hennes efterföljande död på Cypern.

⁽⁹⁷⁾ Europadomstolens dom av den 30 mars 2017 i mål nr 21884/15, *Chowdury m.fl. mot Grekland*.

⁽⁹⁸⁾ Europadomstolens dom av den 7 januari 2010 i mål nr 25965/04, *Rantsev mot Cypern och Ryssland*, punkt 284.

Europarådets lagstiftning: I stater som är parter till [Europarådets konvention om bekämpande av människohandel](#) (CETS nr 197) måste myndigheterna ge miss-tänkta offer en återhämtnings- och betänketid under vilken offret inte kan avlägs-nas (artikel 14). Om de behöriga myndigheterna har skälig anledning att anta att en person är offer för människohandel, får den personen inte avlägsnas från lan-det förrän det har fastställts om han eller hon är offer för ett människohandelsbrott (artikel 10.2). Den behöriga myndigheten kan utfärda ett förnyelsebart uppehållstill-stånd till offren om den anser att offrens vistelse är nödvändig med hänsyn till deras personliga situation eller för brottsutredningen (artikel 14.1). Syftet med bestämmel-serna är att säkerställa att offer för människohandel inte riskerar att återsändas till sitt land utan att ha fått ordentlig hjälp (se även [kapitel 10](#) om utsatta grupper och förteckningen över ratificeringar i [bilaga 2](#)).

3.4. Personer som berörs av interimistiska åtgärder enligt regel 39

När Europadomstolen tar emot ett klagomål får den, på begäran av en part eller av varje annan berörd person, eller på eget initiativ, besluta att en stat ska vidta vissa provisoriska åtgärder medan Europadomstolen fortsätter sin prövning av målet ⁽⁹⁹⁾. I samband med invandring består de interimistiska åtgärderna på grund-val av regel 39 i [domstolens arbetsordning](#) ⁽¹⁰⁰⁾ ofta i att en stat ska avstå från att skicka tillbaka personer till länder där de enligt vad som hävdas kan dödas eller utsättas för tortyr eller misshandel ⁽¹⁰¹⁾. I många fall gäller detta asylsökande som har fått ett slutgiltigt avslag på sin ansökan och som har uttömt alla sina möjlighe-ter att överklaga enligt nationell lagstiftning. Oberoende av vilken status en person har i den berörda staten när Europadomstolen tillämpat en interimistisk åtgärd enligt regel 39 för att förhindra att personen avlägsnas medan domstolen avgör målet, är den avlägsnande staten skyldig att iaktta alla åtgärder enligt regel 39 som Europa-domstolen meddelar ⁽¹⁰²⁾.

⁽⁹⁹⁾ Europadomstolen, *domstolens arbetsordning*, i dess gällande form den 3 juni 2019, regel 39.

⁽¹⁰⁰⁾ För detaljerade anvisningar om att inge en begäran enligt regel 39, se Europadomstolen, *Interim Measures*.

⁽¹⁰¹⁾ Europadomstolens dom av den 23 mars 2016 i mål nr 43611/11, *F.G. mot Sverige* [stor avdelning].

⁽¹⁰²⁾ Europadomstolens dom av den 18 april 2013 i mål nr 67474/11, *Azimov mot Ryssland*.

Exempel: I målet *Mamatkulov och Askarov mot Turkiet* ⁽¹⁰³⁾ utlämnade den svarande staten de klagande till Uzbekistan trots den interimistiska åtgärden enligt regel 39 som Europadomstolen meddelat. Det framgick tydligt av omständigheterna i fallet att domstolen till följd av utlämningen hade förhindrats att genomföra en ordentlig undersökning av de klagandes klagomål i enlighet med den praxis som etablerats i liknande ärenden. Detta medförde slutligen att domstolen inte kunde skydda dem mot potentiella brott mot Europakonventionen. I enlighet med artikel 34 i konventionen har staterna åtagit sig att avstå från varje handling eller underlåtenhet som kan förhindra att en klagande effektivt kan utöva sin rätt till klagomål. En underlåtenhet från en medlemsstat att iaktta interimistiska åtgärder skulle ses som ett förhållande av domstolens effektiva prövning av klagandens klagomål och som ett förhållande av dennes effektiva utövande av sina rättigheter, vilket således var ett brott mot artikel 34 i konventionen.

Exempel: I målet *Savridin Dzhurayev mot Ryssland* ⁽¹⁰⁴⁾ tvångsförflyttades klaganden till Tadzjikistan i en specialinsats som involverade ryska statstjänstemän – trots att en interimistisk åtgärd som Europadomstolen beslutat om fortfarande var i kraft. Eftersom den svarande staten struntade i den interimistiska åtgärden hade klaganden riskerat att bli utsatt för misshandel i Tadzjikistan och domstolen förhindrades att tillförsäkra honom det praktiska och faktiska åtnjutandet av sina rättigheter enligt artikel 3 i Europakonventionen. Artikel 34 samt artikel 3 i konventionen hade därmed överträtts. Domstolen beordrade den svarande staten att vidta konkreta avhjälpande åtgärder för att skydda svaranden mot de risker som förelåg mot hans liv och hälsa i en utländsk jurisdiktion. Med hänsyn till de upprepade incidenterna av detta slag beordrade domstolen dessutom den svarande staten att utan dröjsmål lösa detta återkommande problem genom att vidta bestämda allmänna åtgärder för att säkerställa att potentiella offer får ett effektivt skydd i överensstämmelse med de interimistiska åtgärder som domstolen utfärdat.

⁽¹⁰³⁾ Europadomstolens dom av den 4 februari 2005 i mål nr 46827/99 och 46951/99, *Mamatkulov och Askarov mot Turkiet* [stor avdelning].

⁽¹⁰⁴⁾ Europadomstolens dom av den 25 april 2013 i mål nr 71386/10, *Savridin Dzhurayev mot Ryssland*.

3.5. Irreguljära migranter

Närvaron av personer som har rest in till eller stannat kvar i en stat utan tillstånd eller utan rättsligt berättigande anses irreguljär eller olaglig. Att en person uppehåller sig irreguljärt eller olagligt är en situation som kan uppkomma på många sätt, alltifrån illegal inresa eller att personer rymmer från en obligatorisk adress till att de inte har rätt att förnya ett annars lagligt uppehållstillstånd på grund av förändrade personliga omständigheter. Avsaknad av laglig status påverkar ofta möjligheten att åtnjuta andra processuella och materiella rättigheter (se [avsnitt 9.5](#) om tillgång till social trygghet och socialt bistånd).

Unionsrätten: Enligt [återvändandedirektivet](#) (2008/115/EG; se [bilaga 1](#) för EU-medlemsstater som är bundna av direktivet) kan tredjelandsmedborgare som vistas olagligt inte längre lämnas i osäkerhet. EU-medlemsstater som är bundna av direktivet måste antingen regularisera deras vistelse eller utfärda ett beslut om återvändande. Alla personer som saknar lagligt uppehållstillstånd omfattas av direktivet. Enligt artikel 6 är EU-medlemsstaterna skyldiga att utfärda ett beslut om återvändande. I artikel 6.4 föreskrivs också omständigheter som befriar stater från denna skyldighet. Förutom humanitära och andra skäl kan ett annat skäl att legalisera vistelsen vara hänsyn till familje- eller privatliv som garanteras i artikel 7 i [EU-stadgan](#) och artikel 8 i [Europakonventionen](#) (se [kapitel 6](#) om familjeliv).

Exempel: I sin dom av den 4 juni 2012 i målet *M. Ghevondyan* ⁽¹⁰⁵⁾ fastställde den franska högsta förvaltningsdomstolen (*Conseil d'État*) att artikel 6 i återvändandedirektivet inte innebär att de behöriga myndigheterna i medlemsstaterna är skyldiga att systematiskt fatta beslut om återvändande avseende tredjelandsmedborgare som befinner sig i en irreguljär situation. I artikel 6.4 anges ett antal undantag och avvikelser från artikel 6.1. Därför får inte beslut om återvändande fattas automatiskt. Förvaltningen är skyldig att ta hänsyn till utlänningens personliga förhållanden och familjesituation samt omständigheter som kan förhindra ett utvisningsbeslut. Till dessa hör enligt artikel 5 i direktivet barnets bästa samt utlänningens familjeliv och hälsotillstånd. Om denna grund åberopas av utlänningen ska domstolarna följaktligen pröva lagligheten i beslutet med hänsyn till dess konsekvenser för utlänningens personliga situation.

⁽¹⁰⁵⁾ Frankrike, den högsta förvaltningsdomstolens (*Conseil d'État*) dom av den 4 juni 2012 i mål nr 356505, *M. Ghevondyan*.

I motsats till situationen för asylsökande är det möjligt (enligt artikel 6.5), men inte obligatoriskt, att tillåta personer att stanna i avvaktan på resultatet av ett förfarande gällande en ansökan om uppehållstillstånd. Bestämmelsen handlar inte om sådana personers status. Skäl 12 i återvändandedirektivet visar en medvetenhet om den vanligt förekommande situationen att en del av dem som stannar utan tillstånd inte kan avlägsnas. Det anges även att medlemsstaterna bör tillhandahålla dessa personer en skriftlig bekräftelse av deras situation. Denna skriftliga bekräftelse är obligatorisk om den frivilliga avresan har förlängts eller om avlägsnandet har skjutits upp (artikel 14.2). Situationen är mest akut för dem som har frigetts från förvar eftersom den längsta tillåtna förvarstiden har löpt ut (se [kapitel 7](#) om förvar) men som fortfarande inte har tillstånd att stanna ⁽¹⁰⁶⁾.

Exempel: Till följd av målet *Kadzoev* ⁽¹⁰⁷⁾ frigavs en tjetjensk asylsökande i Bulgarien men kunde inte avlägsnas. I sitt avgörande fastslog EU-domstolen att den längsta tiden för hållande i förvar under inga omständigheter fick överskridas. När den asylsökande frigavs fann han att han saknade status och dokument och var utblottad, eftersom den bulgariska lagstiftningen inte föreskrev att han skulle ha någon status trots att han inte kunde avlägsnas.

Europakonventionen: Det finns ingen rättighet enligt konventionen att beviljas en särskild status eller relaterad dokumentation i ett värdland. Ett avslag kan dock under vissa omständigheter utgöra ett brott mot Europakonventionen om det har en diskriminerande grund.

Exempel: Målet *Novruk m.fl. mot Ryssland* ⁽¹⁰⁸⁾ gällde flera sökande som ansökte om tillfälligt uppehållstillstånd och fick avslag på grund av att de sökande hade testats och befunnits vara hivpositiva. Europadomstolen betonade den särskilda utsattheten hos hivsmittade personer och konstaterade att restriktioner för inresa, vistelse och bosättning för personer som lever med hiv inte kan motiveras objektivt med hänvisning till folkhälsoproblem. En allmän bestämmelse i den nationella lagstiftningen som kräver att hivpositiva

⁽¹⁰⁶⁾ Vad beträffar situationen för icke avlägsnade personer, se FRA (2011), *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union*, Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå, kapitel 2.

⁽¹⁰⁷⁾ EG-domstolens dom av den 30 november 2009 i mål C-357/09 PPU, *Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)* [stor avdelning].

⁽¹⁰⁸⁾ Europadomstolens dom av den 15 mars 2016 i mål nr 31039/11, *Novruk m.fl. mot Ryssland*, och 4 andra mål. Se även Europadomstolens dom av den 10 mars 2011 i mål nr 2700/10, *Kiyutin mot Ryssland*.

tredjelandsmedborgare ska ut visas lämnar inget utrymme för en individuell bedömning som grundas på omständigheterna i det enskilda fallet och ansågs inte vara objektivt motiverad. Domstolen slog fast att det förelåg en överträdelse av artikel 14 i Europakonventionen jämförd med artikel 8, eftersom klagandena hade utsatts för diskriminering på grund av sin hälsostatus.

Europeiska sociala stadgan: Den personkrets som omfattas av stadgan är i princip begränsad till andra medlemsstaters medborgare som är lagligen bosatta i eller regelbundet arbetar inom territoriet. Europeiska kommittén för sociala rättigheter har dock fastställt att vissa rättigheter på grund av sin grundläggande natur och koppling till människans värdighet gäller för alla personer inom territoriet, inklusive irreguljära migranter. Till dessa rättigheter hör rätten till sjukvård⁽¹⁰⁹⁾, bostad⁽¹¹⁰⁾ och utbildning⁽¹¹¹⁾. FN:s kommitté för mänskliga rättigheter bekräftade också staternas positiva skyldighet att säkerställa att alla har tillgång till den grundläggande vård som är nödvändig för att förhindra förutsebara risker för enskildas liv oavsett migrationsstatus⁽¹¹²⁾.

3.6. Varaktigt bosatta

Unionsrätten: Direktivet om varaktig bosättning (2003/109/EG, ändrat genom direktiv 2011/51/EU; se bilaga 1) för information om vilka EU-medlemsstater som är bundna av det direktivet) föreskriver rätten till en förstärkt ställning som varaktigt bosatt för tredjelandsmedborgare som oavbrutet och lagligen varit bosatta i en EU-medlemsstat i fem år⁽¹¹³⁾. Denna rätt är bunden till villkor avseende stabila och regelbundna försörjningsmedel samt sjukförsäkring.

⁽¹⁰⁹⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 14/2003 den 8 september 2004, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) mot Frankrike*; Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 69/2011 den 23 oktober 2012, *Defence for Children International (DCI) mot Belgien*.

⁽¹¹⁰⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 47/2008 den 20 oktober 2009, *Defence for Children International (DCI) mot Nederländerna*.

⁽¹¹¹⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions 2011, Statement of interpretation on art. 17 (2)*.

⁽¹¹²⁾ Yttrande från FN:s kommitté för mänskliga rättigheter av den 24 juli 2018, *Toussaint mot Kanada*, meddelande nr 2348/2014.

⁽¹¹³⁾ Se även EU-domstolens dom av den 18 oktober 2012 i mål nr C-502/10, *Staatssecretaris van Justitie mot Mangat Singh*.

För att erhålla ställning som varaktigt bosatt måste tredjelandsmedborgare, enligt artikel 5.1 a i direktivet om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgare, visa att de har stabila, regelbundna och tillräckliga försörjningsmedel.

Exempel: I målet *X. mot Belgien* ⁽¹¹⁴⁾ klargjorde EU-domstolen att försörjningsmedlens ursprung inte är avgörande för att fastställa huruvida de är stabila, regelbundna och tillräckliga. Personen måste inte nödvändigtvis själv ha dessa medel; de får även komma från tredje man. EU-domstolen använde jämförbara krav enligt artikel 7.1 b och c i direktivet om fri rörlighet (2004/38/EG).

[Familjeåterföreningsdirektivet](#) (2003/86/EG; se [kapitel 6](#) om familjer) innehåller liknande villkor som direktivet om varaktig bosättning. När EU-domstolen uttalade sig om dessa krav kom den fram till en restriktiv tolkning. Domstolen ansåg att medlemsstatens handlingsutrymme inte får användas på ett sätt som undergräver det sistnämnda direktivets syfte ⁽¹¹⁵⁾.

Enligt artikel 11 i direktivet om varaktig bosättning leder beviljandet av ställning som varaktigt bosatt till samma behandling som landets egna medborgare på flera viktiga områden (se [kapitel 9](#) om ekonomiska och sociala rättigheter).

Enligt EU-domstolen får EU-medlemsstater inte kräva orimligt höga och oproportionerliga avgifter för beviljandet av uppehållstillstånd till tredjelandsmedborgare som är varaktigt bosatta och till deras familjemedlemmar. Avgifter av ett sådant slag skulle äventyra förverkligandet av målen med direktivet och frånta det dess verkan.

Exempel: I målet *CGIL och INCA* ⁽¹¹⁶⁾ prövade EU-domstolen kravet på erläggande av en avgift på 80–200 euro för att utfärda ett förnyat uppehållstillstånd, beroende på tillståndets giltighetstid, utöver en befintlig avgift på 73,50 euro för ett sådant tillstånd oavsett giltighetstid. Domstolen påpekade att EU-medlemsstaterna inte har obegränsad handlingsfrihet att ta ut avgifter av tredjelandsmedborgare när de utfärdar uppehållstillstånd, och medlemsstaterna får inte heller lov att fastställa avgifter som kan utgöra ett hinder för utövandet av

⁽¹¹⁴⁾ EU-domstolens dom av den 3 oktober 2019 i mål nr C-302/18, *X mot Belgische Staat*.

⁽¹¹⁵⁾ EU-domstolens dom av den 4 mars 2010 i mål nr C-578/08, *Rhimou Chakroun mot Minister van Buitenlandse Zaken*, punkt 52.

⁽¹¹⁶⁾ EU-domstolens dom av den 2 september 2015 i mål C-309/14, *Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL), Istituto Nazionale Confederale Assistenza (INCA) mot Presidenza del Consiglio dei Ministeri, Ministero dell'Interno, Ministero dell'Economia e delle Finanze*.

de rättigheter som följer av direktivet om varaktig bosättning. EU-domstolen drog slutsatsen att avgifterna inte står i proportion till det mål som eftersträvas med direktivet och kan utgöra ett hinder för utövandet av rättigheterna enligt direktivet.

Exempel: I målet *Europeiska kommissionen mot Nederländerna* ⁽¹¹⁷⁾ fastslog EU-domstolen att Nederländerna hade underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt direktivet om varaktig bosättning genom att tillämpa avgifter som var orimligt höga och oproportionerliga (de varierade från 188 euro till 830 euro) för i) tredjelandsmedborgare som ansöker om ställning som varaktigt bosatta, ii) tredjelandsmedborgare som är varaktigt bosatta i en annan EU-medlemsstat och som ansöker om att utöva sin uppehållsrätt i Nederländerna och iii) tredjelandsmedborgares familjemedlemmar som ansöker om tillstånd att förena sig med dem. Domstolen påpekade särskilt att EU-medlemsstaterna inte har obegränsad handlingsfrihet att ta ut avgifter av tredjelandsmedborgare när de utfärdar uppehållstillstånd, och att EU-medlemsstaterna får inte heller lov att fastställa avgifter som kan utgöra ett hinder för utövandet av de rättigheter som följer av direktivet om varaktig bosättning.

Enligt EU-domstolen får EU-medlemsstaterna ställa integrationskrav på tredjelandsmedborgare som har förvärvat ställning som varaktigt bosatt, förutsatt att dessa krav inte äventyrar fullgörandet av målen för direktivet ⁽¹¹⁸⁾.

EU-domstolen har också klargjort innebörden av artikel 13 i direktivet om varaktig bosättning. Den innebär inte att EU-medlemsstaterna kan bevilja ställning som varaktigt bosatt på mer förmånliga villkor än vad som anges i direktivet, men att olika nationella ordningar får samexistera ⁽¹¹⁹⁾.

Europakonventionen: Varaktig bosättning har i allmänhet erkänts som en faktor som ska beaktas om avlägsnande föreslås (se [avsnitt 4.4](#)).

⁽¹¹⁷⁾ EU-domstolens dom av den 26 april 2012 i mål nr C-508/10, *Europeiska kommissionen mot Konungariket Nederländerna*.

⁽¹¹⁸⁾ EU-domstolens dom av den 4 juni 2015 i mål nr C-579/13, *P. och S. mot Commissie Sociale Zekerheid Breda och College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Amstelveen*.

⁽¹¹⁹⁾ EU-domstolens dom av den 17 juli 2014 i mål C-469/13, *Shamim Tahir mot Ministero dell'Interno, Questura di Verona*, punkterna 39–44.

Exempel: I målet *Kurić mot Slovenien* ⁽¹²⁰⁾ prövade Europadomstolen det slovenska registret över varaktigt bosatta och strykningen av tidigare medborgare i Jugoslavien som fortfarande var varaktigt bosatta men som inte hade begärt slovenskt medborgarskap inom en tidsfrist på sex månader. Konsekvenserna av strykningen var att de berörda personerna antingen blev statslösa eller förlorade sina medborgerliga rättigheter ⁽¹²¹⁾. Utlänningar som inte var medborgare i andra jugoslaviska republiker påverkades inte på detta sätt. Europadomstolen upprepade att det kan föreligga faktiska skyldigheter att verkligen respektera privat- eller familjeliv, särskilt när det gäller varaktigt bosatta migranter, såsom de klagande, som olagligen hade strukits ur registret över varaktigt bosatta i strid med artikel 8 i Europakonventionen. Domstolen fann också att skillnaden i behandling av icke-jugoslaviska utlänningar och sådana som tidigare varit medborgare i Jugoslavien utgjorde diskriminering i strid med artikel 14 i konventionen jämförd med artikel 8.

I Europarådets europeiska bosättningskonvention från 1955 (CETS nr 19) föreskrivs en starkt ställning i alla medlemsstater för dem som är varaktigt bosatta, men endast om de är medborgare i stater som är parter till konventionen.

3.7. Turkiska medborgare

Unionsrätten: *Ankaraavtalet*, som undertecknades 1963 och *tilläggsprotokollet* till Ankaraavtalet som tillfogades 1970, stärker de ekonomiska och handelsmässiga förbindelserna inom det dåvarande EES-området och Turkiet inför en tänkbar anslutning av det landet till EES. Avtalet har varit föremål för över 60 domar i EU-domstolen. Det har även kompletteras med en rad beslut av associeringsrådet, varav vissa gäller ställningen för de många turkiska medborgarna på EU-medlemsstaternas territorium. I artikel 6.1 i *associeringsrådets beslut nr 1/80* föreskrivs att turkiska medborgare som är lagligen anställda i en EU-medlemsstat får rätt att stanna kvar i den medlemsstaten.

Ankaraavtalet ger inte turkiska medborgare någon materiell rätt att resa in i eller bosätta sig i en annan EU-medlemsstat. Egenföretagare och tjänsteleverantörer omfattas dock av en frysningsklausul (artikel 41 i *tilläggsprotokollet*). Denna klausul

⁽¹²⁰⁾ Europadomstolens dom av den 26 juni 2012 i mål nr 26828/06, *Kurić m.fl. mot Slovenien* [stor avdelning].

⁽¹²¹⁾ Slovenien är inte part i Europarådets konvention om undvikande av statslöshet i samband med statsuccession från 2006 (CETS nr 200).

förhindrar att stater tillämpar nya och mer strikta förfarandekrav eller ekonomiska krav på dem än de krav som gällde vid den tidpunkt då avtalet tillkom⁽¹²²⁾. Dessa rättigheter är inte tillämpliga på turkiska medborgare som vill utnyttja tjänster och som inte tillhandahåller tjänster⁽¹²³⁾.

Exempel: Flera mål har rört de krav som tillämpats på turkiska långtradarchaufförer anställda av turkiska företag i Turkiet för att köra långtradare till Tyskland. Dessa mål gällde således de turkiska företagens rättighet att fritt tillhandahålla tjänster i EU-medlemsstaterna. I målet *Abatay*⁽¹²⁴⁾ fastslog EG-domstolen att Tyskland inte får tillämpa krav på arbetstillstånd för turkiska medborgare som vill tillhandahålla tjänster på dess territorium om inte ett sådant tillstånd redan krävdes när frysningsklausulen började gälla.

I målet *Essent Energie Productie BV*⁽¹²⁵⁾ utstationerades turkiska medborgare som var lagligen bosatta och arbetade i Tyskland till Nederländerna för att tillhandahålla tjänster. EU-domstolen drog slutsatsen att det inte är tillåtet att ansöka om arbetstillstånd för att dessa arbetstagare ska kunna ställas till förfogande för arbete från ett annat företag, eftersom dessa turkiska medborgare inte sökte tillträde till arbetsmarknaden i Nederländerna. Kravet på arbetstillstånd skulle innebära en ny inskränkning av friheten att tillhandahålla tjänster.

Målet *Soysal*⁽¹²⁶⁾ gällde ett viseringskrav. EG-domstolen fastställde att artikel 41 i tilläggsprotokollet till Ankaraavtalet utgör ett hinder mot införandet av ett viseringskrav för inresa till Tyskland för turkiska medborgare som vill tillhandahålla tjänster för ett turkiskt företag, om ingen visering krävdes vid den tidpunkt då protokollet trädde i kraft. Enligt domstolen förändras inte denna slutsats av att den nationella lagstiftning där viseringskravet infördes var ett

⁽¹²²⁾ EG-domstolens dom av den 11 maj 2000 i mål nr C-37/98, *The Queen mot Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savas*; EG-domstolens dom av den 20 september 2007 i mål nr C-16/05, *The Queen, Veli Tum och Mehmet Dari mot Secretary of State for the Home Department*; EU-domstolens dom av den 21 juli 2011 i mål nr C-186/10, *Oguz mot Secretary of State for the Home Department*.

⁽¹²³⁾ EU-domstolens dom av den 24 september 2013 i mål nr C-221/11, *Leyla Ecem Demirkan mot Bundesrepublik Deutschland* [stor avdelning].

⁽¹²⁴⁾ EG-domstolens dom av den 21 oktober 2003 i förenade målen C-317/01 och C-369/01, *Eran Abatay m.fl. och Nadi Sahin mot Bundesanstalt für Arbeit*.

⁽¹²⁵⁾ EU-domstolens dom av den 11 september 2014 i mål nr C-91/13, *Essent Energie Productie BV mot Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*.

⁽¹²⁶⁾ EG-domstolens dom av den 19 februari 2009 i mål nr C-228/06, *Mehmet Soysal och Ibrahim Savatli mot Bundesrepublik Deutschland*.

genomförande av förordning (EG) nr 539/2001 (se [kapitel 1](#)). Sekundär unionslagstiftning måste tolkas på ett sätt som är förenligt med det avtal som innehåller frysningsklausulen.

I målet *Oguz* ⁽¹²⁷⁾ vidhöll domstolen att frysningsklausulen inte hindrar att EU-medlemsstater använder nationell lagstiftning för att sanktionera missbruk i samband med invandring. Domstolen ansåg dock inte att det var ett missbruk att Oguz hade inlett verksamhet som egenföretagare i strid med nationell invandringslagstiftning åtta år efter att ha beviljats tillstånd att resa in i och vistas i landet.

Målet *A, B, P* ⁽¹²⁸⁾ gällde två turkiska medborgare som ansökte om uppehållstillstånd efter att ha tagit anställning i Nederländerna och en tredje sökande som var gift med en turkisk-nederländsk medborgare och som ansökte om uppehållstillstånd för familjeåterförening. EU-domstolen drog slutsatsen att utfärdandet av ett uppehållstillstånd till tredjelandsmedborgare, inklusive turkiska medborgare, som är villkorat av insamling och lagring av deras biometriska uppgifter, inte utgör en ”ny begränsning” i den mening som avses i beslut nr 2/76 och nr 1/80 från associeringsrådet EEG-Turkiet. Domstolen fann att syftet att förebygga och bekämpa identitets- och dokumentbedrägeri var ett tvingande skäl av allmänintresse som motiverade detta.

För nyare EU-medlemsstater är ikraftträdandedatumet för den turkiska frysningsklausulen det datum då de gick med i unionen.

I 1970 års tilläggsprotokoll till Ankaraavtalet föreskrivs flera rättigheter som diskuteras i [kapitel 9](#) om tillgång till ekonomiska och sociala rättigheter. När det gäller status har turkiska medborgare rätt att stanna kvar inom territoriet och utöva sina sociala rättigheter och sina rättigheter på arbetsmarknaden ⁽¹²⁹⁾.

⁽¹²⁷⁾ EU-domstolens dom av den 21 juli 2011 i mål nr C-186/10, *Tural Oguz mot Secretary of State for the Home Department*, punkt 46; EG-domstolens dom av den 20 september 2007 i mål nr C-16/05, *The Queen, Veli Tum och Mehmet Dari*.

⁽¹²⁸⁾ EU-domstolens dom av den 3 oktober 2019 i mål nr C-70/18, *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid mot A m.fl.*

⁽¹²⁹⁾ EG-domstolens dom av den 18 december 2008 i mål nr C-337/07, *Altun mot Stadt Böblingen*, punkt 21; EG-domstolens dom av den 23 januari 1997 i mål nr C-171/95, *Recep Tetik mot Land Berlin*, punkt 48; Europarådets bosättningskonvention från 1955, artikel 2: varje fördragsslutande part [vilket innefattar Turkiet och många andra EU-medlemsstater] ska så långt dess ekonomiska och sociala förhållanden tillåter underlätta långvarig eller stadigvarande bosättning för medborgare från de andra parterna inom dess territorium.

Familjemedlemmar, även de som inte själva är turkiska medborgare, har rätt till förmånlig behandling i enlighet med beslut nr 1/80 av associeringsrådet EEG-Turkiet (se [kapitel 6](#) om familjeliv) ⁽¹³⁰⁾. Sådana rättigheter är inte kopplade till några villkor relaterade till på vilken grund rätten till inresa och vistelse ursprungligen beviljades till den turkiska medborgaren i EU-värdmedlemsstaten.

Exempel: I målet *Altun* ⁽¹³¹⁾ fastslog EG-domstolen att det faktum att en turkisk medborgare hade fått uppehållstillstånd i en EU-medlemsstat, och följaktligen rätt att få tillgång till den statens arbetsmarknad som flykting, inte förhindrade att en medlem av hans familj åtnjöt de rättigheter som följer av associeringsrådets beslut nr 1/80. I målet *Kahveci* ⁽¹³²⁾ klargjorde EU-domstolen vidare att familjemedlemmar till en turkisk arbetstagare fortfarande kunde kräva de rättigheter som de hade genom ett sådant beslut även då arbetstagaren erhållit medborgarskap i EU-värdmedlemsstaten samtidigt som denne hade kvar sitt turkiska medborgarskap.

3.8. Brittiska medborgare

Unionsrätten: I och med Förenade kungarikets utträde ur Europeiska unionen är brittiska medborgare tredjelandsmedborgare sedan den 1 februari 2020. Enligt avtalet om utträde inrättas en övergångsperiod fram till och med den 31 december 2020 under vilken unionsrätten fortsatt är tillämplig på Förenade kungariket ⁽¹³³⁾. Detta innebär att brittiska medborgare behandlas på samma sätt som EU-medborgare. När övergångsperioden löper ut kommer deras rättigheter och skyldigheter att bero på eventuella avtal som EU kan komma att ingå med Förenade kungariket.

⁽¹³⁰⁾ EU-domstolens dom av den 19 juli 2012 i mål C-451/11, *Natthaya Dülger mot Wetteraukreis*.

⁽¹³¹⁾ EG-domstolens dom av den 18 december 2008 i mål nr C-337/07, *Altun mot Stadt Böblingen*, punkt 50.

⁽¹³²⁾ EU-domstolens dom av den 29 mars 2012 i förenade målen C-7/10 och C-9/10, *Staatssecretaris van Justitie mot Tayfun Kahveci och Osman Inan*.

⁽¹³³⁾ Avtalet om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands utträde ur Europeiska unionen och Europeiska atomenergigemenskapen (EUT L 29, 2020, s. 7), artiklarna 126–127.

3.9. Tredjelandssmedborgare som är familjemedlemmar till medborgare i EES eller Schweiz

Unionsrätten: Familjemedlemmar till medborgare i EES eller Schweiz, oberoende av deras medborgarskap, samt tredjelandssmedborgare som är familjemedlemmar till EU-medborgare som har utövat sin rätt till fri rörlighet, har under vissa omständigheter rätt att resa in i och vistas i en EU-medlemsstats territorium för att medfölja eller ansluta sig till den familjemedlem som är medborgare i EES, Schweiz eller EU⁽¹³⁴⁾. Denna rätt kan endast vägras av skäl som rör allmän ordning, allmän säkerhet eller folkhälsa.

Av denna rätt följer också en rätt till dokument som påvisar uppehållstillstånd, som bevis på deras status. Enligt artikel 10.1 i [rörlighetsdirektivet](#) (2004/38/EG) ska uppehållskort för familjemedlemmar som är tredjelandssmedborgare utfärdas senast inom sex månader från det datum då ansökan lämnas in och ett intyg om inlämnad ansökan om uppehållskort ska utfärdas omedelbart.

Europakonventionen: Underlåtenhet att utfärda uppehållstillstånd till en tredjelandssmedborgare när det tillståndet är obligatoriskt enligt unionsrätten kan ifrågasättas enligt artikel 8 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *Aristimuño Mendizabal mot Frankrike*⁽¹³⁵⁾ fastställde Europadomstolen att klagandens rättigheter enligt artikel 8 i Europakonventionen hade kränkts av de franska myndigheternas alltför långa dröjsmål i över 14 år med att utfärda ett uppehållstillstånd till henne. Europadomstolen konstaterade att klaganden hade rätt till ett sådant tillstånd både enligt unionsrätten och enligt fransk lagstiftning.

⁽¹³⁴⁾ Se de avtal som ingåtts med EES och med Schweiz (se fotnoterna 5 och 6) samt [rörlighetsdirektivet](#) (direktiv 2004/38/EG [EUT L 158, 2004, s. 77]).

⁽¹³⁵⁾ Europadomstolens dom av den 17 januari 2006 i mål nr 51431/99, *Aristimuño Mendizabal mot Frankrike*.

3.10. Statslösa och förlust av medborgarskap eller dokumentation

Varken unionsrätten eller Europakonventionen täcker förvärv av medborgarskap. Detta förblir ett ansvar på nationell nivå. Det finns dock vissa gränser för nationella åtgärder avseende förlust av medborgarskap.

Unionsrätten: EU-medlemsstaterna har behörighet att fastställa reglerna för förvärv och förlust av medborgarskap, vilket även innefattar unionsmedborgarskap, samt de ytterligare rättigheter som medborgarskapet medför. I artikel 20 i [EUF-fördraget](#) stadfästs begreppet unionsmedborgarskap men rätten till EU-medborgarskap är begränsad till dem som har nationellt medborgarskap i någon av EU-medlemsstaterna ⁽¹³⁶⁾.

Förlust av medborgarskap kan dock beröra unionsrätten om den också medför förlust av unionsrättigheter. Enligt artikel 67.2 i [EUF-fördraget](#) ska statslösa behandlas som tredjelandsmedborgare.

Exempel: I målet *Rottmann* ⁽¹³⁷⁾ var dr Rottmann från födseln medborgare i Österrike. Efter att i Österrike ha blivit anklagad för grovt bedrägeri i samband med yrkesutövning flyttade han till Tyskland där han ansökte om naturalisering. Genom att förvärva tyskt medborgarskap förlorade han sitt österrikiska medborgarskap på grund av lag. Till följd av information från de österrikiska myndigheterna om att en arresteringsorder utfärdats för dr Rottmann i deras land försökte de tyska myndigheterna att återkalla hans tyska medborgarskap med motiveringen att han erhållit det genom bedrägligt agerande. Det beslutet medförde dock att han blev statslös. Den hänskjutande domstolen ville veta om detta var en fråga som omfattades av unionsrättens tillämpningsområde, eftersom dr Rottmanns statslöshet också medförde förlust av unionsmedborgarskapet. EU-domstolen slog fast att ett beslut av en EU-medlemsstat om att beröva någon medborgarskap omfattas av unionsrätten om detta medför förlust av statusen som EU-medborgare och tillhörande rättigheter, och följaktligen måste

⁽¹³⁶⁾ Enligt artikel 20.1 i [EUF-fördraget](#), "ska unionsmedborgarskapet komplettera och inte ersätta det nationella medborgarskapet"; EG-domstolens dom av den 7 juli 1992 i mål C-369/90, *Mario Vicente Micheletti m.fl. mot Delegación del Gobierno en Cantabria*, 7 juli 1992; EG-domstolens dom av den 20 februari 2001 i mål C-192/99, *The Queen mot Secretary of State for the Home Department, ex parte: Manjit Kaur*, i närvaro av: *Justice*.

⁽¹³⁷⁾ EU-domstolens om av den 2 mars 2010 i mål C-135/08, *Janko Rottman mot Freistaat Bayern* [stor avdelning], punkterna 41–45.

beslutet vara förenligt med unionens principer. EU-domstolen drog slutsatsen att det är legitimt för en medlemsstat att återkalla naturalisering på grundval av bedrägligt angivna uppgifter, även om konsekvensen är att personen i fråga förlorar unionsmedborgarskapet utöver medborgarskapet i medlemsstaten. Ett sådant beslut måste dock överensstämma med proportionalitetsprincipen, som bland annat kräver att han eller hon ges rimlig tid för att återfå sitt medborgarskap i sin ursprungsmedlemsstat.

Exempel: Målet *Tjebbes* ⁽¹³⁸⁾ gällde en nederländsk lag som föreskrev automatisk förlust av medborgarskapet för nederländska medborgare som var bosatta utanför Nederländerna i minst 10 år. Barn till denaturaliserade personer skulle också förlora nederländskt medborgarskap enligt 10-årsregeln. Efter målet *Rottmann* fastslog EU-domstolen att beslutet om att återkalla medborgarskap måste uppfylla proportionalitetsprincipen. EU-domstolen slog fast att de nationella myndigheterna måste göra en individuell prövning för att avgöra huruvida förlusten av medborgarskapet i en EU-medlemsstat, som medför förlust av unionsmedborgarskapet, skulle kunna påverka den normala utvecklingen av den berörda personens familje- och yrkesliv på ett oproportionerligt sätt. Dessutom måste det finnas ett rättsmedel för återinförande av medborgarskap om åtgärden anses vara oproportionerlig.

Europakonventionen: Det finns ingen rätt att förvärva medborgarskap i en stat ⁽¹³⁹⁾. Europadomstolen har dock slagit fast att en godtycklig vägran att bevilja medborgarskap samt förlusten av medborgarskap kan ifrågasättas enligt artikel 8 i konventionen på grund av de konsekvenser en sådan vägran kan få för den berörda personens privatliv ⁽¹⁴⁰⁾.

⁽¹³⁸⁾ EU-domstolens dom av den 12 mars 2019 i mål C-221/17, *Tjebbes m.fl. mot Minister van Buitenlandse Zaken* [stor avdelning].

⁽¹³⁹⁾ Europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna, beslut av den 1 juli 1985 i mål nr 11278/84, *Familjen K. och W. mot Nederländerna*.

⁽¹⁴⁰⁾ Europadomstolens dom av den 12 januari 1999 i mål nr 31414/96, *Karashev mot Finland* (beslut); Europadomstolens dom av den 9 oktober 2003 i mål nr 48321/99, *Slivenko mot Lettland* [stor avdelning]; Europadomstolens dom av den 17 mars 2005 i mål nr 60723/00, *Kuduzović mot Slovenien* (beslut); Europadomstolens dom av den 21 juni 2016 i mål nr 76136/12, *Ramadan mot Malta*, punkt 85; Europadomstolens dom av den 7 februari 2017 i mål nr 42387/13, *K2 mot Förenade kungariket*.

Exempel: I målet *Genovese mot Malta* ⁽¹⁴¹⁾ prövade Europadomstolen vägran att bevilja maltesiskt medborgarskap till ett utomäktenskapligt barn som fötts utanför Malta av en mor som inte var maltesisk medborgare och en rättsligt erkänd maltesisk far. Vägran att bevilja medborgarskap innebar i sig inte ett brott mot artikel 8, men domstolen ansåg att dess konsekvenser för klagandens sociala identitet medförde att vägran omfattades av det allmänna tillämpningsområdet för artikel 8 och att det hade inneburit en kränkning av artikel 8 i Europakonventionen jämförd med artikel 14 på grund av dess godtyckliga och diskriminerande natur.

Exempel: I målet *Hoti mot Kroatien* ⁽¹⁴²⁾ var sökanden en statslös person född i Kosovo som hade bott och arbetat i Kroatien sedan 1979. År 2014 vägrade Kroatien att förlänga hans tillfälliga uppehållstillstånd på grund av underlåtenhet att tillhandahålla en giltig resehandling. Europadomstolen fann att statslösa, såsom klaganden, var skyldiga att uppfylla krav som de på grund av sin ställning inte kunde uppfylla, eftersom de behövde en giltig resehandling för att ansöka om permanent uppehållstillstånd i Kroatien. Domstolen noterade även de kroatiska myndigheternas krav på att sökanden skulle erhålla en resehandling från myndigheterna i Kosovo, medan hans statslöshet framgick av hans födelseattest. Följaktligen hade Kroatien underlåtit att uppfylla sin positiva skyldighet att tillhandahålla ett effektivt och tillgängligt förfarande som gör det möjligt för sökanden att få sin ställning i Kroatien fastställd med vederbörlig hänsyn till hans rätt till privatliv enligt artikel 8 i Europakonventionen.

Huvudpunkter

- Ställning och handlingar ger ofta icke-medborgare tillträde till arbetsmarknaden och tillgång till privata och offentliga tjänster (se [inledningen till detta kapitel](#)).
- EU-stadgan garanterar uttryckligen rätten till asyl. Även om Europakonventionen inte garanterar rätten att få asyl, kan den avvisande staten vara skyldig att avstå från att avlägsna en person som riskerar att dödas eller misshandlas i destinationsstaten (se [avsnitt 3.2](#)).
- Enligt unionsrätten har asylsökande rätt att stanna kvar på värdstatens territorium medan de väntar på ett slutligt beslut om sin asylansökan och måste få en handling utfärdad som tillåter dem att uppehålla sig i medlemsstaten under prövningen av deras asylansökan (se [avsnitt 3.1](#)).

⁽¹⁴¹⁾ Europadomstolens dom av den 11 oktober 2011 i mål nr 53124/09, *Genovese mot Malta*.

⁽¹⁴²⁾ Europadomstolens dom av den 26 april 2018 i mål nr 63311/14, *Hoti mot Kroatien*. Se även Europadomstolens dom av den 12 maj 2020 i mål nr 42321/15, *Sudita Keita mot Ungern*.

- Enligt unionsrätten ska erkända flyktingar och personer som åtnjuter subsidiärt skydd ges uppehållstillstånd och resehandlingar (se [avsnitt 3.2](#)).
- Enligt både unionsrätten och Europakonventionen har offer för människohandel rätt till uppehållstillstånd för att underlätta deras samarbete med polisen. Unionsrätten och Europakonventionen kan kräva att stater vidtar särskilda åtgärder för att skydda dem (se [avsnitt 3.3](#)).
- Återvändandedirektivet kräver att EU-medlemsstaterna antingen regulariserar tredjelandsmedborgares irreguljära situation eller utfärdar ett beslut om återvändande (se [avsnitt 3.5](#)).
- Enligt Europakonventionen kan underlåtenhet att erkänna en migrants status eller att förse honom eller henne med dokumentation ifrågasättas enligt artikel 8 (se [avsnitt 3.5](#)).
- Enligt unionsrätten har tredjelandsmedborgare rätt till en förstärkt ställning (varaktig bosättning) efter att ha varit lagligen bosatt i en EU-medlemsstat i fem år oavbrutet (se [avsnitt 3.6](#)).
- För turkiska medborgare och deras familjer får inte striktare villkor tillämpas när det gäller egenföretagande eller tillhandahållande av tjänster än de som gällde vid tidpunkten för 1970 års tilläggsprotokoll till Ankaraavtalet. Turkiska arbetstagare och deras familjer har stärkta rättigheter att stanna (se [avsnitt 3.7](#)).
- I och med Förenade kungarikets utträde ur EU (den 1 februari 2020) är brittiska medborgare tredjelandsmedborgare (se [avsnitt 3.8](#)).
- Tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till medborgare i EES eller Schweiz, eller EU-medborgare som utövar rätten till fri rörlighet, har rätt till en privilegierad ställning enligt unionsrätten (se [avsnitt 3.9](#)).
- Varken unionsrätten eller Europakonventionen täcker förvärv eller förlust av medborgarskap, men förlust av medborgarskap kan göra att unionsrätten blir tillämplig om förlusten av medborgarskap också medför förlust av EU-rättigheter (se [avsnitt 3.10](#)).

Ytterligare rättspraxis och vidare läsning:

För ytterligare rättspraxis hänvisas till [riktlinjerna](#) i denna handbok. Ytterligare material som rör de frågor som behandlas i detta kapitel finns i avsnittet [Vidare läsning](#).

4

Fastställande av rätten till asyl och hinder för avlägsnande: materiella frågeställningar

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>EUF-fördraget, artikel 78, och EU-stadgan, artikel 18 (rätt till asyl), som båda hänvisar till FN:s konvention om flyktingars ställning, där denna princip stadfästs i artikel 33</p> <p>EU-stadgan, artikel 19 (skydd vid avlägsnande, utvisning och utlämning)</p>	<p>Principen om non-refoulement</p>	<p>Europakonventionen, artikel 3 enligt Europadomstolens tolkning i målet <i>Soering mot Förenade kungariket</i>, nr 14038/88, 1989 (utlämning som ger upphov till risk för misshandel)</p> <p>Europakonventionen, artikel 2 (rätt till liv)</p> <p>Europadomstolen, <i>Saadi mot Italien</i> [stor avdelning], nr 37201/06, 2008 (absolut förbud mot återsändande till tortyr)</p>
<p>Skyddsgrundsdirektivet (2011/95/EU), artikel 4</p>	<p>Bedömning av risken</p>	<p>Europadomstolen, <i>Sufi och Elmi mot Förenade kungariket</i>, nr 8319/07 och 11449/07, 2011 (bedömning av förekomsten av en verklig risk i situationer av godtyckligt våld och i förhållande till humanitära förhållanden)</p> <p>Europadomstolen, <i>Salah Sheekh mot Nederländerna</i>, nr 1948/04, 2007 (bevisbördan för medlemmar av förföljda grupper)</p> <p>Europadomstolen, <i>J.K. m.fl. mot Sverige</i> [stor avdelning], nr 59166/12, och <i>F.G. mot Sverige</i> [stor avdelning], nr 43611/11, 2016 (bevisbörda)</p>

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>Dublinförordningen, förordning (EU) nr 604/2013</p> <p>EU-domstolen, förenade målen C-411/10 och C-493/10, 2011 <i>N.S. och M.E.</i> [stor avdelning], 2011 (Dublinöverföringar)</p>	<p>Dublinöverföringar</p>	<p>Europadomstolen, <i>M.S.S. mot Belgien och Grekland</i> [stor avdelning], nr 30696/09, 2011 (återsändande till en utblottad situation från en EU-medlemsstat till en annan)</p> <p>Europadomstolen, <i>Tarakhel mot Schweiz</i> [stor avdelning], nr 29217/12, 2014 (individuella garantier)</p>
<p>Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artiklarna 5 och 9</p>	<p>Avvisning eller utvisning av allvarligt sjuka personer</p>	<p>Europadomstolen, <i>D. mot Förenade kungariket</i>, nr 30240/96, 1997 (avlägsnande av en obotligt sjuk man)</p> <p>Europadomstolen, <i>Paposhvili mot Belgien</i> [stor avdelning], nr 41738/10, 2016 (ingen omedelbar risk för människoliv)</p>
	<p>Diplomatiska försäkringar</p>	<p>Europadomstolen, <i>Ramzy mot Nederländerna</i>, nr 25424/05, 2010 (otillräckliga försäkringar)</p> <p>Europadomstolen, <i>Othman (Abu Qatada) mot Förenade kungariket</i>, nr 8139/09, 2012 (godtagbara försäkringar)</p>
<p>EU-stadgan, artikel 18 (rätt till asyl)</p> <p>Skyddsgrundsdirektivet (2011/95/EU)</p> <p>EG-domstolen, C-465/07, <i>Elgafaji</i> [stor avdelning], 2009 (subsidiärt skydd)</p> <p>EU-domstolen, C-542/13, <i>M'Bodj</i> [stor avdelning], 2014 (subsidiärt skydd och allvarlig sjukdom)</p> <p>Uteslutning från skydd:</p> <p>EU-domstolen, förenade målen C-57/09 och C-101/09, <i>B och D</i> [stor avdelning], 2010</p> <p>EU-domstolen, C-573/14, <i>Lounani</i> [stor avdelning], 2017 (terrorism)</p> <p>EU-domstolen, C-369/17, <i>Ahmed</i>, 2018 (subsidiärt skydd)</p>	<p>Fastställande av asylstatus (flyktingstatus och subsidiärt skydd)</p>	

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>Upphörande av skydd: EU-domstolen, förenade målen C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08, <i>Abdulla</i> [stor avdelning], 2010</p> <p>EU-stadgan, artikel 19 (skydd vid avlägsnande, utvisning och utlämning)</p>		
<p>Skyddsgrundsdirektivet (2011/95/EU), artikel 8</p>	<p>Internflyktsalternativ</p>	<p>Europadomstolen, <i>Sufi och Elmi mot Förenade kungariket</i>, nr 8319/07 och 11449/07, 2011 (bedömning av risk för misshandel vid internflykt)</p>
<p>EU-stadgan, artikel 19 (skydd vid avlägsnande, utvisning och utlämning)</p>	<p>Förbud mot kollektiv avvisning eller utvisning</p>	<p>Europakonventionen, artikel 4 i protokoll nr 4 (förbud mot kollektiv utvisning av utlämningar)</p> <p>Europadomstolen, <i>Čonka mot Belgien</i>, nr 51564/99, 2002 (utvisning utan individuell bedömning)</p> <p>Europadomstolen, <i>Hirsi Jamaa m.fl. mot Italien</i> [stor avdelning], nr 27765/09, 2012 (kollektiv avvisning på öppet hav)</p> <p>Europadomstolen, <i>N.D. och N.T. mot Spanien</i> [stor avdelning], nr 8675/15 och 8697/15, 2020 (stormning av ett gränsstaket)</p>
	<p>Hinder för avlägsnande av andra människorättsskäl</p>	<p>Europadomstolen, <i>Mamatkulov och Askarov mot Turkiet</i> [stor avdelning], nr 46827/99 och 46951/99, 2005 (risk för uppenbar förvägran av rättvisa enligt artikel 6 i Europakonventionen)</p>
<p>Varaktigt bosatta: Direktivet om varaktig bosättning (2003/109/EG), artikel 12</p> <p>Tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till medborgare i EES: Rörlighetsdirektivet (2004/38/EG), artikel 28</p> <p>EU-domstolen, C-300/11, <i>ZZ</i> [stor avdelning], 2013 (anmälningsskyldigheter)</p>	<p>Tredjelandsmedborgare med ett högre skydd mot avlägsnande</p>	

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
Turkiska medborgare: Beslut 1/80 av associeringsrådet EEG-Turkiet, artikel 14.1 EG-domstolen, C-349/06, <i>Polat</i> , 2007 (tillåtna åtgärder för att begränsa rättigheter för turkiska medborgare)		

Inledning

I detta kapitel tittar vi närmare på när en person inte får, eller kanske inte får, avlägsnas från en stat på grund av krav i unionsrätten och/eller Europakonventionen.

Enligt Europakonventionen finns det **absoluta hinder** för avlägsnande åtminstone om detta skulle innebära en kränkning av de absoluta rättigheter som garanteras i artikel 2 om rätt till liv och artikel 3 om förbud mot tortyr, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. I artikel 15 i Europakonventionen fastställs rättigheter som är absoluta och som inga avvikelser kan göras från.

Näst intill absoluta hinder för avlägsnande föreligger om det finns undantag från ett allmänt förbud, såsom är fallet i 1951 års [Genèvekonvention](#) och enligt [skyddsgrundsdirektivet](#) (2011/95/EU). Under exceptionella omständigheter tillåter båda instrumenten undantag mot förbudet mot avlägsnande av en flykting.

Det finns **icke-absoluta hinder** att beakta för att göra en avvägning mellan personens privata intressen och rättigheter, och allmänintresset eller statens intressen, exempelvis när ett avlägsnande skulle splittra en familj (se [avsnitt 4.3](#)).

4.1. Rätten till asyl och principen om *non-refoulement*

Utgångspunkten vid övervägning av rätten till asyl i Europa är [Genèvekonventionen från 1951 och dess protokoll från 1967](#), vilka numera till stora delar är införlivade i unionsrätten genom [skyddsgrundsdirektivet](#) (2011/95/EU). Genèvekonventionen

från 1951 är ett särskilt fördrag om flyktingars rättigheter. Principen om *non-refoulement* är hörnstenen i flyktingsskyddet ⁽¹⁴³⁾. Den innebär att flyktingar i princip inte får återsändas till ett land där de har anledning att frukta förföljelse.

I artikel 33.1 i 1951 års Genèvekonvention föreskrivs följande: "Fördragsslutande stat må icke, på vilket sätt det vara må, utvisa eller avvisa ("*refouler*") flykting till gränsen mot område varest hans liv eller frihet skulle hotas på grund av hans ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politisk åskådning."

Principen om *non-refoulement* är tillämplig både vid återsändande till ursprungslandet och vid återsändande till något land där flyktingen skulle utsättas för förföljelse. Alla medlemsstater i EU och Europarådet är parter till 1951 års Genèvekonvention, men Turkiet tillämpar konventionen enbart för flyktingar från Europa ⁽¹⁴⁴⁾. UNHCR har gett ut en handbok, *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection*, senast uppdaterad i februari 2019, med en detaljerad redogörelse för de frågor som behandlas i avsnitt 4.1.1 till 4.1.8 samt 5.1 ⁽¹⁴⁵⁾.

Unionsrätten: Enligt artikel 78 i EUF-fördraget ska EU införa en politik för asyl, subsidiärt skydd och tillfälligt skydd och "säkerställa principen om 'non-refoulement'. Denna politik ska överensstämma med [1951 års Genèvekonvention och dess protokoll] och med andra tillämpliga fördrag", däribland Europakonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Bestämmelserna i EU:s asylregelverk har antagits i enlighet med denna politik,

⁽¹⁴³⁾ Enligt internationell människorättslagstiftning sträcker sig innebörden av principen om *non-refoulement* längre än artikel 33.1 i 1951 års Genèvekonvention, eftersom skyldigheter vad gäller *non-refoulement* också uppkommer av artikel 3 i FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning samt av allmän internationell rätt, inbegripet artikel 7 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Se UNHCR (2007), *Advisory opinion on the extraterritorial application of non-refoulement obligations under the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol*.

⁽¹⁴⁴⁾ Turkiet har ett geografiskt förbehåll enligt artikel 1 B i konventionen som begränsar dess skyldigheter gentemot människor som drivs på flykt på grund av händelser i Europa.

⁽¹⁴⁵⁾ UNHCR (2019), *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees*, UNHCR, Genève.

bland annat [Dublinförordningen](#) (förordning (EU) nr 604/2013), skyddsgrundsdirektivet (2011/95/EU), [direktivet om asyloffaranden](#) (2013/32/EU) och [mottagandedirektivet](#) (2013/33/EU). Danmark och Irland är inte bundna eller endast delvis bundna av EU:s asylregelverk (se bilaga 1).

Exempel: I fråga om genomförandet av skyddsgrundsdirektivet underströk EU-domstolen i målet *Aydin Salahadin Abdulla m.fl.* att "[d]et framgår av skälen 3, 16 och 17 i direktivet att Genèvekonventionen är grundstenen i det folkrättsliga systemet för skydd av flyktingar och att bestämmelserna i direktivet avseende förutsättningar för beviljande av flyktingstatus och innebörden av flyktingstatus har antagits i syfte att vägleda medlemsstaternas behöriga myndigheter vid tillämpningen av Genèvekonventionen, på grundval av gemensamma begrepp och kriterier" ⁽¹⁴⁶⁾.

Genom skyddsgrundsdirektivet som ändrades 2011 ⁽¹⁴⁷⁾ infördes en uppsättning gemensamma normer i unionsrätten för när personer ska betraktas som flyktingar eller som personer som av andra skäl är i behov av internationellt skydd. Detta innefattar rättigheter och skyldigheter i fråga om det skyddet, där principen om *non-refoulement* enligt artikel 33 i 1951 års Genèvekonvention är ett viktigt inslag.

Varken artikel 33 i 1951 års Genèvekonvention eller artiklarna 17 och 21 i skyddsgrundsdirektivet innebär dock ett absolut förbud mot *refoulement*. Artiklarna medger avlägsnande av en flykting under exceptionella omständigheter, nämligen om personen utgör en fara för säkerheten i värdstaten eller om personen, efter att ha begått ett allvarligt brott, utgör en fara för samhället.

Rätten till asyl garanteras i artikel 18 i [EU-stadgan](#), vilket inbegriper efterlevnad av principen om *non-refoulement*. Enligt artikel 19 i stadgan får ingen avlägsnas, utvisas eller utlämnas till en stat där de löper risk att utsättas för dödsstraff, tortyr eller

⁽¹⁴⁶⁾ EU-domstolens dom av den 2 mars 2010 i förenade målen C-175/08, C-176/08, C-178/08 och C-179/08, *Salahadin Abdulla m.fl. mot Bundesrepublik Deutschland*, punkt 52; EU-domstolens dom av den 17 juni 2010 i mål C-31/09, *Nawras Bolbol mot Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal* [stor avdelning], punkt 37; EU-domstolens dom av den 23 maj 2019 i mål C-720/17, *Mohammed Bilali mot Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, punkt 54.

⁽¹⁴⁷⁾ Direktiv 2011/95/EU (EUT L 337, 2011, s. 9).

andra former av omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. I förklaringen till stadgan anges att artikel 19.2 införlivar relevant rättspraxis från Europadomstolen beträffande artikel 3 i Europakonventionen ⁽¹⁴⁸⁾.

EU-domstolen konstaterade att flyktingar har ett starkare skydd mot *refoulement* enligt unionsrätten eftersom varje form av avlägsnande i enlighet med skyddsgrundsdirektivet måste vara förenligt med rätten till asyl och principen om non-*refoulement*, som stadfästas i artiklarna 4 och 19.2 i EU-stadgan ⁽¹⁴⁹⁾.

Europakonventionen: Artiklarna 2 och 3 innebär ett absolut förbud mot att skicka tillbaka en person som löper verklig risk att utsättas för en behandling som strider mot dessa bestämmelser. Detta skiljer sig från risken för förföljelse enligt någon av de grunder som anges i 1951 års Genèvekonvention.

Europadomstolen har slagit fast att artikel 3 i Europakonventionen stadfäster en av de grundläggande rättigheterna i ett demokratiskt samhälle och att den innebär ett absolut förbud mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, hur misshagliga eller farliga offrets egna gärningar än må vara. Enligt artikel 3 uppkommer frågan om en stats ansvar för ett avlägsnande där det funnits klarlagda skäl att anta att den berörda personen löper en verklig risk att utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning i det land till vilket han eller hon skickats tillbaka ⁽¹⁵⁰⁾.

⁽¹⁴⁸⁾ Se förklaringarna i samband med stadgan om de grundläggande rättigheterna (2007/C 303/02); Europadomstolens dom av den 17 december 1996 i mål nr 25964/94, *Ahmed mot Österrike*; Europadomstolens dom av den 7 juli 1989 i mål nr 14038/88, *Soering mot Förenade kungariket*.

⁽¹⁴⁹⁾ EU-domstolens dom av den 14 maj 2019 i förenade målen C-391/16, C-77/17 och C-78/17, *M mot Ministerstvo vnitra; X och X mot Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides* [stor avdelning], punkterna 94–95.

⁽¹⁵⁰⁾ Europadomstolens dom av den 1 februari 2018 i mål nr 9373/15, *M.A. mot Frankrike*; Europadomstolens dom av den 11 januari 2007 i mål nr 1948/04, *Salah Sheekh mot Nederländerna*, punkt 135; Europadomstolens dom av den 7 juli 1989 i mål nr 14038/88, *Soering mot Förenade kungariket*; Europadomstolens dom av den 30 oktober 1991 i mål nr 13163/87, *Vilvarajah m.fl. mot Förenade kungariket* och 4 andra mål.

Exempel: I målet *Saadi mot Italien* ⁽¹⁵¹⁾ var klaganden en tunisisk medborgare som under sin frånvaro från landet dömts till 20 års fängelse i Tunisien för medlemskap i en terroristorganisation. Klaganden var också dömd för konspiration i Italien. Europadomstolen ansåg att risken att klaganden kunde utgöra ett allvarligt hot mot samhället inte på något vis minskade risken för att han skulle lida skada om han deporterades. Vidare fanns det tillförlitliga rapporter rörande mänskliga rättigheter som rapporterade om misshandel av fångar i Tunisien, särskilt av dem som dömts för terroristbrott. De diplomatiska försäkringar som tillhandahölls i ärendet bestred inte heller risken. Domstolen ansåg därför att det fanns klarlagda skäl att förmoda att det fanns en verklig risk för att klaganden skulle utsättas för en behandling i strid mot artikel 3 i Europakonventionen om han deporterades till Tunisien.

Exempel: I målet *Abdulle mot Minister of Justice* ⁽¹⁵²⁾ fastslog den maltesiska civila domstolen att Maltas deportering till Libyen av asylsökande, vilka därefter fängslades och torterades, stred mot både artikel 3 i Europakonventionen och artikel 36 i Maltas författning.

4.1.1. Riskens beskaffenhet enligt unionsrätten

Unionsrätten: *Skyddsgrundsdirektivet* skyddar mot *refoulement*. Individer har rätt till flyktingstatus (se [kapitel 3](#) om status och tillhörande dokumentation) om de har en välgrundad fruktan för förföljelse i den mening som avses i artikel 1 A i [1951 års Genèvekonvention](#). Enligt artikel 9 i skyddsgrundsdirektivet krävs det att handlingarna i fråga

- a) "är tillräckligt allvarliga till sin natur eller på grund av sin upprepning för att innebära en allvarlig överträdelse av de grundläggande mänskliga rättigheterna, särskilt de rättigheter från vilka det inte går att göra undantag enligt artikel 15.2 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, eller

⁽¹⁵¹⁾ Europadomstolens dom av den 28 februari 2008 i mål nr 37201/06, *Saadi mot Italien* [stor avdelning]. Se även Europadomstolens dom av den 27 mars 2012 i mål nr 9961/10, *Mannai mot Italien*.

⁽¹⁵²⁾ Malta, författningsjuridisktion (*Gurisdizzjoni Kostituzzjonali*), *Abdul Hakim Hassan Abdulle Et mot Ministry tal-Gustizzja u Intern Et, Qorti Civili Prim'Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali)*, nr 56/2007, 29 november 2011.

- b) är en ackumulation av olika åtgärder, däribland sådana överträdelse av de mänskliga rättigheterna som är tillräckligt allvarliga för att påverka en individ på ett liknande sätt som i led a.”

I artikel 9 i skyddsgrundsdirektivet preciseras också att förföljelse kan ta sig olika uttryck, bland annat fysiskt eller psykiskt våld, administrativa eller rättsliga åtgärder (detta kan till exempel vara fallet när lagar förbjuder homosexualitet eller religionsfrihet) samt ”köns- eller barnspecifika handlingar”. Exempelvis kan offer för människohandel anses vara utsatta för förföljelse. De olika formerna av förföljelse och de handlingar som förtecknas ovan måste kunna hänföras till något av de fem **skälen till förföljelse** som härleds från 1951 års Genèvekonvention: ras, religion, nationalitet, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller politisk åskådning. Dessa fem skäl till förföljelse fastslås i artikel 10 i skyddsgrundsdirektivet som i sin omarbetade version uttryckligen kräver att könsidentitet ska beaktas i bedömningen av tillhörighet till en viss samhällsgrupp.

Förföljelse kan också föreligga om en person efter återvändande tvingas att dölja sin politiska övertygelse, sexuella läggning eller trosriktning och handlingar för att undgå allvarlig skada.

Exempel: I de förenade målen *Y och Z* ⁽¹⁵³⁾ ombads EU-domstolen definiera vilka handlingar som kan utgöra ”förföljelse” i förbindelse med en allvarlig kränkning av religionsfriheten enligt artikel 9.1 a i skyddsgrundsdirektivet och artikel 10 i EU-stadgan. Domstolen tillfrågades särskilt om definitionen av förföljelse av religiösa skäl omfattade kränkningar av ”friheten att utöva sin tro”. EU-domstolen klargjorde att förföljelse faktiskt kan bli följden av ett ingrepp i rätten att offentligt utöva religionsfriheten. Det verkliga allvaret av sådana handlingar och de konsekvenser de får för de berörda personerna avgör om en kränkning av den rätt som garanteras i artikel 10.1 i EU-stadgan utgör förföljelse eller ej i den mening som avses i artikel 9.1 i direktivet. EU-domstolen fastslog också att de nationella myndigheterna vid en individuell bedömning av en asylansökan inte rimligen kan förvänta sig att en asylsökande ska avstå religionsutövning som kan innebära livsfara i ursprungslandet.

⁽¹⁵³⁾ EU-domstolens dom av den 5 september 2012 i de förenade målen C-71/11 och C-99/11, *Bundesrepublik Deutschland mot Y och Z*, punkterna 72 och 80.

Exempel: I målet *Fathi* ⁽¹⁵⁴⁾ bekräftade EU-domstolen en bred definition av "religion" som innefattar samtliga alla dess beståndsdelar, oavsett om de är offentliga eller privata, utövas enskilt eller tillsammans med andra. Domstolen slog fast att definitionen av "religion" i skyddsgrundsdirektivet endast innehåller en icke uttömmande uppräkningslista av beståndsdelar som kan karakterisera begreppet religion som skäl för förföljelse. En sökande som hävdar att han eller hon löper risk att utsättas för förföljelse på grund av religion kan inte åläggas att göra uttalanden eller lägga fram handlingar avseende var och en av de beståndsdelar som omfattas av artikel 10.1 b i skyddsgrundsdirektivet för att styrka sin religiösa övertygelse. Domstolen preciserade även att utdömande av dödsstraff eller fängelse i sig kan utgöra "förföljelse" i den mening som avses i artikel 9.1 i direktivet, under förutsättning att sådana påföljder faktiskt tillämpas i det ursprungsland som har antagit en sådan lagstiftning.

Exempel: I målet *X, Y och Z* ⁽¹⁵⁵⁾ fastslog EU-domstolen att vid bedömningen av en asylansökan kan de behöriga myndigheterna inte rimligen förvänta sig att den asylsökande för att undgå risken för förföljelse ska dölja sin homosexualitet i sitt ursprungsland eller vara återhållsam i utövandet av sin sexuella läggning.

Skyddsbehovet för personer vars asylanspråk uppkommer medan de vistas i värdlandet (*sur place*-flyktingar) erkänns; artikel 5 i skyddsgrundsdirektivet omfattar uttryckligen välgrundad fruktan för förföljelse eller allvarlig skada som grundas på händelser som ägt rum efter det att sökanden lämnat sitt ursprungsland.

Subsidiärt skydd: Skyddsgrundsdirektivet garanterar subsidiärt skydd för personer som inte uppfyller kraven för att betraktas som flyktingar men som om de återvänder till sitt ursprungsland eller det land där de tidigare hade sin vanliga vistelseort löper en verklig risk att utsättas för allvarlig skada, definierat som dödsstraff eller avrättning (artikel 15 a), tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 15 b) och allvarligt och personligt hot mot en civilpersons liv eller lem på grund av urskillningslöst våld i situationer av internationell eller intern väpnad konflikt (artikel 15 c).

⁽¹⁵⁴⁾ EU-domstolens dom av den 4 oktober 2018 i mål C-56/17, *Bahtiyar Fathi mot Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*.

⁽¹⁵⁵⁾ EU-domstolens dom av den 7 november 2013 i förenade målen C-199/12, C-200/12 och C-201/12, *Minister voor Immigratie en Asiel mot X och Y och Z mot Minister voor Immigratie en Asiel*.

Exempel: I målet *Mohamed M'Bodj mot État Belge* ⁽¹⁵⁶⁾ slog EU-domstolen fast att en sökande som lider av en allvarlig sjukdom inte kan beviljas subsidiärt skydd av det skälet enligt artikel 15 i skyddsgrundsdirektivet. Att avlägsnande är uteslutet på grund av avsaknaden av adekvat vård i ursprungslandet innebär inte att sökanden ska beviljas subsidiärt skydd och tillåtas att vistas i EU-medlemsstaten, såvida han inte avsiktligt berövas vård i sitt ursprungsland.

Exempel: Målet *MP mot Secretary of State for the Home Department* ⁽¹⁵⁷⁾ gällde ett eventuellt beviljande av subsidiärt skydd till en person som hade blivit utsatt för tortyr i sitt ursprungsland. EU-domstolen fastslog att EU-medlemsstater inte kan utvisa sökanden när utvisningen skulle leda till att personens psykiska besvär skulle förvärras på ett betydande och irreversibelt sätt, i synnerhet när försämringen skulle äventyra vederbörandes själva överlevnad. Det faktum att utvisning är uteslutet på grund av avsaknaden av adekvat vård innebär emellertid inte att sökanden ska beviljas subsidiärt skydd enligt artikel 15 b i skyddsgrundsdirektivet och således beviljas laglig vistelse i EU-medlemsstaten. När myndigheterna fattar beslut om att bevilja subsidiärt skydd bör de kontrollera om det är sannolikt att offrets återvändande till ursprungslandet kommer att medföra ett avsiktligt berövande av nödvändig medicinsk behandling från myndigheternas sida, eftersom detta är de villkor under vilka personen uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande.

Exempel: I målet *Elgafaji* ⁽¹⁵⁸⁾ bedömde EU-domstolen beviljandet av subsidiärt skydd till en irakisk medborgare som inte uppfyllde kraven för att betraktas som flykting och grundade sin slutledning på den innebörd av "allvarligt och personligt hot mot en civilpersons liv eller lem på grund av urskillningslöst våld i situationer av internationell eller intern väpnad konflikt" som avses i artikel 15 c i skyddsgrundsdirektivet. Domstolen fastslog att innebörden av artikel 15 c i direktivet hade ett eget tillämpningsområde som skilde sig från uttrycken "dödsstraff", "avrättning" och "tortyr eller omänsklig eller

⁽¹⁵⁶⁾ EU-domstolens dom av den 18 december 2014 i mål C-542/13, *Mohamed M'Bodj mot État Belge* [stor avdelning].

⁽¹⁵⁷⁾ EU-domstolens dom av den 24 april 2018 i mål C-353/16, *MP mot Secretary of State for the Home Department* [stor avdelning].

⁽¹⁵⁸⁾ EG-domstolens dom av den 17 februari 2009 i mål C-465/07, *Meki Elgafaji och Noor Elgafaji mot Staatssecretaris van Justitie* [stor avdelning], punkterna 35–39. Se, i liknande frågor, även EU-domstolens dom av den 30 januari 2014 i mål C-285/12, *Aboubacar Diakité mot Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*.

förnedrande behandling eller bestraffning” som används i artikel 15 a–b i direktivet. Det täcker en mer generell risk för skada förknippad med sökandens förhållanden och/eller den allmänna situationen i ursprungslandet.

För rätten till subsidiärt skydd enligt artikel 15 c måste det styrkas att sökanden berörs av faktorer som är hänförliga till hans eller hennes personliga situation och/eller urskillningslöst våld. Ju mer sökanden kan visa att han eller hon påverkas av särskilda omständigheter som är specifika för hans eller hennes personliga situation, desto lägre är nivån av urskillningslöst våld som krävs för att han eller hon ska kunna betecknas som alternativt skyddsbehövande enligt artikel 15 c. I exceptionella situationer kan sökanden ha rätt till subsidiärt skydd om det urskillningslösa våldet i en väpnad konflikt är så allvarligt att det finns grundad anledning att anta att han eller hon löper en verklig risk att hotas av skada genom sin blotta närvaro i ursprungslandet eller ursprungsregionen ⁽¹⁵⁹⁾.

4.1.2. Riskens beskaffenhet enligt Europakonventionen

Enligt Europakonventionen är avlägsnande absolut förbjudet om en stat skulle utsätta en person för verklig livsfara i enlighet med artikel 2 i Europakonventionen eller för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning enligt artikel 3. Det är inte nödvändigt att påvisa förföljelse för ett skäl enligt 1951 års Genèvekonvention. Det finns inga undantag från förbudet mot avlägsnande (se avsnitt 4.1.7).

Europadomstolen tenderar att pröva mål enligt artikel 2 eller 3 i Europakonventionen, beroende på de särskilda omständigheterna och den behandling som personen riskerar att utsättas för om vederbörande avlägsnas. Domstolen konstaterar ofta att frågorna enligt de båda artiklarna inte går att särskilja, utan prövar dem tillsammans ⁽¹⁶⁰⁾ eller prövar klagomålet inom ramen för artikel 2 mot bakgrund av det åtföljande huvudsakliga klagomålet enligt artikel 3.

⁽¹⁵⁹⁾ EU-domstolen har också blivit ombedd att definiera begreppet ”intern väpnad konflikt” i mål C-285/12, *Aboubacar Diakité mot Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, 30 januari 2014.

⁽¹⁶⁰⁾ Europadomstolens dom av den 23 mars 2016 i mål nr 43611/11, *F.G. mot Sverige* [stor avdelning], punkt 110.

Exempel: I målet *Bader och Kanbor mot Sverige* ⁽¹⁶¹⁾ fastslog Europadomstolen att det skulle vara ett brott mot artiklarna 2 och 3 i Europakonventionen att utvisa någon till Syrien där han dömts till döden i sin frånvaro.

Exempel: I målet *Al-Saadoon och Mufdhi mot Förenade kungariket* ⁽¹⁶²⁾, där de brittiska myndigheter som deltog i insatser i Irak överlämnade irakiska civila till de irakiska straffrättsliga myndigheterna under omständigheter där de civila riskerade dödsstraff, fastslogs att Förenade kungariket brutit mot artikel 3. Domstolen ansåg det inte nödvändigt att även pröva klagomålen enligt artikel 2 i Europakonventionen eller protokoll nr 13.

Europadomstolen fokuserar på de förutsebara konsekvenserna av att avlägsna en person till det föreslagna återvändandet. Domstolen granskar den enskildes personliga förhållanden samt de allmänna förhållandena i landet, exempelvis om det föreligger en allmän våldssituation eller väpnad konflikt eller kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Om den enskilde **tillhör en grupp som utsätts för systematisk misshandel** ⁽¹⁶³⁾, kanske det inte är nödvändigt att styrka personliga riskfaktorer.

Exempel: I målet *Salah Sheekh mot Nederländerna* ⁽¹⁶⁴⁾ fastslog Europadomstolen att personer som tillhörde minoritetsklaner i Somalia var en "målgrupp" som riskerade att utsättas för förbjuden misshandel. Den relevanta faktorn var om klaganden skulle ha möjlighet eller ej att erhålla skydd och söka gottgörelse för de handlingar som tidigare begåtts mot honom i det landet. Europadomstolen ansåg att han inte skulle ha möjlighet att få sådant skydd eller gottgörelse eftersom det inte skett någon större förbättring av situationen i Somalia sedan han flydde. Klaganden och hans familj hade varit särskilt utsatta eftersom de tillhörde en minoritetsgrupp och det var känt att de inte hade något sätt att skydda sig. Klaganden kunde inte åläggas att fastställa ytterligare särskiljande personliga omständigheter för att styrka att han fortfarande löpte en personlig risk. Europadomstolen drog slutsatsen att hans avlägsnande skulle strida mot artikel 3 i Europakonventionen.

⁽¹⁶¹⁾ Europadomstolens dom av den 8 november 2005 i mål nr 13284/04, *Bader och Kanbor mot Sverige*.

⁽¹⁶²⁾ Europadomstolens dom av den 2 mars 2010 i mål nr 61498/08, *Al-Saadoon och Mufdhi mot Förenade kungariket*.

⁽¹⁶³⁾ Europadomstolens dom av den 9 april 2013 i mål nr 70073/10 och 44539/11, *H. och B. mot Förenade kungariket*, punkt 91; Europadomstolens dom av den 1 december 2015 i mål nr 17724/14, *Tadzhibayev mot Ryssland*, punkt 43.

⁽¹⁶⁴⁾ Europadomstolens dom av den 11 januari 2007 i mål nr 1948/04, *Salah Sheekh mot Nederländerna*.

I de flesta fall medför en situation med allmänt förekommande våld i ett land inte ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen. Om våldet är tillräckligt utbrett eller intensivt behöver dock inte den enskilde styrka att han eller hon skulle vara mer utsatt än andra medlemmar av den grupp som han eller hon tillhör. Ibland kan den enskilda vara tvungen att styrka en kombination av både personliga riskfaktorer och risken för allmänt våld. Den enda frågan för domstolen att pröva är om det föreligger en förutsebar och verklig risk för misshandel eller ej i strid med artikel 3 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *N.A. mot Förenade kungariket* ⁽¹⁶⁵⁾ fastslog Europadomstolen att det allmänt förekommande våldet i Sri Lanka inte var tillräckligt allvarligt för att förbjuda varje återsändande till landet, men i förening med klagandens personliga situation var dock hans återsändande ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen. För första gången godtog Europadomstolen möjligheten att en situation med allmänt förekommande våld i sig själv innebar att varje återsändande var förbjudet ⁽¹⁶⁶⁾.

Exempel: I målet *Sufi och Elmi mot Förenade kungariket* ⁽¹⁶⁷⁾ fastslog Europadomstolen att det urskillningslösa våldet i Mogadishu i Somalia var så allvarligt, utbrett och intensivt att det utgjorde en verklig livsfara för civila personer där. I bedömningen av allvaret av våldet granskade domstolen följande icke-uttömmande kriterier: om parterna i konflikten utnyttjade former av krigsföring och taktik som ökade risken för civila offer eller var direkt riktade mot civila, om användningen av sådana metoder och/eller sådan taktik var utbredd hos parterna i konflikten, om striderna var lokala eller utbredda och slutligen antalet civila som dödats, skadats eller fördrivits till följd av striderna. Situationen med allmänt förekommande våld i Mogadishu var tillräckligt intensiv för att Europadomstolen skulle kunna dra slutsatsen att varje återvändande utgjorde en verklig risk för misshandel i strid med artikel 3 enbart på grund av personens närvaro i landet, såvida det inte kunde styrkas att hon eller han hade tillräckligt bra förbindelser med mäktiga personer eller grupper i staden för att kunna få skydd.

⁽¹⁶⁵⁾ Europadomstolens dom av den 17 juli 2008 i mål nr 25904/07, *N.A. mot Förenade kungariket*, punkterna 114–117 och 147.

⁽¹⁶⁶⁾ Se även Europadomstolens dom av den 26 januari 2017 i mål nr 16744/14, *X. mot Schweiz*.

⁽¹⁶⁷⁾ Europadomstolens dom av den 28 juni 2011 i mål nr 8319/07 och 11449/07, *Sufi och Elmi mot Förenade kungariket*, punkterna 241–250 och 293. För en mer aktuell bedömning av situationen i Somalia, se Europadomstolens dom av den 5 september 2013 i mål nr 886/11, *K.A.B. mot Sverige*.

Exempel: I målet *L.M. m.fl. mot Ryssland* ⁽¹⁶⁸⁾ sattes en statslös palestiniere och två syriska medborgare i förvar i Ryssland i väntan på utvisning till Syrien. Europadomstolen fann att sökandenas påståenden om att utvisningen av dem till Syrien skulle strida mot artiklarna 2 och 3 i Europakonventionen var välgrundade, med hänsyn till intensiteten i konflikten i Syrien, särskilt i Aleppo och Damaskus, sökandenas ursprungsstäder, där striderna varit särskilt hårda och risken för misshandel var stor.

Den person som ska avlägsnas kan riskera olika typer av **skada** som kan utgöra en behandling som strider mot artikel 3 i Europakonventionen, inbegripet riskkällor som **inte utgår från den mottagande staten** utan snarare från icke-statliga aktörer, sjukdom eller humanitära förhållanden i det landet.

Exempel: Målet *J.K. m.fl. mot Sverige* ⁽¹⁶⁹⁾ gällde en irakisk man som hade arbetat för amerikanska klienter och varit verksam vid en amerikansk militärbas i Irak och hans familj, som hade flytt från Irak eftersom de hade utsatts för allvarliga hot från och misshandel av al-Qaida. Europadomstolen ansåg att irakiska staten i en sådan situation inte skulle kunna ge sökandena ett effektivt skydd mot hot från al-Qaida eller andra privata grupper, och att sökandena således skulle utsättas för en verklig risk för fortsatt förföljelse från icke-statliga aktörers sida om de återvände till Irak.

Exempel: Målet *D. mot Förenade kungariket* ⁽¹⁷⁰⁾ gällde avlägsnandet av en obotligt sjuk man. Domstolen prövade omständigheterna kring deporteringen av sökanden: Avbrytandet av läkarbehandlingen, de hårda villkoren i det land klaganden skulle återsändas till och sannolikheten för att han skulle avlida omedelbart efter återkomsten. Domstolen drog slutsatsen att under dessa mycket exceptionella omständigheter skulle avlägsnandet av klaganden utgöra ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen. Domstolen har dock lagt en hög ribba för ärenden av detta slag. I ett senare mål, *N. mot Förenade kungariket* ⁽¹⁷¹⁾, fastslogs att avlägsnandet av en kvinna till Uganda inte stred mot artikel 3 i Europakonventionen eftersom de tillgängliga bevisen visade att någon form av läkarvård var tillgänglig i kvinnans hemland och att hon inte var obotligt sjuk vid den tidpunkten.

⁽¹⁶⁸⁾ Europadomstolens dom av den 15 oktober 2015 i mål nr 40081/14, 40088/14 och 40127/14, *L.M. m.fl. mot Ryssland*, punkterna 119–127.

⁽¹⁶⁹⁾ Europadomstolens dom av den 23 augusti 2016 i mål nr 59166/12, *J.K. m.fl. mot Sverige* [stor avdelning].

⁽¹⁷⁰⁾ Europadomstolens dom av den 2 maj 1997 i mål nr 30240/96, *D. mot Förenade kungariket*.

⁽¹⁷¹⁾ Europadomstolens dom av den 27 maj 2008 i mål nr 26565/05, *N. mot Förenade kungariket* [stor avdelning].

Exempel: *Paposhvili mot Belgien* ⁽¹⁷²⁾ gällde en georgisk medborgare som led av leukemi och återkommande tuberkulos och som skulle utvisas på grund av brottslig verksamhet i Belgien. Europadomstolen utgick från sitt resonemang i målet *D. mot Förenade kungariket*. Domstolen klargjorde att även utan en överhängande risk för själva överlevnaden skulle avsaknad av adekvat och tillgänglig vård i mottagarlandet, som utsätter personen för risken att dennes "hälsotillstånd allvarligt, snabbt och på ett irreversibelt sätt förvärras med svårt lidande och en kraftigt minskad förväntad livslängd som följd" omfattas av artikel 3. Domstolen slog fast att det ankommer på sökanden att bevisa att det föreligger en verklig risk för att utsättas för en behandling som strider mot artikel 3 i Europakonventionen och att myndigheterna ska bedöma om lämplig behandling finns tillgänglig eller inte i mottagarlandet, så att sökanden undviker att hamna i en situation som innebär misshandel. Staterna måste bedöma hur återsändandet påverkar individen genom att jämföra hans eller hennes hälsa före återsändandet och hur den skulle utvecklas efter återsändandet. Domstolen konstaterade att de belgiska myndigheterna inte hade undersökt sökandens hälsotillstånd i samband med återsändandet och således åsidosatt artikel 3 i Europakonventionen.

Exempel: Målet *Babar Ahmad m.fl. mot Förenade kungariket* ⁽¹⁷³⁾ gällde påstådda terrorister som skulle utlämnas till Förenta staterna. Domstolen fastställde att deras förväntade fängelseförhållanden i ADX Florence (ett högsäkerhetsfängelse) inte skulle strida mot artikel 3 och inte heller längden på deras eventuella domar.

Exempel: I målet *Aswat mot Förenade kungariket* ⁽¹⁷⁴⁾ fastställde domstolen att den föreslagna utlämningen av klaganden, en misstänkt terrorist som led av allvarlig psykisk störning, till Förenta staterna skulle innebära ett brott mot artikel 3 med hänsyn till osäkerheten kring fängelseförhållandena i det mottagande landet. Hans psykiska störning var så allvarlig att den hade gjort det nödvändigt att överföra honom från ett vanligt fängelse till ett psykiatriskt sjukhus med hög säkerhet i Förenade kungariket. De medicinska uppgifterna angav klart att han borde bli kvar där "för sin egen hälsa och säkerhets skull". Med hänsyn till de medicinska uppgifterna fanns det således en verklig risk

⁽¹⁷²⁾ Europadomstolens dom av den 13 december 2016 i mål nr 41738/10, *Paposhvili mot Belgien* [stor avdelning], punkterna 183–191.

⁽¹⁷³⁾ Europadomstolens dom av den 10 april 2012 i mål nr 24027/07 och 3 andra mål, *Babar Ahmad m.fl. mot Förenade kungariket*.

⁽¹⁷⁴⁾ Europadomstolens dom av den 16 april 2013 i mål nr 17299/12, *Aswat mot Förenade kungariket*.

för att utelämnandet av klaganden till ett annat land och till en potentiellt hårdare fängelsemiljö skulle leda till en betydande försämring av hans psykiska och fysiska hälsa och att denna försämring skulle kunna nå upp till tröskeln för artikel 3.

Exempel: I målet *Sufi och Elmi mot Förenade kungariket* ⁽¹⁷⁵⁾ fastställde domstolen att om de klagande utvisades skulle de förmodligen hamna i flyktingläger i Somalia och angränsande länder där de förfärliga humanitära villkoren stred mot artikel 3 i Europakonventionen. Domstolen konstaterade att den humanitära situationen inte enbart berodde på naturligt återkommande fenomen, såsom torka, utan också var resultatet av handlingar eller underlåtenheter från de stater som var inblandade i konflikten i Somalia.

Exempel: På nationell nivå upphävde den franska högsta förvaltningsdomstolen (*Conseil d'État*) i målet *M. A.* ⁽¹⁷⁶⁾ ett beslut att sända M. A., en albansk medborgare som förvägrats uppehållstillstånd, tillbaka till Albanien. Domstolen fann att i Albanien skulle M. A. utsättas för misshandel och dödas av familjemedlemmar till en person som dödades när M. A. genomförde en polisrazzia. Den högsta förvaltningsdomstolen fastställde att artikel 3 i Europakonventionen var tillämplig när statliga myndigheter inte kunde erbjuda tillräckligt skydd, även om risken härrörde från privata grupper.

Europadomstolen har också haft i uppdrag att pröva om en persons deltagande i disidentaktiviteter i värdlandet ökade risken för att utsättas för behandling i strid med artikel 3 i Europakonventionen efter återsändandet eller om så inte var fallet ⁽¹⁷⁷⁾.

Exempel: I målet *S.F. m.fl. mot Sverige* ⁽¹⁷⁸⁾ fastställde domstolen att det skulle strida mot artikel 3 i Europakonventionen att avlägsna en iransk familj med politiska dissidenter som hade flytt från Iran och deltagit i betydande politiska aktiviteter i Sverige. Domstolen fann att de sökandes aktiviteter i Iran inte i sig var tillräckliga för att utgöra en risk, men att deras aktiviteter i Sverige var viktiga

⁽¹⁷⁵⁾ Europadomstolens dom av den 28 juni 2011 i mål nr 8319/07 och 11449/07, *Sufi och Elmi mot Förenade kungariket*, punkterna 267-292.

⁽¹⁷⁶⁾ Frankrike, den högsta förvaltningsdomstolens (*Conseil d'État*) dom av den 1 juli 2011 i mål nr 334040, *M. A.*

⁽¹⁷⁷⁾ Se, till exempel, Europadomstolens dom av den 7 januari 2014 i mål nr 58802/12, *A.A. mot Schweiz*; Europadomstolens dom av den 23 mars 2016 i mål nr 43611/1, *F.G. mot Sverige* [stor avdelning]; Europadomstolens dom av den 11 december 2008 i mål nr 42502/06, *Muminov mot Ryssland*.

⁽¹⁷⁸⁾ Europadomstolens dom av den 15 maj 2012 i mål nr 52077/10, *S.F. m.fl. mot Sverige*.

eftersom det fanns bevis för att de iranska myndigheterna verkligen övervakade internetkommunikationer och regimkritiker även utanför Iran. De iranska myndigheterna skulle således lätt kunna identifiera de klagande vid deras återvändande med hänsyn till deras aktiviteter och incidenter i Iran innan de flyttade till Sverige och även därför att familjen tvingats lämna Iran irreguljärt utan giltiga identitetshandlingar.

4.1.3. Riskbedömning

De principer som tillämpas enligt unionsrätten och de principer som tillämpas enligt Europakonventionen har mycket gemensamt vid bedömningen av risken vid återvändande. Denna likhet beror på att EU:s asylregelverk till stor del bygger på Europadomstolens rättspraxis och riktlinjerna från UNHCR. Till dessa principer hör att bedömningar ska vara individuella och bygga på alla relevanta och aktuella lagar, fakta, dokument och bevis. I detta ingår information om situationen i ursprungslandet. Den skada en person tidigare lidit kan vara en stark indikation om framtida risker.

Unionsrätten: I artikel 4 i [skyddsgrundsdirektivet](#) föreskrivs detaljerade regler för bedömning av fakta och omständigheter i ansökningar om internationellt skydd. Exempelvis krävs det en individuell bedömning, och om en person tidigare har varit utsatt för förföljelse kan detta vara en stark indikation på framtida risker vid återvändande. Handläggare ska beakta varje redogörelse som utgör en genuin ansträngning att försöka styrka en ansökan.

Vad gäller tiden för bedömningen föreskrivs i artikel 4.3 i skyddsgrundsdirektivet att den ska ske vid den tidpunkt då ett beslut fattas om ansökan. Vid ett överklagande ska enligt artikel 46.3 i det reviderade [direktivet om asylförfaranden](#) prövningen av de faktiska och rättsliga omständigheterna göras i förhållande till den tidpunkt då handläggningen av överklagandet sker. Tidpunkten för bedömning av upphörande av skyddsstatus beskrivs i [avsnitt 4.1.8](#).

Europakonventionen: Europadomstolen gör åtskillnad mellan två typer av asylansökningar baserat på riskens art. Om risken beror på en allmän och välkänd situation, måste myndigheterna göra en bedömning av risken på eget initiativ. När det däremot är fråga om asylansökningar som baseras på en individuell risk måste det

vara "sökandens sak att åberopa och styrka en sådan risk" (179). I det sistnämnda fallet är det sökandens sak att styrka att det finns grundad anledning att anta att han eller hon kommer att löpa en verklig risk för att utsättas för behandling som är förbjuden enligt artikel 2 eller 3 i Europakonventionen om han eller hon avlägsnas från en medlemsstat. Om sådan styrkande bevisning lagts fram är det myndigheternas sak att skingra eventuella tvivel om den (180). Europadomstolen har erkänt att asylsökande ofta befinner sig i en speciell situation som många gånger gör det nödvändigt att tolka eventuella tvivel till deras fördel vid bedömningen av trovärdigheten av deras utsagor och de bevishandlingar de ingett (181). Om information saknas eller om det finns starka skäl att ifrågasätta sanningshalten av sökandens inlagor måste dock den berörda personen lämna en tillfredsställande förklaring (182).

Exempel: I målet *Singh m.fl. mot Belgien* (183) konstaterade domstolen att de belgiska myndigheterna hade avvisat dokument som ingetts för att styrka en asylansökan från afghanska medborgare. Myndigheterna hade inte i tillräcklig utsträckning undersökt dokumentationen innan de konstaterade att den inte var övertygande. De hade framför allt underlåtit att kontrollera äktheten av kopior av dokument som utfärdats av UNHCR:s kontor i New Delhi som beviljade de sökande flyktingstatus, trots att en sådan verifiering skulle ha varit enkel att göra. Därför hade de inte genomfört en noggrann och minutös kontroll av asylansökan såsom krävs enligt artikel 13 i Europakonventionen och därigenom brutit mot den bestämmelsen jämförd med artikel 3.

Med hänsyn till den absoluta karaktären hos de rättigheter som garanteras enligt artiklarna 2 och 3 i Europakonventionen och med beaktande av asylsökandes utsatthet, kan myndigheterna vara skyldiga att på eget initiativ bedöma huruvida

- (179) Europadomstolens dom av den 23 mars 2016 i mål nr 43611/11, *F.G. mot Sverige* [stor avdelning], punkterna 126–127; Europadomstolens dom av den 23 augusti 2016 i mål nr 59166/12, *J.K. m.fl. mot Sverige* [stor avdelning], punkt 98.
- (180) Europadomstolens dom av den 28 februari 2008 i mål nr 37201/06, *Saadi mot Italien* [stor avdelning], punkt 129.
- (181) Europadomstolens dom av den 23 augusti 2016 i mål nr 59166/12, *J.K. m.fl. mot Sverige* [stor avdelning], punkt 93; Europadomstolens dom av den 18 november 2014 i mål nr 52589/13, *M.A. mot Schweiz*, punkt 55; Europadomstolens dom av den 11 januari 2007 i mål nr 1948/04, *Salah Sheekh mot Nederländerna*, punkt 148; Europadomstolens dom av den 9 mars 2010 i mål nr 41827/07, *R.C. mot Sverige*, punkt 50.
- (182) Europadomstolens dom av den 21 juni 2005 i mål nr 31260/04, *Matsiukhina och Matsiukhin mot Sverige* (beslut); Europadomstolens dom av den 8 mars 2007 i mål nr 23944/05, *Collins och Akaziebie mot Sverige* (beslut); Europadomstolens dom av den 3 april 2014 i mål nr 68519/10, *A.A.M. mot Sverige*.
- (183) Europadomstolens dom av den 2 oktober 2012 i mål nr 33210/11, *Singh m.fl. mot Belgien*.

det föreligger en risk. Detta är fallet när en sökande väljer att inte återopa en viss individuell grund för asyl genom att avsiktligt avstå från att ta upp den och om en stat får kännedom om omständigheter som berör en viss individ och som skulle kunna utsätta vederbörande för risk för misshandel när denne återvänder till det berörda landet ⁽¹⁸⁴⁾.

Artikel 36 i Europakonventionen ger en medlemsstat rätt att intervensera i ett mål som anhängiggjorts vid domstolen av någon av dess medborgare mot en annan medlemsstat. Denna bestämmelse – som införts i Europakonventionen för att tillåta en stat att ge sina medborgare diplomatiskt skydd – ansågs inte tillämplig i mål där de klagandes klagomål var rädsla för att återsändas till den medlemsstat där de var medborgare, vilket enligt vad som uppgavs skulle innebära att de utsattes för en behandling i strid med artiklarna 2 och 3 i konventionen ⁽¹⁸⁵⁾.

Enligt Europadomstolens rättspraxis ska risken inte bara bedömas individuellt utan även kumulativt ⁽¹⁸⁶⁾. Varje bedömning måste vara individuell och all bevisning måste beaktas ⁽¹⁸⁷⁾. Om en person tidigare utsatts för förföljelse kan detta vara en stark indikation på att vederbörande kommer att löpa risk att utsättas för detta även i framtiden ⁽¹⁸⁸⁾.

I sin bedömning av risken vid återvändande har Europadomstolen beaktat bevis om de allmänna förhållandena i landet samt bevis rörande en särskild risk för den berörda personen. Den har lämnat vägledning om vilken slags dokumentation som är tillförlitlig vid beaktande av förhållandena i ett land, exempelvis rapporter från UNHCR och internationella människorättsorganisationer ⁽¹⁸⁹⁾. Domstolen har funnit att rapporter var otillförlitliga när källorna till informationen var okända och slutsatserna oförenliga med annan trovärdig rapportering ⁽¹⁹⁰⁾.

⁽¹⁸⁴⁾ Europadomstolens dom av den 23 mars 2016 i mål nr 43611/11, *F.G. mot Sverige* [stor avdelning], punkt 127.

⁽¹⁸⁵⁾ Europadomstolens dom av den 5 september 2013 i mål nr 61204/09, *I. mot Sverige*.

⁽¹⁸⁶⁾ Europadomstolens dom av den 15 maj 2012 i mål nr 52077/10, *S.F. m.fl. mot Sverige* punkterna 68–69.

⁽¹⁸⁷⁾ Europadomstolens dom av den 9 mars 2010 i mål nr 41827/07, *R.C. mot Sverige*, punkt 51 (läkarintyg); Europadomstolens dom av den 20 juli 2010 i mål nr 23505/09, *N. mot Sverige*, punkt 52; Europadomstolens dom av den 28 juni 2011 i mål nr 8319/07 och 11449/07, *Sufi och Elmi mot Förenade kungariket*.

⁽¹⁸⁸⁾ Europadomstolens dom av den 9 mars 2010 i mål nr 41827/07, *R.C. mot Sverige*; Europadomstolens dom av den 23 augusti 2016 i mål nr 59166/12, *J.K. m.fl. mot Sverige* [stor avdelning], punkterna 99–102.

⁽¹⁸⁹⁾ Europadomstolens dom av den 17 juli 2008 i mål nr 25904/07, *N.A. mot Förenade kungariket*, punkterna 118–122.

⁽¹⁹⁰⁾ Europadomstolens dom av den 28 juni 2011 i mål nr 8319/07 och 11449/07, *Sufi och Elmi mot Förenade kungariket*, punkterna 230–234.

Om en person inte har återsänts är datumet för Europadomstolens bedömning den tidpunkt som beaktas vid bedömningen av risken ⁽¹⁹¹⁾. Denna princip har tillämpats oberoende av om den omtvistade rätten enligt Europakonventionen var absolut, exempelvis artikel 3, eller icke-absolut, exempelvis artikel 8 ⁽¹⁹²⁾. Om en klagande redan har återsänts undersöker Europadomstolen om den berörda personen har misshandlats, inbegripet under deporteringsförfarandet ⁽¹⁹³⁾, eller om information om landet ger rimliga skäl att förmoda att klaganden skulle kunna misshandlas.

Exempel: I målet *Sufi och Elmi mot Förenade kungariket* ⁽¹⁹⁴⁾ undersökte Europadomstolen rapporter från internationella organisationer om förhållandena och omfattningen av våldet i Somalia samt de människorättskränkningar som begåtts av al-Shabaab, en somalisk islamistisk rebellgrupp. Domstolen kunde inte förlita sig på en informationsrapport om Somalia från regeringen i Nairobi i Kenya eftersom den innehöll information från vaga och anonyma källor och stred mot annan offentligt tillgänglig information. På grundval av den tillgängliga bevisningen ansåg domstolen det osannolikt att förhållandena i Somalia snart skulle förbättras.

Exempel: I målet *Muminov mot Ryssland* ⁽¹⁹⁵⁾ var klaganden en uzbekisk medborgare som enligt den tillgängliga informationen tycktes avtjäna ett femårigt fängelsestraff i Uzbekistan efter att ha utlämnats från Ryssland. Europadomstolen ansåg att även om det inte fanns någon annan tillförlitlig information om klagandens situation efter hans utlämnande än hans dom fanns det tillräckligt tillförlitliga rapporter om den allmänt förekommande misshandeln av fångar i Uzbekistan för att domstolen skulle kunna fastställa att det var ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen.

4.1.4. Tillräckligt skydd

Enligt internationell flyktingrätt har en asylsökande som uppger sig frukta förföljelse rätt till flyktingstatus om han eller hon kan styrka både en välgrundad fruktan för förföljelse av ett skäl som omfattas av 1951 års Genèvekonvention och att det statliga skyddet är otillräckligt. Tillräckligt statligt skydd innebär både en vilja och en

⁽¹⁹¹⁾ Europadomstolens dom av den 28 februari 2008 i mål nr 37201/06, *Saadi mot Italien* [stor avdelning].

⁽¹⁹²⁾ Europadomstolens dom av den 20 september 2011 i mål nr 8000/08, *A.A. mot Förenade kungariket*.

⁽¹⁹³⁾ Europadomstolens dom av den 4 april 2017 i mål nr 3869/07, *Thuvo mot Cypern*.

⁽¹⁹⁴⁾ Europadomstolens dom av den 28 juni 2011 i mål nr 8319/07 och 11449/07, *Sufi och Elmi mot Förenade kungariket*.

⁽¹⁹⁵⁾ Europadomstolens dom av den 11 december 2008 i mål nr 42502/06, *Muminov mot Ryssland*.

möjlighet i den mottagande staten, oavsett om det är statliga aktörer eller andra enheter som kontrollerar delar av den statens territorium, att genom sitt rättssystem tillhandahålla en rimlig nivå av skydd mot den misshandel som den asylsökande fruktar.

Unionsrätten: Vid bedömningen av rätten till flyktingstatus eller subsidiärt skydd är det nödvändigt att beakta om sökanden i det föreslagna återvändandelandet kommer att vara skyddad mot den fruktade skadan eller ej. I artikel 7 i [skyddsgrundsdirektivet](#) föreskrivs följande: "Skydd mot förföljelse eller allvarlig skada kan endast ges av [...] staten, eller [...] parter eller organisationer, inklusive internationella organisationer, som kontrollerar staten eller en betydande del av statens territorium, förutsatt att dessa är villiga och kapabla att erbjuda skydd [...]" som är "verksam och inte av en tillfällig natur". Det krävs rimliga åtgärder för att förhindra förföljelse, vilket innefattar att ombesörja att det finns ett effektivt rättssystem för avslöjande, åtal och bestraffning. Sökanden måste ha tillgång till sådana skyddssystem.

Exempel: I målet *Salahadin Abdulla m.fl.* ⁽¹⁹⁶⁾ som gällde upphörande av flyktingstatus fastslog EU-domstolen att för att det skydd som ges av den stat där flyktingen är medborgare ska anses tillräckligt måste staten eller andra enheter som ger skydd i enlighet med artikel 7.1 i skyddsgrundsdirektivet objektivt sett ha en rimlig kapacitet och viljan att förhindra förföljelse. De måste vidta rimliga åtgärder för att förhindra att en person förföljs bland annat genom att ombesörja ett effektivt rättssystem för avslöjande, åtal och bestraffning av handlingar som innebär förföljelse och att den berörda personen har tillgång till det när flyktingstatusen har upphört. Staten eller annan enhet som ger skydd måste uppfylla vissa konkreta krav inklusive innehavande av befogenhet, organisationsstruktur och resurser för att bland annat upprätthålla ett minimum av lag och ordning i det land där flyktingen är medborgare.

För palestinska flyktingar finns det en särskild skyddsordning. FN:s hjälppolis för Palestinaflyktingar (UNRWA) inrättades för att ge dem skydd och bistånd. UNRWA bedriver verksamhet på Västbanken, inklusive i östra Jerusalem och Gazaremsan samt i Jordanien, Syrien och Libanon. Personer som får bistånd från UNRWA har inte rätt till flyktingstatus (artikel 12.1 a i [skyddsgrundsdirektivet](#) som införlivar artikel 1 D i 1951 års Genèvekonvention i unionsrätten).

⁽¹⁹⁶⁾ EU-domstolens dom av den 2 mars 2010 i förenade målen C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08, *Aydin Salahadin Abdulla m.fl. mot Bundesrepublik Deutschland* [stor avdelning].

Exempel: Målet *Bolbol* ⁽¹⁹⁷⁾ gällde en statslös person av palestinskt ursprung som hade lämnat Gazaremsan och anlänt till Ungern där hon lämnade in en asylansökan utan att tidigare ha sökt skydd eller bistånd från UNRWA. EU-domstolen klargjorde att vid tillämpningen av artikel 12.1 a i skyddsgrundsdirektivet ska en person anses ha fått skydd och hjälp från ett annat FN-organ än UNHCR endast om han eller hon faktiskt har använt det skyddet eller biståndet, inte enbart därför att personen teoretiskt har haft rätt till det.

Exempel: I målet *El Kott* ⁽¹⁹⁸⁾ klargjorde EU-domstolen vidare att personer som tvingas lämna UNRWA:s insatsområde av omständigheter som ligger utanför deras kontroll och som de inte kan påverka automatiskt måste beviljas flyktingstatus om ingen av grunderna för avlägsnande i artikel 12.1 b eller 12.2 och 12.3 i direktivet är tillämpliga.

Europakonventionen: Bedömningen av om artikel 3 har överträtts eller ej – eller skulle komma att överträdas – medför även en granskning av det skydd som den mottagande staten eller organisationer inom den eventuellt kan göra tillgängligt för personen som ska avlägsnas. Det finns en likhet mellan begreppet tillräckligt skydd i flyktingärenden (såsom tidigare beskrevs) och ärenden som rör artikel 3 i Europakonventionen. Om den behandling som personen riskerar vid sin återvändo uppfyller minimikraven för att artikel 3 ska bli tillämplig måste en bedömning göras av om den mottagande staten verkningfullt och praktiskt har förmågan och viljan att skydda personen mot den risken.

Exempel: I målet *Hida mot Danmark* ⁽¹⁹⁹⁾ var sökanden en etnisk rom som mot sin vilja skulle skickas tillbaka till Kosovo under konflikten 2004. Domstolen var bekymrad över våldsincidenter och brott mot minoriteter och ansåg att medlemmar av etniska grupper, såsom romer, fortfarande var i behov av internationellt skydd. Domstolen konstaterade att FN:s interimistiska uppdrag i Kosovo (Unmik) genomförde en individuell genomgång innan varje ofrivilliga återvändande som föreslogs av den danska rikspolischefen. När Unmik hade invänt mot vissa fall av återvändande hade rikspolischefen uppskjutit dem tills vidare. Rikspolischefen hade ännu inte kontaktat Unmik angående klagandens ärende

⁽¹⁹⁷⁾ EU-domstolens dom av den 17 juni 2010 i mål C-31/09, *Nawras Bolbol mot Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal* [stor avdelning].

⁽¹⁹⁸⁾ EU-domstolens dom av den 19 december 2012 i mål C-364/11, *Mostafa Abed El Karem El Kott m.fl. mot Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal* [stor avdelning].

⁽¹⁹⁹⁾ Europadomstolens dom av den 19 februari 2004 i mål nr 38025/02, *Hida mot Danmark* (beslut).

eftersom dennes ofrivilliga återvändande inte hade planerats ännu. Under dessa omständigheter var domstolen övertygad om att klagandens ofrivilliga återvändande skulle skjutas upp om Unmik invände mot detta. Domstolen konstaterade att det inte fanns några klarlagda skäl som gav anledning att anta att klaganden, som var etnisk rom, löpte risk att utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning vid sitt återvändande till Kosovo. Domstolen avvisade därför målet med hänvisning till att det uppenbart saknade grund.

Europadomstolen har uppmanats att ta ställning till huruvida **diplomatiska försäkringar** av den mottagande staten kan undanröja den risk för misshandel som en person annars skulle löpa vid sitt återvändande. I de fall då den mottagande staten har lämnat försäkringar är inte dessa i sig själva tillräckliga för att garantera adekvat skydd mot risken för misshandel. Det finns en skyldighet att pröva om den praktiska tillämpningen av försäkringarna utgör en tillräcklig garanti för att personen kommer att vara skyddad mot risken för misshandel eller ej. Den vikt som försäkringar från den mottagande staten tillmäts i det enskilda fallet beror på de omständigheter som råder vid den aktuella tidpunkten.

Den inledande frågan för Europadomstolen är om det allmänna människorättsläget i den mottagande staten utesluter att försäkringarna godtas eller ej. Det är endast i sällsynta fall som det allmänna läget i ett land innebär att försäkringar inte tillmäts någon som helst vikt. Det är vanligare att domstolen först kommer att bedöma kvaliteten på de lämnade försäkringarna och därefter om de mot bakgrund av den mottagande statens förfaranden är tillförlitliga eller ej. När domstolen gör detta beaktar den även olika faktorer som beskrivits i rättspraxisen på senare tid ⁽²⁰⁰⁾.

⁽²⁰⁰⁾ Europadomstolens dom av den 7 november 2017 i mål nr 31189/15 och 5 andra mål, *T.M. m.fl. mot Ryssland*, punkt 24; Europadomstolens dom av den 4 november 2014 i mål nr 29217/12, *Tarakhel mot Schweiz* [stor avdelning], punkterna 120–122; Europadomstolens dom av den 17 april 2014 i mål nr 39093/13, *Gayratbek Saliev mot Ryssland*, punkterna 65–67; Europadomstolens dom av den 17 januari 2012 i mål nr 8139/09, *Othman (Abu Qatada) mot Förenade kungariket*, punkt 189; Europadomstolens dom av den 24 april 2008 i mål nr 2947/06, *Ismoilov m.fl. mot Ryssland*, punkt 127; Europadomstolens dom av den 28 februari 2008 i mål nr 37201/06, *Saadi mot Italien* [stor avdelning].

4.1.5. Internflyktsalternativ

Enligt både unionsrätten och Europakonventionen kan stater konstatera att en person som löper en risk i sin hemort kan vara skyddad i en annan del av sitt hemland och således inte i behov av internationellt skydd.

Unionsrätten: Möjligheten till internt skydd har kodifierats i artikel 8 i skyddsgrundsdirektivet.

Europakonventionen: Ett internflyktsalternativ som föreslås av staten måste genomgå en noggrann granskning från återvändningsorten till destinationsplatsen. I detta ingår att beakta om återvändningsorten är säker, om det finns vägspärrar på vägen och om vissa områden är säkra för den berörda personen att passera igenom för att nå destinationsplatsen. Det krävs också en bedömning av de individuella omständigheterna ⁽²⁰¹⁾.

Exempel: I målet *Sufi och Elmi mot Förenade kungariket* ⁽²⁰²⁾ fastslog Europadomstolen att artikel 3 i Europakonventionen i princip inte hindrar att medlemsstater förlitar sig på möjligheten till internflykt, förutsatt att den återvändande personen på ett säkert sätt kan undgå att utsättas för en verklig risk för misshandel under resan, vid beviljandet av inresa och vid bosättningen i området i fråga. I det målet ansåg domstolen att det kunde finnas delar i södra och centrala Somalia där en återvändande person inte nödvändigtvis löpte verklig risk för misshandel enbart på grund av situationen med allmänt förekommande våld. Om de återvändande måste resa till eller genom ett område som kontrolleras av al-Shabaab skulle de sannolikt löpa risk att utsättas för en behandling i strid med artikel 3, såvida det inte kunde styrkas att klaganden hade erfarenhet av att nyligen bo i Somalia och därför kunde undvika att väcka al-Shabaabs uppmärksamhet. I det föreliggande målet fastställde domstolen på grund av en rad skäl att de klagande skulle löpa en verklig risk att bli utsatta för behandling i strid med artikel 3 ⁽²⁰³⁾.

⁽²⁰¹⁾ Europadomstolens dom av den 3 april 2014 i mål nr 68519/10, *A.A.M mot Sverige*, punkt 73; Europadomstolens dom av den 23 augusti 2016 i mål nr 59166/12, *J.K. m.fl. mot Sverige* [stor avdelning], punkt 96.

⁽²⁰²⁾ Europadomstolens dom av den 28 juni 2011 i mål nr 8319/07 och 11449/07, *Sufi och Elmi mot Förenade kungariket*.

⁽²⁰³⁾ Se även Europadomstolens dom av den 27 juni 2013 i mål nr 50859/10, *M.Y.H. mot Sverige*.

4.1.6. Skydd på annat håll

Unionsrätten: En EU-medlemsstat kan av skäl som rör internationellt skydd få lov att skicka tillbaka en sökande till ett annat land där hans eller hennes ansökan kan prövas, förutsatt att det landet betraktas som säkert och att vissa skyddsåtgärder respekteras. I detta avsnitt förklaras när detta är möjligt. De tillämpliga processuella garantierna för vuxna beskrivs i [avsnitt 5.2](#) och i [avsnitt 10.1](#) vad gäller ensamkommande barn.

I två situationer förmodas ett annat land vara säkert. Ett land kan förmodas vara säkert om det uppfyller en rad krav som förtecknas i [direktivet om asylförfaranden](#) (artikel 38). Till dessa hör att den asylsökande måste beviljas inresa till det **säkra tredjelandet**, ha möjlighet att söka skydd och behandlas i enlighet med [1951 års Genèvekonvention](#) om vederbörande anses vara i behov av internationellt skydd. Det är särskilt viktigt att stater förvissas sig om att en återsänd person inte utsätts för vidare *refoulement* till ett land som inte är säkert. För att fastställa att en stat är ett säkert tredjeland måste det finnas en på förhand upprättad förteckning som måste anmälas till kommissionen. Ett säkert tredjeland kräver också att det finns en anknytning mellan sökanden och tredjelandet på grundval av vilken det skulle vara rimligt för den asylsökande att bege sig till det landet. Transitering genom ett land (säkert transitland) uppfyller inte kraven för att betraktas som en tillräcklig anknytning mellan sökanden och det säkra transitlandet⁽²⁰⁴⁾. Om dessa bestämmelser inte efterlevs kan en EU-medlemsstat inte åberopa den motbevisbara presumtionen om säkerhet enligt direktivet om asylförfaranden⁽²⁰⁵⁾.

Den andra förutsättningen gäller stater som tillämpar [Dublinförordningen](#), nämligen EU-medlemsstaterna, Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz (se [avsnitt 5.2](#)). Dublinförordningen innebär en **ansvarsfördelning** mellan medlemsstaterna när det gäller prövningen av ansökningar om internationellt skydd. Det finns en hierarki av kriterier för att fördela ansvaret för prövningen av ansökningar som lämnats in i en EU-medlemsstat av personer som sedan rest till en annan medlemsstat. Det finns en motbevisbar presumtion att alla stater som tillämpar Dublinförordningen är säkra och efterlever EU-stadgan och Europakonventionen.

⁽²⁰⁴⁾ EU-domstolens dom av den 19 mars 2020 i mål C-564/18, *LH mot Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal*; EU-domstolens dom av den 14 maj 2020 i förenade målen C-924/19 PPU och C-925/19 PPU, *FMS m.fl. mot Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság and Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság*, punkterna 157–160.

⁽²⁰⁵⁾ EU-domstolens dom av den 25 juli 2018 i mål C-404/17, *A. mot Migrationsverket*.

Enligt de olika kriterierna i Dublinförordningen anses den stat som ansvarar för att ha tillåtit sökanden att resa in i det gemensamma området vanligtvis vara den stat som ansvarar för prövningen av ansökan (kapitel III i Dublinförordningen). För att avgöra via vilken stat en person reste in tas personens fingeravtryck vid ankomsten och registreras i Eurodacdatabasen (se [Eurodacförordningen](#) (EU) nr 603/2013), som alla stater som tillämpar Dublinförordningen har åtkomst till. Till exempel om en asylsökande anländer till land A och lämnar in en asylansökan och får sina fingeravtryck tagna men sedan reser till land B, jämförs fingeravtrycken i land B med dem som togs i land A. Land B kommer då att behöva tillämpa Dublinkriterierna för att avgöra om landet självt eller land A ansvarar för att pröva asylansökan.

Stater måste säkerställa att personer inte skickas tillbaka till EU-medlemsstater vars asyl- och mottagningssystem uppvisar systembrister. Vissa fall som innebär allvarliga överträdelse av [EU-stadgan](#) kan leda till att stater måste pröva en ansökan trots att det inte är deras ansvar enligt Dublinförordningen.

Exempel: I de förenade målen *N.S.* och *M.E.* ⁽²⁰⁶⁾, meddelade EU-domstolen ett förhandsavgörande på frågan om en stat under vissa omständigheter är skyldig att pröva en ansökan enligt suveränitetsklausulen i artikel 3.2 i Dublinförordningen eller ej, även om detta enligt Dublinkriterierna är en annan EU-medlemsstats ansvar. Domstolen klargjorde att EU-medlemsstaterna måste handla i överensstämmelse med de grundläggande rättigheter och principer som erkänns i EU-stadgan när de använder sitt utrymme för skönsmässig bedömning enligt artikel 3.2. Medlemsstaterna får därför inte överföra en asylsökande till den ansvariga medlemsstaten i den mening som avses i förordningen när det finns bevis på systembrister beträffande asylförfarandet och mottagningsvillkoren – som de inte kan vara omedvetna om – som kan innebära ett brott mot artikel 4 i stadgan (förbud mot tortyr). Detta gör också att medlemsstaten är skyldig att pröva de andra kriterierna i förordningen och fastställa om någon annan medlemsstat ansvarar för prövningen av asylansökan. Om det inte går att identifiera någon annan medlemsstat, eller om det tar orimligt lång tid att göra detta, måste medlemsstaten själv pröva ansökan i enlighet med artikel 3.2.

⁽²⁰⁶⁾ EU-domstolens dom av den 21 december 2011 i förenade målen C-411/10 och C-493/10, *N.S. mot Secretary of State for the Home Department* och *M.E. m.fl. mot Refugee Applications Commissioner & Minister for Justice, Equality and Law Reform* [stor avdelning].

Europakonventionen: Av de olika element som läggs fram för Europadomstolen beaktar domstolen trovärdiga rapporter om de mänskliga rättigheterna för att bedöma de förutsebara konsekvenserna av det föreslagna avlägsnandet. Den stat som avlägsnar den berörda personen har en skyldighet att verifiera risken, särskilt om rapporter om de mänskliga rättigheterna i ett land visar att den avlägsnande staten kände till eller borde ha känt till riskerna.

Exempel: I målet *M.S.S. mot Belgien och Grekland* ⁽²⁰⁷⁾, fastslog Europadomstolen att klagandens levnadsförhållanden och fängelsevillkor i Grekland utgjorde ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen. Enligt vederhäftiga rapporter sänkades också tillgång till ett asylförfarande och det fanns risk för vidare *refoulement*. De belgiska myndigheterna ansågs därför vara ansvariga i enlighet med artikel 3 för en Dublinöverföring till Grekland eftersom de på grundval av den tillgängliga bevisningen kände till eller borde ha känt till den risk som asylsökande i Grekland vid den tidpunkten löpte att bli utsatta för förnedrande behandling.

Exempel: I målet *Ilias och Ahmed mot Ungern* ⁽²⁰⁸⁾, fastslog Europadomstolen att Ungern hade brutit mot artikel 3 i Europakonventionen genom att utvisa två bangladeshiska asylsökande till Serbien från en transitzon vid gränsen. Myndigheterna hade inte gjort en tillfredsställande bedömning av huruvida de sökande skulle få effektiv tillgång till asyl i det landet eller om de skulle riskera kedje-*refoulement* till Nordmakedonien eller till Grekland, där mottagningsförhållandena för asylsökande stred mot konventionens normer.

⁽²⁰⁷⁾ Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning].

⁽²⁰⁸⁾ Europadomstolens dom av den 21 november 2019 i mål nr 47287/15, *Ilias och Ahmed mot Ungern* [stor avdelning].

4.1.7. Uteslutning från internationellt skydd

Unionsrätten: Artiklarna 12 och 17 i *skyddsgrundsdirektivet*, som bygger på artikel 1 F i 1951 års *Genèvekonvention*, innehåller bestämmelser som utesluter personer som inte förtjänar internationellt skydd. Det rör sig om personer som enligt uppgift har förövat minst en av följande gärningar:

- Ett brott mot freden, en krigsförbrytelse eller ett brott mot mänskligheten.
- Ett grovt icke-politiskt brott utanför tillflyktslandet innan de fick tillträde till det landet.
- En gärning som strider mot Förenta nationernas syften och grundsatser.

Bedömningen av uteslutning från internationellt skydd måste ske efter bedömningen av om en person uppfyller kraven för internationellt skydd eller ej. Personer som omfattas av uteslutandeklausulerna anses inte vara flyktingar eller ha rätt till subsidiärt skydd.

Publikationen från Europeiska stödkontoret för asylfrågor (Easo) *Exclusion: Articles 12 and 17 Qualification Directive* innehåller en rättslig analys som kan användas som ett verktyg för domstolar som hanterar potentiella fall av uteslutning från internationellt skydd ⁽²⁰⁹⁾.

Exempel: I målet *B och D* ⁽²¹⁰⁾ gav EU-domstolen vägledning om hur uteslutandeklausulerna ska tillämpas. Det faktum att den berörda personen i målet var medlem i en organisation och aktivt stödde dess väpnade kamp medförde inte automatiskt att det förelåg synnerliga skäl att anta att han förövat "ett grovt icke-politiskt brott" eller "begått gärningar som strider mot Förenta nationernas syften och grundsatser". Båda bestämmelserna skulle utesluta honom från skydd som flykting. En prövning i varje enskilt fall av de exakta omständigheterna måste utgöra grunden för konstaterandet av om det föreligger synnerliga skäl eller ej att anta att en person har förövat ett sådant brott eller gjort sig skyldig till sådana gärningar. Detta ska göras i syfte att bedöma om de handlingar som har begåtts av den aktuella organisationen

⁽²⁰⁹⁾ Easo (2016), *Exclusion: Articles 12 and 17 Qualification Directive (2011/95/EU) – A judicial analysis*, Publikationsbyrå, Luxemburg.

⁽²¹⁰⁾ EU-domstolens dom av den 9 november 2010 i förenade målen C-57/09 och C-101/09, *Bundesrepublik Deutschland mot B och D* [stor avdelning].

uppfyller villkoren i nämnda bestämmelser och om vederbörande, med beaktande av de beviskrav som uppställs i artikel 12.2 i direktivet, kan göras individuellt ansvarig för utförandet av dessa handlingar. Domstolen konstaterade ytterligare att det för ett beslut om att inte bevilja flyktingstatus inte krävdes att personen i fråga utgjorde ett fortsatt hot mot EU-värdmedlemsstaten eller att en proportionalitetsprövning gjordes i det enskilda fallet ⁽²¹¹⁾.

Exempel: I målet *Lounani* ⁽²¹²⁾ fastslog EU-domstolen att undantag från flyktingstatus enligt artikel 12.2 c i skyddsgrundsdirektivet inte är begränsade till faktiska förövare av terroristhandlingar. Det omfattar även personer som rekryter, organiserar, transporterar eller utrustar personer som reser till en annan stat än sin egen för att bland annat utföra, planera eller förbereda terroristhandlingar. För att denna undantagsklausul ska kunna tillämpas krävs det inte att sökanden har dömts för ett terroristbrott.

Exempel: I målet *Shajin Ahmed* ⁽²¹³⁾ bekräftade EU-domstolen att grunderna för uteslutning i fråga om subsidiärt skydd enligt artikel 17.1 bör betraktas mot bakgrund av domstolens tolkning av artikel 12.2 b och c i direktivet avseende undantag från flyktingstatus.

Europakonventionen: Eftersom förbudet mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning är absolut, oavsett offrets gärningar, är sökandens föregivna brott irrelevant för bedömningen av artikel 3 i Europakonventionen. Följaktligen kan inte sökandens gärningar beaktas, hur misshagliga eller farliga de än må vara.

Exempel: I målet *Saadi mot Italien* ⁽²¹⁴⁾ bekräftade domstolen på nytt att förbudet mot tortyr i artikel 3 är absolut. Klaganden åtalades i Italien för att ha deltagit i internationell terrorism och man beslöt att deportera honom till Tunisien. Europadomstolen fann att han skulle löpa en verklig risk att utsättas för behandling i strid med artikel 3 om han skickades tillbaka till Tunisien. Hans gärningar och anklagelsernas allvar var irrelevanta för prövningen enligt artikel 3.

⁽²¹¹⁾ Se även EU-domstolens dom av den 24 juni 2015 i mål C-373/13, *H. T. mot Land Baden-Württemberg*.

⁽²¹²⁾ EU-domstolens dom av den 31 januari 2017 i mål C-573/14, *Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides mot Mostafa Lounani* [stor avdelning].

⁽²¹³⁾ EU-domstolens dom av den 13 september 2018 i mål C-369/17, *Shajin Ahmed mot Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal*.

⁽²¹⁴⁾ Europadomstolens dom av den 28 februari 2008 i mål nr 37201/06, *Saadi mot Italien* [stor avdelning], punkt 138. Se även Europadomstolens dom av den 24 april 2008 i mål nr 2947/06, *Ismoilov m.fl. mot Ryssland*, punkt 127; Europadomstolens dom av den 19 juni 2008 i mål nr 8320/04, *Ryabikin mot Ryssland*.

4.1.8. Upphörande av internationellt skydd

Unionsrätten: När risksituationen i ett tredjeland har förbättrats tillåter artiklarna 11 och 16 i [skyddsgrundsdirektivet](#) att internationellt skydd upphör, vilket speglar bestämmelserna om upphörande av skydd i artikel 1 C i [1951 års Genèvekonvention](#).

Exempel: Målet *Salahadin Abdulla m.fl.* ⁽²¹⁵⁾ gällde upphörandet av flyktingstatusen för vissa irakiska medborgare som Tyskland hade beviljat flyktingstatus. Grunden för upphörandet av flyktingstatusen var att förhållandena i ursprungslandet hade förbättrats. EU-domstolen fastställde att enligt artikel 11 i skyddsgrundsdirektivet upphör flyktingstatusen när det har skett en väsentlig och varaktig förändring av omständigheterna i det berörda tredjelandet och den fruktan som ledde till att flyktingstatusen beviljades inte längre föreligger och personen inte heller av andra skäl fruktar förföljelse. Vid bedömningen av en förändring av omständigheterna ska stater beakta flyktingens individuella situation samtidigt som de verifierar om aktören eller aktörerna som ger skydd har vidtagit lämpliga steg för att förhindra förföljelse och bland annat om de ombesörjer ett effektivt rättssystem för avslöjande, åtal och bestraffning av handlingar som utgör förföljelse. Skyddet måste också vara tillgängligt för den berörda medborgaren om denne upphör att ha flyktingstatus.

Exempel: Målet *M, X och X* ⁽²¹⁶⁾ gällde tre sökande som antingen hade fått sin flyktingstatus återkallad eller hade vägrats den statusen på grundval av artikel 14 i skyddsgrundsdirektivet på grund av att de utgjorde en fara för säkerheten i EU-värdmedlemsstaten eller hade dömts för ett grovt brott. EU-domstolen preciserade att tredjelandsmedborgare med välgrundad fruktan för förföljelse ska klassificeras som flyktingar i den mening som avses i direktivet och Genèvekonventionen från 1951, oavsett om de formellt har beviljats flyktingstatus enligt definitionen i direktivet eller inte. Även om dessa personer inte, eller inte längre, kommer att ha rätt till alla de rättigheter och förmåner som enligt direktivet förbehålls personer som beviljats flyktingstatus, har de fortfarande rätt till ett visst antal rättigheter enligt 1951 års Genèvekonvention.

⁽²¹⁵⁾ EU-domstolens dom av den 2 mars 2010 i förenade målen C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08, *Salahadin Abdulla m.fl. mot Bundesrepublik Deutschland* [stor avdelning].

⁽²¹⁶⁾ EU-domstolens dom av den 14 maj 2019 i förenade målen C-391/16, C-77/17 och C-78/17, *M mot Ministerstvo vnitra, X och X mot Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides* [stor avdelning].

Statusen för flyktingar och subsidiärt skyddsbehövande som tidigare har utsatts för mycket allvarlig skada upphör inte i händelse av en förändring av omständigheterna, om de kan åberopa tungt vägande skäl för att inte vilja begagna sig av sitt ursprungslands skydd (skyddsgrundsdirektivet, artiklarna 11 och 16).

Europakonventionen: Det finns inte några särskilda bestämmelser om upphörande. I stället prövar Europadomstolen de förutsebara konsekvenserna av ett planerat avlägsnande. De tidigare förhållandena i den mottagande staten kan vara av betydelse för att belysa den aktuella situationen, men det är de aktuella förhållandena som är relevanta vid bedömningen av risken ⁽²¹⁷⁾. När Europadomstolen bedömer situationen förlitar sig domstolen på relevanta offentliga rapporter och information som lämnats av UNHCR och olika internationella icke-statliga organisationer, exempelvis Human Rights Watch eller Amnesty International.

Exempel: Europadomstolen har gjort olika bedömningar av den risk som unga manliga tamiler skulle löpa om de återvände till Sri Lanka. Dessa bedömningar har gjorts vid olika tillfällen under den utdragna konflikten och även efter det att striderna upphört. Europadomstolen beaktade utvecklingen av de allmänna förhållandena i landet och undersökte de landsspecifika riskfaktorerna som kunde beröra de enskilda personerna vid den föreslagna tidpunkten för deras avlägsnande ⁽²¹⁸⁾.

4.2. Kollektiv avvisning eller utvisning

Kollektiva avvisningar eller utvisningar är förbjudna enligt både unionsrätten och Europakonventionen. En kollektiv avvisning eller utvisning är varje åtgärd varigenom personer, oberoende av deras rättsliga situation ⁽²¹⁹⁾, som grupp tvingas att lämna ett territorium eller ett land, och där beslutet inte grundas på en rimlig och

⁽²¹⁷⁾ Europadomstolens dom av den 14 oktober 2003 i mål nr 17837/03, *Tomic mot Förenade kungariket* (beslut); Europadomstolens dom av den 19 februari 2004 i mål nr 38025/02, *Hida mot Danmark* (beslut).

⁽²¹⁸⁾ Europadomstolens dom av den 30 oktober 1991 i mål nr 13163/87 och 4 andra mål, *Vilvarajah m.fl. mot Förenade kungariket*; Europadomstolens dom av den 17 juli 2008 i mål nr 25904/07, *N.A. mot Förenade kungariket*.

⁽²¹⁹⁾ Europadomstolens dom av den 3 juli 2014 i mål nr 13255/07, *Georgia mot Ryssland (I)* [stor avdelning], punkterna 168–170.

objektiv prövning av varje persons individuella ärende ⁽²²⁰⁾. Förbudet mot kollektiv avvísning eller utvisning innebär inte att det är olagligt att genomföra avlägsnanden av grupper genom chartrade flyg ⁽²²¹⁾.

Unionsrätten: Kollektiva avvísningar och utvisningar strider mot artikel 78 i EUF-fördraget som kräver att asylregelverket överensstämmer med "andra tillämpliga fördrag". Kollektiva utvisningar förbjuds även genom artikel 19 i EU-stadgan.

Europakonventionen: Kollektiva avvísningar och utvisningar förbjuds i artikel 4 i protokoll nr 4. Detta förbud är också tillämpligt ute på öppet hav ⁽²²²⁾ och i samband med nekad inresa och avvísning vid gränsen ⁽²²³⁾. Med "avvísning eller utvisning" avses ett avlägsnande med tvång av en utlänning från territoriet, utan hänsyn till om vistelsen är laglig eller vistelsens längd, platsen för gripande och personens status eller uppförande ⁽²²⁴⁾. Det avgörande kriteriet för att en avvísning eller utvisning ska kvalificeras som "kollektiv" är avsaknaden av en rimlig och objektiv prövning av det enskilda fallet för varje enskild person i gruppen. Storleken på den grupp som avlägsnas är inte relevant: även två personer kan räcka för att bilda en grupp ⁽²²⁵⁾. De berörda personerna måste få möjlighet att lägga fram sina argument för de behöriga myndigheterna på individuell basis, eller i fråga om barn, via deras föräldrar eller primära vårdnadshavare ⁽²²⁶⁾. Graden av individuell prövning av de personliga förhållandena för varje medlem i den utvisade gruppen beror emellertid på flera faktorer.

⁽²²⁰⁾ För mer information, se Europadomstolen, *Collective expulsions of aliens*, faktablad, mars 2020, tillgängligt på echr.coe.int under Press/Press Service/Factsheets/Expulsion.

⁽²²¹⁾ Europadomstolens dom av den 20 september 2007 i mål nr 45223/05, *Sultani mot Frankrike*.

⁽²²²⁾ Europadomstolens dom av den 23 februari 2012 i mål nr 27765/09, *Hirsi Jamaa m.fl. mot Italien* [stor avdelning].

⁽²²³⁾ Europadomstolens dom av den 13 februari 2020 i mål nr 8675/15 och 8697/15, *N.D. och N.T. mot Spanien* [stor avdelning], punkterna 185 och 187; Europadomstolens dom av den 23 juli 2020 i mål nr 40503/17, 42902/17 och 43643/17, *M.K. m.fl. mot Polen*, punkterna 200 och 204.

⁽²²⁴⁾ Europadomstolens dom av den 13 februari 2020 i mål nr 8675/15 och 8697/15, *N.D. och N.T. mot Spanien* [stor avdelning], punkt 185. Se även Europadomstolens dom av den 24 mars 2020 i mål nr 24917/15, *Asady m.fl. mot Slovakien*, punkt 60.

⁽²²⁵⁾ Europadomstolens dom av den 13 februari 2020 i mål nr 8675/15 och 8697/15, *N.D. och N.T. mot Spanien* [stor avdelning], punkterna 193–194 och 202–203.

⁽²²⁶⁾ Europadomstolens dom av den 25 juni 2020 i mål nr 9347/14, *Moustahi mot Frankrike*, punkterna 133–137.

Exempel: I målet *Čonka mot Belgien* ⁽²²⁷⁾ fastslog domstolen att avlägsnandet av en grupp romska asylsökanden stred mot artikel 4 i protokoll nr 4 till Europakonventionen. Domstolen var inte övertygad om att de personliga omständigheterna för varje medlem i den utvisade gruppen hade beaktats individuellt. Före de klagandes utvisning hade de politiska myndigheterna tillkännagett att kollektiva utvisningar skulle genomföras och de hade instruerat den berörda myndigheten att verkställa dem. Samtliga personer beordrades att infinna sig på en viss polisstation vid samma tidpunkt och samtliga utvisningsbeslut och motiveringar för gripandet var uttryckta i identiska ordalag. Vidare saknades tillgång till advokater och asylförfarandet hade inte slutförts.

Exempel: I målet *Khlaifia m.fl. mot Italien* ⁽²²⁸⁾ prövade Europadomstolen fallet med tre tunisiska medborgare som stoppades ute till havs av den italienska kustbevakningen, kvarhölls i ett mottagningscentrum och ombord på fartyg och sedan återvände till Tunisien efter det att individuella utvisningsbeslut hade utfärdats med identiska formuleringar. Domstolen slog fast att den omständigheten att flera personer var föremål för liknande beslut inte i sig ledde till slutsatsen att det förelåg en kollektiv utvisning. Artikel 4 i protokoll nr 4 garanterar inte rätten till en individuell intervju under alla omständigheter. Domstolen drog slutsatsen att sökandena hade haft en verklig och faktisk möjlighet att framföra argument mot att de utvisades i samband med att de identifierades och när deras medborgarskap fastställdes.

Exempel: I målet *N.D. och N.T. mot Spanien* ⁽²²⁹⁾, granskade Europadomstolen avlägsnandet av två personer från Afrika söder om Sahara som reste in i den spanska enklaven Melilla som en del av en större grupp som stormade och klättrade över gränstaket. De spanska myndigheterna grep sökandena och överlämnade dem till Marocko utan att genomföra enskilda förfaranden eller ge dem möjlighet att söka asyl. Europadomstolen påpekade att sökandena – som domstolen redan hade slagit fast inte hade något anspråk enligt artikel 3 i Europakonventionen – inte använde sig av andra medel för att ansöka om laglig inresa i Spanien. De lämnade i synnerhet inga övertygande bevis för att de

⁽²²⁷⁾ Europadomstolens dom av den 5 februari 2002 i mål nr 51564/99, *Čonka mot Belgien*. Se även Europadomstolens dom av den 23 juli 2013 i mål nr 41872/10, *M.A. mot Cypern*, där Europadomstolen inte konstaterade något brott mot artikel 4 i protokoll nr 4.

⁽²²⁸⁾ Europadomstolens dom av den 15 december 2016 i mål nr 16483/12, *Khlaifia m.fl. mot Italien* [stor avdelning], punkterna 237–254.

⁽²²⁹⁾ Europadomstolens dom av den 13 februari 2020 i mål nr 8675/15 och 8697/15, *N.D. och N.T. mot Spanien* [stor avdelning].

var förhindrade att fysiskt nå det närliggande officiella gränsövergångsstället där de spanska myndigheterna hade inrättat ett kontor för att registrera asylansökningar. Europadomstolen drog slutsatsen att avsaknaden av individuella beslut om avlägsnande var en följd av sökandenas eget beteende och fann därför inte att artikel 4 i protokoll nr 4 till Europakonventionen hade åsidosatts.

Kollektiva avvisningar eller utvisningar strider också mot den **europiska sociala stadgan** och dess artikel 19.8 om garantier mot avvisning eller utvisning.

Exempel: I sitt beslut i målet *European Roma and Travellers Forum mot Frankrike* ⁽²³⁰⁾ fastslog Europeiska kommittén för sociala rättigheter att administrativa beslut under den berörda perioden i vilka romer av rumänskt och bulgariskt ursprung beordrades att lämna franskt territorium där de var bosatta stred mot den europeiska sociala stadgan: Eftersom besluten inte grundades på någon prövning av romernas personliga omständigheter hade proportionalitetsprincipen inte respekterats. Besluten var också diskriminerande eftersom de var riktade mot den romska gruppen. Kommittén fastslog att detta stred mot artikel E om icke-diskriminering jämförd med artikel 19.8 i den europeiska sociala stadgan.

4.3. Hinder för avlägsnande av andra människorättsskäl

Både unionsrätten och Europakonventionen erkänner att det kan finnas hinder för avlägsnande av människorättsskäl som inte är absoluta utan där det gäller att göra en avvägning mellan allmänintresset och den berörda personens intressen. Det vanligaste är rätten till privat- eller familjeliv, som kan inbegripa hänsynstaganden till en persons hälsa (inklusive fysisk och psykisk integritet), tillvaratagande av barns bästa, behovet av att hålla samman familjen eller utsatta personers särskilda behov.

Unionsrätten: Återvändandeförfaranden måste genomföras med hänsyn till barnets bästa, familjelivet, den berörda personens hälsotillstånd och principen om *non-refoulement* (artikel 5 i *återvändandedirektivet*).

⁽²³⁰⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av mål nr 64/2011 den 24 januari 2012, *European Roma and Travellers Forum mot Frankrike*.

Exempel: I målet *Abdida* ⁽²³¹⁾ fastslog EU-domstolen att avlägsnande av en tredjelandsmedborgare som lider av en allvarlig sjukdom till ett land där det saknas adekvat behandling som leder till en allvarlig risk för omänsklig eller förnedrande behandling strider mot artikel 5 i återvändandedirektivet. Domstolen slog dessutom fast att en nationell lagstiftning som inte föreskriver att ett överklagande av ett beslut om återvändande ska ha suspensiv verkan och som kan utsätta sökanden för en allvarlig risk för att hans eller hennes hälsotillstånd allvarligt och oåterkalleligt försämras är oförenlig med direktivet.

Europakonventionen: Stater har rätt att i överensstämmelse med väletablerad internationell rätt och sina fördragsskyldigheter, inklusive Europakonventionen, kontrollera utlänningars inresa, vistelse och utvisning. Det finns omfattande rättspraxis om de omständigheter då icke-absoluta rättigheter kan utgöra hinder för avlägsnande. Icke-absoluta rättigheter såsom artiklarna 8–11 i Europakonventionen tillåter att en avvägning görs mellan olika intressen. Rätten till skydd för privat- och familjeliv i artikel 8 i Europakonventionen åberopas ofta som skydd mot avlägsnande i ärenden som inte rör risken för omänsklig eller förnedrande behandling i strid med artikel 3. I [avsnitt 6.2](#) diskuteras respekten för dessa rättigheter enligt artikel 8.

Hinder för avlägsnande kan också övervägas vid ett påstått uppenbart brott mot artikel 5 eller 6 i Europakonventionen i det mottagande landet, exempelvis om en person riskerar att utsättas för godtyckligt kvarhållande i förvar utan att ställas inför rätta, om han eller hon riskerar att fängslas under en längre tid efter att ha dömts vid en uppenbart orättvis rättegång eller om han eller hon riskerar uppenbar rättsvägran i väntan på rättegång. Klagandens bevisbörda är hög ⁽²³²⁾.

Exempel: I målet *Mamatkulov och Askarov mot Turkiet* ⁽²³³⁾ prövade Europadomstolen om de klagandes utlämning till Uzbekistan ledde till att de löpte en verklig risk att utsättas för uppenbar rättsvägran i strid med artikel 6 i Europakonventionen.

⁽²³¹⁾ EU-domstolens dom av den 18 december 2014 i mål C-562/13, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-La-Neuve mot Moussa Abdida* [stor avdelning].

⁽²³²⁾ Europadomstolens dom av den 17 januari 2012 i mål nr 8139/09, *Othman (Abu Qatada) mot Förenade kungariket*, punkt 233.

⁽²³³⁾ Europadomstolens dom av den 4 februari 2005 i mål nr 46827/99 och 46951/99, *Mamatkulov och Askarov mot Turkiet* [stor avdelning]. Se även Europadomstolens dom av den 8 juli 2014 i mål nr 58363/10, *M.E. mot Danmark*.

Exempel: I målet *Othman (Abu Qatada) mot Förenade kungariket* ⁽²³⁴⁾ fann Europadomstolen att i enlighet med artikel 6 i Europakonventionen kunde inte klaganden utvisas till Jordanien med hänsyn till att bevis som erhållits av tredje personer under tortyr högst sannolikt skulle komma att användas mot honom under en ny rättegång.

Exempel: I ett nationellt mål, *EM Lebanon*, fastslog Förenade kungarikets överhus att om det föreligger ett uppenbart brott mot icke-absoluta rättigheter – såsom artikel 8 i Europakonventionen – som rör kärnan av den berörda rättigheten, finns det inget behov av att pröva proportionaliteten ⁽²³⁵⁾.

Den europeiska sociala stadgan: Artikel 19.8 förbjuder utvisning av migrerande arbetstagare som lagligen är bosatta inom en fördragslutande stats territorium, annat än om de utgör en fara för den nationella säkerheten eller förbryter sig mot allmän ordning eller moral.

Europeiska kommittén för sociala rättigheter har särskilt konstaterat att om en stat har gett en migrerande arbetstagares make och/eller barn uppehållsrätt kan inte en migrerande arbetstagares förlust av sin egen uppehållsrätt påverka familjemedlemmarnas självständiga uppehållsrätt så länge som de innehar denna uppehållsrätt.

Utländska medborgare som har varit bosatta i en stat under tillräckligt lång tid, antingen lagligt eller med myndigheternas tysta godkännande av deras irreguljära status med hänsyn till värdlandets behov, ska omfattas av de bestämmelser som redan skyddar andra utländska medborgare mot utvisning ⁽²³⁶⁾.

⁽²³⁴⁾ Europadomstolens dom av den 17 januari 2012 i mål nr 8139/09, *Othman (Abu Qatada) mot Förenade kungariket*.

⁽²³⁵⁾ Förenade kungariket, *EM (Libanon) mot Secretary of State for the Home Department* [2008] UKHL 64, 22 oktober 2008.

⁽²³⁶⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions 2011, Statement of Interpretation on Article 19(8)*.

4.4. Tredjeland-medborgare som åtnjuter en högre grad av skydd mot avlägsnande

Unionsrätten: Det finns vissa andra kategorier av tredjeland-medborgare än de som är i behov av internationellt skydd som åtnjuter en högre grad av skydd mot avlägsnande. Till dessa hör bland andra individer med status som varaktigt bosatta, tredjeland-medborgare som är familjemedlemmar till EU-/EES-medborgare som har utövat sin rätt till fri rörlighet och turkiska medborgare.

4.4.1. Varaktigt bosatta

Unionsrätten: Varaktigt bosatta åtnjuter förstärkt skydd mot utvisning. Ett beslut om att utvisa en varaktigt bosatt person måste grundas på ett uppförande som utgör ett reellt och tillräckligt allvarligt hot mot allmän ordning eller säkerhet (artikel 12 i [direktivet om varaktig bosättning](#)). Det får inte utfärdas automatiskt efter en fällande dom i ett brottmål, utan kräver en bedömning från fall till fall ⁽²³⁷⁾.

4.4.2. Tredjeland-medborgare som är familjemedlemmar till medborgare i EES eller Schweiz

Unionsrätten: Personer av annan nationalitet som är familjemedlemmar till medborgare i EES, inklusive EU-medborgare men endast om de har utövat sin rätt till fri rörlighet, har en uppehållsrätt som härrör från EU:s bestämmelser om fri rörlighet. Enligt [rörlighetsdirektivet](#) (2004/38/EG) åtnjuter tredjeland-medborgare som har sådana familjeanknytningar en högre grad av skydd mot utvisning än andra kategorier av tredjeland-medborgare. Enligt artikel 28 i direktivet kan de endast utvisas av hänsyn till allmän ordning eller säkerhet ⁽²³⁸⁾. För varaktigt bosatta måste det föreligga "ett allvarligt hot mot allmän ordning eller säkerhet". Enligt artikel 27.2 i direktivet måste dessa åtgärder överensstämma med proportionalitetsprincipen, utestående vara grundade på vederbörandes personliga uppförande och utgöra ett

⁽²³⁷⁾ EU-domstolens dom av den 7 december 2017 i mål C-636/16, *Wilber López Pastuzano mot Delegación del Gobierno en Navarra*.

⁽²³⁸⁾ Se följande mål, där domstolen har tolkat begreppet "tvingande hänsyn till allmän säkerhet" enligt artikel 28.3: EU-domstolens dom av den 2 maj 2018 i förenade målen C-331/16 och 366/16, *K. mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie och H. F. mot Belgische Staat* [stor avdelning], punkterna 39–56; EU-domstolens dom av den 22 maj 2012 i mål C-348/09, *P.I. mot Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid* [stor avdelning], punkterna 20–35; EU-domstolens dom av den 23 november 2010 i mål C-145/09, *Land Baden-Württemberg mot Panagiotis Tsakouridis* [stor avdelning], punkterna 39–56.

”reellt, faktiskt och tillräckligt allvarligt hot mot ett grundläggande samhällsintresse”⁽²³⁹⁾. Stater måste delge sina beslut till den berörda personen, inklusive de hänsyn som de grundas på (artikel 30)⁽²⁴⁰⁾.

Exempel: I målet *ZZ mot Secretary of State for the Home Department*⁽²⁴¹⁾ behandlade EU-domstolen innebörden av artikel 30.2 i rörlighetsdirektivet som kräver att myndigheterna informerar de berörda personerna om de hänsyn som ligger till grund för ett beslut att neka rätten till bosättning, såvida det inte strider mot statens säkerhetsintressen. När det gäller bedömningen av om myndigheterna kan avstå från att lämna viss information med hänsyn till statens säkerhet, konstaterade EU-domstolen att det krävs en avvägning mellan statens säkerhet och rätten till ett effektivt rättsmedel enligt artikel 47 i EU-stadgan. Domstolen drog slutsatsen att den nationella domstol som prövar myndigheternas beslut att inte lämna exakt och fullständig information om de grunder ett nekande baserar sig på måste ha behörighet att säkerställa att inskränkningarna begränsas till vad som är strikt nödvändigt. Under alla omständigheter måste den berörda personen informeras om det väsentliga innehållet som ligger till grund för beslutet på ett sätt som tar vederbörlig hänsyn till den konfidentialitet som krävs för bevisningen.

För schweiziska medborgare finns den rättsliga grunden för skydd mot utvisning i artikel 5 i bilaga I till avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Schweiziska edsförbundet om den fria rörligheten för personer. Enligt den bestämmelsen får de rättigheter som beviljas enligt det avtalet endast begränsas med hänsyn till allmän ordning, säkerhet eller hälsa⁽²⁴²⁾.

⁽²³⁹⁾ För rättspraxis om artikel 27 i direktiv 2004/38/EG beträffande begreppet ”allmän ordning”, se EU-domstolens dom av den 17 november 2011 i mål C-434/10, *Petar Aladzhov mot Zamestnik director na Stolichna direktsia na vateshnite raboti kam Ministerstvo na vateshnite raboti*; EU-domstolens dom av den 17 november 2011 i mål C-430/10, *Hristo Gaydarov mot Director na Glavna direktsia "Ohranitelna politisia" pri Ministerstvo na vateshnite raboti*. Beträffande ”verkligt och tillräckligt allvarligt hot som påverkar ett av samhällets grundläggande intressen”, se EG-domstolens dom av den 29 april 2004 i förenade målen C-482/01 och C-493/01, *Georgios Orfanopoulos m.fl. och Raffaele Oliveri mot Land Baden-Württemberg*, punkterna 65–71.

⁽²⁴⁰⁾ Se även FRA (2018), *Making EU Citizens' Rights a Reality: National courts enforcing freedom of movement and related rights*, Publikationsbyrån, Luxemburg, avsnitt 2.5.

⁽²⁴¹⁾ EU-domstolens dom av den 4 juni 2013 i mål C-300/11, *ZZ mot Secretary of State for the Home Department* [stor avdelning].

⁽²⁴²⁾ *Avtal mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Schweiziska edsförbundet, å andra sidan, om fri rörlighet för personer, som undertecknades i Luxemburg den 21 juni 1999 och trädde i kraft den 1 juni 2002* (EGT L 114, 2002, s. 6).

Det finns skydd för familjemedlemmarna om den EES-medborgare som utövade rätten till fri rörlighet avlider eller avreser och vid äktenskapsskillnad (artiklarna 12 och 13 i rörlighetsdirektivet). Under särskilda omständigheter kan tredjelandsmedborgare också skyddas mot utvisning i enlighet med artikel 20 i EUF-fördraget (se avsnitt 6.2) ⁽²⁴³⁾.

4.4.3 Turkiska medborgare

Unionsrätten: I artikel 14.1 i *beslut nr 1/80 av associeringsrådet EEG-Turkiet* föreskrivs att turkiska medborgare som utövar rättigheter i enlighet med *Ankaraavtalet* endast kan utvisas med hänsyn till allmän ordning, säkerhet eller hälsa. Domstolen har betonat att samma kriterier som används för EES-medborgare ska tillämpas vid prövning av en föreslagen utvisning av turkiska medborgare som har fastställt och tryggad uppehållsrätt i någon av EU-medlemsstaterna. Unionsrätten hindrar utvisning av en turkisk medborgare om utvisningen enbart grundas på allmänpreventiva skäl såsom att avskräcka andra utländska medborgare eller om den automatiskt följer efter en fällande dom i ett brottmål. Enligt väletablerad rättspraxis ska avvikelser från grundprincipen om fri rörlighet för personer, inklusive allmän ordning, tolkas restriktivt och deras räckvidd kan inte bestämmas ensidigt av EU-medlemsstaterna ⁽²⁴⁴⁾.

Exempel: I målet *Nazli* ⁽²⁴⁵⁾ fastslog EG-domstolen att en turkisk medborgare inte kunde utvisas som en allmänpreventiv åtgärd för andra utlänningar, utan utvisningen måste grundas på samma kriterier som utvisningen av EES-medborgare. Domstolen drog en parallell till de principer som fastställts på området fri rörlighet för arbetstagare som är medborgare i en EU-medlemsstat. Utan att förringa det hot mot den allmänna ordningen som narkotikaanvändning utgör drog domstolen slutsatsen utgående från dessa principer att utvisningen, efter

⁽²⁴³⁾ För information om ett mål med beviljat skydd, se EU-domstolens dom av den 8 mars 2011 i mål C-34/09, *Gerardo Ruiz Zambrano mot Office national de l'emploi (ONEm)* [stor avdelning]. För information om ett mål där skydd inte beviljades, se EU-domstolens dom av den 15 november 2011 i mål C-256/11, *Murat Dereci m.fl. mot Bundesministerium für Inneres* [stor avdelning], och EU-domstolens dom av den 8 maj 2013 i mål C-87/12, *Kreshnik Ymeraga m.fl. mot Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*; se även EU-domstolens dom av den 8 november 2012 i mål C-40/11, *Yoshikazu Iida mot Stadt Ulm*.

⁽²⁴⁴⁾ EG-domstolens dom av den 28 oktober 1975 i mål 36/75, *Roland Rutili mot Ministre de l'intérieur*, punkt 27; EG-domstolens dom av den 29 april 2004 i förenade målen C-482/01 och C-493/01, *Georgios Orfanopoulos m.fl. och Raffaele Oliveri mot Land Baden-Württemberg*, punkt 67.

⁽²⁴⁵⁾ EG-domstolens dom av den 10 februari 2000 i mål C-340/97, *Ömer Nazli, Caglar Nazli och Melike Nazli mot Stadt Nürnberg*.

en fällande dom i ett brottmål av en turkisk medborgare som åtnjuter en rätt som beviljas genom associeringsrådets beslut, endast kan vara berättigad om den berörda personens uppförande ger anledning att anta att han eller hon kommer att begå andra allvarliga brott som utgör ett hot mot allmänintresset i värdmedlemsstaten.

Exempel: I målet *Polat* ⁽²⁴⁶⁾ preciserade domstolen att tillåtna åtgärder för att begränsa de rättigheter som turkiska medborgare beviljats, vilka fattats med hänsyn till allmän ordning, säkerhet eller hälsa i enlighet med artikel 14 i associeringsrådets beslut, endast får grundas på den berörda personens personliga uppförande. Flera fällande domar i brottmål i värdmedlemsstaten kan utgöra grund för att vidta sådana åtgärder endast i den mån som vederbörandes personliga uppförande utgör ett verkligt och tillräckligt allvarligt hot som påverkar ett av samhällets grundläggande intressen. Det ankommer på den nationella domstolen att pröva om så är fallet.

Huvudpunkter

- Det finns absoluta, nästintill absoluta och icke-absoluta hinder för avlägsnande (se [inledningen till detta kapitel](#)).
- Principen om *non-refoulement* enligt 1951 års Genèvekonvention förbjuder att människor skickas tillbaka till förhållanden där deras liv eller frihet hotas på grund av deras ras, religion, nationalitet, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller politisk åskådning (se [avsnitt 4.1](#)).
- Enligt unionsrätten måste varje åtgärd som vidtas av EU-medlemsstaterna enligt EU:s asylregelverk eller enligt återvändandedirektivet, inklusive enligt Dublinförordningen, överensstämma med rätten till asyl och principen om *non-refoulement* (se [avsnitt 4.1](#)).
- Förbudet mot misshandel i artikel 3 i Europakonventionen är absolut. Personer som löper en verklig risk att utsättas för behandling i strid med artikel 3 i sina destinationsländer får inte återsändas, oavsett deras uppförande eller hur allvarliga anklagelserna mot dem är. Myndigheterna måste pröva denna risk oberoende av om den berörda personen kan vara undantagen eller ej från skydd enligt skyddsgrundsdirektivet eller 1951 års Genèvekonvention (se [avsnitten 4.1.2](#) och [4.1.7](#)).

⁽²⁴⁶⁾ EG-domstolens dom av den 4 oktober 2007 i mål C-349/06, *Murat Polat mot Stadt Rüsselsheim*.

- Vid prövning av om det föreligger en verklig risk inriktar sig Europadomstolen på de förutsebara konsekvenserna av avlägsnandet av personen till det föreslagna mottagarlandet, granskar vederbörandes personliga omständigheter samt de allmänna förhållandena i landet (se avsnitten 4.1.3 och 4.3).
- Enligt Europakonventionen behöver den asylsökande i princip styrka sitt krav men det är ofta nödvändigt att tolka eventuella tvivel till hans eller hennes fördel vid prövningen av trovärdigheten av hans eller hennes utsagor. Om det saknas bevisning eller om uppgifter läggs fram som ger starka skäl att ifrågasätta sanningshalten av den asylsökandes inlagor måste dock den berörda personen lämna en tillfredsställande förklaring till detta (se avsnitt 4.1.3).
- En person kan riskera behandling som är förbjuden enligt unionsrätten eller Europakonventionen i den mottagande staten, även om denna inte alltid härrör från den mottagande staten själv utan snarare uppstår från icke-statliga aktörer, en sjukdom eller de humanitära förhållandena i det landet (se avsnitt 4.1.2).
- En person som riskerar att utsättas för en behandling som är förbjuden enligt unionsrätten eller Europakonventionen om vederbörande skickas tillbaka till sin hemort i det mottagande landet, kan vara säker i någon annan del av det landet (internt skydd) (se avsnitt 4.1.5). Alternativt kan den mottagande staten vara kapabel att skydda vederbörande mot risken (tillräckligt skydd). I sådana fall får den avlägsnande staten dra slutsatsen att den berörda personen inte är i behov av internationellt skydd (se avsnitt 4.1.4).
- Både unionsrätten och Europakonventionen förbjuder kollektiva avvísningar och utvisningar (se avsnitt 4.2).
- Enligt unionsrätten kan berättigade familjemedlemmar till EES-medborgare som är tredjelandsmedborgare endast utvisas av hänsyn till allmän ordning eller säkerhet. Dessa undantag ska tolkas strikt och bedömningen av dem ska uteslutande vara grundade på vederbörandes personliga uppförande (se avsnitt 4.4.2).

Ytterligare rättspraxis och vidare läsning:

För ytterligare rättspraxis hänvisas till [riktlinjerna](#) i denna handbok. Ytterligare material som rör de frågor som behandlas i detta kapitel finns i avsnittet [Vidare läsning](#).

5

Processuella garantier och rättsligt bistånd i asylärenden och ärenden som rör återvändande

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
Direktivet om asylförfaranden (2013/32/EU)	Asylförfaranden	
EU-stadgan, artikel 47 (rätten till ett effektivt rättsmedel inför en domstol och till en rättvis rättegång)	Rätt till ett effektivt rättsmedel	Europakonventionen, artikel 13 (rätt till ett effektivt rättsmedel) Europadomstolen, <i>Abdolkhani och Karimnia mot Turkiet</i> , nr 30471/08, 2009 (nationellt rättsmedel måste innebära prövning i sak)
Direktivet om asylförfaranden (2013/32/EU), artikel 46.5–46.9	Suspensiv verkan	Europadomstolen, <i>Gebremedhin mot Frankrike</i> , nr 25389/05, 2007 (suspensiv verkan av nationellt rättsmedel för asylansökan i transitzon) Europadomstolen, <i>De Souza Ribeiro mot Frankrike</i> [stor avdelning], nr 22689/07, 2012 (ingen automatisk suspensiv verkan i vissa fall av avlägsnande) Europadomstolen, <i>Hirsi Jamaa m.fl. mot Italien</i> [stor avdelning], nr 27765/09, 2012 (avsaknad av suspensiv verkan av nationella rättsmedel mot militär personal som utför en push-back-insats till havs)
Direktivet om asylförfaranden (2013/32/EU), artikel 31.8	Påskyndade asylförfaranden	Europadomstolen, <i>I.M. mot Frankrike</i> , nr 9152/09, 2012 (processuella garantier för påskyndade asylförfaranden)

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>Dublinförordningen, förordning (EU) nr 604/2013</p> <p>EU-domstolen, förenade målen C-411/10 och C-493/10, <i>N.S. och M.E.</i> [stor avdelning], 2011</p> <p>EU-domstolen, C-245/11, K. [stor avdelning], 2012</p> <p>EU-domstolen, C-578/16, C.K. m.fl. mot Slovenien, 2017</p> <p>EU-domstolen, C-646/16, <i>Jafari</i> [stor avdelning], 2017</p> <p>EU-domstolen, C-490/16, <i>A.S. mot Slovenien</i> [stor avdelning], 2017</p> <p>EU-domstolen, C-163/17, <i>Jawo</i> [stor avdelning], 2019</p>	<p>Dublinförfarandet</p>	<p>Europadomstolen, <i>M.S.S. mot Belgien och Grekland</i> [stor avdelning], nr 30696/09, 2011 (överföring enligt Dublinförfarandet ökade risken för förnedrande behandling)</p>
<p>Återvändandedirektivet (2008/115/EG)</p> <p>EU-domstolen, C-61/11 PPU, <i>El Dridi</i>, 2011</p> <p>EU-domstolen, C-562/13, <i>Abdida</i> [stor avdelning], 2014</p> <p>EU-domstolen, C-47/15, <i>Affum</i> [stor avdelning], 2016</p>	<p>Återvändande-förfarande</p>	<p>Europakonventionen, artikel 13 (rätt till ett effektivt rättsmedel)</p> <p>Europakonventionen, artikel 1 i protokoll nr 7 (processuella garantier i samband med utvisning av utlänningar)</p> <p>Europadomstolen, <i>C.G. m.fl. mot Bulgarien</i>, nr 1365/07, 2008 (avsaknad av processuella garantier i utvisningsförfaranden)</p>
<p>EU-stadgan, artikel 47 (rätt till ett effektivt rättsmedel och en rättvis rättegång)</p>	<p>Rättsligt bistånd</p>	<p>Europakonventionen, artikel 13 (rätt till ett effektivt rättsmedel)</p> <p>Europadomstolen, <i>M.S.S. mot Belgien och Grekland</i> [stor avdelning], nr 30696/09, 2011 (ineffektivt system för rättsligt bistånd)</p>
<p>Direktivet om asylförfaranden (2013/32/EU), artiklarna 20–22</p>	<p>Rättsligt bistånd i asylförfaranden</p>	<p>Minsterkommitténs riktlinjer om skydd av de mänskliga rättigheterna i samband med påskyndade asylförfaranden, 2009</p>
<p>Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artikel 13 (rättsmedel)</p>	<p>Rättsligt bistånd i återvändande-beslut</p>	<p>Minsterkommittén, Twenty Guidelines on Forced Return, 2005</p>

Inledning

Detta kapitel handlar om förfarandet vid prövningen av ansökningar om internationellt skydd (asylförfaranden) och förfaranden vid utvisning eller återsändande. Först tar vi upp processuella krav som gäller för dem som har ansvaret för att fatta asyl- eller återsändandebeslut. Därefter granskar vi rätten till ett effektivt rättsmedel mot sådana beslut och de viktigaste faktorerna som krävs för att ett rättsmedel ska vara effektivt (se även [avsnitt 1.8](#) om rättsmedel i samband med gränsförvaltning). Slutligen tas frågor om rättsligt bistånd upp. [Kapitel 8](#) handlar om hur avlägsnande utförs.

Europadomstolens rättspraxis kräver att stater genomför en oberoende och noggrann granskning av ansökningar som väcker välgrundad anledning att frukta en verklig risk för tortyr, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning vid återvändandet. Vissa av de krav som utvecklats i domstolens rättspraxis har införlivats i det omarbetade [direktivet om asylförfaranden](#).

Genomgående i detta kapitel jämförs rätten till ett effektivt rättsmedel enligt artikel 13 i Europakonventionen med det bredare tillämpningsområdet av ett effektivt rättsmedel enligt artikel 47 i [EU-stadgan](#).

5.1. Asylförfaranden

Enligt både unionsrätten och Europakonventionen måste asylsökande ha tillgång till effektiva asylförfaranden, inklusive rättsmedel som kan uppskjuta avlägsnandet under överklagandeprocessen.

EU:s [direktiv om asylförfaranden](#) (2013/32/EU) fastställer mycket detaljerade regler om gemensamma förfaranden för att bevilja och dra tillbaka internationellt skydd. Direktivet är tillämpligt på asylansökningar som lämnas in inom territoriet för EU-medlemsstater som är bundna av direktivet, inbegripet vid gränsen, i territorialvatten och i transitzoner (artikel 3).

5.1.1. Intervju, prövningsförfarande och inledande beslutsfattande

Unionsrätten: Asylsökande och deras anhöriga ska ha tillgång till asylförfaranden (artikel 6 i [direktivet om asylförfaranden](#); se även [avsnitt 1.8](#)). De får stanna kvar i en EU-medlemsstat tills ett beslut har fattats om deras ansökan (artikel 9) eller i avvaktan på rättslig prövning i händelse av överklagande (artikel 46). Undantag från rätten att stanna kvar kan göras vid efterföljande ansökningar (artiklarna 9.2 och 41) och i utlämningsärenden. Utlämning i enlighet med [rådets rambeslut 2002/584/RIF](#) om en europeisk arresteringsorder har sina egna processuella garantier ⁽²⁴⁷⁾.

De sökande ska få en **personlig intervju** (artiklarna 14–15 i direktivet om asylförfaranden) ⁽²⁴⁸⁾. Intervjun ska ske under förhållanden som säkerställer konfidentialiteten, normalt utan att sökandens familjemedlemmar är närvarande. Den ska genomföras av en person som har den kompetens som krävs för att kunna beakta omständigheterna kring ansökan, inklusive sökandens kulturella ursprung, kön, sexuella läggning, könsidentitet eller utsatthet. En skriftlig rapport ska utarbetas och göras tillgänglig för sökanden (artikel 17). EU-medlemsstaterna ska ge sökanden möjlighet att kommentera rapporten innan den ansvariga myndigheten fattar ett beslut om ansökan (artikel 17.3). Enligt artikel 15.3 e i det omarbetade direktivet ska intervjuer med barn genomföras på ett barntillvänt sätt. Ensamkommande barn har särskilda garantier, bland annat rätt till en företrädare (artikel 25). Barnets bästa ska komma i främsta rummet (artikel 25.6; se även [kapitel 10](#)). För mer information om rättsligt bistånd, se [avsnitt 5.5](#).

Prövningen av en ansökan ska uppfylla de processuella kraven i direktivet om asylförfaranden samt kraven för bedömning av bevis i en ansökan enligt [skyddsgrundsdirektivet](#) (artikel 4). Den måste genomföras individuellt, objektivt och opartiskt med användning av aktuell information (artikel 10 i direktivet om asylförfaranden och artikel 4 i skyddsgrundsdirektivet). Enligt artikel 10 i direktivet om asylförfaranden bör det halvriättsliga eller administrativa organ som ansvarar för att fatta beslut i första instans inte automatiskt avslå ansökningar på grund av underlåtenhet att lämna in en ansökan så snart som möjligt. I artikel 12 i direktivet om asylförfaranden föreskrivs att de asylsökande ska informeras om det förfarande som ska följas och

⁽²⁴⁷⁾ EG-domstolens dom av den 1 december 2008 i mål C-388/08 PPU, *Brottmål mot Artur Leymann och Aleksei Pustovarov*.

⁽²⁴⁸⁾ Se även EU-domstolens dom av den 22 november 2012 i mål C-277/11, *M. M. mot Minister for Justice, Equality and Law Reform m.fl.*

tidsramen på ett språk som de förstår, eller rimligen kan förväntas förstå, få hjälp av en tolk närhelst det är nödvändigt, ges möjlighet att kommunicera med UNHCR eller med organisationer som erbjuder juridisk rådgivning, ges tillgång till den bevisning som används för att fatta beslut om deras ansökan, underrättas om beslutet inom skälig tid och informeras om det på ett språk som de förstår eller rimligen kan förväntas förstå. Enligt artikel 13 i direktivet är de sökande skyldiga att samarbeta med myndigheterna.

Exempel: Målen *A, B och C* ⁽²⁴⁹⁾ gällde tre personer som ansökte om internationellt skydd i Nederländerna och som fruktade förföljelse på grund av sin sexuella läggning. De nationella myndigheterna avtog deras ansökan med motiveringen att påståendena om deras homosexualitet var vaga, osannolika och saknade trovärdighet. EU-domstolen konstaterade att EU:s medlemsstater, när de kontrollerar en asylansökan, är bundna av EU-stadgan, särskilt artikel 1 (människans värdighet) och artikel 7 (rätt till respekt för privatlivet och familjelivet). Även om domstolen medgav att "stereotypa begrepp" skulle kunna utgöra användbara inslag vid bedömningen av en asylansökan, bör utvärderingen inbegripa en individualiserad bedömning med beaktande av sökandens personliga omständigheter och sårbarhet. De nationella myndigheterna bör inte genomföra detaljerade förhör om en sökandes sexuella beteende, eftersom detta skulle strida mot den mänskliga värdigheten. Domstolen drog slutsatsen att den omständigheten att homosexualitet inte anmäldes till myndigheterna från början inte kan leda till slutsatsen att den enskildes förklaring saknar trovärdighet.

En asylsökande har rätt att **återkalla** sin asylansökan. Förfarandena för återkallande måste också överensstämma med delgivningskraven, som innefattar skriftlig delgivning (artiklarna 44 och 45 i direktivet om asylförfaranden). Om det finns skälig grund att anta att en sökande implicit har återkallat eller avstått från sin ansökan, får ansökan behandlas som återkallad eller avstådd. Staten måste dock fatta ett beslut om att antingen avbryta prövningen och registrera den vidtagna åtgärden eller avslå ansökan (artiklarna 27 och 28 i direktivet om asylförfaranden).

Den ansvariga myndigheten ska fatta **beslut om asylansökningar** så snart som möjligt och senast inom sex månader efter ansökan, utom under de omständigheter som förtecknas i artikel 31.3 och 31.4 i direktivet om asylförfaranden, då prövningen

⁽²⁴⁹⁾ EU-domstolens dom av den 2 december 2014 i mål C-148/13 till C-150/13, *A, B och C mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* [stor avdelning], 2 december 2014.

kan förlängas till högst 21 månader. Om beslut inte kan fattas inom sex månader ska sökanden informeras om förseningen eller på egen begäran informeras om när ett beslut kan förväntas (artikel 31.6). De grundläggande garantierna i kapitel II i direktivet måste respekteras under prövningen av ansökan. Besluten måste vara skriftliga och information ska lämnas om hur de kan överklagas (artikel 11 i direktivet).

Enligt artikel 33 i direktivet om asylförfaranden kan medlemsstaterna **avvisa ansökningar**, exempelvis efterföljande ansökningar där det inte finns några nya omständigheter eller om ett land som inte är en EU-medlemsstat anses vara ett säkert tredjeland för sökanden. En personlig intervju måste genomföras utom för efterföljande ansökningar (artikel 34).

Europakonventionen: Domstolen har fastslagit att personer ska ha tillgång till asylförfarandet samt få adekvat information om det förfarande som ska följas. Myndigheterna är också skyldiga att undvika överdrivet långa förseningar i beslut om asylansökningar ⁽²⁵⁰⁾. Vid bedömningen av om prövningen av asylansökningar i första instans är ändamålsenlig har domstolen även beaktat andra faktorer, exempelvis tillgången till tolkar, tillgång till rättsligt bistånd och om det finns ett tillförlitligt system för kommunikation mellan myndigheterna och de asylsökande ⁽²⁵¹⁾. När det gäller riskprövning kräver artikel 13 att en nationell myndighet genomför en oberoende och noggrann prövning av en ansökan där det finns skälig grund att frukta en verklig risk för behandling i strid med artikel 3 (eller artikel 2) om en sökande avvisas ⁽²⁵²⁾.

5.1.2. Rätt till ett effektivt rättsmedel

Individer måste ha tillgång till ett praktiskt och effektivt rättsmedel om deras ansökan om asyl eller om uppehållstillstånd avslås och för varje annat klagomål om kränkning av deras mänskliga rättigheter. I detta sammanhang erkänner både unionsrätten och Europakonventionen att processuella garantier måste iakttas så att individuella ärenden kan prövas snabbt och effektivt. I detta syfte har detaljerade förfarandekrav utvecklats både inom unionsrätten och av Europadomstolen.

⁽²⁵⁰⁾ Europadomstolens dom av den 13 oktober 2016 i mål nr 11981/15, *B.A.C. mot Grekland*; Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning]; Europadomstolens dom av den 22 september 2009 i mål nr 30471/08, *Abdolkhani och Karimnia mot Turkiet*.

⁽²⁵¹⁾ För mer information, se Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning], punkt 301.

⁽²⁵²⁾ *Ibid.*, punkt 293.

Unionsrätten: I artikel 47 i [EU-stadgan](#) föreskrivs en "rätt till ett effektivt rättsmedel och opartisk domstol". Det första stycket i artikel 47 i stadgan grundas på artikel 13 i Europakonventionen, där rätten till ett "effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet" garanteras. I EU-stadgan krävs dock att prövningen ska utföras av en domstol, medan artikel 13 i Europakonventionen endast kräver prövning inför en nationell myndighet ⁽²⁵³⁾.

Det andra stycket i artikel 47 i EU-stadgan bygger på artikel 6 i Europakonventionen som garanterar rätten till en rättvis rättegång men endast för prövning av civila rättigheter eller skyldigheter eller en anklagelse för brott. Detta har förhindrat att artikel 6 i Europakonventionen tillämpas på invandrings- och asylärenden eftersom de inte innebär fastställande av en civil rättighet eller skyldighet ⁽²⁵⁴⁾. I artikel 47 i EU-stadgan görs inte någon sådan åtskillnad.

I artikel 46 i [direktivet om asylförfaranden](#) föreskrivs rätten till ett effektivt rättsmedel mot beslut om att neka internationellt skydd, vägran att återuppta prövningen av en tidigare avbruten asylansökan och beslut om att återkalla internationellt skydd. Detta måste inbegripa en full omprövning av såväl de faktiska som de rättsliga omständigheterna. Tidsfristerna får inte göra det omöjligt eller orimligt svårt att överklaga.

Europakonventionen: Artikel 13, som garanterar rätten till effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet, är tillämplig på invandringsfall. Andra konventionsrättigheter, inklusive artikel 3 i Europakonventionen, kan tolkas i förening med artikel 13. Rätten till privat- och familjeliv som garanteras i artikel 8 i Europakonventionen har också ansetts inbegripa processuella garantier (vilka beskrivs kortfattat i [avsnitt 5.4](#)). Förbudet mot godtycklighet, som är inbegripet i alla konventionsrättigheter, har ofta åberopats för att tillhandahålla viktiga garantier i asyl- eller invandringsärenden ⁽²⁵⁵⁾. Artikel 6 i Europakonventionen, som garanterar rätten till en rättvis rättegång inför en domstol, är inte tillämplig på asyl- och invandringsärenden (se [avsnitt 5.5](#)). För rättsmedel mot olagligt eller godtyckligt frihetsberövande, se kapitel 7 ([avsnitt 7.10](#)).

⁽²⁵³⁾ Förklaringar avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna, 2007/C 303/02 (EUT C 303, 2007, s. 17).

⁽²⁵⁴⁾ Europadomstolens dom av den 5 oktober 2000 i mål nr 39652/98, *Maaouia mot Frankrike* [stor avdelning], punkterna 38–39.

⁽²⁵⁵⁾ Europadomstolens dom av den 24 april 2008 i mål nr 1365/07, *C.G. m.fl. mot Bulgarien*, punkt 49.

Europadomstolen har fastslagit allmänna principer om vad som utgör ett effektivt rättsmedel i ärenden som rör avvisning av asylsökande. Sökande måste ha ett rättsmedel på nationell nivå genom vilket rimliga klagomål enligt Europakonventionen kan prövas och som, om så krävs, kan utdöma lämplig gottgörelse⁽²⁵⁶⁾. Eftersom ett rättsmedel måste vara effektivt både i praktiken och i rättslig mening kan Europadomstolen bland annat behöva pröva om huruvida en asylsökande har getts tillräckligt med tid att inge ett överklagande.

Exempel: I målet *Abdolkhani och Karimnia mot Turkiet* (257) var både de administrativa och juridiska myndigheterna passiva inför de sökandes allvarliga påståenden om risken för misshandel om de skickades tillbaka till Irak eller Iran. De nationella myndigheterna underlät dessutom att pröva deras begäran om tillfällig asyl, att underrätta dem om skälen till detta och att ge dem tillgång till rättsligt bistånd, trots deras uttryckliga begäran om att få en advokat medan de hölls i förvar hos polisen. Dessa underlåtenheter av de nationella myndigheterna förhindrade de sökande från att få sina påståenden enligt artikel 3 i Europakonventionen prövade inom relevanta juridiska ramar. De sökande kunde inte heller ansöka hos myndigheterna om ogiltigförklaring av beslutet om att avvisa dem eftersom de inte hade delgetts avvisningsbesluten eller underrättats om skälen för deras avlägsnande. Rättslig prövning i avvisningsfall i Turkiet kunde inte anses som ett effektivt rättsmedel eftersom en ansökan om ogiltigförklaring av ett avvisningsbeslut inte har suspensiv verkan annat än om förvaltningsdomstolen uttryckligen beordrar uppskov med verkställigheten. De klagande hade därför inte försetts med ett effektivt och tillgängligt rättsmedel avseende deras klagomål som grundades på artikel 3 i Europakonventionen.

Exempel: Författningsdomstolar i Österrike och Tjeckien har funnit att tidsfrister på två och sju dagar var för korta⁽²⁵⁸⁾. Omvänt fann EU-domstolen i målet *Diouf* (259) att en tidsfrist på 15 dagar för att överklaga i ett påskyndat

(256) Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning], punkt 288; Europadomstolens dom av den 26 oktober 2000 i mål nr 30210/96, *Kudła mot Polen* [stor avdelning], punkt 157.

(257) Europadomstolens dom av den 22 september 2009 i mål nr 30471/08, *Abdolkhani och Karimnia mot Turkiet*, punkterna 111–117.

(258) Österrike, österrikiska författningsdomstolen (*Österreichische Verfassungsgerichtshof*), beslut G31/98, G79/98, G82/98, G108/98, av den 24 juni 1998. Tjeckien, tjeckiska författningsdomstolen (*Ústavní soud České republiky*), beslut nr 9/2010, Coll., som trädde i kraft i januari 2010.

(259) EU-domstolens dom av den 28 juli 2011 i mål C-69/10, *Brahim Samba Diouf mot Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, punkt 67.

förfarande i princip inte förefaller ”vara otillräcklig för att förbereda samt väcka en effektiv domstolstalan, och framstår som rimlig samt proportionerlig i förhållande till de föreliggande rättigheterna och intressena”.

Andra åtgärder av stater som kan förhindra garantiernas effektivitet är underlåtenhet att underrätta de berörda om ett beslut eller om deras rätt att överklaga, och att förhindra en asylsökande som hålls i förvar att kontakta yttervärlden. I vissa avseenden finns det likheter mellan de krav som Europadomstolen utarbetat och de processuella garantierna enligt direktivet om asylförfaranden.

Exempel: I målet *Čonka mot Belgien* ⁽²⁶⁰⁾, som gällde kollektiv utvisning av romska asylsökande enligt artikel 4 i protokoll nr 4 till konventionen, förhindrade administrativa och praktiska svårigheter de klagande från att fullfölja sina asylansökningar i Belgien. I förhandlingarna i första instans hade de klagande inte tillgång till sin ärendeakt och kunde inte ta del av protokollet från förhandlingen eller kräva att deras invändningar protokollfördes. De rättsmedel som var tillgängliga inför den högre instansen hade inte någon automatisk suspensiv verkan. Domstolen fastslog att det förelåg ett brott mot artikel 13 i förening med artikel 4 i protokoll nr 4 till Europakonventionen.

Även om ett enskilt rättsmedel inte helt uppfyller kraven i artikel 13 i Europakonventionen kan de rättsmedel som föreskrivs i nationell rätt sammantaget göra det ⁽²⁶¹⁾.

5.1.3. Överklaganden med automatisk suspensiv verkan

Unionsrätten: I artikel 46 i [direktivet om asylförfaranden](#) föreskrivs rätten till ett effektivt rättsmedel inför en domstol. Detta överensstämmer med formuleringen i artikel 47 i [EU-stadgan](#). Direktivet kräver att EU-medlemsstaterna låter sökande stanna kvar inom deras territorium tills tidsfristen för att inge ett överklagande har löpt ut och även i avvaktan på resultatet av ett överklagande. Enligt artikel 46.6 finns det inte någon automatisk rätt att stanna för vissa typer av ogrundade och otillåtliga ansökningar. I sådana fall måste överklagandeorganet ha befogenhet att

⁽²⁶⁰⁾ Europadomstolens dom av den 5 februari 2002 i mål nr 51564/99, *Čonka mot Belgien*.

⁽²⁶¹⁾ Europadomstolens dom av den 26 oktober 2000 i mål nr 30210/96, *Kudła mot Polen* [stor avdelning].

besluta om den klagande får stanna kvar inom territoriet under den tid som krävs för att pröva överklagandet. Det finns ett liknande undantag för överföringsbeslut som fattas enligt **Dublinförordningen** (förordning (EU) nr 604/2013, artikel 27.2).

Europakonventionen: Domstolen har fastslagit att om en person överklagar ett avslag på sin asylansökan, måste överklagandet automatiskt ha en suspensiv verkan om verkställandet av ett återsändningsbeslut kan få oåterkalleliga effekter i strid med artikel 3.

Exempel: I målet *Gebremedhin [Gaberamadhien] mot Frankrike* ⁽²⁶²⁾ ansåg Europadomstolen att klagandens påståenden om risken för misshandel i Eritrea hade varit tillräckligt trovärdiga för att göra hans klagomål enligt artikel 3 i Europakonventionen "försvarbart". Klaganden kunde därför åberopa artikel 13 i förening med artikel 3. Den senare bestämmelsen kräver att utlänningar har tillgång till ett rättsmedel med suspensiv verkan mot ett beslut om att avlägsna vederbörande till ett land där det finns rimliga skäl att anta att vederbörande löper risk för att utsättas för misshandel i strid med artikel 3. För asylsökande som hävdade att de löpte en sådan risk och redan hade beviljats inresa till franskt territorium föreskrevs i fransk lagstiftning ett förfarande som uppfyllde vissa av dessa krav. Detta förfarande var dock inte tillämpligt på personer som hävdade en sådan risk vid gränsen efter ankomsten till en flygplats. För att inge en asylansökan måste utländska medborgare befinna sig på franskt territorium. Om de befann sig vid gränsen kunde de inte göra en sådan ansökan utan att först ha beviljats inresa till landet. Om de saknade de nödvändiga handlingarna för detta måste de ansöka om inresa av asylskäl. De hölls sedan i ett "väntområde" medan myndigheterna prövade om deras planerade asylansökan var "uppenbart ogrundad". Om myndigheterna ansåg ansökan vara "uppenbart ogrundad" vägrade de att ge den berörda personen rätt att resa in i landet. Den berörda personen kunde ansöka hos förvaltningsdomstol om att det administrativa avslagsbeslutet på begäran om inresetillstånd skulle upphävas, men en sådan ansökan hade inte någon suspensiv verkan och omfattades inte av några tidsfrister. Vederbörande kunde förvisso vända sig till domaren för brådskande ärenden, vilket klaganden gjort utan framgång. Detta rättsmedel hade dock heller ingen automatisk suspensiv verkan, vilket innebar att personen kunde avlägsnas innan domaren hade meddelat ett beslut. Med hänsyn till vikten av artikel 3 i Europakonventionen och att den skada som vållas av tortyr

⁽²⁶²⁾ Europadomstolens dom av den 26 april 2007 i mål nr 25389/05, *Gebremedhin [Gaberamadhien] mot Frankrike*.

eller misshandel är oåterkallelig, är det ett krav enligt artikel 13 att om en fördragsslutande stat har beslutat att avlägsna en utländsk medborgare till ett land där det finns verklig anledning att anta att han eller hon löper risk att torteras eller misshandlas, måste den berörda personen ha tillgång till ett rättsmedel med automatisk suspensiv verkan. Det räckte inte att en sådan verkan förelåg "i praktiken". Eftersom klaganden inte hade tillgång till ett sådant rättsmedel i "väntområdet" innebar det en överträdelse av artikel 13 i Europakonventionen i förening med artikel 3.

Exempel: I målet *M.S.S. mot Belgien och Grekland* ⁽²⁶³⁾ fann domstolen att Grekland hade överträtt artikel 13 i Europakonventionen i förening med artikel 3 eftersom dess myndigheter hade underlåtit att pröva klagandens asylbegäran och den risk han löpte att direkt eller indirekt skickas tillbaka till sitt ursprungsland utan någon ordentlig prövning av hans asylansökan och utan att ha tillgång till ett effektivt rättsmedel.

Exempel: I målet *Hirsi Jamaa m.fl. mot Italien* ⁽²⁶⁴⁾ hade ett italienskt fartyg hejdat potentiella asylsökande till havs. De italienska myndigheterna hade fått dem att tro att de fördes till Italien och hade inte informerat dem om de förfaranden som måste vidtas för att undvika att de skickades tillbaka till Libyen. De klagande hade därför inte haft möjlighet att inge sina klagomål enligt artikel 3 i Europakonventionen eller artikel 4 i protokoll nr 4 till en behörig myndighet och få en grundlig och noggrann prövning av sin begäran innan beslutet att avlägsna dem verkställdes. Domstolen fastslog att detta innebar en överträdelse av artikel 13 i Europakonventionen i förening med artikel 3 och artikel 4 i protokoll nr 4.

Europadomstolen fann att ett yrkande enligt artikel 13 i Europakonventionen, jämförd med artikel 8 i Europakonventionen och artikel 4 i protokoll nr 4 till Europakonventionen, inte kräver att det nationella rättsmedlet har automatisk suspensiv verkan.

⁽²⁶³⁾ Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning], punkt 293.

⁽²⁶⁴⁾ Europadomstolens dom av den 23 februari 2012 i mål nr 27765/09, *Hirsi Jamaa m.fl. mot Italien* [stor avdelning], punkterna 197–207.

Exempel: I målet *De Souza Ribeiro mot Frankrike* ⁽²⁶⁵⁾ hade klaganden, som var brasiliansk medborgare, bott i Franska Guyana (ett franskt utomeuropeiskt territorium) med sin familj sedan sju års ålder. Efter att han hade hållits i administrativt förvar för underlåtenhet att visa ett giltigt uppehållstillstånd hade myndigheterna beslutat att han skulle avlägsnas. Han utvisades dagen därpå ungefär 50 minuter efter att ha lämnat in sitt överklagande av beslutet om avlägsnande. Den stora avdelningen vid Europadomstolen ansåg att när utvisning bestrids på grund av påstådda ingrepp i privatlivet och familjelivet är det inte absolut nödvändigt att föreskriva en automatisk suspensiv verkan för att rättsmedlet ska vara effektivt. Domstolen fastslog dock att den brådska med vilken beslutet om avlägsnande verkställdes i praktiken gjorde de tillgängliga rättsmedlen ineffektiva och således otillgängliga. I praktiken hade klaganden inte haft tillgång till effektiva rättsmedel för sitt klagomål enligt artikel 8 i konventionen när han skulle utvisas. Domstolen konstaterade en överträdelse av artikel 13 i förening med artikel 8.

Exempel: Målet *Khlaifia m.fl. mot Italien* ⁽²⁶⁶⁾ gällde återsändande av tunisiska medborgare från Italien. Klagandena hade inte ansökt om asyl, men klagade på att deras återvändande var av kollektiv karaktär och gjorde gällande att det utgjorde en kollektiv utvisning i den mening som avses i artikel 4 i protokoll nr 4 till Europakonventionen. Enligt italiensk rätt kan sökandena överklaga beslutet om återvändande, men ett sådant överklagande innebär inte automatiskt att avlägsnandet skjuts upp. Europadomstolen drog slutsatsen att det inte är nödvändigt att överklaga påstådda överträdelser av artikel 4 i protokoll nr 4 för att automatiskt skjuta upp avlägsnandet, förutsatt att det finns en faktisk möjlighet att överklaga beslutet om återvändande. Endast när det finns en risk för oåterkallelig skada i form av en överträdelse av artikel 2 eller 3 i Europakonventionen ska ett rättsmedel automatiskt ha suspensiv verkan. Därför konstaterade domstolen att det inte förelåg någon överträdelse av artikel 13 jämförd med artikel 4 i protokoll nr 4.

⁽²⁶⁵⁾ Europadomstolens dom av den 13 december 2012 i mål nr 22689/07, *De Souza Ribeiro mot Frankrike* [stor avdelning], punkt 83.

⁽²⁶⁶⁾ Europadomstolens dom av den 15 december 2016 i mål nr 16483/12, *Khlaifia m.fl. mot Italien* [stor avdelning], punkterna 272–281.

5.1.4. Påskyndade asylofföranden

Unionsrätten: I artikel 31.8 i [direktivet om asylofföranden](#) finns en förteckning med tio situationer då påskyndade förfaranden kan vara tillämpliga, bland annat om en ansökan anses ogrundad eftersom sökanden kommer från ett säkert ursprungsland eller om sökande vägrar att få sina fingeravtryck registrerade. Grundprinciperna och garantierna i direktivet är fortfarande tillämpliga, men ett överklagande behöver inte ha automatisk suspensiv verkan, vilket innebär att rätten att stanna under överklagandeförfarandet uttryckligen måste begäras och/eller beviljas i varje enskilt fall (se även [avsnitt 5.1.3](#)). I praktiken kan påskyndade förfaranden också ha kortare tidsfrister för att överklaga ett negativt beslut.

Europakonventionen: Domstolen har fastslagit att det krävs en oberoende och noggrann prövning av varje asylansökan. Om så inte har varit fallet har domstolen konstaterat överträdelse av artikel 13 i Europakonventionen i förening med artikel 3.

Exempel: I målet *I.M. mot Frankrike* ⁽²⁶⁷⁾ försökte klaganden, som hävdade att han löpte risk för misshandel om han avvisades till Sudan, ansöka om asyl i Frankrike. Myndigheterna ansåg att hans asylansökan hade grundats på "upp-såtligt bedrägeri" eller utgjorde "missbruk av asylofförandet" eftersom den hade ingetts efter utfärdandet av beslutet om hans avlägsnande. Den första och enda prövningen av hans asylansökan behandlades därför automatiskt enligt ett påskyndat förfarande, som saknade tillräckliga garantier. Tidsfristen för ingivande av ansökan hade exempelvis kortats ned från 21 till 5 dagar. Denna mycket korta ansökningstid var särskilt restriktiv eftersom klaganden förväntades inge en fullständig ansökan på franska, med styrkande dokument, som uppfyllde samma ansökningskrav som de ansökningar som lämnades in enligt det normala förfarandet av personer som inte hölls i förvar. Klaganden kunde visserligen ha överklagat sitt avvisningsbeslut hos förvaltningsdomstolen men han hade endast 48 timmar på sig att göra detta i stället för två månader enligt det ordinarie förfarandet. Klagandens asylansökan avlogs således utan att det nationella systemet som helhet erbjöd honom ett rättsmedel som var effektivt i praktiken. Därför hade han inte kunnat hävda sitt klagomål enligt artikel 3 i Europakonventionen. Domstolen fann därför att det förelåg en överträdelse av artikel 13 i förening med artikel 3 i Europakonventionen.

⁽²⁶⁷⁾ Europadomstolens dom av den 2 februari 2012 i mål nr 9152/09, *I.M. mot Frankrike*, punkterna 136–160.

5.2. Dublinförfarandet

Enligt *Dublinförordningen* (förordning (EU) nr 604/2013) är EU-medlemsstaterna skyldiga att pröva en ansökan om internationellt skydd som inges av en tredjelandsmedborgare eller en statslös person och ansökan ska prövas av en enda medlemsstat (artikel 3.1). I förordningen fastställs vilken stat som är ansvarig för att pröva en asylansökan. Om en annan stat ansvarar för prövningen av ansökan enligt de kriterier som fastställs i förordningen föreskrivs ett förfarande för överföring till den staten.

Unionsrätten: I *Dublinförordningen* föreskrivs tidsramar som staterna ska efterfölja vid begäran om att återta eller ta över ansvaret för asylsökande (artiklarna 21, 22, 25 och 29). Vidare ska staten sammanställa vissa bevis innan en sökande överförs (artikel 22), konfidentialiteten för personlig information måste säkerställas (artikel 39) och den berörda personen måste informeras om *Dublinförordningen* i allmänhet (artikel 4) och om den planerade *Dublinöverföringen* samt om tillgängliga rättsmedel (artikel 26). Det finns beviskrav gällande administrativt samarbete (artikel 34) och garantier gällande ansvarets upphörande (artikel 19).

Exempel: Målen *Ghezelbash* och *Karim* ⁽²⁶⁸⁾ handlar om omfattningen av effektiva rättsmedel i *Dublinförordningen*. I målet *Ghezelbash* fastslog EU-domstolen att sökanden i en överklagan av ett överföringsbeslut hade rätt att åberopa felaktig tillämpning av ett av kriterierna för att fastställa ansvar enligt *Dublinförordningen*, särskilt kriterierna för att bevilja en visering enligt artikel 12. I målet *Karim* konstaterade EU-domstolen att sökande som överklagar överföringsbeslutet får åberopa en överträdelse av bestämmelsen om att en medlemsstat inte längre är ansvarig för ansökan om internationellt skydd om sökanden har lämnat medlemsstatens territorium i minst tre månader (artikel 19.2 i *Dublinförordningen*).

Dublinförordningen säkerställer att *Dublinbestämmelserna* tillämpas även efter det att personen har återkallat en asylansökan (artiklarna 20.5 och 18.1 c) ⁽²⁶⁹⁾.

⁽²⁶⁸⁾ EU-domstolens dom av den 7 juni 2016 i mål C-63/15, *Mehrdad Ghezelbash mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* [stor avdelning]; EU-domstolens dom av den 7 juni 2016 i mål C-155/15, *George Karim mot Migrationsverket* [stor avdelning].

⁽²⁶⁹⁾ Se även EU-domstolens dom av den 3 maj 2012 i mål C-620/10, *Migrationsverket mot Nurije Kasrati m.fl.*, punkt 49.

Enligt artikel 5 i Dublinförordningen ska en personlig intervju normalt genomföras med varje sökande. Sökande har rätt till ett effektivt rättsmedel: de ska antingen tillåtas stanna medan överklagningsorganet prövar överföringsbeslutet eller så ska överklagningsorganet ges möjlighet att på eget initiativ eller på begäran besluta att avbryta verkställigheten (artikel 27.3).

Dublinförordningen innehåller även processuella garantier för ensamkommande barn (se [avsnitt 10.1](#) för mer information) och bestämmelser om familjesammanhållning. Artiklarna 8–11 och 16 i förordningen innehåller kriterier för att avgöra vilken medlemsstat som har ansvaret för familjemedlemmarna (enligt definitionen i artikel 2 g i förordningen). Dessutom kan en medlemsstat anmoda en annan EU-medlemsstat att överta en ansökan för att sammanföra familjemedlemmar (artikel 17.2, "humanitär bestämmelse"). Artikel 7.3 kräver att EU-medlemsstaterna beaktar all tillgänglig bevisning om att det finns familjemedlemmar eller släktingar på en annan EU-medlemsstats territorium, om den läggs fram innan en annan medlemsstat tar över ansvaret för att pröva asylansökan och den tidigare ansökan ännu inte har beslutats i sak.

Om allvarliga humanitära frågor berörs kan en EU-medlemsstat under vissa omständigheter bli ansvarig för att pröva en asylansökan när en person är beroende av en annan person, förutsatt att det finns familjeband mellan dem.

Exempel: Målet *K* ⁽²⁷⁰⁾ gällde den föreslagna överföringen från Österrike till Polen av en kvinna vars svärdotter hade en nyfödd baby. Svärdottern led dessutom av en allvarlig sjukdom och en funktionsnedsättning efter en traumatisk händelse i ett tredjeland. Om det som hänt henne blev känt skulle svärdottern sannolikt löpa risk att misshandlas av manliga familjemedlemmar enligt kulturella traditioner i försök att återupprätta familjens heder. Under dessa omständigheter fastslog EU-domstolen att om villkoren i artikel 15.2 [i 2003 års version av förordningen, som har omformulerats i artikel 16.1 i 2013 års version] är uppfyllda blir den medlemsstat som är skyldig att ta hand om en asylsökande på grund av de humanitära skäl som avses i den bestämmelsen också ansvarig för att pröva asylansökan.

⁽²⁷⁰⁾ EU-domstolens dom av den 6 november 2012 i mål C-245/11, *K. mot Bundesasylamt* [stor avdelning].

Även om en EU-medlemsstat inte är ansvarig enligt kriterierna i Dublinförordningen kan den ändå besluta att pröva en ansökan ("soveränitetsbestämmelsen" enligt artikel 17.1) ⁽²⁷¹⁾. I artikel 3.2 i förordningen föreskrivs att om en överföring till en EU-medlemsstat som bedöms vara ansvarig enligt Dublinkriterierna skulle medföra att sökanden löper risk för misshandel som är förbjuden enligt artikel 4 i stadgan, ska den stat som planerar att överföra sökanden pröva de övriga kriterierna i förordningen och inom en rimlig tidsram bestämma om kriterierna gör det möjligt att identifiera en annan medlemsstat som ansvarig för prövningen av asylansökan. Detta kan leda till att den förstnämnda staten blir ansvarig för prövningen av ansökan (artikel 3.2) för att undanröja risken att sökandens grundläggande rättigheter kränks.

Exempel: I de förenade målen *N.S. och M.E.* ⁽²⁷²⁾ bedömde EU-domstolen huruvida det var ett brott mot artikel 4 i EU-stadgan, som motsvarar artikel 3 i Europakonventionen, om de berörda personerna överfördes till Grekland enligt Dublinförordningen. Vid den tidpunkt då EU-domstolen prövade målen hade Europadomstolen redan fastställt att mottagningsvillkoren och andra villkor för asylsökande i Grekland stred mot artikel 3 i Europakonventionen (se *M.S.S. mot Belgien och Grekland* ⁽²⁷³⁾). EU-domstolen fastslog att EU-medlemsstaterna inte kunde vara omedvetna om de systembrister i asylförfarandet och mottagningsvillkoren i Grekland som innebar att asylsökande löpte en verklig risk att utsättas för omänsklig eller förnedrande behandling. Domstolen betonade att Dublinförordningen måste genomföras i överensstämmelse med rättigheterna i stadgan, vilket i avsaknad av några andra ansvariga EU-medlemsstater innebar att Förenade kungariket och Irland var skyldiga att pröva asylansökningarna, trots att de sökande hade lämnat in sina asylansökningar i Grekland.

⁽²⁷¹⁾ Se även EU-domstolens dom av den 30 maj 2013 i mål C-528/11, *Zuheyir Frayeh Halaf mot Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet*; EU-domstolens dom av den 23 januari 2019 i mål C-661/17, *M.A m.fl.*

⁽²⁷²⁾ EU-domstolens dom av den 21 december 2011 i förenade målen C-411/10 och C-493/10, *N.S. mot Secretary of State for the Home Department och M.E. m.fl. mot Refugee Applications Commissioner & Minister for Justice, Equality and Law Reform* [stor avdelning]. Se även EU-domstolens dom av den 14 november 2013 i mål C-4/11, *Bundesrepublik Deutschland mot Kaveh Puid*.

⁽²⁷³⁾ Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning].

Exempel: I målet *C.K. m.fl. mot Slovenien* ⁽²⁷⁴⁾ fastslog EU-domstolen att en Dublinöverföring måste skjutas upp om den sökandes hälsotillstånd är så allvarligt att det finns välgrundade skäl att anta att överföringen skulle innebära en verklig risk för omänsklig eller förnedrande behandling i den mening som avses i artikel 4 i EU-stadgan. Domstolen slog fast att inte bara risker till följd av systembrister, utan även omständigheter som påverkar en sökandes individuella situation, i undantagsfall kan utgöra hinder för en Dublinöverföring. EU-domstolen konstaterade att artikel 17.1 i Dublinförordningen, jämförd med artikel 4 i EU-stadgan, inte ålägger EU-medlemsstaterna att tillämpa klausulen om skönsmässig bedömning. Klausulen om skönsmässig bedömning kan dock utlösas om personens hälsotillstånd "inte förväntas förbättras på kort sikt" eller om ett ytterligare upphävande skulle "riskera att försämra den berörda personens tillstånd".

Enligt EU-domstolens rättspraxis får en person som ansöker om internationellt skydd överföras till den medlemsstat som normalt är ansvarig för att behandla ansökan eller som tidigare har beviljat personen subsidiärt skydd, såvida inte de förväntade levnadsvillkoren i den medlemsstaten för dem som beviljats internationellt skydd skulle försätta personen i en situation med extrem materiell fattigdom, i strid med förbudet mot omänsklig eller förnedrande behandling.

Exempel: Målet *Jawo* ⁽²⁷⁵⁾ gällde frågan om huruvida EU-stadgan förbjuder överföring av en sökande enligt Dublinförordningen till den ansvariga medlemsstaten om det finns en allvarlig risk för att sökanden kommer att utsättas för omänsklig eller förnedrande behandling. Klaganden, som är gambisk medborgare, hade ursprungligen lämnat in en asylansökan i Italien, fortsatt sin resa medan ansökan behandlades och lämnat in en ny ansökan i Tyskland. De tyska myndigheterna avvisade ansökan och beslutade att sökanden skulle överföras till Italien. Sökanden hävdade att Tyskland var ansvarig medlemsstat på grund av att tidsfristen på 6 månader enligt Dublinförordningen hade löpt ut och att överföringen till Italien skulle vara olaglig på grund av systembrister och levnadsvillkor där. EU-domstolen drog slutsatsen att Dublinöverföringen av en sökande till en annan medlemsstat är omänsklig och förnedrande om den

⁽²⁷⁴⁾ EU-domstolens dom av den 16 februari 2017 i mål C-578/16, *C.K. m.fl. mot Slovenien*.

⁽²⁷⁵⁾ EU-domstolens dom av den 19 mars 2019 i mål C-163/17, *Abubacarr Jawo mot Bundesrepublik Deutschland* [stor avdelning].

utsätter personen för en situation med extrem materiell fattigdom som "inte gör det möjligt för honom eller henne att tillgodose sina mest grundläggande behov".

Exempel: Målen *Ibrahim, Sharqawi och Magamadov* (²⁷⁶) gällde personer som beviljats subsidiärt skydd i en medlemsstat och som ansökt om asyl i en annan medlemsstat. EU-domstolen drog slutsatsen att en asylsökande kan överföras till den medlemsstat som är ansvarig för att behandla ansökan eller som tidigare har beviljat sökanden subsidiärt skydd, såvida inte de förväntade levnadsförhållandena i den medlemsstaten skulle utsätta honom eller henne för en situation med extrem materiell fattigdom, i strid med förbudet mot omänsklig eller förnedrande behandling. Domstolen klargjorde att brister i den berörda medlemsstatens sociala system inte motiverar slutsatsen att det finns en risk för en sådan behandling.

Exempel: I målen *Jafari* och *A.S. mot Slovenien* (²⁷⁷) begärde de österrikiska och slovenska domstolarna ett klargörande om underlättandet av en mängd gränspassager i en exceptionell situation kunde betraktas som utfärdande av en visering eller om det utgör en "inresa utan tillstånd" enligt Dublinförordningen. EU-domstolen slog fast att en medlemsstat fortfarande är ansvarig för en ansökan om internationellt skydd när den tillåter personer som saknar visering att resa in av humanitära skäl. En person måste anses passera irreguljärt in på en medlemsstats territorium även när ett ovanligt stort antal personer passerar gränsen. EU-domstolen bekräftade att Dublinförordningen i en sådan situation fortfarande är tillämplig.

Europakonventionen: Europadomstolen har inte till uppgift att tolka Dublinförordningen. Såsom framgår av domstolens rättspraxis kan dock artiklarna 3 och 13 också vara tillämpliga garantier i samband med Dublinöverföringar (²⁷⁸).

(²⁷⁶) EU-domstolens dom av den 19 mars 2019 i förenade målen C-297/17, C-318/17, C-319/17 och C-438/17, *Bashar Ibrahim (C-297/17)*, *Mahmud Ibrahim m.fl. (C-318/17)*, *Nisreen Sharqawi, Yazan Fattayrji, Hosam Fattayrji (C-319/17) mot Bundesrepublik Deutschland, Bundesrepublik Deutschland mot Taus Magamadov (C-438/17)* [stor avdelning].

(²⁷⁷) EU-domstolens dom av den 26 juli 2017 i mål C-646/16, *Khadija Jafari och Zainab Jafari mot Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl* [stor avdelning]; och EU-domstolens dom av den 26 juli 2017 i mål C-490/16, *A.S. mot Republiken Slovenien* [stor avdelning].

(²⁷⁸) Europadomstolens dom av den 2 april 2013 i mål nr 27725/10, *Mohammed Hussein m.fl. mot Nederländerna och Italien* (beslut); Europadomstolens dom av den 6 juni 2013 i mål nr 2283/12, *Mohammed mot Österrike*.

Exempel: I målet *M.S.S. mot Belgien och Grekland* ⁽²⁷⁹⁾ konstaterade Europadomstolen att både Grekland och Belgien hade underlåtit att respektera klagandens rätt till ett effektivt rättsmedel enligt artikel 13 i Europakonventionen i förening med dess artikel 3. Domstolen drog slutsatsen att på grund av Greklands underlåtenhet att tillämpa asyllagstiftningen och de stora strukturella bristerna i fråga om tillgång till asylofförandet och rättsmedel, fanns det inga effektiva garantier som skyddade den klagande från godtyckligt avlägsnande till Afghanistan, där han riskerade misshandel. I fråga om Belgien uppfyllde förfarandet för att överklaga en Dublinöverföring till Grekland inte kraven i Europadomstolens rättspraxis på en ingående och noggrann prövning av ett klagomål i fall då avvisningen till ett annat land kan innebära att en person utsätts för en behandling som är förbjuden enligt artikel 3.

Exempel: I målet *Tarakhel mot Schweiz* ⁽²⁸⁰⁾ fastslog Europadomstolen att även utan "systematiska brister" i de italienska mottagningsarrangemangen skulle det innebära en kränkning av artikel 3 i Europakonventionen om de sökande återsändes till Italien utan att de schweiziska myndigheterna först hade erhållit individuella garantier från de italienska myndigheterna om att de sökande skulle omhändertas på ett sätt som var anpassat efter barnens ålder och att familjen skulle hållas samlad.

5.3. Förfaranden relaterade till mottagningsvillkoren för asylsökande

Unionsrätten: Inom 15 dagar efter inlämnande av en asylansökan ska de asylsökande informeras om de förmåner som de har rätt till och de skyldigheter de har avseende mottagningsvillkoren (artikel 5 i [mottagandedirektivet](#) (2013/33/EU)). Dessutom ska information om rättsligt bistånd eller tillgänglig hjälp lämnas. Informationen ska lämnas på ett språk som personen förstår eller rimligtvis kan antas förstå. Asylsökande har rätt att överklaga myndigheternas beslut om att inte bevilja förmåner (artikel 26 i [mottagandedirektivet](#)).

⁽²⁷⁹⁾ Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning].

⁽²⁸⁰⁾ Europadomstolens dom av den 4 november 2014 i mål nr 29217/12, *Tarakhel mot Schweiz* [stor avdelning].

Underlåtenhet att fullgöra skyldigheterna enligt mottagandedirektivet kan vara åtalbart som ett brott mot unionsrätten som ger upphov till *Francovich*-skadestånd (se [inledningen](#) till denna handbok) och/eller kan leda till ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen ⁽²⁸¹⁾.

Exempel: Både Europadomstolen och EU-domstolen har i målen *M.S.S.* respektive *N.S.* och *M.E.* fastslagit att systembrister i asylförfarandet och mottagningsvillkoren för asylsökande i den ansvariga medlemsstaten ledde till omänsklig och förnedrande behandling i strid med artikel 3 i Europakonventionen eller artikel 4 i EU-stadgan ⁽²⁸²⁾.

5.4. Återvändandeförfaranden

Unionsrätten: I *Återvändandedirektivet* (2008/115/EG) föreskrivs vissa garantier vid utfärdandet av beslut om återvändande (artiklarna 6, 12 och 13), och användning av frivilligt avresa prioriteras framför påtvingat återvändande (artikel 7).

Enligt artikel 12 i direktivet ska beslut om återvändande och beslut om förbud mot återresa vara skriftliga på ett språk som den berörda personen förstår eller rimligen kan förväntas förstå, inklusive information om tillgängliga rättsmedel. För detta ändamål är EU-medlemsstaterna skyldiga att offentliggöra informationsblad på minst fem av de vanligast förekommande språken i migrantgrupper specifika för den medlemsstaten. I artikel 13 i återvändandedirektivet föreskrivs att tredjelandsmedborgare ska ges rätt att överklaga eller begära omprövning av ett beslut om återvändande inför en behörig juridisk myndighet eller förvaltningsmyndighet eller annat behörigt och oberoende organ med befogenhet att tillfälligt skjuta upp verkställigheten medan omprövningen pågår. Tredjelandsmedborgaren ska ha möjlighet att kostnadsfritt få juridisk rådgivning, biträde av ett ombud och, om så krävs, språkhjälp i enlighet med bestämmelser i nationell lagstiftning.

⁽²⁸¹⁾ Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning]; Europadomstolens dom av den 2 juli 2020 i mål nr 28820/13, 75547/13 och 13114/15, *N.H. m.fl. mot Frankrike*.

⁽²⁸²⁾ Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning]; EU-domstolens dom av den 21 december 2011 i förenade målen C-411/10 och C-493/10, *N.S. mot Secretary of State for the Home Department och M.E. m.fl. mot Refugee Applications Commissioner and Minister for Justice, Equality and Law Reform* [stor avdelning], punkt 86.

Exempel: Målet *FMS m.fl.* ⁽²⁸³⁾ gällde afghanska och iranska asylsökande som hade fått avslag på sin ansökan och hölls i förvar i en transitzon i Ungern, vid landets södra gräns mot Serbien. Efter det att deras asylansökningar hade avvisats enligt ungersk lag utfärdades beslut om återvändande, enligt vilka de ålades att återvända till Serbien. Serbien vägrade emellertid att återta dem på grund av att villkoren i [återtagandeaftalet EU-Serbien](#) inte var uppfyllda (sökandena hade rest in i Ungern från Serbien via transitzonerna, inte irreguljärt). Därefter ändrade de ungerska myndigheterna destinationslandet i de ursprungliga besluten om återvändande och ersatte det med de enskilda personernas respektive ursprungsländer. EU-domstolen klargjorde att ändringen av destinationslandet i det ursprungliga beslutet om återvändande är så omfattande att den måste betraktas som ett nytt beslut om återvändande. Ett sådant beslut måste kunna bli föremål för effektiv rättslig prövning. Mer allmänt slog EU-domstolen också fast att även om medlemsstaterna får föreskriva att beslut om återvändande kan överklagas till icke-rättsliga myndigheter (artikel 13.1 i återvändandedirektivet), måste en person som är föremål för ett beslut om återvändande i ett visst skede av förfarandet kunna bestrida beslutets lagenlighet vid minst en rättslig myndighet, i enlighet med rätten till ett effektivt rättsmedel inför en domstol som garanteras i artikel 47 i EU-stadgan. I avsaknad av nationella bestämmelser som föreskriver en sådan domstolsprövning har den nationella domstolen rätt att pröva en talan om överklagande av beslutet om återvändande.

I artikel 9 i direktivet föreskrivs att verkställigheten av beslut om återvändande ska uppskjutas om de strider mot principen om *non-refoulement* och om personen utnyttjar ett rättsmedel med suspensiv verkan. Avlägsnandet kan vidare skjutas upp av personliga skäl såsom hälsotillstånd och på grund av tekniska hinder för avlägsnandet. Om avlägsnandet skjutits upp ska EU-medlemsstaterna tillhandahålla en skriftlig bekräftelse på att verkställigheten av beslutet har skjutits upp (artikel 14).

Återvändandedirektivet är inte tillämpligt på tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till EU-medborgare som har flyttat till en annan EU-medlemsstat eller andra medborgare i EES eller Schweiz vars situation regleras av [rörlighetsdirektivet](#) (2004/38/EG). I rörlighetsdirektivet fastställs processuella garantier i samband med restriktioner för inresa och uppehållstillstånd med hänsyn till allmän ordning, säkerhet eller hälsa. Tillgång till rättsliga och vid behov administrativa förfaranden ska

⁽²⁸³⁾ EU-domstolens dom av den 14 maj 2020 i förenade målen C-924/19 PPU, och C-925/19 PPU, *FMS m.fl. mot Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság and Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság* [stor avdelning], punkterna 110–123 och 124–130.

ges när sådana beslut fattas (artiklarna 27, 28 och 31). De berörda individerna ska skriftligen delges besluten och måste kunna förstå innehållet och följderna. Delgivningen ska innehålla information om förfaranden för överklagande och tidsfrister (artikel 30). Turkiska medborgare åtnjuter jämförbart skydd ⁽²⁸⁴⁾.

Europakonventionen: Utöver överväganden avseende artikel 13 i Europakonventionen föreskrivs särskilda garantier i artikel 1 i protokoll nr 7 till konventionen som måste respekteras vid utvisning av *lagligt* bosatta utlänningar. Europadomstolen har dessutom fastslagit att artikel 8 innehåller processuella garantier för att förhindra godtyckligt ingripande i rätten till privat- och familjeliv. Detta kan vara av betydelse för personer som har vistats i ett visst land under en längre tid och kanske har utvecklat privat- och familjeliv där eller som kan vara inblandade i domstolsförfaranden i den staten. Brister i processuella aspekter av beslutsfattandet enligt artikel 8 kan vara ett brott mot artikel 8.2 för att beslutet inte överensstämde med gällande lag.

Exempel: Målet *C.G. m.fl. mot Bulgarien* ⁽²⁸⁵⁾ gällde en varaktigt bosatt person som avlägsnades av hänsyn till nationell säkerhet på grund av en skyddsklassificerad hemlig övervakningsrapport. Europadomstolen fastslog att ett icke-transparent förfarande som det som använts i klagandens ärende inte utgjorde den fullständiga och meningsfulla prövning som krävs enligt artikel 8 i Europakonventionen. De bulgariska domstolarna hade dessutom vägrat att sammanställa bevis för att bekräfta eller avfärda påståendena mot klaganden och deras beslut hade varit formalistiska. Detta hade lett till att klagandens ärende inte hade prövats eller omprövats ordentligt såsom krävs enligt punkt 1 b i artikel 1 i protokoll nr 7.

Exempel: I målet *Anayo och Saleck Bardi* ⁽²⁸⁶⁾ gällde båda ärendena återsändande av tredjelandsmedborgare där barn berördes. Europadomstolen konstaterade ett brott mot artikel 8 eftersom det fanns brister i beslutsprocessen, exempelvis underlåtenhet att beakta barnets bästa samt avsaknaden av samordning mellan myndigheterna när barnens intressen bedömdes.

⁽²⁸⁴⁾ Beslut nr 1/80 av associeringsrådet EEG-Turkiet.

⁽²⁸⁵⁾ Europadomstolens dom av den 24 april 2008 i mål nr 1365/07, *C.G. m.fl. mot Bulgarien*.

⁽²⁸⁶⁾ Europadomstolens dom av den 21 december 2010 i mål nr 20578/07, *Anayo mot Tyskland*; Europadomstolens dom av den 24 maj 2011 i mål nr 66167/09, *Saleck Bardi mot Spanien*.

Ett skyndsamt genomfört avlägsnande, som i praktiken utesluter en rättslig prövning av huruvida avlägsnandet är lagligt, på grund av den alltför snäva tidsramen, innebär att de befintliga rättsmedlen blir ineffektiva och otillgängliga, vilket är i strid med artikel 13 i Europakonventionen ⁽²⁸⁷⁾.

5.5. Rättsligt bistånd i asylofföranden och återvändandeförfaranden

Tillgång till rättsligt bistånd är en hörnsten i tillgången till rättvisa. Utan tillgång till rättvisa kan inte den enskildes rättigheter skyddas effektivt ⁽²⁸⁸⁾. Rättsligt bistånd är särskilt viktigt i asyl- och återvändandeförfaranden där språkliga hinder gör det svårt för de berörda personerna att förstå ofta komplexa och snabbt genomförda förfaranden.

Europakonventionen: Rätten att få tillgång till en domstol härleds från rätten till en rättvis rättegång – en rätt som har en framskjuten ställning i alla demokratier ⁽²⁸⁹⁾. Det har som sagt slagits fast att artikel 6 inte kan tillämpas på asyl- och invandringsförfaranden, eftersom förfarandena inte handlar om att fastställa en persons civila rättighet eller skyldighet, eller en anklagelse för brott ⁽²⁹⁰⁾. Detta innebär dock inte att de principer för tillgång till domstol som Europadomstolen har utvecklat enligt artikel 6 i Europakonventionen är irrelevanta för artikel 13. När det gäller processuella garantier är kraven i artikel 13 mindre strikta än kraven i artikel 6, men själva kärnan i ett rättsmedel som avses i artikel 13 är att det ska innebära ett tillgängligt förfarande.

Exempel: I målet *G.R. mot Nederländerna* ⁽²⁹¹⁾ konstaterade domstolen ett brott mot artikel 13 i Europakonventionen vad gäller effektiv tillgång till det administrativa förfarandet för att ansöka om uppehållstillstånd. Den konstaterade att även om det administrativa förfarandet för att ansöka om uppehållstillstånd

⁽²⁸⁷⁾ Europadomstolens dom av den 25 juni 2020 i mål nr 9347/14, *Moustahi mot Frankrike*, punkterna 156–164.

⁽²⁸⁸⁾ För mer information, se FRA (2010), *Access to Effective Remedies: The asylum-seeker perspective*, Publikationsbyrån, Luxemburg.

⁽²⁸⁹⁾ Europadomstolens dom av den 9 oktober 1979 i mål nr 6289/73, *Airey mot Irland*.

⁽²⁹⁰⁾ Europadomstolens dom av den 5 oktober 2000 i mål nr 39652/98, *Maaouia mot Frankrike* [stor avdelning], punkt 38.

⁽²⁹¹⁾ Europadomstolens dom av den 10 januari 2012 i mål nr 22251/07, *G.R. mot Nederländerna*, punkterna 49–50.

och befrielsen från att betala de lagstadgade avgifterna var tillgängliga enligt lag var de inte tillgängliga i praktiken eftersom den administrativa avgiften inte stod i proportion till den verkliga inkomst som klagandens familj hade. Domstolen underströk också att den behöriga ministern intog en formalistisk ståndpunkt genom att inte till fullo pröva klagandens utblottade ställning. Domstolen upprepade att de principer om "tillgång till domstol" som utvecklats enligt artikel 6 också var relevanta för artikel 13. Denna överlappning skulle därför tolkas som att det krävdes ett tillgängligt förfarande.

I sin rättspraxis har Europadomstolen hänvisat till Europarådets rekommendationer om rättsligt bistånd för att underlätta tillgången till rättvisa, särskilt för de mycket fattiga ⁽²⁹²⁾.

Exempel: I målet *M.S.S. mot Belgien och Grekland* ⁽²⁹³⁾ fastslog Europadomstolen att klaganden saknade praktiska möjligheter att betala en advokat i Grekland, dit han hade skickats tillbaka. Han hade inte fått information om tillgång till organisationer som erbjöd rättslig rådgivning och vägledning. Tillsammans med bristen på advokater i det grekiska rättshjälpssystemet hade detta lett till att systemet som helhet i praktiken blev ineffektivt. Europadomstolen drog slutsatsen att det förelåg ett brott mot artikel 13 i Europakonventionen i förening med artikel 3.

Unionsrätten: EU-stadgan är en milstolpe i utvecklingen av rätten till rättshjälp och rättsligt bistånd enligt unionsrätten. Enligt artikel 51 är stadgan endast tillämplig när EU-medlemsstaterna implementerar unionsrätten. I artikel 47 i stadgan föreskrivs att "[v]ar och en ska ha möjlighet att erhålla rådgivning, låta sig försvaras och företrädas" och att "[r]ättshjälp ska ges till personer som inte har tillräckliga medel, om denna hjälp är nödvändig för att ge dem en effektiv möjlighet att få sin sak prövad inför domstol".

Rätten till en rättvis rättegång enligt unionsrätten är tillämplig på asyl- och invandringssärenden, vilket inte är fallet med Europakonventionen. Införandet av rättshjälp i artikel 47 i EU-stadgan avspeglar dess historiska och konstitutionella betydelse.

⁽²⁹²⁾ Europarådet, ministerkommittén, *Recommendation No. R (81) 7 on measures facilitating access to justice*, antagen den 14 maj 1981; Europadomstolens dom av den 22 mars 2007 i mål nr 8932/05, *Siakowska mot Polen*.

⁽²⁹³⁾ Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning], punkt 319.

I förklaringen om artikel 47 beträffande bestämmelsen om rättshjälp nämns rättspraxisen från domstolen i Strasbourg – särskilt målet *Airey* ⁽²⁹⁴⁾. Rättshjälp i asyl- och invandringsärenden är en viktig del av behovet av ett effektivt rättsmedel och behovet av en rättvis rättegång.

5.5.1. Rättsligt bistånd i asylförfaranden

Unionsrätten: Artikel 22.1 i [direktivet om asylförfaranden](#) ger sökande rätt att rådgöra med en juridisk rådgivare i frågor som rör deras ansökan. Enligt artikel 20 i direktivet ska EU-medlemsstaterna vid ett negativt beslut av administrationen ombesörja att sökanden beviljas kostnadsfritt rättsligt bistånd och biträde för att lämna in en överklagan och under själva överklagandeprocessen. Kostnadsfritt rättsligt bistånd och/eller ombud behöver inte beviljas för överklaganden som inte har några rimliga utsikter till framgång (artikel 20.3). EU-medlemsstaterna får kräva att vissa villkor ska uppfyllas, exempelvis belopps- eller tidsgränser (artikel 21).

Artikel 23 innehåller bestämmelser om räckvidden av rättsligt bistånd och biträde. Bland annat ska den juridiska rådgivaren ha tillgång till informationen i den sökandes akt samt få praktisk tillgång till klienten om denne kvarhålls i områden med begränsat tillträde, såsom förvarsenheter och transitzoner. Sökande har rätt att till sin personliga asylintervju medföra en juridisk rådgivare eller annan enligt nationell rätt godkänd rådgivare.

Europarådet: Rätten till rättshjälp och rättsligt bistånd erkänns även i [riktlinjerna om skydd av de mänskliga rättigheterna vid påskyndade asylförfaranden](#) ⁽²⁹⁵⁾.

5.5.2. Rättsligt bistånd i återvändandeförfaranden

Unionsrätten: Tillhandahållandet av rättsligt bistånd är inte begränsat till asylförfaranden utan omfattar även återvändandeförfaranden. Detta är anmärkningsvärt eftersom det ger människor möjlighet att söka rättslig omprövning av ett beslut om återvändande. En del personer som får ett beslut om återvändande enligt [återvändandedirektivet](#) kanske aldrig har överklagat eller fått en rättslig prövning av sina ansökningar. Vissa av dem kan ha bildat familj under sin tid i EU-medlemsstaten och kommer att kräva tillgång till domstol för att få fastslaget om beslutet

⁽²⁹⁴⁾ Europadomstolens dom av den 9 oktober 1979 i mål nr 6289/73, *Airey mot Irland*.

⁽²⁹⁵⁾ Europarådets ministerkommitté, *Guidelines on human rights protection in the context of accelerated asylum procedures*, antagna den 1 juli 2009.

om återvändande är förenligt med de mänskliga rättigheterna. I artikel 13 i återvändandedirektivet föreskrivs att EU-medlemsstaterna ”ska se till att nödvändigt rättsligt bistånd och/eller biträde på begäran beviljas kostnadsfritt” i enlighet med berörd nationell lagstiftning och villkoren i artikel 15.3–15.6 i [direktiv 2005/85/EG](#) (se [avsnitt 5.5.1](#)).

I dessa bestämmelser anges att rättsligt bistånd ska göras tillgängligt på begäran. Detta gör det nödvändigt att personerna informeras om bestämmelsen om rättsligt bistånd på ett tydligt och enkelt språk som de förstår, eftersom bestämmelserna annars blir meningslösa och förhindrar effektiv tillgång till rättvisa.

I [Europarådets *Twenty Guidelines on Forced Return*](#) (riktlinje 9) föreskrivs också rättsligt bistånd i samband med återvändande ⁽²⁹⁶⁾.

5.5.3. Rättsligt bistånd för att överklaga mottagningsvillkoren

Unionsrätten: Ett beslut om att inte ge asylstöd enligt [mottagandedirektivet](#) (2013/33/EU) kan överklagas av den berörda personen (artikel 26 i direktivet). Vid ett överklagande eller en omprövning ska EU-medlemsstaterna ombesörja kostnadsfritt rättsligt bistånd och biträde om detta begärs och om det är nödvändigt för att säkerställa effektiv tillgång till rättvisa. Enligt mottagandedirektivet får medlemsstaterna tillämpa motsvarande begränsningar för det rättsliga biståndet som de begränsningar vid omprövning av asylbeslut som föreskrivs i [direktivet om asylförfaranden](#).

⁽²⁹⁶⁾ Europarådet, ministerkommittén, [Twenty Guidelines on Forced Return](#), antagna den 4 maj 2005.

Huvudpunkter

- Unionsrätten kräver rättvisa och effektiva förfaranden både vid prövning av en asylansökan och vid prövning av beslut om återvändande (se avsnitt 5.1.1 och 5.4).
- Artikel 13 i Europakonventionen kräver ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet för att göra gällande en kränkning av någon bestämmelse i Europakonventionen eller dess protokoll. När det gäller invandring kräver artikeln en oberoende och noggrann prövning av varje påstående om att det finns skälig grund att frukta en verklig risk för behandling i strid med artikel 2 eller artikel 3 i Europakonventionen i händelse av att en person avlägsnas (se avsnitt 5.1.2).
- Enligt artikel 13 i Europakonventionen krävs ett rättsmedel med automatisk suspensiv verkan när en enskild gör gällande att genomförandet av en återvändandeåtgärd kan utsätta honom eller henne för en verklig risk för överträdelse av artikel 2 eller 3 i Europakonventionen på grund av att den skada som kan uppkomma är oåterkallelig. I fall där det inte finns någon risk för sådana skador krävs enligt Europakonventionen att personen ska ha en effektiv möjlighet att överklaga beslutet om avlägsnande, där personens klagomål tillräckligt noggrant ska prövas av en oberoende och opartisk nationell domstol (se avsnitt 5.1.3).
- Artikel 47 i EU-stadgan kräver ett rättsmedel och innehåller mer omfattande garantier för rättvisa än artikel 13 i Europakonventionen (se avsnitt 5.1.2).
- Det finns processuella garantier enligt unionsrätten beträffande rätt till och tillbaka-dragande av stöd och förmåner för asylsökande (se avsnitt 5.3).
- Avsaknad av rättsligt bistånd kan ifrågasättas enligt artikel 13 i Europakonventionen och artikel 47 i EU-stadgan (se avsnitt 5.5).

Ytterligare rättspraxis och vidare läsning:

För ytterligare rättspraxis hänvisas till [riktlinjerna](#) i denna handbok. Ytterligare material som rör de frågor som behandlas i detta kapitel finns i avsnittet [Vidare läsning](#).

6

Privat- och familjeliv och rätten att ingå äktenskap

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>EU-stadgan, artikel 9 (rätten att ingå äktenskap och rätten att bilda familj)</p> <p>Rådets resolution (1997) om de åtgärder som bör vidtas för att bekämpa skenäktenskap</p>	<p>Rätten att ingå äktenskap och bilda familj</p>	<p>Europakonventionen, artikel 12 (rätten att ingå äktenskap)</p> <p>Europadomstolen, <i>O'Donoghue m.fl. mot Förenade kungariket</i>, nr 34848/07, 2010 (hinder för rätten att ingå äktenskap)</p> <p>Europadomstolen, <i>Schembri mot Malta</i> (beslut), nr 66297/13, 2017 (äktenskap anses inte vara äkta)</p>
<p>EU-stadgan, artikel 7 (respekt för privat- och familjelivet)</p> <p>Familjemedlemmar till medborgare i EES som utövar rätten till fri rörlighet:</p> <p>Rörlighetsdirektivet (2004/38/EG)</p> <p>EU-domstolen, <i>C-673/16, Coman</i> [stor avdelning], 2018 (samkönade äktenskap)</p> <p>EG-domstolen, <i>C-127/08, Metock</i> [stor avdelning], 2008 (tidigare laglig vistelse i EU-medlemsstater krävs inte för familjemedlem som är tredjelandsmedborgare)</p>	<p>Familjeregularisering</p>	<p>Europakonventionen, artikel 8 (rätt till skydd för privat- och familjeliv)</p> <p>Europadomstolen, <i>Rodrigues da Silva och Hoogkamer mot Nederländerna</i>, nr 50435/99, 2006 (barnets bästa)</p> <p>Europadomstolen, <i>Darren Omoregie m.fl. mot Norge</i>, nr 265/07, 2008 (nigeriansk makes starka anknytning till sitt ursprungsland)</p> <p>Europadomstolen, <i>Nunez mot Norge</i>, nr 55597/09, 2011 (familjeliv i Norge)</p>

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>EG-domstolen, C-60/00, <i>Carpenter</i>, 2002 (maka som är tredjelandsmedborgare kan stanna med barnen i makens hemland när denne flyttar till en annan EU-medlemsstat)</p> <p>EG-domstolen, C-59/85, <i>Nederländska staten mot Reed</i>, 1986 (registrerade partner)</p>		
<p>EU-domstolen, C-34/09, <i>Zambrano</i> [stor avdelning], 2011 (barn som löper risk att förlora förmånerna av EU-medborgarskap)</p> <p>EU-domstolen, C-256/11, <i>Dereci</i> [stor avdelning], 2011 (make och barn)</p> <p>Familjemedlemmar till referenspersoner som är tredjelandsmedborgare:</p> <p>Direktivet om familjeåterförening (2003/86/EG) (familjemedlemmen ska normalt lämna in sin ansökan utanför landet)</p>		
<p>Familjemedlemmar till medborgare i EES som utövar rätten till fri rörlighet:</p> <p>Rörlighetsdirektivet (2004/38/EG)</p> <p>EU-domstolen, C-338/13, <i>Noorzia</i>, 2014 (lägsta ålder för att lämna in en ansökan om familjeåterförening)</p> <p>EU-domstolen, C-578/08, <i>Chakroun</i>, 2010 (det har ingen betydelse om familjen bildades före eller efter tredjelandsmedborgarens ankomst)</p> <p>Familjemedlemmar till referenspersoner som är tredjelandsmedborgare:</p> <p>Direktivet om familjeåterförening (2003/86/EG)</p>	<p>Familjeåterförening</p>	<p>Europakonventionen, artikel 14 (skydd mot diskriminering) jämförd med artikel 8 (rätten till respekt för privat- och familjelivet)</p> <p>Europadomstolen, <i>Biao mot Danmark</i> [stor avdelning], nr 38590/10, 2016 (indirekt diskriminering)</p> <p>Europadomstolen, <i>Tuquabo-Tekle m.fl. mot Nederländerna</i>, nr 60665/00, 2006 (barn som lämnas kvar)</p> <p>Europeiska sociala stadgan, artikel 19.6 (familjeåterförening för utländska arbetstagare)</p>
<p>EU-stadgan, artikel 7 (respekt för privat- och familjeliv)</p>	<p>Skydd mot utvisning</p>	<p>Europakonventionen, artikel 8 (rätt till skydd för privat- och familjeliv)</p>

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>Familjemedlemmar till medborgare i EES som utövar rätten till fri rörlighet: Rörlighetsdirektivet (2004/38/EG), artikel 13</p> <p>Familjemedlemmar till referenspersoner som är tredjelandsmedborgare: Direktivet om familjeåterförening (2003/86/EG), artikel 15</p>	<p>Ärenden som rör upplösta relationer</p>	<p>Europadomstolen, <i>Berrehab mot Nederländerna</i>, nr 10730/84, 1988 (upprätthålla kontakt med barn)</p>
<p>Familjemedlemmar till medborgare i EES som utövar rätten till fri rörlighet: Rörlighetsdirektivet (2004/38/EG), artiklarna 27–33</p> <p>Familjemedlemmar till referenspersoner som är tredjelandsmedborgare: Direktivet om familjeåterförening (2003/86/EG), artikel 6.2</p>	<p>Ärenden som rör fällande dom i brottmål</p>	<p>Europadomstolen, <i>Boultif mot Schweiz</i>, nr 54273/00, 2001 (kriterier för bedömning av utvisningens proportionalitet)</p> <p>Europadomstolen, <i>Üner mot Nederländerna</i> [stor avdelning], nr 46410/99, 2006 (kriterier för bedömning av hinder som härrör från rätten till privat- och familjeliv)</p> <p>Europadomstolen, <i>Assem Hassan Ali mot Danmark</i>, nr 25593/14, 2018 (kriterier för barnets bästa och förebyggande av störande av allmän ordning eller brott)</p>

Inledning

I detta kapitel tittar vi på rätten till respekt för privat- och familjeliv samt rätten att ingå äktenskap och bilda familj. Vi granskar också frågor som rör familjeregularisering och familjeåterförening samt garantier för att bevara familjesammanhållningen.

Europakonventionen: Rätten till skydd för privat- och familjeliv garanteras i artikel 8 i Europakonventionen. Begreppet privatliv är mycket brett och det är inte enkelt att hitta en uttömmande definition. Det täcker en persons fysiska och psykiska integritet, rätten till personlig utveckling och rätten att bilda och utveckla relationer till andra människor och omvärlden⁽²⁹⁷⁾. Förutom eventuellt familjeliv kan en utvisning av en bosatt migrant utgöra ett ingrepp i hans eller hennes rätt till respekt för

⁽²⁹⁷⁾ Europadomstolens dom av den 29 april 2002 i mål nr 2346/02, *Pretty mot Förenade kungariket*, punkt 61.

privatlivet, som beroende på omständigheterna i fallet kan vara berättigat eller oerättigat. Huruvida det är lämpligt för domstolen att fokusera på familjeliv snarare än privatliv beror på omständigheterna i det enskilda fallet ⁽²⁹⁸⁾.

Exempel: I målet *Omojudi mot Förenade kungariket* ⁽²⁹⁹⁾ bekräftade Europadomstolen att artikel 8 i Europakonventionen även skyddar rätten att bilda och utveckla relationer till andra människor och omvärlden och att den även kan omfatta aspekter av en persons sociala identitet. Det måste accepteras att samtliga sociala band mellan bofasta migranter och det samhälle där de lever ingår i begreppet privatliv i den mening som avses i artikel 8, oberoende av om det finns ett "familjeliv".

Unionsrätten: I **EU-stadgan** stadfästs rätten att ingå äktenskap och att bilda familj (artikel 9) och rätten till respekt för privat- och familjelivet (artikel 7) och även skyddet av barnets rättigheter (artikel 24), särskilt rätten att upprätthålla kontakten med båda föräldrarna (artikel 24.3).

När det gäller migration innehöll de första bestämmelserna om fri rörlighet för personer som antogs för över 50 år sedan (**förordning (EEG) nr 1612/68**, som har upphävts och ersatts av **förordning (EU) nr 492/2011**) en uttrycklig rätt för en europeisk migrantarbetare att åtföljas inte bara av sin make eller maka och deras barn under 21 års ålder utan även av beroende barn över den åldern och av beroende föräldrar och farföräldrar eller morföräldrar. Registrerade partner ingår numera och inresa och tillstånd för andra familjemedlemmar ska underlättas. Familjemedlemmarnas nationalitet var – och är – ovidkommande för denna rätt. Eftersom nationell invandringspolitik huvudsakligen försöker begränsa rörligheten för tredjelandsmedborgare har mycket av EU-rättstvisterna rört rätten för familjemedlemmar som är tredjelandsmedborgare snarare än EES-medborgarna själva.

Frågan för EU-domstolen har varit om begränsningar för familjemigration kan avskräcka EU-medborgare från att utöva sin rätt till fri rörlighet eller lägga hinder i vägen för åtnjutande av EU-medborgarskap. Paradoxalt nog har EU-medborgare som utövar sin rätt till fri rörlighet i många EU-medlemsstater betydligt större rätt

⁽²⁹⁸⁾ Europadomstolens dom av den 20 september 2011 i mål nr 8000/08, *A.A. mot Förenade kungariket*; Europadomstolens dom av den 23 juni 2008 i mål nr 1638/03, *Maslov mot Österrike* [stor avdelning]; Europadomstolens dom av den 18 oktober 2006 i mål nr 46410/99, *Üner mot Nederländerna* [stor avdelning].

⁽²⁹⁹⁾ Europadomstolens dom av den 24 november 2009 i mål nr 1820/08, *Omojudi mot Förenade kungariket*, punkt 37.

till familjeåterförening än dessa staters egna medborgare har. Familjeåterförening för EU-medborgare som inte har utnyttjat sin rätt till fri rörlighet regleras av nationell rätt, som fortfarande är mer restriktiv i vissa EU-medlemsstater.

Det finns också särskilda bestämmelser för familjemedlemmar till turkiska medborgare enligt artikel 7 i [beslut nr 1/80](#) som har antagits inom ramen för [Ankaraavtalet](#). EU:s åtgärder på området utökades genom antagandet på EU-nivå av [direktivet om varaktig bosättning \(2003/109/EG\)](#) och [familjeåterföreningsdirektivet \(2003/86/EG\)](#) rörande familjemedlemmar till referenspersoner som är tredjelandsmedborgare – det vill säga den familjemedlem i EU som begär familjeåterförening).

Slutligen har flyktingar sedan länge beviljats privilegier i europeiska stater i fråga om familjeåterförening eftersom de inte kan återvända till sitt ursprungsland för att återuppta sitt familjeliv. I detta avseende finns det särskilda bestämmelser för flyktingar i kapitel V i familjeåterföreningsdirektivet.

6.1. Rätten att ingå äktenskap och bilda familj

Rätten att ingå äktenskap är stadfäst i artikel 12 i Europakonventionen och i unionsrätten i artikel 9 i [EU-stadgan](#). Det gäller rätten att ingå en äktenskaplig förbindelse och bilda familj. Detta skiljer sig helt från rätten till respekt för familjelivet, som kräver ett befintligt familjeförhållande vid ansökan om inresetillstånd.

Europeiska stater har infört begränsningar av rätten att ingå äktenskap eftersom skenäktenskap ses som ett sätt att kringgå invandringskontroller.

Ett **skenäktenskap** är ett äktenskap som ingås enbart i syfte att göra det möjligt för den berörda personen att resa in i eller bosätta sig i en EU-medlemsstat⁽³⁰⁰⁾ och utan avsikt att sammanbo eller dela de andra sociala egenskaperna hos ett äktenskap. Att underlätta ett skenäktenskap är ett brott i många jurisdiktioner.

⁽³⁰⁰⁾ Artikel 1 i rådets resolution av den 4 december 1997 om åtgärder som bör antas för att bekämpa skenäktenskap (EGT C 382, 1997, s. 1); familjeåterföreningsdirektivet, artikel 16.2 b.

Tvångsäktenskap föreligger när den ena eller båda makarna är ovilliga parter i äktenskapet. Tvångsäktenskap erkänns internationellt som en kränkning av mänskliga rättigheter och en form av könsrelaterat våld ⁽³⁰¹⁾. Att tvinga någon att ingå ett tvångsäktenskap är också ett brott i många jurisdiktioner. I praktiken kan det vara svårt att skilja mellan ett tvångsäktenskap och ett skenäktenskap. Detta är särskilt fallet när det gäller **arrangerade äktenskap**, som är en term som täcker en rad olika situationer allt från något som ligger mycket nära ett tvångsäktenskap till ett system där maken fritt och frivilligt väljer en partner från en lista med kandidater som föreslås av deras familjer efter noggrann efterforskning av deras lämplighet ⁽³⁰²⁾. Det finns också en nära koppling mellan tvångsäktenskap och **barnäktenskap**.

Unionsrätten: Den upplevda förekomsten av skenäktenskap för invandringsändamål ledde på EU-nivå till antagandet av [rådets resolution 97/C382/01](#). Resolutionen speglade de europeiska staternas oro för skenäktenskap och listade omständigheter som kan ge anledning att anta att ett äktenskap är ett skenäktenskap.

Lagstiftningen om fri rörlighet för personer anger i allmänhet inget om möjligheterna till invandringstillstånd för en fästman/fästmö, utan är inriktad på familjeregularisering och familjeåterförening. Det är endast principen om icke-diskriminering som är tillämplig i situationer när någon söker om inresetillstånd för en blivande make eller maka från utlandet.

Europakonventionen: Det följer av Europadomstolens rättspraxis att en stat får införa rimliga villkor för en tredjelandsmedborgares rätt att ingå äktenskap för att fastställa om det tänkta äktenskapet är ett skenäktenskap och för att förhindra sådana äktenskap. Följaktligen bryter inte en stat nödvändigtvis mot artikel 12 i Europakonventionen om den gör äktenskap med utländska medborgare till föremål för kontroll för att fastställa om de är skenäktenskap. Detta kan innefatta krav på att utländska medborgare ska underrätta myndigheterna om ett planerat äktenskap och att, om så ombeds, lämna information om sin invandringsstatus och äktenskaps äkthet. Europadomstolen konstaterade emellertid att även om det inte kunde

⁽³⁰¹⁾ [Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet \(Istanbulkonventionen\)](#), 2011, CETS nr 210.

⁽³⁰²⁾ Europarådet, parlamentariska församlingen, [Resolution 1468 \(2005\) on forced marriages and child marriages](#), antagen den 5 oktober 2005; Europarådet, parlamentariska församlingen, [Resolution 2233 \(2018\) on forced marriages](#), antagen den 28 juni 2018.

invändas i sig mot kravet att personer som omfattades av invandringskontroll skulle lämna in en ansökan om godkännandeintyg innan de tilläts ingå äktenskap i Förenade kungariket gav det anledning till en rad allvarliga farhågor.

Exempel: Målet *O'Donoghue mot Förenade kungariket* ⁽³⁰³⁾ gällde äktenskaps-hinder som var ålagda av Förenade kungariket. Personer som var föremål för invandringskontroll var skyldiga att erhålla invandringsmyndigheternas tillstånd innan de kunde ingå ett äktenskap genom borglig vigsel, såvida de inte valde kyrklig vigsel (Church of England). Europadomstolen fann att detta villkor inte hade någon logisk anknytning till det uppgivna syftet att minska förekomsten av skenäktenskap, eftersom det avgörande kriteriet för beslutet om att utfärda det begärda intyget enbart var sökandens invandringsstatus och inga efterforskningar gjordes om äktenskapets äkthet. Domstolen fann att ifrågasvarande villkor stred mot artikel 12 i Europakonventionen. Domstolen konstaterade också att kravet var diskriminerande på grundval av religion eftersom enbart vigslar i Church of England var undantagna från kravet på godkännandeintyg. Domstolen fann vidare att avgifterna för sådana intyg var orimligt höga och att ingen avgiftsbefrielse eller avgiftsminskning tillämpades för fattiga personer.

Exempel: Målet *Schembri mot Malta* ⁽³⁰⁴⁾ gällde en maltesisk medborgare som träffade en pakistansk medborgare av afghanskt ursprung efter det att han hade släppts ut från utlänningsförvar där han hade satts på grund av irreguljär inresa. Han flyttade olagligen till Italien. De båda behöll kontakten och gifte sig. Maken ansökte om visering vid Maltas ambassad i Rom. Malta avslög hans ansökan eftersom han hade ljugit om statusen för sin vistelse i Italien. Det visade sig senare att myndigheterna misstänkte ett skenäktenskap. Europadomstolen underkände klagandens argument att artikel 8 i Europakonventionen hade åsidosatts, eftersom denna bestämmelse inte skyddar skenäktenskap. Domstolen drog slutsatsen att äktenskapet inte var äkta och att det inte förelåg något förhållande för tillämpligheten av artikel 8.

⁽³⁰³⁾ Europadomstolens dom av den 14 december 2010 i mål nr 34848/07, *O'Donoghue m.fl. mot Förenade kungariket*.

⁽³⁰⁴⁾ Europadomstolens dom av den 19 september 2017 i mål nr 66297/13, *Schembri mot Malta* (beslut).

6.2. Familjeregularisering

Familjeregularisering är när den bofasta referenspersonen vill regularisera en familjemedlems situation – som familjemedlem – och vederbörande redan befinner sig inom territoriet i någon annan bemärkelse eller i en irreguljär situation.

Unionsrätten: Bestämmelserna i **rörlighetsdirektivet** (2004/38/EG) är tillämpliga på tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till EU-medborgare och som har utövat sin rätt till fri rörlighet. Berättigade familjemedlemmar är makar, barn under 21 år, barn över 21 år, men underhållsberättigade, släktingar i rakt uppstigande led som är beroende av dem för sin försörjning samt maken eller maken eller partnern (artikel 2.2) samt under särskilda omständigheter "alla andra familjemedlemmar" (artikel 3.2). Enligt EES-avtalet och avtalet mellan EU och Schweiz omfattar unionens rätt till fri rörlighet hela det geografiska område som omfattas av de två avtalen. Kategorin berättigade familjemedlemmar är dock något mer restriktiv, vilket framgår av tabell 7.

Tabell 7: Tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till medborgare i EES eller Schweiz

Rörlighetsdirektivet (artikel 2)	<p>Make/maka (även av samma kön)</p> <p>Registrerad partner, om den mottagande medlemsstatens lagstiftning behandlar registrerade partnerskap som likvärdiga med äktenskap</p> <p>Släktingar i rakt nedstigande led till en EU-medborgare som är under 21 år eller som är beroende av dem för sin försörjning samt till maken eller maken eller den registrerade partnern</p> <p>Släktingar i rakt uppstigande led som är beroende av sin make/maka eller registrerade partner</p>
EES-avtalet, (bilaga V) (*)	<p>Make/maka eller registrerad partner</p> <p>Släktingar i rakt nedstigande led till EES-medborgaren eller till maken eller den registrerade partnern, som antingen är under 21 år eller beroende av EES-medborgaren eller maken eller den registrerade partnern för sin försörjning</p> <p>Släktingar i rakt uppstigande led till EES-medborgaren eller deras make/maka eller registrerade partner</p>
Avtalet mellan EU och Schweiz, (bilaga I, artikel 3)	<p>Make/maka eller registrerad ogift partner till en EU- eller Eftamedborgare</p> <p>Släkting i rakt nedstigande led under 21 år till en EU- eller Eftamedborgare och dennes make/maka eller registrerade ogifta partner</p> <p>Släkting i rakt uppstigande led till en EU- eller Eftamedborgare och hans eller hennes make/maka eller registrerade ogifta partner</p>

(*) *Gemensamma EES-kommitténs beslut nr 158/2007 (7 december 2007) införlivade rörlighetsdirektivet i EES-avtalet.*

EU-domstolen har klargjort betydelsen av "make/maka" och "andra familjemedlemmar".

Exempel: Målet *Coman* ⁽³⁰⁵⁾ gällde Relu Adrian Coman, en rumänsk medborgare, och Robert Clabourn Hamilton, en amerikansk medborgare, som hade bott tillsammans i fyra år i USA innan de gifte sig i Belgien. På grundval av direktivet om fri rörlighet ansökte de hos de rumänska myndigheterna om de handlingar som krävs för att paret skulle kunna arbeta och bosätta sig permanent i Rumänien. De rumänska myndigheterna vägrade emellertid att bevilja Robert Clabourn Hamilton denna uppehållsrätt med motiveringen att han i Rumänien – som inte erkänner samkönade äktenskap – inte ansågs vara "make/maka" till en unionsmedborgare. EU-domstolen drog slutsatsen att även om EU:s medlemsstater har frihet att tillåta eller inte tillåta äktenskap mellan personer av samma kön, får de inte hindra en unionsmedborgares rätt att uppehålla sig fritt genom att vägra att bevilja hans make av samma kön (i detta fall en tredjelandsmedborgare) en härledd uppehållsrätt på deras territorium. Domstolen konstaterade att samkönade äktenskap måste behandlas på samma sätt som äktenskap av motsatt kön för ett särskilt rättsligt ändamål, dvs. rätten till familjeåterförening för EU-medborgare som utövar rätten till fri rörlighet i EU.

Exempel: I målet *Rahman* ⁽³⁰⁶⁾ klargjorde EU-domstolen att artikel 3.2 i rörlighetsdirektivet inte bara gör det möjligt utan även ålägger EU-medlemsstaterna att behandla ansökningar om inresa och uppehållstillstånd från en EU-medborgares andra familjemedlemmar mer fördelaktigt när dessa är beroende för sin försörjning och kan visa att deras beroende förelåg vid den tidpunkt då de ansökte om inresa. För att uppfylla den skyldigheten måste EU-medlemsstaterna se till att deras lagstiftning innehåller bestämmelser som gör det möjligt för de berörda personerna att få sin ansökan om inresa och uppehållstillstånd vederbörligen och utförligt prövad och att i händelse av avslag få ett motiverat beslut som de har rätt att få omprövat inför en juridisk myndighet.

Familjemedlemmar till EES-medborgare som är tredjelandsmedborgare och som har utövat sin rätt till fri rörlighet befinner sig ofta i en privilegierad situation jämfört med tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till medborgare i landet som

⁽³⁰⁵⁾ EU-domstolens dom av den 5 juni 2018 i mål C-673/16, *Relu Adrian Coman m.fl. mot Inspectoratul General pentru Imigrări och Ministerul Afacerilor Interne* [stor avdelning].

⁽³⁰⁶⁾ EU-domstolens dom av den 5 september 2012 i mål C-83/11, *Secretary of State for the Home Department mot Rahman m.fl.* [stor avdelning].

inte har utövat rätten till fri rörlighet, eftersom deras ställning uteslutande regleras i nationell lagstiftning. Rätten för familjemedlemmar som är tredjelandsmedborgare att resa in och bosätta sig finns oberoende av när och hur de reste in i värdlandet. Den gäller också för personer som reste in på ett irreguljärt sätt.

Exempel: Målet *Metock* ⁽³⁰⁷⁾ gällde tredjelandsmedborgare som var makar till EU-medborgare som var bosatta på Irland men inte irländska medborgare. Den irländska regeringen hävdade att maken/makan som var tredjelandsmedborgare tidigare måste ha varit lagligen bosatt i en annan EU-medlemsstat för att omfattas av rättigheter enligt rörlighetsdirektivet, och att rätten till inresa och uppehållstillstånd inte skulle beviljas till dem som rest in i värdmedlemsstaten innan de blev makar till EU-medborgare. Domstolen fastslog att EU-medlemsstater inte kunde göra rätten att leva tillsammans enligt rörlighetsdirektivet beroende av sådana villkor som när och var äktenskapet ingåtts eller av att tredjelandsmedborgaren tidigare hade varit lagligen bosatt i någon annan EU-medlemsstat.

Exempel: I målet *MRAX* ⁽³⁰⁸⁾ fastslog EU-domstolen att det var olagligt att neka uppehållstillstånd om tredjelandsmedborgare som var gifta med EU-medborgare hade rest in olagligen i landet efter att deras visering löpt ut.

Med tiden har EU-domstolen utvidgat tillämpningsområdet för de rättigheter och friheter som härleds från EU-fördragen till EU-medborgare och därigenom, under vissa villkor, beviljat härledda rättigheter för deras familjemedlemmar som är tredjelandsmedborgare.

Exempel: Målet *Carpenter* ⁽³⁰⁹⁾ gällde en tredjelandsmedborgare som var hustru till en medborgare i Förenade kungariket och vars affärsverksamhet bestod i att mot ersättning tillhandahålla tjänster i andra EU-medlemsstater. Det hävdades

⁽³⁰⁷⁾ EG-domstolens dom av den 25 juli 2008 i mål C-127/08, *Metock m.fl. mot Minister for Equality, Justice and Law Reform* [stor avdelning], punkterna 53–54 och 58. Den schweiziska federala högsta domstolen följde domen i målet *Metock* i sitt avgörande, BGE 136 II 5, 29 september 2009.

⁽³⁰⁸⁾ EG-domstolens dom av den 25 juli 2002 i mål C-459/99, *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) mot belgiska staten*, punkt 80.

⁽³⁰⁹⁾ EG-domstolens dom av den 11 juli 2002 i mål C-60/00, *Mary Carpenter mot Secretary of State for the Home Department*, punkterna 36–46. Se även EG-domstolens dom av den 7 juli 1992 i mål C-370/90, *The Queen mot Immigration Appeal Tribunal and Surinder Singh, ex parte Secretary of State for the Home Department*, angående EU-medborgares möjlighet att hävda sådana rättigheter om de återvänder till sitt hemland.

med framgång att om hans hustru inte fick tillstånd att stanna hos honom i Förenade kungariket och ta hand om hans barn medan han var bortrest skulle hans utövande av friheten att tillhandahålla tjänster i hela EU begränsas. I detta fall använde domstolen den frihet att tillhandahålla tjänster som erkänns i artikel 56 EUF-fördraget för att erkänna familjerättigheter till en unionsmedborgare som aldrig bott utomlands men som bedrev en gränsöverskridande näringsverksamhet. EU-domstolen hänvisade även till den grundläggande rätten till skydd för familjelivet som är stadfäst i artikel 8 i Europakonventionen.

EU-domstolen har erkänt att uppehållsrätt ibland kan vara direkt knuten till statusen som unionsmedborgare i enlighet med artikel 20 i [EUF-fördraget](#). Domstolen har tillämpat detta i mål där EU-medborgare aldrig utövat sin rätt till fri rörlighet.

Exempel: I målet *Zambrano* ⁽³¹⁰⁾ fastslog EU-domstolen att tredjelandsmedborgare som är föräldrar till två barn med belgiskt medborgarskap – som var födda och hade vuxit upp i Belgien och aldrig hade utövat sina rättigheter till fri rörlighet (varför artikel 3.1 i direktivet om fri rörlighet inte var tillämplig) – inte kunde nekas uppehållstillstånd och arbetstillstånd eftersom det skulle innebära att barnen, som var EU-medborgare, skulle berövas möjligheten att faktiskt åtnjuta kärnan i de rättigheter som är knutna till ställningen som unionsmedborgare (artikel 20 i EUF-fördraget).

I senare mål betonade domstolen att gränsöverskridande rörlighet inom EU fortfarande är en förutsättning. I målet *McCarthy* ⁽³¹¹⁾ avgjorde EU-domstolen att vägran att bevilja en tredjelandsmedborgare som är make till en kvinna med dubbelt irländskt/brittiskt medborgarskap uppehållstillstånd i Storbritannien inte frångöt henne rätten att åtnjuta kärnan i de rättigheter som är förknippade med hennes ställning som EU-medborgare. I målet *Dereci* ⁽³¹²⁾ fastslog EU-domstolen att medlemsstaterna kan neka uppehållstillstånd till en familjemedlem som är tredjelandsmedborgare, så länge som detta inte innebär att den berörda EU-medborgaren berövas möjligheten att åtnjuta kärnan i de rättigheter som härrör från hans eller hennes EU-medborgarskap, vilket det

⁽³¹⁰⁾ EU-domstolens dom av den 8 mars 2011 i mål C-34/09, *Ruiz Zambrano mot Office national de l'emploi (ONEm)* [stor avdelning]; EG-domstolens dom av den 19 oktober 2004 i mål C-200/02, *Zhu och Chen mot Secretary of State for the Home Department*, punkterna 42–47.

⁽³¹¹⁾ EU-domstolens dom av den 5 maj 2011 i mål C-434/09, *Shirley McCarthy mot Secretary of State for the Home Department*, punkterna 49 och 54–56.

⁽³¹²⁾ EU-domstolens dom av den 15 november 2011 i mål C-256/11, *Murat Dereci m.fl. mot Bundesministerium für Inneres* [stor avdelning], punkt 68.

ankommer på den hänskjutande nationella domstolen att avgöra. Som vägledning för en sådan bedömning framhöll EU-domstolen att det faktum att det är det önskvärt – av ekonomiska skäl eller för fortsatt familjesammanhållning – att hålla ihop familjen inte i sig räcker för att unionsmedborgaren kommer att tvingas att lämna unionen ⁽³¹³⁾.

Dessa domar gällde dock de särskilda omständigheterna i målen och är inte tillämpliga under alla omständigheter. Exempelvis måste ett barn som är unionsmedborgare vara juridiskt, ekonomiskt eller känslomässigt beroende av den tredjelandsmedborgare som nekas uppehållstillstånd, eftersom det är detta beroende som gör att unionsmedborgaren tvingas lämna inte bara den medlemsstats territorium där denne är medborgare utan även EU som helhet ⁽³¹⁴⁾.

Exempel: I målet *lida mot Ulm* ⁽³¹⁵⁾ hade en japansk medborgare flyttat till Tyskland med sin tyska hustru och underåriga dotter. Hans hustru och dotter flyttade senare till Österrike, medan sökanden stannade kvar i Tyskland. Yoshikazu lida och hans hustru lever åtskilda sedan 2008 men har inte tagit ut äktenskapsskillnad. År 2008 ansökte Yoshikazu lida om ett uppehållskort som familjemedlem till en unionsmedborgare men hans ansökan avslogs av de tyska myndigheterna. Mot denna bakgrund ombads EU-domstolen att pröva om en tredjelandsmedborgare kan få uppehållstillstånd eller ej i sina familjemedlemmars ursprungsstat även om dessa har flyttat från ursprungsmedlemsstaten och huvudsakligen har varit bosatta i en annan EU-medlemsstat. EU-domstolen konstaterade att en tredjelandsmedborgare som är familjemedlem till en EU-medborgare som har utövat sin rätt till fri rörlighet endast kan åtnjuta rättigheter enligt direktivet om fri rörlighet om han själv bosätter sig i den värdmedlemsstat där hans EU-familjemedlem är bosatt. EU-domstolen konstaterade vidare att Yoshikazu lidas dotter inte kan begära uppehållsrätt för sin far eftersom artikel 2.2 d i direktivet endast är tillämplig på släktingar i direkt uppstigande led som är beroende av barnet, inte på situationer när ett barn är beroende av föräldern för sin försörjning.

⁽³¹³⁾ Se även EU-domstolens dom av den 14 november 2017 i mål C-165/16, *Toufik Lounes mot Secretary of State for the Home Department* [stor avdelning].

⁽³¹⁴⁾ EU-domstolens dom av den 6 december 2012 i förenade målen C-356/11 och C-357/11, *O. och S. mot Maahanmuuttovirasto och Maahanmuuttovirasto mot L.*, punkt 56.

⁽³¹⁵⁾ EU-domstolens dom av den 8 november 2012 i mål C-40/11, *Yoshikazu lida mot Stadt Ulm*.

EU-domstolen granskade också målet i relation till artiklarna 20 och 21 i EUF-fördraget. Domstolen uteslöt möjligheten att Yoshikazu lidas maka och dotter berövades den faktiska möjligheten att åtnjuta kärnan i de rättigheter som ställningen som EU-medborgare ger dem. För att dra den slutsatsen hade EU-domstolen beaktat den omständigheten att sökanden ansökte om uppehållstillstånd i en annan medlemsstat än den där hans dotter och maka var bosatta, att Yoshikazu lida i princip var berättigad till en förlängning av sitt uppehållstillstånd enligt nationell lagstiftning samt ställningen som varaktigt bosatt i den mening som avses i direktiv 2003/109/EG.

En ansökan om familjeåterförening ska prövas även om det finns ett inreseförbud för en tredjelandsmedborgare som är familjemedlem till en unionsmedborgare som aldrig har utövat sin rätt till fri rörlighet.

Exempel: I *K.A. m.fl.* ⁽³¹⁶⁾ beordrades flera tredjelandsmedborgare som befann sig i en irreguljär situation att återvända till sina hemländer och ålades med inreseförbud till Belgien, några av dem på grund av ett hot mot den allmänna ordningen. Medan de fortfarande befann sig i Belgien ansökte de om uppehållstillstånd på grundval av familjeåterförening med belgiska medborgare. De belgiska myndigheterna vägrade att pröva deras ansökningar enbart av det skälet att tredjelandsmedborgarna var föremål för ett inreseförbud. EU-domstolen konstaterade att det fanns ett beroendeförhållande som i praktiken skulle tvinga unionsmedborgaren att följa med tredjelandsmedborgaren och därmed lämna EU tills myndigheterna beslutade om inreseförbudet skulle upphävas eller ej och om ett uppehållstillstånd skulle utfärdas till tredjelandsmedborgaren. EU-domstolen drog slutsatsen att artikel 20 i EUF-fördraget kräver att ansökningar om familjeåterförening ska prövas även om det finns ett inreseförbud för en tredjelandsmedborgare som är familjemedlem till en unionsmedborgare som aldrig har utövat sin rätt till fri rörlighet. Huruvida det föreligger ett beroendeförhållande mellan tredjelandsmedborgaren och unionsmedborgaren och huruvida hänsyn till allmän ordning motiverar inreseförbudet måste bedömas från fall till fall.

⁽³¹⁶⁾ EU-domstolens dom av den 8 maj 2018 i mål C-82/16, *K.A. m.fl. mot Belgische Staat* [stor avdelning], 2018.

Enligt artikel 2.2 i rörlighetsdirektivet tillhör "registrerade partner" kategorin familjemedlemmar, förutsatt att detta överensstämmer med den nationella lagstiftningen i EU-värdmedlemsstaten. Under vissa omständigheter kan oregistrerade partner också ges rätt att förena sig med en medborgare eller bofast migrant.

Exempel: I målet *Nederländska staten mot Reed* ⁽³¹⁷⁾ fastslog EU-domstolen att eftersom nederländsk lag tillät stadigvarande partner till nederländska medborgare att bosätta sig med dem i Nederländerna måste samma förmån beviljas Ann Florence Reed som hade en stadigvarande förbindelse med en arbetstagare från Förenade kungariket som utövade sina föredragsrättigheter i Nederländerna. Domstolen ansåg att uppehållstillstånd för en sambo kunde bidra till integration i värdstaten och därmed till uppnåendet av fri rörlighet för arbetstagare. Att neka uppehållstillstånd innebar diskriminering.

Familjeåterföreningsdirektivet reglerar situationen för make/maka och ogifta underåriga barn till berättigade referenspersoner som är tredjelandsmedborgare. Enligt artikel 5.3 i direktivet ska en ansökan om familjeåterförening inges och prövas medan familjemedlemmen fortfarande vistas utanför den EU-medlemsstat på vars territorium referenspersonen vistas. EU-medlemsstaterna kan göra undantag från den bestämmelsen. Ett sådant krav kan dock inte ställas på familjemedlemmar till medborgare i EES ⁽³¹⁸⁾.

Nationella bestämmelser som kräver att en referensperson som är tredjelandsmedborgare och förälder ska ha tillräckliga resurser (baserat på tidigare inkomstmönster) innan familjeåterförening beviljas är förenliga med artikel 7.1 c i familjeåterföreningsdirektivet ⁽³¹⁹⁾.

Familjeåterföreningsdirektivet gör det möjligt för EU:s medlemsstater att "kräva att tredjelandsmedborgare följer integrationsåtgärderna i enlighet med nationell lagstiftning" (artikel 7.2). När det finns integrationsåtgärder före inresa och vistelse för familjeåterförening kräver EU:s medlemsstater ofta t.ex. att familjemedlemmar ska visa att de har grundläggande språkkunskaper.

⁽³¹⁷⁾ EG-domstolens dom av den 17 april 1986 i mål C-59/85, *Nederländska staten mot Ann Florence Reed*, punkterna 28–30.

⁽³¹⁸⁾ EG-domstolens dom av den 25 juli 2002 i mål C-459/99, *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) mot belgiska staten*; EG-domstolens dom av den 31 januari 2006 i mål C-503/03, *Europeiska gemenskapernas kommission mot konungariket Spanien* [stor avdelning].

⁽³¹⁹⁾ EU-domstolens dom av den 21 april 2016 i mål C-558/14, *Mimoun Khachab mot Subdelegación del Gobierno en Álava*.

Exempel: Målet *K. och A.* ⁽³²⁰⁾ gällde två fruar som ville återförenas med sina män som var lagligen bosatta tredjelandsmedborgare. I sina ansökningar om familjeåterförening hade makarna ansökt om att undantas från kravet på att genomgå medborgarintegrationsprovet på grund av de fysiska och mentala svårigheter som var och en av dem stod inför. Deras ansökningar avslogs med motiveringen att dessa hinder inte var tillräckligt allvarliga. EU-domstolen fastslog att det enligt artikel 7.2 i familjeåterföreningsdirektivet är tillåtet att kräva integrationsåtgärder av tredjelandsmedborgare. Proportionalitetsprincipen kräver dock att integrationsåtgärderna uppfyller målet att integrera dem och inte begränsar möjligheten till familjeåterförening. Domstolen slog fast att EU:s medlemsstater måste beakta sökandens individuella omständigheter (såsom ålder, analfabetism, utbildningsnivå, ekonomisk situation eller hälsotillstånd för referenspersonens berörda familjemedlemmar), vilket kan leda till att integrationsprovet inte behöver genomföras om familjeåterförening annars skulle vara orimligt svår.

Europakonventionen: Ett betydande antal mål har lagts fram för Europadomstolen angående nekat uppehållstillstånd till, eller nekad regularisering av makar eller andra familjemedlemmar till medlemsstaternas egna medborgare eller bofasta migranter. En av huvudfrågorna i bedömningen av om medlemsstatens vägran är berättigad är om det finns hinder för att leva familjeliv utomlands. Detta kan innebära att medborgaren lämnar sin egen stat men om detta inte bedöms vara orimligt brukar Europadomstolen anse att medlemsstatens beslut var proportionellt ⁽³²¹⁾. Domstolens rättspraxis på området är nära knuten till de särskilda omständigheterna i det enskilda fallet (se även [avsnitt 6.4](#) för fler exempel).

Exempel: I målet *Darren Omoregie m.fl. mot Norge* ⁽³²²⁾ fann domstolen att den norska hustrun till en nigerian inte borde ha förväntat sig att hennes man skulle få tillstånd att bo med henne och deras barn i Norge även om de hade gift sig medan hennes man var lagligen bosatt i landet. Europadomstolen tog särskilt hänsyn till de band som maken hade till sitt ursprungsland.

⁽³²⁰⁾ EU-domstolens dom av den 9 juli 2015 i mål C-153/14, *Minister van Buitenlandse Zaken mot K. och A.*

⁽³²¹⁾ Europadomstolens dom av den 31 juli 2008 i mål nr 265/07, *Darren Omoregie m.fl. mot Norge*, punkt 68; Europadomstolens dom av den 12 juni 2012 i mål 54131/10, *Bajsultanov mot Österrike*, punkt 91; Europadomstolens dom av den 17 februari 2009 i mål 27319/07, *Onur mot Förenade kungariket*, punkterna 60–61.

⁽³²²⁾ Europadomstolens dom av den 31 juli 2008 i mål nr 265/07, *Darren Omoregie m.fl. mot Norge*.

Exempel: I målet *Nuñez mot Norge* ⁽³²³⁾ reste klaganden in i Norge trots ett förbud mot återinresa efter att tidigare ha begått ett brott under ett annat namn. Klaganden hade därefter ingått äktenskap med en norsk medborgare och hade två döttrar. Domstolen fastslog att Norge bröt mot artikel 8 om klaganden utvisades.

Nekad regularisering av situationen för en utländsk maka efter äktenskapets upplösning har försvarats av domstolen, även om detta kan leda till de facto-exil för familjens barn som är medborgare i värdstaten (se även avsnitt 6.4.1).

Exempel: I målet *Sorabjee mot Förenade kungariket* ⁽³²⁴⁾ ogillade Europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna klagandens klagomål enligt artikel 8 om utvisningen av hennes mor till Kenya. Kommissionen konstaterade att eftersom klaganden var tre år gammal var hon i en ålder då hon kunde flytta med sin mor och förväntas anpassa sig till miljöbytet. Hennes brittiska medborgarskap var irrelevant. Detta förhållnings sätt står i kontrast till EU-domstolens dom i målet *Zambrano* (se exempel tidigare i detta avsnitt).

Även om de nationella domstolarna har ansett att ett barn ska stanna kvar i bosättningsstaten, kan Europadomstolen vara ovillig att överse med den splittring av familjen som invandringsmyndigheterna föreslår.

Exempel: I målet *Rodrigues da Silva och Hoogkamer mot Nederländerna* ⁽³²⁵⁾ där de nationella domstolarna uttryckligen hade beslutat att det var bäst för barnet att stanna kvar i Nederländerna med sin nederländska far, fastslog domstolen att det var oproportionerligt att vägra regularisera situationen för hennes brasilianska mor som hon hade regelbunden kontakt med.

Det finns också situationer där det kan föreligga ett indirekt ingrepp i rätten till skydd för familjelivet även om det inte är fråga om en regelrätt vägran att ge någon tillstånd att stanna.

⁽³²³⁾ Europadomstolens dom av den 28 juni 2011 i mål nr 55597/09, *Nunez mot Norge*.

⁽³²⁴⁾ Europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna, *Sorabjee mot Förenade kungariket* (beslut), nr 23938/94, 23 oktober 1995.

⁽³²⁵⁾ Europadomstolens dom av den 31 januari 2006 i mål nr 50435/99, *Rodrigues da Silva och Hoogkamer mot Nederländerna*.

Exempel: I målet *G.R. mot Nederländerna* ⁽³²⁶⁾ prövades det ingrepp som orsakades av uttaget av orimligt höga avgifter för regularisering av en utländsk makas invandringssituation. Domstolen beslöt att pröva saken enligt artikel 13 i Europakonventionen eftersom klagomålet gällde klagandens oförmåga att överklaga avslaget på sin ansökan om uppehållstillstånd eftersom den avslogs enbart därför att han inte hade betalat de nödvändiga avgifterna ⁽³²⁷⁾.

6.3. Familjeåterförening

Med familjeåterförening avses situationer där den person som är medborgare i en EU-medlemsstat eller medlemsstat i Europarådet önskar återförening med familjemedlemmar som lämnades kvar när han eller hon migrerade.

Unionsrätten: I bestämmelserna i [rörlighetsdirektivet](#) avseende familjemedlemmar till EES-medborgare som utövar sina fördragsenliga rättigheter görs ingen åtskillnad mellan familjeregularisering och familjeåterförening – det är relationen mellan familjemedlemmen och den EU-medborgare som är referensperson som är avgörande (se även [tabell 7](#)).

När det gäller familjemedlemmar som inte ingår i kärnfamiljen har EU-domstolen fastställt att medlemsstaterna har stor handlingsfrihet vid valet av de omständigheter som ska beaktas vid prövningen av ansökningar om tillstånd att resa in till och uppehålla sig i landet för de personer som avses i artikel 3.2 i rörlighetsdirektivet. Medlemsstaterna har således rätt att fastställa särskilda krav i sin lagstiftning om beroendeförhållandets art och varaktighet. EU-domstolen har dock också preciserat att dessa krav måste vara förenliga med den gängse meningen av de ord som relaterar till beroendeförhållandet i artikel 3.2 i det direktivet och att de inte får medföra att denna bestämmelse förlorar sin ändamålsenliga verkan ⁽³²⁸⁾.

Enligt artikel 4 i [familjeåterföreningsdirektivet](#) har makar och underåriga barn rätt att förena sig med en referensperson som är tredjelandsmedborgare men EU-medlemsstaterna kan tillämpa villkor som är relaterade till de medel som referenspersonen måste förfoga över. I direktivet anges att om ett barn är över 12 år och anländer på egen hand utan resten av familjen får medlemsstaten innan den tillåter barnet

⁽³²⁶⁾ Europadomstolens dom av den 10 januari 2012 i mål nr 22251/07, *G.R. mot Nederländerna*.

⁽³²⁷⁾ Europadomstolens dom av den 10 mars 2009 i mål nr 45413/07, *Anakomba Yula mot Belgien*.

⁽³²⁸⁾ EU-domstolens dom av den 5 september 2012 i mål C-83/11, *Secretary of State for the Home Department mot Rahman m.fl.*, punkterna 36–40.

inresa och vistelse enligt detta direktiv pröva om barnet uppfyller kriteriet för integrering eller ej, om deras lagstiftning vid den tidpunkt då detta direktiv implementeras föreskriver en sådan prövning. EG-domstolen ogillade en talan som väcktes av Europaparlamentet om att dessa begränsande villkor stred mot grundläggande rättigheter. EG-domstolen betonade dock att det finns en rad krav som EU-medlemsstaterna måste följa när de genomför direktivet ⁽³²⁹⁾.

Enligt artikel 4.5 i familjeåterföreningsdirektivet får EU-medlemsstaterna kräva att referenspersonen och dennes make/maka ska ha uppnått en viss lägsta ålder, som inte får vara högre än 21 år, innan maken/makan får förena sig med referenspersonen. Vissa EU-medlemsstater har tillämpat detta alternativ och hävdar att det kan bidra till att förebygga tvångsäktenskap.

Exempel: I målet *Noorzia* ⁽³³⁰⁾ konstaterade EU-domstolen att kravet på att sökande ska ha fyllt 21 år innan de får lämna in en ansökan om familjeåterförening varken hindrar utövandet av rätten till familjeåterförening eller gör det orimligt svårt. En sådan regel förhindrar tvångsäktenskap och är förenlig med principerna om likabehandling och rättssäkerhet.

I unionsrätten görs ingen åtskillnad mellan ett familjeband som knutits före och efter det att referenspersonen bosatte sig i territoriet ⁽³³¹⁾.

I fråga om familjemedlemmar till tredjelandsmedborgare som bor i EU föreskrivs uttryckligen i artikel 2 d i familjeåterföreningsdirektivet att direktivet är tillämpligt oberoende av om familjen bildades före eller efter det att migranten anlände till hemlandet, även om en klar åtskillnad görs i lagstiftningen i vissa EU-medlemsstater. Denna åtskillnad är inte heller relevant för berättigade tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till EES-medborgare.

⁽³²⁹⁾ EG-domstolens dom av den 27 juni 2006 i mål C-540/03, *Europaparlamentet mot Europeiska unionens råd* [stor avdelning], punkterna 62–65.

⁽³³⁰⁾ EU-domstolens dom av den 7 juli 2014 i mål C-338/13, *Marjan Noorzia mot Bundesministerin für Inneres*.

⁽³³¹⁾ EG-domstolens dom av den 25 juli 2008 i mål C-127/08, *Metock m.fl. mot Minister for Equality, Justice and Law Reform* [stor avdelning].

Exempel: I målet *Chakroun* ⁽³³²⁾ prövade EU-domstolen en nederländsk lag där åtskillnad gjordes mellan "familjebildning" och "familjeåterförening" för vilka olika bosättningsordningar gällde, inbegripet ekonomiska krav. Åtskillnaden berodde helt på om banden knutits före eller efter referenspersonens ankomst för att bosätta sig i värdstaten. Eftersom paret i det föreliggande målet hade gift sig två år efter referenspersonens ankomst till Nederländerna behandlades deras situation som en familjebildning, inte som en familjeåterförening, trots att paret hade varit gifta i över 30 år vid tidpunkten för det omtvistade beslutet. Domstolen bekräftade att en berättigad referenspersons rätt enligt familjeåterföreningsdirektivet att förenas med berättigade familjemedlemmar som är tredjelandsmedborgare förelåg oavsett om familjebanden knöts före eller efter referenspersonens inresa. Domstolen beaktade att det inte gjordes någon sådan åtskillnad i unionsrätten (artikel 2 d och skäl 6 i direktivet samt artikel 7 i EU-stadgan) och att direktivets bestämmelser inte fick fräntas sin ändamåls-enliga verkan.

Rörlighetsdirektivet, och före dess antagande *förordning (EEG) nr 1612/68*, klargör att makar till medborgare i EES har rätt att bosätta sig tillsammans med dem och att EES-medborgare som utövar sin rätt till fri rörlighet också ska få samma "sociala förmåner och skatteförmåner" som värdstatens egna medborgare, inklusive förmåner i eventuella invandringsbestämmelser som är tillämpliga på situationer som inte uttryckligen täcks av villkoren i direktivet ⁽³³³⁾.

Ensamkommande barn som har beviljats flyktingstatus har enligt direktivet om familjeåterförening rätt att få sina första gradens släktingar i rakt uppstigande led återförenade med dem. Den tidpunkt som är avgörande för fastställandet av om en flykting är ett ensamkommande barn med avseende på tillämpningen av familjeåterföreningsdirektivet är den tidpunkt då han eller hon anlände till EU-medlemsstaten och lämnade in sin asylansökan, inte tidpunkten för ansökan om familjeåterförening ⁽³³⁴⁾.

Europakonventionen: Europadomstolen har prövat ett antal mål som gällt avslag på visering för makar, barn eller äldre släktingar som lämnats kvar och som klaganden tidigare hade levt familjeliv med utomlands.

⁽³³²⁾ EU-domstolens dom av den 4 mars 2010 i mål C-578/08, *Chakroun mot Minister van Buitenlandse Zaken*.

⁽³³³⁾ Eftadomstolens dom av den 26 juli 2011 i mål nr E-4/11, *Arnulf Clauder*, punkt 44.

⁽³³⁴⁾ EU-domstolens dom av den 12 april 2018 i mål C-550/16, *A och S mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, punkterna 55–60 och 64.

Som princip gäller att om familjelivet upprättades vid en tidpunkt då de berörda personerna var medvetna om att deras invandrarstatus var sådan att det redan från början var osäkert om det familjelivet skulle kunna upprätthållas i värdstaten skulle ett återsändande av den familjemedlem som inte är medborgare endast under exceptionella omständigheter strida mot artikel 8 i Europakonventionen ⁽³³⁵⁾.

I fråga om makar som lämnats kvar har många av de argument som anförts av Europarådets medlemsstater – och som godtagits av Europadomstolen – i mål som gällt regularisering av familjesituationen även tillämpats på ärenden som gällt familjeåterförening. Makar som är bosatta i Europarådets medlemsstater och har ingått äktenskap med en partner som befinner sig utomlands kan förväntas flytta utomlands, såvida de inte kan styrka att det finns allvarliga hinder för detta, särskilt om de borde ha känt till de restriktiva invandningsreglerna. Medlemsstaterna är inte skyldiga att respektera gifta pars val att bosätta sig i ett visst land eller att ge uppehållstillstånd till makar som inte är medborgare i det landet. Om en medlemsstat dock bestämmer sig för att anta lagstiftning som ger vissa kategorier av invandrare rätt att återförenas med makar måste den lagstiftningen vara förenlig med principen om icke-diskriminering i artikel 14 i Europakonventionen ⁽³³⁶⁾.

Exempel: Målet *Biao mot Danmark* ⁽³³⁷⁾ gällde en naturaliserad dansk medborgare av togolesiskt ursprung (den första klagande) som gifte sig med en ghanansk medborgare (den andra klagande). Klagandena bodde i Sverige och hade en son som blev dansk medborgare tack vare sin fars medborgarskap. När den andra klaganden ansökte om tillstånd för familjeåterförening i Danmark avslogs hennes ansökan med motiveringen att klagandena inte uppfyllde kravet på "anknytning" enligt utlänningslagen, enligt vilket ett par som ansöker om familjeåterförening inte får ha starkare band till ett annat land – Ghana i klagandenas fall – än till Danmark. Kravet på "anknytning" hävdades för personer som hade varit danska medborgare i minst 28 år och för icke-danska medborgare som var födda i Danmark och lagligen hade varit bosatta där i minst 28 år. Klagandena hävdade att de hade utsatts för indirekt diskriminering på grund av "anknytningskraven". Europadomstolen ansåg att regeringen "inte hade visat

⁽³³⁵⁾ Europadomstolens dom av den 31 januari 2006 i mål nr 50435/99, *Rodrigues da Silva och Hoogkamer mot Nederländerna*, punkt 39; Europadomstolens dom av den 31 juli 2008 i mål nr 265/07, *Darren Omoregie m.fl. mot Norge*, punkt 57.

⁽³³⁶⁾ Europadomstolens dom av den 24 maj 2016 i mål nr 38590/10, *Biao mot Danmark* [stor avdelning], punkt 138; Europadomstolens dom av den 6 november 2012 i mål nr 22341/09, *Hode och Abdi mot Förenade kungariket*, punkterna 43–55.

⁽³³⁷⁾ Europadomstolens dom [stor avdelning] av den 24 maj 2016, *Biao mot Danmark*, nr 38590/10.

att det fanns tvingande eller mycket tungt vägande skäl som saknar samband med etniskt ursprung för att motivera den indirekta diskriminerande effekten av 28-årsregeln". Därför konstaterade Europadomstolen en kränkning av artikel 14 i Europakonventionen jämförd med artikel 8.

Exempel: I målet *Jeunesse mot Nederländerna* ⁽³³⁸⁾ hade de nederländska myndigheterna vägrat att bevilja uppehållstillstånd för en surinamesisk mamma till tre barn som var födda i Nederländerna. Europadomstolen fastställde att det förelåg exceptionella omständigheter som föranledde den att konstatera att artikel 8 i Europakonventionen hade åsidosatts. Domstolen konstaterade att sökanden föddes som nederländsk medborgare men att hon ofrivilligt förlorade sitt medborgarskap när Surinam blev självständigt, att myndigheterna hade tolererat hennes närvaro i landet i 16 år, vilket gjorde det möjligt för henne att etablera och utveckla starka familjeband, sociala och kulturella band i Nederländerna, och att de inte hade beaktat eller bedömt bevis för att det var praktiskt möjligt, genomförbart och proportionerligt att neka henne bosättning i Nederländerna.

En vanlig företeelse inom migration är att barnen lämnas kvar: föräldrar migrerar för att bosätta sig i värdlandet men lämnar kvar sina barn, ofta i en mor- eller farförälders eller annan släktings vård, tills de har etablerat sig själva juridiskt, socialt och ekonomiskt och tryggt sin situation tillräckligt för att låta barnen förena sig med dem. Europadomstolens förhållningssätt i mål av detta slag beror till stor del på omständigheterna i det enskilda fallet.

Exempel: Målet *Tuquabo-Tekle m.fl. mot Nederländerna* ⁽³³⁹⁾ rörde en ansökan om familjeåterförening från en mor, hennes man och tre av hennes barn som var bosatta i Nederländerna om återförening med en dotter som var bosatt i Eritrea. Modern hade först fått rätt att bosätta sig i Norge och ta med sig sina barn av humanitära skäl. Endast hennes äldsta son anslöt sig till henne i Norge ett år senare, medan hennes två andra barn fortfarande bodde i Eritrea och skulle ansluta sig till henne i ett senare skede. Hennes äktenskap med en flykting bosatt i Nederländerna ledde till att hela familjen bosatte sig i Nederländerna, där ytterligare två barn föddes. Därefter förvärvade Susanne Tekle

⁽³³⁸⁾ Europadomstolens dom av den 3 oktober 2014 i mål nr 12738/10, *Jeunesse mot Nederländerna* [stor avdelning], punkterna 121-122.

⁽³³⁹⁾ Europadomstolens dom av den 1 mars 2006 i mål nr 60665/00, *Tuquabo-Tekle m.fl. mot Nederländerna*.

och hennes make nederländskt medborgarskap. De ansökte om tidsbegränsat uppehållstillstånd för hennes fjortonåriga dotter, som fortfarande bodde i Eritrea. De nederländska myndigheterna avslog begäran med motiveringen att de nära familjebanden mellan modern och hennes barn under tiden hade upphört. Med hänsyn till att sökandena hade utvecklat starka band i Nederländerna och endast hade upprätthållit lösa band med sitt ursprungsland ansåg Europadomstolen att det bästa sättet att utveckla familjelivet var att bevilja dottern rätt att bosätta sig ⁽³⁴⁰⁾.

Europeiska sociala stadgan: Artikel 19.6 garanterar rätt till familjeåterförening. Europeiska kommittén för sociala rättigheter har fastslagit följande när det gäller villkor och begränsningar för familjeåterförening:

- a) Avslag som grundas på hälsoskäl får endast tillåtas för specifika sjukdomar som är så allvarliga att de hotar folkhälsan ⁽³⁴¹⁾.
- b) Ett krav på lämplig bostad får inte vara så restriktivt att det förhindrar familjeåterförening ⁽³⁴²⁾.
- c) Ett krav på en bosättningsperiod på mer än ett år för migrerande arbetstagare som önskar att familjemedlemmar ska förena sig med dem är orimligt och strider följaktligen mot den europeiska sociala stadgan.
- d) Migrerande arbetstagare som har tillräcklig inkomst för att försörja sina familjemedlemmar bör inte automatiskt vägras rätt till familjeåterförening på grund av inkomstens ursprung om de är lagligen berättigade till de förmåner som de tar emot.
- e) Krav på att den migrerande arbetstagarens familjemedlemmar ska genomgå språk- och/eller integreringsprov för att få lov att resa in i landet eller krav på att de ska genomgå och bli godkända i sådana prov när de befinner sig i landet för att

⁽³⁴⁰⁾ Europadomstolens dom av den 8 november 2016 i mål nr 56971/10, *El Ghatet mot Schweiz*.

⁽³⁴¹⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions XVIII-1, Turkiet, artikel 19.6*.

⁽³⁴²⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions 2011, Belgien, artikel 19.6*.

få tillstånd att stanna kvar utgör en restriktion som innebär att den skyldighet som föreskrivs i artikel 19.6 riskerar att förlora sin innebörd. Restriktionen är således inte förenlig med den europeiska sociala stadgan⁽³⁴³⁾.

Enligt Europeiska kommittén för sociala rättigheter ska flyktingar till fullo åtnjuta rätten till familjeåterförening inom ramen för den europeiska sociala stadgan. Samtidigt som stater underlättar familjeåterförening måste de ta hänsyn till flyktingars och asylsökandes särskilda behov⁽³⁴⁴⁾.

6.4. Sammanhållning av familjen – skydd mot utvisning

Det förekommer många fall där en tredjelandsmedborgares make/maka eller förälder hotas av utvisning eller utvisas och där detta kan få allvarliga återverkningar för det befintliga familjelivet. Sådana situationer uppstår ofta i två scenarier, nämligen vid upplösta relationer och vid fällande domar i brottmål, som i sig kan hänga ihop med varandra.

Det kan också helt enkelt vara så att myndigheterna fastställer att familjemedlemmen inte längre uppfyller de krav som ursprungligen medgav hans eller hennes vistelse. I sådana ärenden är det nödvändigt att granska den berörda personens faktiska situation.

6.4.1. Upplöst relation

Om tredjelandsmedborgaren ännu inte har fått ett eget uppehållstillstånd och den relation som utgjorde grunden för uppehållstillståndet upplöses kan den utländska partnern förlora sin uppehållsrätt, eftersom den enbart har en härledd rätt genom den familjemedlem som vederbörande har medföljt eller återförenats med.

Unionsrätten: Relationen fortsätter att berättiga uppehållstillståndet för den separerade tredjelandsmedborgaren tills dess att det äktenskap som utgjorde grunden är lagligen upplöst (rörlighetsdirektivet)⁽³⁴⁵⁾. Att relationen har upplösts är inte

⁽³⁴³⁾ För ett uttalande om dessa principer, se Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions 2011, General Introduction*, januari 2012, uttalande om tolkningen av artikel 19.6.

⁽³⁴⁴⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions 2015, Statement of interpretation on the rights of refugees under the ESC*.

⁽³⁴⁵⁾ EG-domstolens dom av den 13 februari 1985 i mål C-267/83, *Aissatou Diatta mot Land Berlin*.

tillräckligt för att rättfärdiga förlust av uppehållstillstånd. Enligt artikel 13 i rörlighetsdirektivet behåller familjemedlemmen som är tredjelandsmedborgare sin uppehållsrätt vid äktenskapsskillnad eller ogiltigförklaring av äktenskap som varat i tre år, varav ett år tillbringats i värdstaten, eller om det finns barn i äktenskapet som nödvändiggör föräldrarnas närvaro. Rörlighetsdirektivet innehåller en särskild bestämmelse som syftar till att garantera uppehållsrätten för tredjelandsmedborgare som varit utsatta för våld i hemmet och vars partner är medborgare i EES (artikel 13.2 c).

I [familjeåterföreningsdirektivet](#) föreskrivs även möjligheten att bevilja en utländsk partner uppehållstillstånd då relationen till referenspersonen upphör till följd av dödsfall, äktenskapsskillnad eller separation. En skyldighet att bevilja ett fristående uppehållstillstånd föreligger först efter fem års bosättning (artikel 15). Enligt artikel 15.3 i direktivet ska EU-medlemsstaterna anta bestämmelser som garanterar att ett oberoende uppehållstillstånd utfärdas i särskilt ömmande fall efter skilsmässa eller separation. Precis som för artikel 13.2 c i rörlighetsdirektivet är avsikten att detta ska utsträckas till situationer med våld i hemmet även om EU-medlemsstaterna har frihet att bestämma vilka bestämmelser som ska antas.

Europakonventionen: Europadomstolen prövar om familjelivet och behovet av att upprätthålla kontakten med barnen kräver att tredjelandsmedborgaren får lov att stanna eller ej. Detta skiljer sig från den nationella lagstiftningen i många medlemsstater där upplösningen av en relation kan leda till att makar eller föräldrar som är tredjelandsmedborgare förlorar uppehållsrätten. Ofta finner domstolen ingen anledning till att kontakten inte skulle kunna upprätthållas genom besök ⁽³⁴⁶⁾ men anser att vissa situationer kan kräva att tredjelandsmedborgaren får lov att stanna.

Exempel: I målet *Berrehab mot Nederländerna* ⁽³⁴⁷⁾ fastslog domstolen att artikel 8 i Europakonventionen förhindrade att Nederländerna utvisade en far som trots sin skilsmässa upprätthöll kontakten med sitt barn fyra gånger i veckan.

6.4.2. Fällande domar i brottmål

En EU-medlemsstat kan vilja utvisa en lagligen bosatt tredjelandsmedborgare som har gjort sig skyldig till brott.

⁽³⁴⁶⁾ Europadomstolens dom av den 31 januari 2006 i mål nr 50435/99, *Rodrigues da Silva och Hoogkamer mot Nederländerna*.

⁽³⁴⁷⁾ Europadomstolens dom av den 21 juni 1988 i mål nr 10730/84, *Berrehab mot Nederländerna*.

Unionsrätten: Artiklarna 27–33 i [rörlighetsdirektivet](#) ger berättigade familjemedlemmar samma – härledda – utökade skydd mot utvisning som medborgarna i EES själva åtnjuter. Exempelvis måste varje försök att begränsa den fria rörligheten och bosättningen för EU-medborgare och deras familjemedlemmar med hänsyn till allmän ordning eller allmän säkerhet grundas på att den berörda personens uppträdande utgör ett verkligt, faktiskt och tillräckligt allvarligt hot. Tidigare fällande domar i brottmål kan inte i sig utgöra grund för att vidta sådana åtgärder.

Enligt artikel 28.3 b i direktivet kan underåriga barn endast utvisas på grundval av **tvingande** hänsyn till allmän säkerhet utom då utvisningen är nödvändig för barnets bästa. Familjemedlemmar till turkiska medborgare, oavsett deras nationalitet, som har uppnått ställning som varaktigt bosatta är på samma sätt skyddade ⁽³⁴⁸⁾.

Artikel 6.2 i [familjeåterföreningsdirektivet](#) ger EU-medlemsstaterna möjlighet att återkalla eller avslå en ansökan om förnyelse av en familjemedlems uppehållstillstånd med hänsyn till allmän ordning, säkerhet eller hälsa. När medlemsstaten fattar ett beslut på denna grundval ska den beakta allvaret eller typen av brott mot den allmänna ordningen eller säkerheten som familjemedlemmen begått, eller den fara som denna person utgör.

Europakonventionen: Domstolen avgör först om det är rimligt att förvänta sig att familjen ska följa med den som begått brottet utomlands, och om så inte är fallet om brottet fortfarande berättigar utvisning när det klarlagts att detta kommer att leda till en total separation av familjen. I sådana situationer är Europadomstolens slutsats nära förknippad med omständigheterna i det enskilda fallet. Europadomstolen har antagit olika kriterier för bedömningen av ett utvisningsbesluts proportionalitet. Några exempel på sådana kriterier är

- arten och allvaret i det brott som klaganden begått i den utvisande staten,
- längden på klagandens vistelse i det land som han eller hon ska utvisas från,
- den tid som förflutit sedan brottet begicks och klagandens uppträdande under den perioden,
- klagandens och dennes familjemedlemmars nationalitet,

⁽³⁴⁸⁾ EU-domstolens dom av den 19 juli 2012 i mål C-451/11, *Natthaya Dülger mot Wetteraukreis*.

- familjesituationen, såsom äktenskapets längd, och andra faktorer som visar hur effektivt ett pars familjeliv är,
- huruvida maken eller maken kände till brottet vid den tidpunkt då han eller hon ingick ett familjeförhållande,
- huruvida det finns barn i äktenskapet och, om så är fallet, deras ålder,
- hur allvarliga de svårigheter är som maken sannolikt kommer att stöta på i det land dit sökanden ska utvisas,
- hur stabila klagandens sociala, kulturella och familjerelaterade band är med värdlandet och med destinationslandet,
- de berörda barnens bästa och välbefinnande, särskilt eventuella svårigheter som de skulle möta om de måste följa med klaganden till det land som denne ska utvisas till ⁽³⁴⁹⁾.

Exempel: Målet *A.A. mot Förenade kungariket* ⁽³⁵⁰⁾ gällde en nigeriansk medborgare som hade kommit till Förenade kungariket som barn för att förena sig med sin mor och sina syskon och som hade beviljats permanent uppehållstillstånd. Han begick ett allvarligt brott som skolpojke och avtjänade sitt straff. Därefter blev han ett gott exempel på framgångsrik rehabilitering, begick inga fler brott, avlade en universitetsexamen och fick en fast anställning. Detta hade han gjort vid den tidpunkt då beslutet om hans utvisning fattades på grundval av det brott han hade begått som tonåring. Europadomstolen noterade klagandens tidigare fällande dom och exemplariska rehabilitering, och betonade vikten av den tid som gått sedan brottet begicks och klagandens uppträdande sedan dess. Domstolen fastslog att under dessa särskilda omständigheter skulle utvisningen av klaganden utgöra ett brott mot artikel 8 i Europakonventionen.

⁽³⁴⁹⁾ Europadomstolens dom av den 2 augusti 2001 i mål nr 54273/00, *Boultif mot Schweiz*; Europadomstolens dom av den 18 oktober 2006 i mål nr 46410/99, *Uner mot Nederländerna* [stor avdelning], punkterna 57–58; Europadomstolens dom av den 10 april 2012 i mål nr 60286/09, *Balogun mot Förenade kungariket*, punkt 43; Europadomstolens dom av den 16 april 2013 i mål nr 12020/09, *Udeh mot Schweiz*, punkt 52; Europadomstolens dom av den 3 oktober 2014 i mål nr 12738/10, *Jeunesse mot Nederländerna* [stor avdelning], punkterna 117–118; Europadomstolens dom av den 1 december 2016 i mål nr 77036/11, *Salem mot Danmark*, punkterna 75 och 78; Europadomstolens dom av den 23 oktober 2018 i mål nr 25593/14, *Assem Hassan Ali mot Danmark*, punkterna 54–55 och 61.

⁽³⁵⁰⁾ Europadomstolens dom av den 20 september 2011 i mål nr 8000/08, *A.A. mot Förenade kungariket*.

Exempel: I målet *Antwi m.fl. mot Norge* ⁽³⁵¹⁾ var de klagande en ghanansk medborgare samt hans hustru och dotter, som var norska medborgare. Europadomstolen fastslog att det inte var något brott mot artikel 8 i Europakonventionen att följa myndigheternas beslut att utvisa Antwi och förbjuda honom att resa in i Norge under fem år efter att de upptäckt att hans pass var förfalskat. Domstolen ansåg att eftersom båda föräldrarna var födda och uppvuxna i Ghana (hustrun hade lämnat landet när hon var 17) och hade besökt landet tre gånger med sin dotter fanns det inga oöverstigliga hinder för dem att bosätta sig i Ghana eller att åtminstone upprätthålla en regelbunden kontakt.

Exempel: I målet *Amrollahi mot Danmark* ⁽³⁵²⁾ var klaganden en iransk medborgare med permanent uppehållstillstånd i Danmark. Han hade två barn med sin danska partner och ytterligare ett barn från en tidigare relation som bodde i Danmark. Efter att han frigetts från fängelse efter att ha dömts för narkotikasmuggling ville myndigheterna utvisa honom till Iran. Europadomstolen fastslog att detta skulle strida mot artikel 8 i Europakonventionen eftersom klagandens permanenta utvisning från Danmark skulle leda till att familjen splittrades. Det var fullständigt omöjligt för dem att fortsätta sitt familjeliv utanför Danmark eftersom klagandens hustru aldrig varit i Iran, inte förstod farsi och inte var muslim. Förutom att hon var gift med en iransk man hade hon inga band med det landet ⁽³⁵³⁾.

Exempel: I målet *Hasanbasic mot Schweiz* ⁽³⁵⁴⁾ hade klaganden flera gånger dömts för lindriga brott. Beslutet att utvisa honom tycktes dock främst grundas på hans omfattande skulder och de mycket betydande summor som han och hans familj hade erhållit i socialbidrag, och inte på dessa fällande domar. När Europadomstolen tillämpade ovanstående kriterier konstaterade den att det uttryckligen föreskrevs i konventionen att ett lands ekonomiska välfärd var ett legitimt syfte som berättigade ingrepp i respekten för privat- och familjeliv. De schweiziska myndigheterna hade därför rätt att beakta klagandens skulder och hans familjs beroende av välfärdssystemet om detta beroende påverkade landets ekonomiska välfärd. Detta var dock endast en av de omständigheter som

⁽³⁵¹⁾ Europadomstolens dom av den 14 februari 2012 i mål nr 26940/10, *Antwi m.fl. mot Norge*.

⁽³⁵²⁾ Europadomstolens dom av den 11 juli 2002 i mål nr 56811/00, *Amrollahi mot Danmark*.

⁽³⁵³⁾ För andra liknande domar, se Europadomstolens dom av den 26 mars 1992 i mål nr 12083/86, *Beldjoudi mot Frankrike*; Europadomstolens dom av den 2 augusti 2001 i mål nr 54273/00, *Boultif mot Schweiz*; Europadomstolens dom av den 16 april 2013 i mål nr 12020/09, *Udeh mot Schweiz*.

⁽³⁵⁴⁾ Europadomstolens dom av den 11 juni 2013 i mål nr 52166/09, *Hasanbasic mot Schweiz*.

Europadomstolen beaktade och domstolens slutsats i målet var att utvisningen stred mot artikel 8 i Europakonventionen med hänsyn till den betydande tid de klagande hade bott i Schweiz och deras integrering i det schweiziska samhället.

Exempel: Målet *Assem Hassan Ali mot Danmark* ⁽³⁵⁵⁾ gällde utvisningen från Danmark av en jordansk medborgare med sex barn som var danska medborgare. Han utvisades till följd av flera fällande domar för narkotikabrott. Europadomstolen var inte övertygad om att sökandens sex barns bästa hade påverkats så negativt av hans utvisning att det borde väga tyngre än de andra kriterierna, nämligen förebyggande av störande av allmän ordning eller brott.

Huvudpunkter

- Familjeåterförening för EU-medborgare som inte har utövat sin rätt till fri rörlighet omfattas i princip inte av unionslagstiftningen. I en del EU-medlemsstater har EU-medborgare som utövar rätten till fri rörlighet större rätt till familjeåterförening än dessa staters egna medborgare (se [inledningen](#) till detta kapitel).
- Direktivet om fri rörlighet är tillämpligt på berättigade familjemedlemmar till medborgare i EES och Schweiz, oavsett nationalitet, i den mån dessa medborgare har utövat sin rätt till fri rörlighet. Det ger berättigade familjemedlemmar samma – härledda – förstärkta skydd mot utvisning som EU-medborgarna själva åtnjuter (se [avsnitt 6.2](#)).
- Familjeåterförening för referenspersoner som är tredjelandsmedborgare regleras av familjeåterföreningsdirektivet. Det kräver i princip att familjemedlemmen befinner sig utanför EU-medlemsstaten även om medlemsstaterna kan göra undantag från det kravet (se [avsnitt 6.3](#)).
- I familjeåterförening görs ingen åtskillnad i unionsrätten mellan ett familjeband som knöts före eller efter det att referenspersonen bosatte sig i territoriet i värdstaten (se [avsnitt 6.3](#)).
- Europadomstolen har utarbetat kriterier för bedömningen av proportionaliteten i ett utvisningsbeslut med beaktande av den rätt till skydd för privat- och familjeliv som garanteras av artikel 8 i Europakonventionen. Europadomstolens förhållningssätt till utvisning av familjemedlemmar och till familjeåterförening beror på de särskilda och faktiska omständigheterna i det enskilda fallet (se [avsnitt 6.2](#) och [6.4.1](#)).

⁽³⁵⁵⁾ Europadomstolens dom av den 23 oktober 2018 i mål nr 25593/14, *Assem Hassan Ali mot Danmark*.

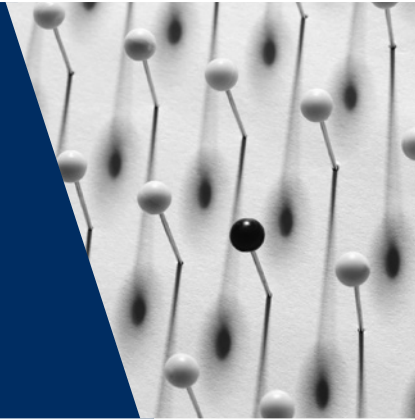
- I den europeiska sociala stadgan föreskrivs en rätt till familjeåterförening och rättspraxis från Europeiska kommittén för sociala rättigheter begränsar de villkor och restriktioner som kan tillämpas på en sådan återförening (se [avsnitt 6.3](#)).
- Enligt Europakonventionen kan ett generellt förbud mot ingående av äktenskap som grundas på personens invandringsstatus vara oacceptabelt (se [avsnitt 6.1](#)).

Ytterligare rättspraxis och vidare läsning:

För ytterligare rättspraxis hänvisas till [riktlinjerna](#) i denna handbok. Ytterligare material som rör de frågor som behandlas i detta kapitel finns i avsnittet [Vidare läsning](#).

7

Förvar och begränsningar av rörelsefriheten

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 2 h	Definitioner: förvar eller begränsning av rörelsefriheten	Europakonventionen, artikel 5 (rätt till frihet och säkerhet) Europakonventionen, artikel 2 i protokoll nr 4 (fri rörlighet)
Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artikel 15.1 Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 8.2	Alternativ till förvar	Europadomstolen, <i>Mikolenko mot Estland</i> , nr 10664/05, 2010 (nödvändig prövning av alternativ till förvar)
Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artikel 15.1 Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 8	Uttömmande lista över undantag till rätten till frihet	Europakonventionen, artikel 5.1 a-f (rätt till frihet och säkerhet)
Mottagningsdirektivet (2013/33/EU), artikel 8.3 c	<i>Förvar för att förhindra otillåten inresa i landet</i>	Europakonventionen, artikel 5.1 f, första delen (rätt till frihet och säkerhet) Europadomstolen, <i>Saadi mot Förenade kungariket</i> [stor avdelning], nr 13229/03, 2008, och <i>Suso Musa mot Malta</i> , nr 42337/12, 2013 (inresa ännu inte godkänd av inresestaten)
Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artikel 15 EU-domstolen, C-61/11 PPU, <i>El Dridi</i> , 2011; C-329/11, <i>Achughbabian</i> [stor avdelning], 2011; och C-47/15, <i>Affum</i> [stor avdelning], 2016 (förhållandet mellan förvar i väntan på utvisning och straffrättsligt förvar)	<i>Frihetsberövande i avvaktan på utvisning eller utlämning</i>	Europakonventionen, artikel 5.1 f, andra delen (rätt till frihet och säkerhet)

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artikel 20 Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 8.3	Lagstadgat	Europakonventionen, artikel 5.1 (rätt till frihet och säkerhet)
Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artiklarna 15 och 3.7 Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 8.2 EU-domstolen, C-601/15 PPU, <i>J.N.</i> [stor avdelning], 2016 (proportionalitet i förvar för asylsökande; giltigheten i grunder för förvar i samband med allmän säkerhet och nationell säkerhet)	Nödvändighet och proportionalitet	
	Godtycklighet	Europadomstolen, <i>Rusu mot Österrike</i> , nr 34082/02, 2008 (otillräcklig motivering och godtyckligt förvar)
	<i>God tro</i>	Europadomstolen, <i>Longa Yonkeu mot Lettland</i> , nr 57229/09, 2011 (kustbevakning döljer kännedom om en asylansökning) Europadomstolen, <i>Ozdil m.fl. mot Republiken Moldavien</i> , nr 42305/18, 2019 (gripanden i ond tro)
Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artikel 15.1 Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 9.1	<i>Skyndsamhet</i>	Europadomstolen, <i>Singh mot Tjeckien</i> , nr 60538/00, 2005 (två och ett halvt års hållande i förvar i avvaktan på utvisningsförfarande) Europadomstolen, <i>H.A. mot Grekland</i> , nr 58424/11, 2016 (avsaknad av skyndsamhet – ingen åtgärd för avlägsnande på fem månader)
Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artikel 15 EG-domstolen, C-357/09 PPU, <i>Kadzoev</i> [stor avdelning], 2009 (realistiska utsikter till avlägsnande)	<i>Realistiska utsikter till avlägsnande</i>	Europadomstolen, <i>Al Husin mot Bosnien och Hercegovina (nr 2)</i> , nr 10112/16, 2019 (förvar trots att det inte fanns någon realistisk utsikt till avlägsnande)

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artikel 15.5–15.6 EG-domstolen, C-357/09 PPU, <i>Kadzoev</i> [stor avdelning], 2009 (inget fortsatt förvar efter den längsta tillåtna tiden i förvar)	<i>Maximal förvarstid</i>	Europadomstolen, <i>Auad mot Bulgarien</i> , nr 46390/10, 2011 (bedömning av rimlig förvarstid enligt särskilda omständigheter i det enskilda fallet)
Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artiklarna 3.9, 16.3 och 17 Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 11 Direktivet om människohandel (2011/36/EU), artikel 11	Förvar av personer med särskilda behov	Europadomstolen, <i>Mubilanzila Mayeka och Kaniki Mitunga mot Belgien</i> , nr 13178/03, 2006 (ensamkommande barn) Europadomstolen, <i>Muskhadzhiyeva m.fl. mot Belgien</i> , nr 41442/07, 2010, och <i>S.F. m.fl. mot Bulgarien</i> , nr 8138/16, 2017 (barn som kvarhålls i olämplig anläggning) Europadomstolen, <i>Bistieva m.fl. mot Polen</i> , nr 75157/14, 2018 (barnets bästa begränsar förvar av familjer med barn) Europadomstolen, <i>Rantsev mot Cypern och Ryssland</i> , nr 25965/04, 2010 (offer för människohandel)
	Förfarandegarantier	
Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artikel 15.2 Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 9.2	<i>Rätt att upplysas om skälen</i>	Europakonventionen, artikel 5.2 (rätt till frihet och säkerhet) Europadomstolen, <i>Saadi mot Förenade kungariket</i> , [stor avdelning], nr 13229/03, 2008 (två dagars dröjsmål är för lång tid)
EU-stadgan, artikel 47 (rätt till ett effektivt rättsmedel och en rättvis rättegång) Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artiklarna 13.4 och 15.3 Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 9.3	<i>Rätt till omprövning av förvar</i>	Europakonventionen, artikel 5.4 (rätt till frihet och säkerhet) Europadomstolen, <i>Abdolkhani och Karimnia mot Turkiet</i> , nr 30471/08, 2009, och <i>S.D. mot Grekland</i> , nr 53541/07, 2009 (inget förfarande för omprövning)
Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artiklarna 16 och 17 Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 10	Förhållanden i samband med förvar	Europadomstolen, <i>M.S.S. mot Belgien och Grekland</i> [stor avdelning], nr 30696/09, 2011 (förhållanden i förvar)
	Ersättning för olagligt förvar	Europakonventionen, artikel 5.5 (rätt till frihet och säkerhet)

Inledning

Förvar är ett undantag från den grundläggande rätten till frihet. Vid förvar måste därför viktiga skyddsbestämmelser iakttas. Förvar måste föreskrivas i lag och får inte vara godtyckligt ⁽³⁵⁶⁾. Hållandet av asylsökande under asyلفörfaranden och migranter i förvar under förfaranden för återvändande måste vara en sista utväg. Det får endast användas när andra alternativ har uttömts. Trots dessa principer hålls ett stort antal människor i Europa i förvar antingen vid inresan eller för att förhindra att de avviker under förfaranden för återvändande. När individer är frihetsberövade måste de behandlas på ett humant och värdigt sätt.

Internationell rätt begränsar möjligheten att hålla asylsökande och flyktingar i förvar. I enlighet med artikel 31 i 1951 års [Genèvekonvention](#) får inte straff tillämpas vid irreguljär inresa eller vistelse för "flyktingar, som anlänt direkt från område var-est hans liv eller frihet var i direkt fara [...] och som utan tillstånd inrest eller uppehåller sig inom den fördragsslutande statens område, under förutsättning att flyktingen utan dröjsmål anmäler sig hos myndigheterna och visar godtagbara skäl för sin olovliga inresa eller sitt olovliga uppehåll" ⁽³⁵⁷⁾.

I artikel 12 i [den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter](#) föreskrivs rätten till fri rörlighet utan diskriminering mellan medborgare och utlänningar. Begränsningar av denna rättighet är tillåtna när de föreskrivs i lag och är nödvändiga för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen, folkhälsan eller moralen eller andras fri- och rättigheter.

Europakonventionen innehåller en uttömmande förteckning över skäl för förvar, varav ett är att förhindra olovlig inresa eller underlätta avlägsnandet av en person. Enligt unionsrätten är den övergripande principen att förvar av personer som söker internationellt skydd och av personer i återvändandeförfaranden måste vara nödvändigt. För att inte förvaret ska bli godtyckligt ska ytterligare vissa krav uppfyllas, bland annat måste förvaret motiveras och den berörda personen ges tillgång till snabb rättslig omprövning.

⁽³⁵⁶⁾ För mer om EU-medlemsstaternas praxis i fråga om frihetsberövande av personer i återvändandeförfaranden, se FRA (2010), *Detention of Third-Country Nationals in Return Procedures*, Publikationsbyrå, Luxemburg.

⁽³⁵⁷⁾ Se UNHCR (2012), *Guidelines on the applicable criteria and standards relating to the detention of asylum-seekers and alternatives to detention*, UNHCR, Genève; Europarådet, CPT (2009), *20 Years of Combating Torture: 19th general report, 1 August 2008 to 31 July 2009*, Europarådet, Strasbourg.

7.1. Frihetsberövande eller begränsning av den fria rörligheten?

Unionsrätten: I *mottagandedirektivet* (2013/33/EU) definieras "förvar" som "en [EU-]medlemsstats kvarhållande av en sökande inom en särskild anläggning där sökanden är fråntagen sin rörelsefrihet" (artikel 2 h). EU-domstolen har bekräftat att begreppet "förvar" har samma betydelse i *återvändandedirektivet* (2008/115/EG) ⁽³⁵⁸⁾.

Europakonventionen: Artikel 5 reglerar frågor som gäller frihetsberövande och artikel 2 i protokoll nr 4 till Europakonventionen handlar om begränsningar av rörelsefriheten. Vissa uppenbara exempel på förvar är självklara, exempelvis inspärning i en cell, medan andra situationer är svårare att definiera och kan innebära en begränsning av friheten snarare än frihetsberövande.

Vid bestämmande av om en persons situation skyddas enligt artikel 5 i Europakonventionen eller artikel 2 i protokoll nr 4 har Europadomstolen fastslagit att det måste göras en bedömning av den berörda personens situation med beaktande av en rad olika kriterier. Bland annat ska typen, varaktigheten, effekterna och sättet att genomföra åtgärden i fråga beaktas ⁽³⁵⁹⁾. Skillnaden mellan frihetsberövande och begränsning av rörelsefriheten är en fråga om intensitetsgrader, inte om karaktären eller vad det/den består av ⁽³⁶⁰⁾. Bedömningen är beroende av de särskilda omständigheterna i fallet.

Ett frihetsberövande kan inte fastställas på grundval av betydelsen av någon isolerad omständighet; alla omständigheter måste granskas kumulativt. Även en kort tids restriktion, till exempel ett par timmar, leder inte automatiskt till att situationen anses utgöra en restriktion av rörelsefriheten snarare än ett frihetsberövande ⁽³⁶¹⁾. Detta är särskilt fallet om också andra omständigheter påverkar, till exempel om

⁽³⁵⁸⁾ EU-domstolens dom av den 14 maj 2020 i förenade målen C-924/19 PPU och C-925/19 PPU, *FMS m.fl. mot Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság och Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság* [stor avdelning], punkterna 224–225.

⁽³⁵⁹⁾ Europadomstolens dom av den 23 februari 2017 i mål nr 43395/09, *De Tommaso mot Italien* [stor avdelning], punkt 80.

⁽³⁶⁰⁾ *Ibid.*

⁽³⁶¹⁾ Se Europadomstolens dom av den 12 februari 2009 i mål nr 2512/04, *Nolan och K. mot Ryssland* (artikel 5 var tillämplig eftersom klaganden hölls i förvar i några timmar), och Europadomstolens dom av den 8 december 2005 i mål nr 74762/01, *Mahdid och Haddar mot Österrike* (beslut) (artikel 5 var inte tillämplig eftersom klagandens vistelse i en transitzon inte kunde likställas med förvar).

anläggningen är sluten ⁽³⁶²⁾, om det finns ett tvångsinslag ⁽³⁶³⁾ eller om situationen har särskilda effekter på den berörda personen, inklusive fysiska obehag eller ångest ⁽³⁶⁴⁾.

Eventuella underliggande motiv till förvar som rör allmänintresset, till exempel att skydda eller ha för avsikt att skydda, behandla eller visa omtanke om samhället mot en risk eller ett hot som den berörda personen utgör, har ingen betydelse för frågan om huruvida den personen har berövats sin frihet. Sådana avsikter kan vara relevanta vid prövningen av om förvar var berättigat enligt artikel 5.1 a–f i Europakonventionen ⁽³⁶⁵⁾. I varje ärende måste dock artikel 5.1 tolkas på ett sätt som tar hänsyn till den särskilda situationen i vilken åtgärderna vidtogs. Hänsyn ska också tas till polisens ansvar och förpliktelse att upprätthålla ordning och skydda allmänheten, vilket polisen är skyldig att göra både enligt nationell lag och enligt Europakonventionen ⁽³⁶⁶⁾.

Exempel: I målen *Amuur mot Frankrike* och *Riad och Idiab mot Belgien*, båda gällande asylsökande ⁽³⁶⁷⁾, och i *Nolan och K. mot Ryssland* ⁽³⁶⁸⁾ gällande en tredjelandsmedborgare, ansågs förvar i transitzonen på en flygplats olagligt enligt artikel 5.1 i Europakonventionen. Domstolen godtog inte myndigheternas argument att det inte hade varit fråga om frihetsberövande eftersom den berörda personen kunde undvika förvar på flygplatsen genom att ta ett flyg ut ur landet. I målet *Ilias och Ahmed mot Ungern* ⁽³⁶⁹⁾ slog Europadomstolen däremot fast att två bangladeshiska asylsökandes vistelse i 23 dagar i transitzonen i Ungern vid gränsen mot Serbien inte utgjorde frihetsberövande i den mening

⁽³⁶²⁾ Europadomstolens dom av den 25 januari 2018 i mål nr 22696/16, *J.R. m.fl. mot Grekland*, punkt 86.

⁽³⁶³⁾ Europadomstolens dom av den 24 juni 2008 i mål nr 28940/95, *Foka mot Turkiet*; Europadomstolens dom av den 12 februari 2009 i mål nr 2512/04, *Nolan och K. mot Ryssland*.

⁽³⁶⁴⁾ Europadomstolens dom av den 6 november 1980 i mål nr 7367/76, *Guzzardi mot Italien*; Europadomstolens dom av den 5 oktober 2004 i mål nr 45508/99, *H.L. mot Förenade kungariket*.

⁽³⁶⁵⁾ Europadomstolens dom av den 19 februari 2009 i mål nr 3455/05, *A. m.fl. mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkterna 163–164.

⁽³⁶⁶⁾ Europadomstolens dom av den 15 mars 2012 i mål nr 39692/09, 40713/09 och 41008/09, *Austin m.fl. mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkt 60.

⁽³⁶⁷⁾ Europadomstolens dom av den 25 juni 1996 i mål nr 19776/92, *Amuur mot Frankrike*, punkterna 38–49; Europadomstolens dom av den 24 januari 2008 i mål nr 29787/03 och 29810/03, *Riad och Idiab mot Belgien*.

⁽³⁶⁸⁾ Europadomstolens dom av den 12 februari 2009 i mål nr 2512/04, *Nolan och K. mot Ryssland*, punkterna 93–96.

⁽³⁶⁹⁾ Europadomstolens dom av den 21 november 2019 i mål nr 47287/15, *Ilias och Ahmed mot Ungern* [stor avdelning].

som avses i artikel 5 i Europakonventionen (rätt till frihet). Europadomstolen fann att klagandena inte tog sig in i transitzonen på grund av en omedelbar fara för sina liv i Serbien, utan de tog på eget initiativ sig in i transitzonen för att ansöka om asyl. Europadomstolen fann vidare att Ungern hade rätt att vidta alla nödvändiga åtgärder för att pröva sökandenas yrkanden innan de erkändes. I väntan på de processuella åtgärder som var nödvändiga med anledning av deras asylansökan hade sökandena levt under förhållanden som inte i onödan, i en omfattning eller på ett sätt som inte hade något samband med prövningen av deras asylansökningar hade inskränkt deras frihet, och deras vistelse i transitzonen överskred inte heller avsevärt den tid som krävdes för att pröva deras asylansökan.

Exempel: I *Rantsev mot Cypern och Ryssland* ⁽³⁷⁰⁾ var klagandens dotter en rysk medborgare som bodde på Cypern och arbetade som artist i en kabaré med ett arbetstillstånd som utfärdats på begäran av kabaréägarna. Efter flera månader beslöt dottern att lämna sin anställning och återvända till Ryssland. En av kabaréägarna rapporterade till invandringsmyndigheten att dottern hade lämnat sin arbetsplats och bostad. Dottern hittades därefter och fördes till en polisstation där hon hölls kvar i ungefär en timme. Polisen beslöt att dottern inte skulle hållas kvar och att det ankom på kabaréägaren som ansvarade för henne att komma och hämta henne. Följaktligen förde kabaréägaren klagandens dotter till en annan kabaréanställds lägenhet som hon inte kunde lämna av egen fri vilja. Nästa morgon hittades hon död på gatan nedanför lägenheten. Trots att dotterns förvar sammanlagt uppgick till ungefär två timmar fastslog domstolen att detta utgjorde ett frihetsberövande i den mening som avses i artikel 5 i Europakonventionen. De cypriotiska myndigheterna var ansvariga för att hon hölls i förvar på polisstationen och även i lägenheten eftersom frihetsberövandet inte skulle ha ägt rum utan den cypriotiska polisens aktiva samarbete med kabaréägarna i det föreliggande fallet.

7.2. Alternativ till förvar

Unionsrätten: Förvar måste vara sista utvägen och alla alternativ måste först uttömmas såvida inte sådana alternativ inte kan tillämpas effektivt i det enskilda fallet (artikel 15.1 i [återvändandedirektivet](#) (2008/115/EG), "[o]m inte andra tillräckliga, men mindre ingripande, åtgärder kan tillämpas"; se även artikel 8.2 i det reviderade

⁽³⁷⁰⁾ Europadomstolens dom av den 7 januari 2010 i mål nr 25965/04, *Rantsev mot Cypern och Ryssland*, punkterna 314–325.

[mottagandedirektivet](#) (2013/33/EU), artikel 18.2 i [Dublinförordningen](#) (förordning (EU) nr 604/2013)). Förvar ska därför endast tillgripas efter fullständigt beaktande av alla tänkbara alternativ, eller om övervakningsmekanismerna inte har lett till att det lagliga och legitima ändamålet har uppnåtts. I artikel 8.4 i det reviderade mottagandedirektivet åläggs staterna att fastställa bestämmelser om alternativ till förvar i nationell rätt.

Alternativ till förvar är bland annat rapporteringsskyldighet, till exempel att regelbundet rapportera till polisen eller invandringsmyndigheterna; skyldighet att överlämna pass eller resehandlingar; bosättningskrav, till exempel att bo och sova på en viss adress; frigivande mot borgen med eller utan säkerheter; krav på en garant eller borgesman; frigivande för att omhändertas av hälso- eller sjukvårdspersonal eller enligt en vårdplan hos kommunal omsorg eller psykiska hälsovårdsgrupper; eller elektronisk övervakning, till exempel elektronisk fotboja ⁽³⁷¹⁾.

Enligt [EU-stadgan](#) är medlemsstaterna skyldiga att undersöka alternativ till förvar för att undvika godtyckligt frihetsberövande (artikel 6 jämförd med artiklarna 52 och 53) ⁽³⁷²⁾.

Europakonventionen: Europadomstolen undersöker om det innan personen togs i förvar hade varit möjligt att vidta en mindre ingripande åtgärd.

Exempel: I målet *Mikolenko mot Estland* ⁽³⁷³⁾ konstaterade domstolen att myndigheterna hade andra åtgärder till sitt förfogande än att hålla klaganden i utdraget förvar i en utvisningsanläggning när det inte fanns några omedelbara utsikter för att han skulle utvisas.

⁽³⁷¹⁾ För mer information, se FRA (2015), *Alternatives to detention for asylum seekers and people in return procedures*, Publikationsbyrån, Luxemburg.

⁽³⁷²⁾ EU-stadgan, artikel 6 jämförd med artiklarna 52 och 53. Se även EU-domstolens dom av den 28 april 2011 i mål C-61/11 PPU, *Hassen El Dridi, alias Soufi Karimi*, punkterna 39–41; EU-domstolens dom av den 5 juni 2014 i mål C-146/14 PPU, *Bashir Mohamed Ali Mahdi*, punkt 64.

⁽³⁷³⁾ Europadomstolens dom av den 8 oktober 2009 i mål nr 10664/05, *Mikolenko mot Estland*.

Alternativ till förvar innebär ofta begränsningar av rörelsefriheten. Enligt Europakonventionen garanteras rörelsefriheten av artikel 2 i protokoll nr 4 förutsatt att staten har ratificerat protokollet (se [bilaga 2](#)). En begränsning av rörelsefriheten måste vara nödvändig och proportionerlig och överensstämja med målen i artikel 2 andra stycket i protokoll nr 4. Bestämmelsen är endast tillämplig på dem som lagligen befinner sig inom territoriet och är därför inte till hjälp för personer som befinner sig i en irreguljär situation.

Exempel: I målet *Omwenyeye mot Tyskland* ⁽³⁷⁴⁾ hade klaganden begränsats till att bo i ett visst område som en del av villkoren för hans tillfälliga uppehållstillstånd i avvaktan på svaret på hans asylansökan. Europadomstolen fastslog att eftersom klaganden hade brutit mot villkoren för sitt tillfälliga uppehållstillstånd befann han sig inte lagligen inom Tysklands territorium och kunde därför inte åberopa rätten till rörelsefrihet enligt artikel 2 i protokoll nr 4.

7.3. Uttömmande lista över undantag till rätten till frihet

Unionsrätten: Asylrelaterat förvar och förvar relaterat till återsändande omfattas av två olika rättsordningar ⁽³⁷⁵⁾. Frihetsberövande regleras i artikel 8 i det reviderade [mottagandedirektivet](#) och artikel 28 i [Dublinförordningen](#) för asylsökande och i artikel 15 i [återvändandedirektivet](#) för personer i återvändandeförfaranden.

I enlighet med artikel 8 i mottagandedirektivet och artikel 26 i [direktivet om asylförfaranden](#) (2013/32/EU) är det inte godtagbart att hålla en person i förvar enbart därför att han eller hon har lämnat in en asylansökan ⁽³⁷⁶⁾. Det är inte heller tillåtet att hålla en person i förvar enbart därför att personen omfattas av Dublinförordningen (artikel 28.1 i förordningen). I artikel 8.3 i mottagandedirektivet finns en uttömmande förteckning över skäl för att hålla asylsökande i förvar. Asylsökande kan tas i förvar i sex olika situationer:

⁽³⁷⁴⁾ Europadomstolens dom av den 20 november 2007 i mål nr 44294/04, *Omwenyeye mot Tyskland* (beslut).

⁽³⁷⁵⁾ EG-domstolens dom av den 30 november 2009 i mål C-357/09, *Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)* [stor avdelning], punkt 45; och EU-domstolens dom av den 30 maj 2013 i mål C-534/11, *Mehmet Arslan mot Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*, punkt 52.

⁽³⁷⁶⁾ För mer information, se Europeiska kommissionen, generaldirektoratet för inrikes frågor (2012), "Reception conditions".

- För att bestämma eller bekräfta sökandens identitet eller nationalitet ⁽³⁷⁷⁾.
- För att fastställa omständigheter som ansökan om internationellt skydd grundas på och som inte skulle kunna fastställas utan att ta sökanden i förvar, särskilt om det finns en risk för att sökanden avviker ⁽³⁷⁸⁾.
- För att avgöra om sökanden har rätt att resa in i territoriet.
- Om sökanden hålls i förvar enligt återvändandedirektivet och ansöker om asyl för att försena eller förhindra avlägsnandet ⁽³⁷⁹⁾.
- Om det är nödvändigt för att skydda nationell säkerhet eller allmän ordning ⁽³⁸⁰⁾.
- I enlighet med artikel 28 i Dublinförordningen som under vissa omständigheter tillåter förvar för att säkerställa överföringsförfaranden enligt förordningen.

Exempel: I målet *Al Chodor* ⁽³⁸¹⁾ sattes klaganden och hans två minderåriga barn i förvar av den tjeckiska polisen i väntan på deras överföring till Ungern i enlighet med Dublinförordningen. EU-domstolen fann att en person som ansöker om internationellt skydd endast kan hållas i förvar enligt Dublinförordningen om det i nationell rätt föreskrivs objektiva kriterier för att avgöra om det finns en risk för avvikande. Den noterade att varje frihetsberövande åtgärd måste vara tillgänglig, precis och förutsebar, i enlighet med artikel 6 i EU-stadgan. EU-domstolen drog slutsatsen att förvar är olagligt i avsaknad av dessa objektiva kriterier i en bindande bestämmelse med allmän giltighet enligt nationell lagstiftning.

⁽³⁷⁷⁾ Se även EU-domstolens dom av den 14 september 2017 i mål C-18/16, *K. mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*.

⁽³⁷⁸⁾ *Ibid.*

⁽³⁷⁹⁾ Se även EU-domstolens dom av den 30 maj 2013 i mål C-534/11, *Mehmet Arslan mot Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*.

⁽³⁸⁰⁾ Se även EU-domstolens dom av den 15 februari 2016 i mål C-601/15 PPU, *J.N. mot Staatssecretaris voor Veiligheid en Justitie*.

⁽³⁸¹⁾ EU-domstolens dom av den 15 mars 2017 i mål C-528/15, *Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie mot Salah Al Chodor m.fl.*

Exempel: I målet *FMS m.fl.* ⁽³⁸²⁾ förklarade EU-domstolen att enligt mottagandenedirektivet (artikel 8) respektive återvändandedirektivet (artikel 15) får varken en person som ansöker om internationellt skydd eller en person som är föremål för ett beslut om återvändande kvarhållas enbart på grund av att de inte kan tillgodose sina egna behov. På motsvarande sätt fastslog EU-domstolen i mål *VL* ⁽³⁸³⁾ att platsbrist i en mottagningsanläggning inte kan motivera att en person som ansöker om internationellt skydd sätts i förvar.

Artikel 15.1 i återvändandedirektivet tillåter endast hållande i förvar av tredjelandsmedborgare som är "föremål för förfaranden för återvändande". Frihetsberövande är tillåtet särskilt om det finns risk för avvikande eller om personen undviker eller hindrar förberedelserna inför återvändandet eller avlägsnandeprocessen

- för att förbereda återvändandet,
- för att genomföra avlägsnandet.

Exempel: Målet *J.N.* ⁽³⁸⁴⁾ gällde en person med ett verkställbart beslut om återvändande som lämnade in en fjärde ansökan om asyl. Han frihetsberövades av hänsyn till allmän ordning och nationell säkerhet enligt artikel 8.3 i direktivet om mottagningsvillkor mot bakgrund av tidigare brott. EU-domstolen konstaterade att beslutet om återvändande inte upphörde att gälla under prövningen av asylansökan. Samtidigt slog domstolen fast att sökanden måste ha rätt att vistas på territoriet medan asylansökan prövades.

⁽³⁸²⁾ EU-domstolens dom av den 14 maj 2020 i förenade målen C-924/19 PPU och C-925/19 PPU, *FMS m.fl. mot Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság and Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság* [stor avdelning], punkterna 256, 266, 272 och 281.

⁽³⁸³⁾ EU-domstolens dom av den 25 juni 2020 i mål C-36/20 PPU, *Ministerio Fiscal mot VL*, punkterna 104–113.

⁽³⁸⁴⁾ EU-domstolens dom av den 15 februari 2016 i mål C-601/15 PPU, *J.N. mot Staatssecretaris voor Veiligheid en Justitie*.

Europakonventionen: Artikel 5.1 skyddar rätten till frihet och säkerhet. I punkterna a–f i den artikeln finns en uttömmande förteckning över tillåtna undantag: "Var och en har rätt till frihet" utom i följande fall och i den ordning som lagen föreskriver:

- Efter fällande dom av behörig domstol.
- Underlåtenhet att följa ett domstolsbeslut eller att fullgöra en i lag föreskriven skyldighet.
- I avvaktan på rättegång.
- I särskilda situationer som rör barn.
- Av folkhälsoskäl eller på grund av lösdriveri.
- För att förhindra otillåten inresa eller för att underlätta avlägsnandet av en utlänning.

Det är statens sak att berättiga förvar genom att åberopa någon av de sex grunderna ⁽³⁸⁵⁾. Om förvaret inte kan grundas på någon av dessa grunder är det automatiskt olagligt ⁽³⁸⁶⁾. Grunderna tolkas restriktivt ⁽³⁸⁷⁾. Det finns ingen generell bestämmelse till exempel för att förhindra ett ospecificerat brott eller allmän oordning. Underlåtenhet att tydligt ange syftet med förvaret och grunden kan innebära att förvaret är olagligt.

Artikel 5.1 f i Europakonventionen föreskriver förvar av asylsökande och irreguljära migranter i två situationer:

- För att förhindra otillåten inresa i landet.
- För en person mot vilken åtgärder vidtas för utvisning eller utlämning.

⁽³⁸⁵⁾ Förenade kungariket, den högsta domstolens (Supreme Court) dom av den 23 mars 2011 i mål UKSC 12, *WL (Kongo) 1 & 2 mot Secretary of State for the Home Department; KM (Jamaica) mot Secretary of State for the Home Department* [2011].

⁽³⁸⁶⁾ Europadomstolens dom av den 7 juli 2011 i mål nr 27021/08, *Al-Jedda mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkt 99.

⁽³⁸⁷⁾ Europadomstolens dom av den 19 februari 2009 i mål nr 3455/05, *A. m.fl. mot Förenade kungariket* [stor avdelning].

Precis som med andra undantag från rätten till frihet måste förvar enligt artikel 5.1 f i Europakonventionen grundas på något av dessa särskilda skäl som tolkas restriktivt.

7.3.1. Förvar för att förhindra otillåten inresa i landet

Unionsrätten: Enligt [kodexen om Schengengränserna](#) (förordning (EU) 2016/399) ska tredjelandsmedborgare som inte uppfyller villkoren för inresa vägras inresa till EU. Gränsbevakningen har en skyldighet att förhindra irreguljär inresa (artikel 14). Den nationella lagstiftningen i många EU-medlemsstater innehåller bestämmelser om kortsiktigt frihetsberövande vid gränsen, vilket ofta sker i transitområdet på en flygplats. Enligt det reviderade [mottagandedirektivet](#) är det i enlighet med artikel 8.3 c tillåtet att ta asylsökande som anländer till gränsen i förvar om detta är nödvändigt för att besluta om deras rätt att resa in i territoriet.

Europakonventionen: Förvar måste uppfylla en rad villkor för att vara lagligt enligt artikel 5 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *Saadi mot Förenade kungariket* ⁽³⁸⁸⁾ fastslog Europadomstolen att tills en medlemsstat har gett tillstånd till inresa i landet är varje inresa "otillåten". Att ta en person som önskade genomföra en inresa men som ännu inte hade tillstånd att göra det i förvar, kunde utan ordvrängning ha till syfte att förhindra en otillåten inresa i den mening som avses i artikel 5.1 f i Europakonventionen. Domstolen godtog inte argumentet att så snart som en asylsökande frivilligt anmäler sig till invandringsmyndigheterna ansöker vederbörande i praktiken om en "tillåten" inresa med påföljden att tagandet i förvar av den personen inte kan berättigas enligt artikel 5 1 f. Tolkningen att endast personer som har visat att de försöker undgå restriktioner för inresa får tas i förvar skulle innebära en alltför snäv tolkning av ifrågavarande bestämmelse samt av medlemsstatens befogenhet att utöva sin obestriddiga rätt att kontrollera utlänningsfrihet i samband med invandring. En sådan tolkning skulle också vara oförenlig med slutsats nr 44 av UNHCR:s verkställande kommitté, UNHCR:s riktlinjer och den relevanta rekommendationen från Europarådets ministerkommitté. I samtliga dessa förutses förvar av asylsökande under vissa omständigheter, exempelvis medan identitetskontroll genomförs eller för att fastställa de omständigheter som ligger till grund för en asylansökan.

⁽³⁸⁸⁾ Europadomstolens dom av den 29 januari 2008 i mål nr 13229/03, *Saadi mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkt 65.

Domstolen fastslog att beslutet att ta klaganden i förvar i sju dagar under ett påskyndat asylofförande i samband med en massiv tillströmning, inte stred mot artikel 5.1 f.

Exempel: I sin dom i målet *Suso Musa mot Malta* ⁽³⁸⁹⁾ fann dock domstolen att när en stat har gått längre än sina lagstadgade skyldigheter och antagit en lagstiftning som uttryckligen godkänner invandras inresa eller vistelse i avvaktan på prövning av en asylansökan, antingen oberoende av eller i enlighet med unionsrätten, medförde varje efterföljande kvarhållande i förvar för att förhindra en otillåten inresa att man kunde ifrågasätta om det var lagligt enligt artikel 5.1 f. Under sådana omständigheter skulle det nämligen vara svårt att anse att åtgärden har ett nära samband med syftet med förvaret eller att anse att situationen är förenlig med nationell rätt. Den skulle i själva verket vara godtycklig och därmed strida mot syftet med artikel 5.1 f, där en tydlig och exakt tolkning av bestämmelserna i den nationella lagstiftningen föreskrivs. I målet *Saadi* hade den nationella lagstiftningen inte beviljat klaganden formellt tillstånd att vistas eller resa in i territoriet (men tillät dock tillfällig inresa) och därför uppkom inte någon sådan fråga. Svaret på frågan om när den första delen av artikel 5 upphörde att gälla, eftersom personen hade beviljats formellt tillstånd för inresa eller vistelse, berodde således i hög grad på den nationella lagstiftningen.

7.3.2. Frihetsberövande i avvaktan på avlägsnande eller utlämning

Unionsrätten: Vissa av de grunder som föreskrivs i artikel 8.3 i [mottagandedirektivet](#) har till syfte att minska risken för avvikande.

Enligt artikel 15.1 i [återvändandedirektivet](#) är förvar tillåtet för att förbereda återvändande eller genomföra avlägsnandet, om detta inte kan uppnås genom andra tillräckliga men mindre ingripande åtgärder (se [avsnitt 7.2](#)). Förvar är tillåtet särskilt i fall då det finns risk för avvikande eller annan allvarlig störning av återvändandet eller avlägsnandet och om det finns realistiska utsikter till att avlägsnandet kan ske inom rimlig tid. Begränsningar av tidsperioden fastställs i artikel 15.5 och 15.6 i direktivet.

⁽³⁸⁹⁾ Europadomstolens dom av den 23 juli 2013 i mål nr 42337/12, *Suso Musa mot Malta*.

Flera mål som gällt tredjelandsmedborgare som hållits fängslade under förfaranden för återvändande och där vederbörande har begått brottet irreguljär inresa eller vistelse har hänskjutits till EU-domstolen ⁽³⁹⁰⁾.

Exempel: I målet *El Dridi* ⁽³⁹¹⁾ tillfrågades EU-domstolen om det var förenligt med artiklarna 15 och 16 i återvändandedirektivet att tillämpa straffrättsligt förvar som sanktion under förfarandet för återvändande enbart på grundval av att tredjelandsmedborgaren inte iakttog ett administrativt beslut om att lämna territoriet inom en angiven period. Domstolen hade i uppgift att pröva om straffrättsligt förvar kunde betraktas som en nödvändig åtgärd för att genomföra beslutet om återvändande i den mening som avses i artikel 8.1 i direktivet eller om det tvärtom är en åtgärd som riskerar verkställigheten av det beslutet. Med hänsyn till omständigheterna i målet fastslog domstolen att det straffrättsliga förvaret inte var förenligt med direktivets syfte – nämligen att återvända en person till sitt ursprungsland i överensstämmelse med grundläggande rättigheter – och inte bidrog till avlägsnandet av tredjelandsmedborgaren från den berörda EU-medlemsstaten. När skyldigheten att återvända inte efterlevs inom perioden för frivilligt återvändande måste EU-medlemsstaterna verkställa beslutet om återvändande på ett gradvist och proportionerligt sätt genom att använda så lite tvångsåtgärder som möjligt och med vederbörlig respekt för de grundläggande rättigheterna.

Exempel: I målet *Achughbabian* ⁽³⁹²⁾ prövade domstolen om de principer som fastställdes i målet *El Dridi* även var tillämpliga på fängslandet av en tredjelandsmedborgare som dömts för olaglig inresa eller vistelse i en EU-medlemsstat. Domstolen klargjorde att återvändandedirektivet inte hindrar en medlemsstat från att klassificera en olaglig vistelse som ett brott och fastställa straffrättsliga påföljder för att avskräcka från och motverka sådana överträdelser av de nationella reglerna för uppehåll. Direktivet hindrar inte heller medlemsstaterna från

⁽³⁹⁰⁾ EU-domstolens dom av den 28 april 2011 i mål C-61/11 PPU, *El Dridi, alias Soufi Karim*, och EU-domstolens dom av den 6 december 2011 i mål C-329/11, *Achughbabian mot Prefet du Val-de-Marne* [stor avdelning], (förvar med hänsyn till allmän ordning är inte förenligt med syftet med återvändandedirektivet); EU-domstolens dom av den 6 december 2012 i mål, *Brottmål mot Md Sagor*, och EU-domstolens beslut av den 21 mars 2013 i mål C-522/11, *Brottmål mot Abdoul Khadre Mbaye*, (om utdömmande av böter); EU-domstolens dom av den 19 september 2013 i mål C-297/12, *Brottmål mot Gjoko Filev och Adnan Osmani*; EU-domstolens dom av den 1 oktober 2015 i mål C-290/14, *Brottmål mot Skerdjan Celaj* (om förvar baserat på brott mot ett befintligt inreseförbud).

⁽³⁹¹⁾ EU-domstolens dom av den 28 april 2011 i mål C-61/11, *El Dridi, alias Soufi Karim*, punkt 59.

⁽³⁹²⁾ EU-domstolens dom av den 6 december 2011 i mål C-329/11, *Achughbabian mot Prefet du Val-de-Marne* [stor avdelning], punkterna 37–39 och 45.

att tillämpa förvar medan de fastställer om vistelsen är laglig. När förvar tillämpas före eller under förfarandet för återvändande omfattas den situationen av direktivet och förvaret måste följaktligen syfta till att verkställa avlägsnandet. EU-domstolen fastslog att återvändandedirektivet inte hade respekterats eftersom straffrättsligt förvar inte skulle leda till att avlägsnandet verkställdes. Det hindrade tillämpningen av gemensamma normer och förfaranden och fördröjde återvändandet vilket undergrävde direktivets ändamålsenlighet. Samtidigt uteslöt inte EU-domstolen möjligheten för medlemsstaterna att tillämpa straffrättsligt förvar efter det att förfarandet för återvändande slutförts, det vill säga när de tvångsåtgärder som föreskrivs i artikel 8 har tillämpats men avlägsnandet har misslyckats.

Exempel: I målet *Affum* ⁽³⁹³⁾ prövade EU-domstolen fallet med en ghanansk medborgare som hejdades av den franska polisen vid den plats där tunneln under Engelska kanalen börjar under transit genom Frankrike från Belgien till Förenade kungariket. Hon hölls i förvar för olaglig inresa och ett beslut om överföring av henne till Belgien utfärdades med stöd av ett återtagandavtal mellan Frankrike och Belgien. EU-domstolen beslutade att återvändandedirektivet var tillämpligt på tredjelandmedborgare som endast tillfälligt uppehöll sig på medlemsstatens territorium. Den slog fast att direktivet utgör hinder för en nationell lagstiftning som föreskriver fängelsestraff för olaglig vistelse, eftersom den skulle hindra tillämpningen av återvändandeförfarandet och försena återvändandet. EU-domstolen klargjorde dock att direktivet inte utgör hinder för nationell lagstiftning som tillåter fängelsestraff för en tredjelandmedborgare som är föremål för ett återvändandeförfarande och som uppehåller sig på territoriet utan att det föreligger något giltigt skäl för att inte återvända.

Europakonventionen: Den andra delen av artikel 5.1 f ger Europarådets medlemsstater rätt att hålla en person i förvar för utvisning eller utlämning, om ett sådant beslut har utfärdats och det finns realistiska utsikter till att genomföra avlägsnandet. Förvar är godtyckligt om det inte pågår eller aktivt eftersträvas någon meningsfull "åtgärd som syftar till avlägsnande" i enlighet med kraven på skyndsamhet.

⁽³⁹³⁾ EU-domstolens dom av den 7 juni 2016 i mål C-47/15, *Sélina Affum mot Préfet du Pas-de-Calais* [stor avdelning].

Exempel: I målet *Mikolenko mot Estland* ⁽³⁹⁴⁾ var klaganden en rysk medborgare som bodde i Estland. De estniska myndigheterna vägrade förlänga hans uppehållstillstånd och höll honom i förvar från 2003 till 2007. Europadomstolen godtog att klaganden var uppenbart ovillig att samarbeta med myndigheterna under förfarandet för avlägsnande men fastslog att hans förvar var olagligt eftersom det inte fanns någon realistisk utsikt till utvisning och myndigheterna inte genomfört förfarandena med erforderlig skyndsamhet.

Exempel: I målet *M. m.fl. mot Bulgarien* ⁽³⁹⁵⁾ hade klagandens utvisning till Afghanistan beslutats i december 2005 men första gången som myndigheterna försökt att skaffa en identitetshandling till honom för att underlätta utvisningen var i februari 2007. Denna begäran upprepades 19 månader senare. Under denna period hade klaganden hållits kvar i förvar. De bulgariska myndigheterna hade också försökt skicka honom till ett annat land men hade inte bevis på det försöket. Förvaret var olagligt på grund av avsaknaden av skyndsamhet och utgjorde ett brott mot artikel 5 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *A. m.fl. mot Förenade kungariket* ⁽³⁹⁶⁾ fastslog domstolen att en policy att hålla klagandens eventuella avlägsnande "under pågående prövning" inte var tillräckligt säkert eller bestämmande för att utgöra "ett led... i ett förfarande för utvisning eller utlämning" enligt artikel 5.1. Förvaret hade uppenbart inte syftet att förhindra otillåten inresa och var därför olagligt.

Exempel: I målet *Popov mot Frankrike* ⁽³⁹⁷⁾ var de klagande kazakstanska medborgare som anlant till Frankrike år 2000. Deras ansökningar om flyktingstatus och uppehållstillstånd avslogs. I augusti 2007 greps de och överfördes till en flygplats för att utvisas. Deras flyg ställdes in och utvisningen ägde inte rum. De överfördes till en förvarsenhet med sina två barn som var fem månader och tre år gamla, och stannade där i 15 dagar. Ett andra flyg ställdes in och en domare frigav dem. Efter en ny ansökan beviljades de flyktingstatus. Domstolen fastslog att även om barnen placerats tillsammans med föräldrarna i en

⁽³⁹⁴⁾ Europadomstolens dom av den 8 oktober 2009 i mål nr 10664/05, *Mikolenko mot Estland*. Se även Europadomstolens dom av den 25 juni 2019 i mål nr 10112/16, *Al Husin mot Bosnien och Hercegovina* (nr 2).

⁽³⁹⁵⁾ Europadomstolens dom av den 26 juli 2011 i mål nr 41416/08, *M. m.fl. mot Bulgarien*, punkterna 75–76.

⁽³⁹⁶⁾ Europadomstolens dom av den 19 februari 2009 i mål nr 3455/05, *A. m.fl. mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkt 167.

⁽³⁹⁷⁾ Europadomstolens dom av den 19 januari 2012 i mål nr 39472/07 och 39474/07, *Popov mot Frankrike*.

flygel reserverad för familjer hade inte hänsyn tagits till deras särskilda situation och myndigheterna hade inte försökt fastställa om någon annan lösning än administrativt förvar kunde ha varit tänkbar. Det franska systemet hade därför inte tagit tillvara barnens rätt till frihet på tillbörligt sätt enligt artikel 5 i Europakonventionen.

7.4. Lagstadgat

Förvar måste vara lagenligt enligt nationell lag, unionsrätten och Europakonventionen.

Unionsrätten: EU-medlemsstaterna är skyldiga att sätta i kraft de lagar och författningar som är nödvändiga för att följa [återvändandedirektivet](#) (artikel 20). Enligt artikel 8.3 i det reviderade [mottagandedirektivet](#) ska grunderna för förvar fastställas i nationell lagstiftning.

Europakonventionen: I artikel 5.1 föreskrivs att "ingen får berövas friheten" utom "i den ordning som lagen föreskriver". Det innebär att det i den nationella lagstiftningen måste fastställas materiella bestämmelser och förfaranderegler som föreskriver när och under vilka omständigheter en person kan tas i förvar.

Artikel 5 hänvisar inte enbart tillbaka till nationell lagstiftning utan även till kvaliteten på lagstiftningen och kräver att den ska vara förenlig med rättsstatsprincipen, vilket är ett begrepp som är underförstått i alla artiklar i Europakonventionen. För att en lag ska anses ha en viss kvalitet måste den vara tillräckligt tillgänglig, exakt och förutsebar i sin tillämpning för att undvika risken för godtycklighet. Varje frihetsberövande måste överensstämma med syftet med artikel 5 i Europakonventionen för att skydda personen mot godtycklighet ⁽³⁹⁸⁾.

Exempel: I målet *S.P. mot Belgien* ⁽³⁹⁹⁾ placerades klaganden i en förvarsenhet i avvaktan på sin förestående utvisning till Sri Lanka. Europadomstolen utfärdade sedan ett interimistiskt beslut om att tillfälligt skjuta upp hans utvisning och klaganden frigavs från förvar elva dagar senare. Europadomstolen fastslog att ansökan om ett interimistiskt beslut om att tillfälligt skjuta upp förfarandet

⁽³⁹⁸⁾ Europadomstolens dom av den 25 juni 1996 i mål nr 19776/92, *Amuur mot Frankrike*, punkt 50; Europadomstolens dom av den 6 mars 2001 i mål nr 40907/98, *Dougoz mot Grekland*, punkt 55.

⁽³⁹⁹⁾ Europadomstolens dom av den 14 juni 2011 i mål nr 12572/08, *S.P. mot Belgien* (beslut).

för sökandens utvisning inte gjorde hans förvar olagligt eftersom de belgiska myndigheterna fortfarande hade planerat att utvisa honom och att åtgärder fortfarande vidtog för hans utvisning trots uppskovet.

Exempel: I målet *Azimov mot Ryssland* ⁽⁴⁰⁰⁾ hölls klaganden i förvar i över 18 månader utan att någon maximal tidsgräns fastställts efter det att Europadomstolen hade utfärdat ett interimistiskt beslut om uppskov med hans utvisning. Europadomstolen fastslog att uppskovet med de nationella förfarandena på grund av ett interimistiskt beslut inte borde leda till en situation där klaganden försmäktar i fängelse under en orimligt lång period.

7.5. Nödvändighet och proportionalitet

Unionsrätten: I artikel 15.5 i [återvändandedirektivet](#) föreskrivs att "[t]redjelandsmedborgare ska hållas i förvar så länge som de villkor som fastställs i punkt 1 uppfylls och så länge som det är nödvändigt för att försäkra sig om att avlägsnandet kan genomföras". Det måste finnas tydlig och övertygande bevisning, inte enbart ett påstående, om nödvändigheten i varje enskilt fall. Artikel 15.1 i direktivet gäller förvar inför avlägsnande när det finns risk för att den berörda personen avviker, men den risken måste grundas på "objektiva kriterier" (artikel 3.7). Beslut som fattas enligt direktivet "ska avse ett enskilt fall och grundas på objektiva kriterier". Det räcker inte att ta en person i förvar enbart på grundval av en irreguljär vistelse (skäl 6).

Unionsrätten kräver en avvägning av om frihetsberövandet står i proportion till det syfte som ska uppnås eller om avlägsnande skulle kunna genomföras genom tillämpning av mindre restriktiva åtgärder, exempelvis alternativ till förvar (artikel 15.1 i [återvändandedirektivet](#)) ⁽⁴⁰¹⁾.

⁽⁴⁰⁰⁾ Europadomstolens dom av den 18 april 2013 i mål nr 67474/11, *Azimov mot Ryssland*.

⁽⁴⁰¹⁾ EU-domstolens dom av den 28 april 2011 i mål C-61/11 PPU, *El Dridi, alias Soufi Karim*, punkterna 29–62.

Det reviderade [mottagandedirektivet](#) tillåter förvar av asylsökande om det "på grundval av en individuell bedömning av ett ärende visar sig nödvändigt" och om mindre ingripande alternativa åtgärder inte kan tillämpas verkningsfullt (artikel 8.2; se även artikel 28.2 och skäl 20 i [Dublinförordningen](#)) ⁽⁴⁰²⁾.

Förutom frågan om lagenlighet och processuella garantier måste förvaret också i sak överensstämma med de grundläggande rättigheterna i Europakonventionen och [EU-stadgan](#) ⁽⁴⁰³⁾.

Europakonventionen: Artikel 5 föreskriver rätten till frihet och säkerhet. Enligt artikel 5.1 f finns det inget krav på en nödvändighetsprövning för att ta i förvar en person som utan tillstånd försöker resa in i landet eller mot vilken åtgärder vidtas för utvisning eller utlämning ⁽⁴⁰⁴⁾. Detta skiljer sig från andra former av förvar som täcks av artikel 5.1, särskilt förhindrande av att en person begår ett brott eller flyr (artikel 5.1 c) ⁽⁴⁰⁵⁾.

Artikel 9 i [den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter \(ICCPR\)](#) kräver att allt frihetsberövande som tillämpas i samband med invandring måste vara lagenligt, nödvändigt och proportionerligt ⁽⁴⁰⁶⁾. I ett ärende som gällde förvar av en kambodjansk asylsökande i Australien fastslog FN:s kommitté för mänskliga rättigheter uttryckligen att förvar måste vara nödvändigt och proportionerligt för att överensstämma med artikel 9 i ICCPR ⁽⁴⁰⁷⁾.

⁽⁴⁰²⁾ Se även EU-domstolens dom av den 14 maj 2020 i förenade målen C-924/19 PPU och C-925/19 PPU, *FMS m.fl. mot Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság and Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság* [stor avdelning], punkterna 257–261.

⁽⁴⁰³⁾ EU-domstolens dom av den 6 december 2011 i mål C-329/11, *Achughbabian mot Préfet du Val-de-Marne* [stor avdelning], punkt 49.

⁽⁴⁰⁴⁾ Det kan fortfarande krävas ett test av huruvida det är nödvändigt med förvar enligt nationell rätt. Se Europadomstolens dom av den 28 mars 2017 i mål nr 23707/15, *Patrick Muzamba Oyaw mot Belgien* (beslut), punkt 36; och Europadomstolens dom av den 25 januari 2018 i mål nr 22696/16, *J.R. m.fl. mot Grekland*, punkt 111.

⁽⁴⁰⁵⁾ Europadomstolens dom av den 29 januari 2008 i mål nr 13229/03, *Saadi mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkt 72.

⁽⁴⁰⁶⁾ För mer information, se FN:s kommitté för mänskliga rättigheter, *General Comment No. 35 – Article 9 (Liberty and security of person)*, 16 december 2014.

⁽⁴⁰⁷⁾ FN:s kommitté för mänskliga rättigheter, beslut av den 30 april 1997, *A mot Australien*, meddelande nr 560/1993.

7.6. Godtycklighet

Europakonventionen: Det räcker inte enbart med överensstämmelse med nationell lagstiftning. Artikel 5 i Europakonventionen kräver att varje frihetsberövande ska vara förenligt med syftet att skydda individen mot godtycklighet⁽⁴⁰⁸⁾. Det är en grundprincip att inget godtyckligt förvar kan vara förenligt med artikel 5.1. Begreppet "godtycklighet" sträcker sig längre än till avsaknad av överensstämmelse med nationell lagstiftning. Ett frihetsberövande kan vara lagenligt enligt nationell lagstiftning och ändå godtyckligt och därmed strida mot Europakonventionen⁽⁴⁰⁹⁾.

För att inte anses som godtyckligt måste förvar i enlighet med artikel 5.1 f genomföras i god tro, det måste vara nära förknippat med den grund för förvaret som fastställts och åberopats av myndigheterna. Platsen för och förhållandena under förvaret måste vara lämpliga. Längden på förvaret får inte överskrida den tid som rimligen kan krävas för att uppnå det eftersträvade målet⁽⁴¹⁰⁾. Hur snabbt nationella domstolar ersätter ett beslut om förvar som har löpt ut eller som har konstaterats vara felaktigt är ytterligare en faktor i bedömningen av om förvaret ska betraktas som godtyckligt⁽⁴¹¹⁾. Förfarandena måste genomföras skyndsamt och det måste finnas realistiska förutsättningar för avlägsnande. Vad som anses vara godtyckligt beror på omständigheterna i det enskilda fallet.

Exempel: I målet *Rusu mot Österrike*⁽⁴¹²⁾ greps klaganden när hon försökte lämna Österrike eftersom hon hade rest in olagligen till landet utan giltigt pass och visering, och för att hon saknade de nödvändiga medlen för en vistelse i Österrike. Av dessa skäl antog myndigheterna att hon skulle avvika och undvika förfarandena om hon släpptes. Europadomstolen upprepade att förvar av en person är en allvarlig åtgärd och att i ett sammanhang där förvaret var nödvändigt för att uppnå ett angivet syfte var förvaret godtyckligt om det inte berättigades som en sista utväg efter det att andra mindre allvarliga åtgärder

⁽⁴⁰⁸⁾ Europadomstolens dom av den 22 oktober 2018 i mål nr 35553/12, 36678/12 och 36711/12, *S., V. och A. mot Danmark*, punkt 74.

⁽⁴⁰⁹⁾ Europadomstolens dom av den 29 januari 2008 i mål nr 13229/03, *Saadi mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkt 67; Europadomstolens dom av den 19 februari 2009 i mål nr 3455/05, *A. m.fl. mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkt 164.

⁽⁴¹⁰⁾ Europadomstolens dom av den 20 december 2011 i mål nr 10486/10, *Yoh-Ekale Mwanje mot Belgien*, punkterna 117–119.

⁽⁴¹¹⁾ Europadomstolens dom av den 28 oktober 2003 i mål nr 38223/97, *Minjat mot Schweiz*, punkterna 46–48; Europadomstolens dom av den 8 november 2005 i mål nr 6847/02, *Khudoyorov mot Ryssland*, punkterna 136–137.

⁽⁴¹²⁾ Europadomstolens dom av den 2 oktober 2008 i mål nr 34082/02, *Rusu mot Österrike*, punkt 58.

hade övervägts och befunnits otillräckliga för att skydda personen eller allmän-
intresset. Myndigheternas motivering för att ta klaganden i förvar var otillräck-
liga och hennes förvar hade inslag av godtycklighet. Hennes förvar stred därför
mot artikel 5 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *H.A. m.fl. mot Grekland* ⁽⁴¹³⁾ greps de klagande – nio ensam-
kommande barn – i Grekland på grund av att de saknade papper och de
omhändertogs på polisstationer. Europadomstolen fann att artikel 5.1 i Europa-
konventionen hade åsidosatts, eftersom det i den grekiska lagstiftningen om
frihetsberövande inte föreskrevs några maximala tidsfrister, vilket skulle kunna
leda till godtyckliga situationer där frihetsberövandet av barn kan pågå under
långa perioder.

7.6.1. God tro

Europakonventionen: Förvar kan anses godtyckligt om de ansvariga myndigheterna
inte handlar i god tro. När nationella myndigheter medvetet beslutar att vilseleda
tredjelandsmedborgare för att lättare kunna avlägsna dem är detta ett brott mot
artikel 5 i Europakonventionen ⁽⁴¹⁴⁾.

Exempel: I målet *Longa Yonkeu mot Lettland* ⁽⁴¹⁵⁾ avvisade domstolen de natio-
nella myndigheternas argument att den statliga gränsbevakningstjänsten först
fick kännedom om uppskovet med utvisningen av klaganden två dagar efter
det att han hade utvisats. Myndigheterna hade i fyra dagar känt till att klagan-
den hade ansökt om asyl av humanitära skäl och de hade fått en kopia av hans
ansökan. Enligt nationell lagstiftning hade han dessutom status som asylsök-
ande från dagen för sin ansökan och kunde inte utvisas. Följaktligen handlade
den statliga gränsbevakningstjänsten inte i god tro när den utvisade klaganden
innan hans asylansökan av humanitära skäl hade prövats av en behörig natio-
nell myndighet. Hans utvisning i det syftet var därför godtyckligt.

⁽⁴¹³⁾ Europadomstolens dom av den 28 februari 2019 i mål nr 19951/16, *H.A. m.fl. mot Grekland*.

⁽⁴¹⁴⁾ Europadomstolens dom av den 5 februari 2002 i mål nr 51564/99, *Čonka mot Belgien*;
Europadomstolens dom av den 29 januari 2008 i mål nr 13229/03, *Saadi mot Förenade kungariket* [stor
avdelning]; Europadomstolens dom av den 19 februari 2009 i mål nr 3455/05, *A. m.fl. mot Förenade
kungariket* [stor avdelning].

⁽⁴¹⁵⁾ Europadomstolens dom av den 15 november 2011 i mål nr 57229/09, *Longa Yonkeu mot Lettland*,
punkt 143.

7.6.2. Skyndsamhet

Både unionsrätten och Europakonventionen innehåller principen att medlemsstaten måste visa skyndsamhet när personer tas i förvar i avvaktan på avlägsnande.

Unionsrätten: I artikel 15.1 i [återvändandedirektivet](#) föreskrivs att förvar endast ska vara så länge som förfarandena för avlägsnande pågår och ska vara så kort tid som möjligt. En bestämmelse om skyndsamhet finns även i artikel 9.1 och skäl 16 i det reviderade [mottagandedirektivet](#) och artikel 28.3 i [Dublinförordningen](#) för asylsökande.

Europakonventionen: Förvar är enligt den andra delen av artikel 5.1 f i Europakonventionen endast berättigat så länge som förfaranden för utvisning eller utlämning pågår. Om sådana förfaranden inte genomförs skyndsamt upphör förvaret att vara tillåtligt enligt Europakonventionen ⁽⁴¹⁶⁾. Staterna måste därför göra en aktiv insats för att arrangera ett avlägsnande till ursprungslandet eller till ett tredjeland. I praktiken måste staterna vidta konkreta åtgärder och tillhandahålla bevis – inte enbart åberopa sina egna uttalanden – på insatser för att säkerställa inresa, exempelvis om myndigheterna i en mottagande stat är särskilt långsamma med att identifiera sina egna medborgare.

Exempel: I målet *Singh mot Tjeckien* ⁽⁴¹⁷⁾ konstaterade domstolen att de klagande hölls i förvar i två och ett halvt år i avvaktan på utvisning. Förfarandena präglades av perioder av inaktivitet och domstolen ansåg att de tjeckiska myndigheterna borde ha visat större skyndsamhet, särskilt när den indiska ambassaden visade sig vara ovillig att utfärda pass till de klagande. Dessutom konstaterade domstolen att de klagande hade dömts för ett ringa brott och att längden på deras förvar i avvaktan på utvisning hade överstigit längden på fängelsestraffet för brottet. Följaktligen ansåg domstolen att de tjeckiska myndigheterna inte hade visat skyndsamhet i handläggningen av de klagandes ärende och att deras förvar hade varit orimligt långt.

⁽⁴¹⁶⁾ Europadomstolens dom av den 15 november 1996 i mål nr 22414/93, *Chahal mot Förenade kungariket*, punkt 113; Europadomstolens dom av den 19 februari 2009 i mål nr 3455/05, *A. m.fl. mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkt 164; Europadomstolens dom av den 12 februari 2013 i mål nr 58149/08, *Amie m.fl. mot Bulgarien*, punkt 72.

⁽⁴¹⁷⁾ Europadomstolens dom av den 25 januari 2005 i mål nr 60538/00, *Singh mot Tjeckien*.

Exempel: I målet *H.A. mot Grekland* ⁽⁴¹⁸⁾ var klaganden en iransk medborgare som anlände till Grekland. Efter att ha gripits av polisen beordrades han att återvända till Turkiet, men Turkiet vägrade att ta emot honom. I avvaktan på utvisningen hölls sökanden i förvar under lång tid. Europadomstolen fann att de grekiska myndigheterna hade underlåtit att handla med vederbörlig omsorg, eftersom de inte vidtog några åtgärder för att verkställa utvisningen under 5 månader efter Turkiets vägran att ta emot sökanden. Domstolen fastslog att det var ett brott mot artikel 5.1 i Europakonventionen.

7.6.3. Realistiska utsikter till avlägsnande

Enligt både unionsrätten och Europakonventionen är förvar berättigat endast om det finns en realistisk utsikt till avlägsnande inom en rimlig tid.

Unionsrätten: Om det inte längre finns någon rimlig utsikt till avlägsnande upphör förvaret att vara berättigat och personen måste omedelbart frigges (artikel 15.4 i [återvändandedirektivet](#)). Om det finns hinder för avlägsnande, exempelvis principen om *non-refoulement* (artikel 5 i [återvändandedirektivet](#)), föreligger normalt inte rimliga utsikter.

Exempel: I målet *Kadzoev* ⁽⁴¹⁹⁾ fastslog EU-domstolen att när den nationella domstolen prövade förvaret måste det finnas verkliga utsikter till att avlägsnandet kan genomföras för att det ska föreligga rimliga utsikter till avlägsnande. Denna rimliga utsikt förelåg inte när det var osannolikt att personen skulle beviljas inresa till ett tredjeland ⁽⁴²⁰⁾.

I ett nationellt sammanhang har Förenade kungarikets gränsmyndighet utvecklat en praktisk måttstock. I utvisningsärenden kan "avlägsnandet anses vara nära förestående när det finns en resehandling, anvisningar om avlägsnande har fastställts, det finns inga kvarstående rättsliga hinder och avlägsnandet sannolikt kommer att ske under de kommande fyra veckorna. Om [dock] den [berörda personen]

⁽⁴¹⁸⁾ Europadomstolens dom av den 21 januari 2016 i mål nr 58424/11, *H.A. mot Grekland*.

⁽⁴¹⁹⁾ EG-domstolens dom av den 30 november 2009 i mål C-357/09, *Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov)* [stor avdelning], punkterna 65–66.

⁽⁴²⁰⁾ Se även EU-domstolens dom av den 5 juni 2014 i mål C-146/14 PPU, *Bashir Mohamed Ali Mahdi*, punkterna 59–60.

hindrar avlägsnandet genom att inte samarbeta under dokumentationsförfarandet och detta innebär ett betydande hinder för avlägsnande väger dessa faktorer tungt emot frigivning.”⁽⁴²¹⁾

Europakonventionen: Realistiska utsikter till avlägsnande krävs.

Exempel: Målet *Al Husin mot Bosnien och Hercegovina (nr 2)*⁽⁴²²⁾ gällde en syrisk medborgare som hölls i förvar på grund av hänsyn till nationell säkerhet. Klaganden delgavs ett utvisningsbeslut, i vilket det angavs att om han inte frivilligt lämnade landet, skulle ett ytterligare beslut om utvisning utfärdas, i vilket destinationslandet för hans avlägsnande angavs. Sökanden kvarhölls i förvar av skäl som rör nationell säkerhet i 4 år. Över 40 länder uppmanades att ta emot sökanden, men utan framgång. Sökanden frigavs efter 8 års fortlöpande förvar. Europadomstolen fastslog att det var ett brott mot artikel 5.1 f eftersom grunden för förvar inte hade förblivit giltig under hela förvarsperioden på grund av avsaknaden av realistiska utsikter till att utvisningen skulle verkställas.

7.6.4. Maximal förvarstid

Unionsrätten: I artikel 9.1 i det reviderade [mottagandedirektivet](#) och artikel 28.3 i [Dublinförordningen](#) ska förvar av asylsökande pågå under så kort tid som möjligt. Reducerade tidsfrister för ingivande och besvarande av överföringsbegäran är tillämpliga när asylsökande hålls i förvar enligt Dublinförordningen.

Enligt artikel 15.1 i [återvändandedirektivet](#) måste också förvar vara så kortvarigt som möjligt för personer som är föremål för ett förfarande för återvändande. I återvändandedirektivet föreskrivs dock även en tidsfrist på upp till sex månader för förvar, som får förlängas med 12 månader under exceptionella omständigheter, det vill säga i händelse av bristande samarbete eller om det finns hinder för att erhålla resehandlingar (artikel 15.5 och 15.6). Exceptionella omständigheter kräver att myndigheterna först vidtagit alla rimliga åtgärder för att avlägsna personen. Fortsatt förvar är inte möjligt när de sex månaderna, och i exceptionella fall de ytterligare 12 månaderna, har löpt ut.

⁽⁴²¹⁾ United Kingdom Border Agency (2012), *Enforcement Instructions and Guidance: Chapter 55 detention and temporary release*.

⁽⁴²²⁾ Europadomstolens dom av den 25 juni 2019 i mål nr 10112/16, *Al Husin mot Bosnien och Hercegovina (nr 2)*. Se även Europadomstolens dom av den 8 oktober 2009 i mål nr 10664/05, *Mikolenko mot Estland*.

Exempel: I målet *Kadzoev* ⁽⁴²³⁾ fastslog EU-domstolen att det var uppenbart att när den maximala förvarstiden i enlighet med artikel 15.6 i återvändandedirektivet uppnåtts var det inte längre fråga om huruvida det fanns rimliga utsikter till avlägsnande i den mening som avses i artikel 15.4. I ett sådant fall måste den berörda personen omedelbart frigges.

Exempel: I målet *FMS m.fl.* ⁽⁴²⁴⁾ gjorde EU-domstolen klargöranden i fråga om längden på förvar enligt EU:s regelverk för både asyl och återvändande. Även om artikel 9 i mottagningsdirektivet inte ålägger medlemsstaterna att fastställa en längsta period för förvar av personer som ansöker om internationellt skydd, måste deras nationella lagstiftning säkerställa att förvar endast varar så länge som grunden för förvar är giltig. Vid förvar före avlägsnande enligt artikel 15 i återvändandedirektivet får däremot ett längre förvar aldrig överstiga 18 månader och får endast bibehållas så länge som förfarandena för avlägsnande pågår och genomförs med vederbörlig omsorg.

Europakonventionen: Artikel 5.1 f innehåller inte några längsta tidsgränser för förvar i samband med invandring. Den tillåtna förvarstiden vid tillämpning av artikel 5.1 f Europakonventionen beror på en prövning av nationell lagstiftning tillsammans med en bedömning av de särskilda omständigheterna i fallet ⁽⁴²⁵⁾. Tidsfristerna är en väsentlig komponent av exakt och förutsebar lagstiftning som styr frihetsberövande.

Exempel: I målet *Mathloom mot Grekland* ⁽⁴²⁶⁾ hölls en irakisk medborgare i förvar i över två år och tre månader i avvaktan på utvisning, trots att ett beslut om hans villkorliga frigivning hade fattats. I den grekiska lagstiftningen som styr förvar av personer som är föremål för ett domstolsbeslut om utvisning hade inte någon maximal period fastställts och därför uppfylldes inte laglighetskravet i artikel 5 i Europakonventionen eftersom lagstiftningen inte var förutsebar.

⁽⁴²³⁾ EG-domstolens dom av den 30 november 2009 i mål C-357/09 PPU, *Said Shamilovich Kadzoev* (Huchbarov) [stor avdelning], punkt 60.

⁽⁴²⁴⁾ EU-domstolens dom av den 14 maj 2020 i förenade målen C-924/19 PPU, och C-925/19 PPU, *FMS m.fl. mot Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság and Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság* [stor avdelning], punkterna 262–265 och 278–280.

⁽⁴²⁵⁾ Europadomstolens dom av den 11 oktober 2011 i mål nr 46390/10, *Auad mot Bulgarien*, punkt 128.

⁽⁴²⁶⁾ Europadomstolens dom av den 24 april 2012 i mål nr 48883/07, *Mathloom mot Grekland*.

Exempel: I målet *Louled Massoud mot Malta* ⁽⁴²⁷⁾ hölls en algerisk medborgare i förvar i en förvarsenhet i drygt 18 månader inför utvisning. Under den tiden vägrade klaganden samarbeta och de algeriska myndigheterna var inte beredda att utfärda resehandlingar åt honom. Europadomstolen konstaterade ett brott mot artikel 5.1 och uttryckte starka tvivel om huruvida grunden för att hålla klaganden i förvar – den planerade utvisningen – hade förblivit giltig under hela den period som han hållits i förvar. Detta inbegrep tvivel avseende den över 18 månader långa period som följt efter avslaget på hans asylansökan, den troliga avsaknaden av realistiska utsikter till att han utvisades samt de nationella myndigheternas eventuella underlåtenhet att skyndsamt genomföra förfarandena. Domstolen fastslog vidare att klaganden inte hade haft något effektivt rättsmedel för att bestrida lagligheten och längden på sitt förvar.

Exempel: I målet *Auad mot Bulgarien* ⁽⁴²⁸⁾ fastslog Europadomstolen att längden på förvaret inte fick överskrida den längd som rimligen kunde krävas för att uppnå det eftersträvade målet. Domstolen konstaterade att EU-domstolen hade framhållit en liknande åsikt i relation till artikel 15 i återvändandedirektivet i *Kadzoev*-målet. Domstolen betonade att till skillnad från artikel 15 i återvändandedirektivet innehöll artikel 5.1 f i Europakonventionen inte några maximala tidsgränser. Om längden på utvisningsförfarandena kunde påverka förvarets laglighet berodde, enligt denna artikel, helt på omständigheterna i varje enskilt fall.

7.7. Förvar av personer med särskilda behov

Unionsrätten: I artikel 21 i det reviderade [mottagandedirektivet](#) och artikel 3.9 i [återvändandedirektivet](#) förtecknas personer som anses utsatta (se [kapitel 10](#)). Ingetdera av de båda instrumenten hindrar att utsatta personer tas i förvar men när de hålls i förvar kräver artikel 11 i [mottagandedirektivet](#) och artiklarna 16.3 och 17 i [återvändandedirektivet](#) att man särskilt uppmärksammar deras utsatta situation.

I båda direktiven betonas att barn endast ska frihetsberövas som en sista utväg och endast om mindre tvingande åtgärder inte kan tillämpas effektivt. Förvar måste ske under kortast möjliga tid. Man måste göra sitt yttersta för att frigge dem som har satts i förvar och placera dem i inkvartering som lämpar sig för barn. Enligt direktivet om mottagningsvillkor får asylsökande ensamkommande barn endast hållas i förvar

⁽⁴²⁷⁾ Europadomstolens dom av den 27 juli 2010 i mål nr 24340/08, *Louled Massoud mot Malta*.

⁽⁴²⁸⁾ Europadomstolens dom av den 11 oktober 2011 i mål nr 46390/10, *Auad mot Bulgarien*.

i undantagsfall och aldrig placeras i en fängelseanläggning. Ensamkommande barn som hålls i förvar bör förses med inkvartering i anläggningar med tillgång till personal och utrymmen som tar hänsyn till behoven hos personer i deras åldersgrupp (artikel 17 i återvändandedirektivet) ⁽⁴²⁹⁾.

Direktivet om människohandel (2011/36/EU) innehåller en skyldighet att ge hjälp och stöd till offer för människohandel, såsom att tillhandahålla lämplig och säker bostad (artikel 11) även om direktivet inte helt förbjuder att de tas i förvar.

Europakonventionen: Europadomstolen har prövat invandringsmål som gällt förvar av barn och personer med hälsoproblem. I dessa mål har domstolen fastslagit att deras förvar i anläggningar som inte var utrustade för att tillgodose deras behov var godtyckligt och stred mot artikel 5 i Europakonventionen, och kunde i vissa fall också ifrågasättas enligt artikel 3 i Europakonventionen ⁽⁴³⁰⁾. Domstolen har också konstaterat att asylsökande är särskilt utsatta i samband med förvar och i fråga om de förhållanden under vilka de hålls ⁽⁴³¹⁾.

Exempel: Målet *Yoh-Ekale Mwanje mot Belgien* ⁽⁴³²⁾ gällde förvar av en kame-runsk medborgare i ett långt framskridet skede av hiv. Myndigheterna kände till sökandens identitet och fasta adress, hon kom alltid till sina möten med dem och hade inlett flera steg för att regularisera sin ställning i Belgien. Trots att hennes hälsa försämrades medan hon hölls i förvar övervägde myndigheterna inte ett mindre ingripande alternativ som att till exempel utfärda ett tillfälligt uppehållstillstånd till henne för att skydda allmänintresset. De höll henne i stället i förvar i nästan fyra månader. Europadomstolen såg inget samband mellan klagandens förvar och myndigheternas syfte att avlägsna henne och fann därför att agerandet stred mot artikel 5.1 i Europakonventionen.

⁽⁴²⁹⁾ För mer information, se FRA (2017), *European legal and policy framework on immigration detention of children*, Publikationsbyrån, Luxemburg, juni 2017.

⁽⁴³⁰⁾ Europadomstolens dom av den 12 oktober 2006 i mål nr 13178/03, *Mubilanzila Mayeka och Kaniki Mitunga mot Belgien*; Europadomstolens dom av den 19 januari 2010 i mål nr 41442/07, *Muskhadzhiyeva m.fl. mot Belgien*; Europadomstolens dom av den 13 december 2011 i mål nr 15297/09, *Kanagaratnam m.fl. mot Belgien*; Europadomstolens dom av den 19 januari 2012 i mål nr 39472/07 och 39474/07, *Popov mot Frankrike*; Europadomstolens dom av den 3 maj 2012 i mål nr 24527/08, *M.S. mot Förenade kungariket*; Europadomstolens dom av den 10 juli 2001 i mål nr 33394/96, *Price mot Förenade kungariket*.

⁽⁴³¹⁾ Europadomstolens dom av den 11 juni 2009 i mål nr 53541/07, *S.D. mot Grekland*; Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning].

⁽⁴³²⁾ Europadomstolens dom av den 20 december 2011 i mål 10486/10, *Yoh-Ekale Mwanje mot Belgien*.

Exempel: I målet *Mubilanzila Mayeka och Kaniki Mitunga mot Belgien* ⁽⁴³³⁾ fastslog Europadomstolen att förvaret av ett ensamkommande asylsökande barn i en förvarsenhet för vuxna var ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *Muskhadzhiyeva mot Belgien* ⁽⁴³⁴⁾ fastslog Europadomstolen att förvar av fyra tjetjenska barn i avvaktan på en Dublinöverföring i en enhet som inte var utrustad för att tillgodose barns särskilda behov var ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *A.M. m.fl. mot Frankrike* ⁽⁴³⁵⁾ fastslog Europadomstolen att även om de materiella förhållandena i förvarsenheter före avlägsnandet var tillfredsställande orsakade förhållandena ångest hos små barn. Placeringen av barn i förvarsenheter utgjorde därför omänsklig och förnedrande behandling i strid med artikel 3 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *S.F. m.fl. mot Bulgarien* ⁽⁴³⁶⁾ prövade Europadomstolen förvaret av en familj med tre barn vid en förvarsenhet hos gränspoliserna och längden på deras vistelse där. Domstolen konstaterade att förvar av barn vid invandring, oavsett om de åtföljs av medföljande vuxen eller inte, ger upphov till särskilda frågor, eftersom barn är extremt sårbara och har särskilda behov. Oavsett hur länge de varit frihetsberövade var förhållandena i polisens förvarsenhet inte lämpliga för barn. Europadomstolen fastslog därför att det var ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *Bilalova m.fl. mot Polen* ⁽⁴³⁷⁾ gjorde klagandena, som var ryska medborgare av tjetjenskt ursprung (en kvinna och hennes fem barn) gällande att placeringen av barn i en förvarsenhet före avlägsnande var olaglig. Europadomstolen noterade att det i princip bör undvikas att små barn hålls i förvar i sådana anläggningar och att endast kortvariga placeringar under lämpliga förhållanden kan vara förenliga med Europakonventionen, dock under förutsättning att myndigheterna har fastställt att de har använt sig av denna åtgärd som en sista utväg efter att särskilt ha undersökt mindre ingripande åtgärder och

⁽⁴³³⁾ Europadomstolens dom av den 12 oktober 2006 i mål nr 13178/03, *Mubilanzila Mayeka och Kaniki Mitunga mot Belgien*.

⁽⁴³⁴⁾ Europadomstolens dom av den 19 januari 2010 i mål nr 41442/07, *Muskhadzhiyeva m.fl. mot Belgien*.

⁽⁴³⁵⁾ Europadomstolens dom av den 12 juli 2016 i mål nr 24587/12, *A.M. m.fl. mot Frankrike*.

⁽⁴³⁶⁾ Europadomstolens dom av den 7 december 2017 i mål nr 8138/16, *S.F. m.fl. mot Bulgarien*.

⁽⁴³⁷⁾ Europadomstolens dom av den 26 mars 2020 i mål nr 23685/14, *Bilalova m.fl. mot Polen*.

funnit att det inte fanns några tillgängliga åtgärder. Domstolen drog slutsatsen att det inte fanns tillräckliga bevis för att de nationella myndigheterna hade gjort en sådan bedömning och att åtgärder inte hade vidtagits för att begränsa frihetsberövandets varaktighet. Förvaret av barn stred därför mot artikel 5 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *Bistieva m.fl. mot Polen* ⁽⁴³⁸⁾ anlände klaganden tillsammans med sin man och deras barn i Polen och ansökte om asyl. Asylansökan avslogs och familjen flydde till Tyskland, men de tyska myndigheterna skickade tillbaka dem till Polen, där de hölls i förvar. Sökanden gjorde gällande att frihetsberövandet av henne kränkte rätten till respekt för privatlivet och familjelivet enligt artikel 8 i Europakonventionen. Europadomstolen fann att frihetsberövandet av klaganden stred mot det faktiska utövandet av familjelivet, eftersom de polska myndigheterna inte hade bedömt hur frihetsberövandet hade påverkat familjen och barnen och inte hade betraktat frihetsberövandet av familjen som en sista utväg. Domstolen fann att hänsyn till barnets bästa inte kunde begränsas till att hålla familjen samman utan även innebar att alla nödvändiga åtgärder skulle vidtas för att begränsa frihetsberövandet av familjer med barn. Att hålla sökanden och hennes familj i förvar i nästan sex månader stred därför mot artikel 8 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *Rantsev mot Cypern och Ryssland* ⁽⁴³⁹⁾ fastslog Europadomstolen att de cypriotiska myndigheterna inte hade lämnat någon förklaring till skälet och den rättsliga grunden för att inte tillåta klagandens framlidna dotter, ett offer för människohandel, att lämna polisstationen på egen hand utan i stället frige henne för att hållas i förvar hos en privatperson. Under dessa omständigheter fann domstolen att hennes frihetsberövande hade varit både godtyckligt och olagligt enligt artikel 5 i Europakonventionen.

7.8. Rättssäkerhetsgarantier

Enligt både unionsrätten och Europakonventionen finns det rättssäkerhetsgarantier avseende förvar av asylsökande och migranter.

⁽⁴³⁸⁾ Europadomstolens dom av den 10 april 2018 i mål nr 75157/14, *Bistieva m.fl. mot Polen*.

⁽⁴³⁹⁾ Europadomstolens dom av den 7 januari 2010 i mål nr 25965/04, *Rantsev mot Cypern och Ryssland*.

Unionsrätten: Återvändandedirektivet tillhandahåller särskilda garantier när irreguljära migranter ställs inför ett återvändande. Mottagandedirektivet (artikel 9) och artikel 26.2 i direktivet om asylförfaranden (2013/32/EU) innehåller garantier för asylsökande.

Europakonventionen: Artikel 5 i Europakonventionen innehåller en egen uppsättning rättssäkerhetsgarantier. Följande två artiklar är också tillämpliga vid frihetsberövande enligt artikel 5.1 f:

- Artikel 5.2, rätt att utan dröjsmål och på ett språk som han eller hon förstår underrättas om skälen för åtgärden och om varje anklagelse mot honom eller henne.
- Artikel 5.4, rätt att påfordra att domstol snabbt prövar lagligheten av frihetsberövandet och beslutar att frige honom eller henne, om frihetsberövandet inte är lagligt ⁽⁴⁴⁰⁾.

Förvar måste alltid beslutas skriftligen och beslut om förvar måste utfärdas individuellt. Att enbart nämna barnens namn i det beslut om förvar som utfärdas för föräldrarna eller någon annan vuxen som barnen har anknytning till strider mot artikel 5.1 i Europakonventionen ⁽⁴⁴¹⁾.

7.8.1. Rätt att upplysas om skälen

Unionsrätten: Enligt artikel 15.2 i återvändandedirektivet åläggs myndigheterna att skriftligen besluta om förvar och att ange faktiska och rättsliga skäl. När det gäller asylsökande fastställs samma krav i artikel 9.2 i det reviderade mottagandedirektivet. EU-domstolen har också bekräftat dessa krav ⁽⁴⁴²⁾.

Europakonventionen: Varje arresterad person ska "utan dröjsmål" informeras om skälen till att han eller hon hålls i förvar "på ett språk som han [eller hon] förstår". Detta innebär att en arresterad person måste upplysas om de faktiska och rättsliga omständigheterna för hans/hennes arrestering eller förvar på ett

⁽⁴⁴⁰⁾ Europadomstolens dom av den 21 mars 2019 i mål nr 39065/16, *O.S.A. m.fl. mot Grekland*.

⁽⁴⁴¹⁾ Europadomstolens dom av den 25 juni 2020 i mål nr 9347/14, *Moustahi mot Frankrike*, punkterna 102-104.

⁽⁴⁴²⁾ EU-domstolens dom av den 14 maj 2020 i förenade målen C-924/19 PPU och C-925/19 PPU, *FMS m.fl. mot Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság and Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság* [stor avdelning], punkterna 257 och 259.

enkelt icke-tekniskt språk som vederbörande förstår så att denne, om han/hon anser det lämpligt, kan begära att dess laglighet prövas i domstol i enlighet med artikel 5.4 ⁽⁴⁴³⁾.

Exempel: I målet *Nowak mot Ukraina* ⁽⁴⁴⁴⁾ frågade en polsk medborgare efter skälen till att han greps och fick svaret att han var en "internationell tjuv". Europadomstolen fastslog att detta uttalande knappast motsvarade det utvisningsbeslut som hade avfattats på ukrainska och där det hänvisades till en bestämmelse i nationell lagstiftning. Klaganden hade inte tillräckliga kunskaper i språket för att förstå dokumentet, som han fick den fjärde dagen av sitt förvar. Det fanns inget som tydde på att han dessförinnan hade informerats om att han hölls i förvar för att utvisas. Klaganden hade inte heller några effektiva medel för att anföra sitt klagomål medan han hölls i förvar eller att begära ersättning efteråt. Det hade följaktligen skett ett brott mot artikel 5.2 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *Saadi mot Förenade kungariket* ⁽⁴⁴⁵⁾ ansågs en fördröjning på 76 timmar av tillhandahållandet av skälen till förvaret vara för lång tid och strida mot artikel 5.2 i Europakonventionen.

Exempel: I målet *Dbouba mot Turkiet* ⁽⁴⁴⁶⁾ var klaganden en asylsökande. Två poliser tog emot hans redogörelse om sin ansökan till UNHCR. Han upplystes om att han frigavs i väntan på rättegång där han åtalades för att vara medlem i al-Qaida och att ett utvisningsförfarande hade inletts mot honom. Klaganden fick inte några handlingar med information om skälen till att han hölls i förvar i polisens huvudkontor. Europadomstolen ansåg att de nationella myndigheterna aldrig informerade klaganden om skälen till att han hölls i förvar, vilket var ett brott mot artikel 5.2 i Europakonventionen.

⁽⁴⁴³⁾ Se även Europadomstolens dom av den 15 december 2016 i mål nr 16483/12, *Khlaifia m.fl. mot Italien* [stor avdelning], punkt 115; Europadomstolens dom av den 5 maj 2002 i mål nr 51564/99, *Čonka mot Belgien*.

⁽⁴⁴⁴⁾ Europadomstolens dom av den 31 mars 2011 i mål nr 60846/10, *Nowak mot Ukraina*, punkt 64.

⁽⁴⁴⁵⁾ Europadomstolens dom av den 29 januari 2008 i mål nr 13229/03, *Saadi mot Förenade kungariket* [stor avdelning].

⁽⁴⁴⁶⁾ Europadomstolens dom av den 13 juli 2010 i mål nr 15916/09, *Dbouba mot Turkiet* punkterna 52–54.

Exempel: I målet *J.R. m.fl. mot Grekland* ⁽⁴⁴⁷⁾ hölls tre afghanska medborgare i förvar i ett grekiskt mottagningscentrum på ön Chios. Europadomstolen fastslog att det var ett brott mot artikel 5.2 i Europakonventionen. Även om sökandena hade fått en broschyr med information om skälen till att de hållits i förvar, var innehållet i broschyren inte tillräckligt klart och precist för att sökandena skulle kunna informeras om skälen till att de hölls i förvar.

7.8.2. Rätt till omprövning av förvar

Enligt unionslagstiftningen och Europakonventionen är rätten till domstolsprövning viktig som garanti mot godtyckligt förvar.

Unionsrätten: Artikel 47 i [EU-stadgan](#) kräver att en person som befinner sig i en situation som omfattas av unionsrätten har rätt till ett effektivt rättsmedel och till en rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid. Artikel 15.2 i [återvändandedirektivet](#) och artikel 9.3 i [mottagandedirektivet](#) kräver en snabb rättslig omprövning när administrativa myndigheter utfärdar beslut om förvar. I artikel 15.3 i återvändandedirektivet och artikel 9.5 i mottagandedirektivet föreskrivs dessutom att förvar ska omprövas med rimliga mellanrum, antingen på begäran av tredjelandsmedborgaren eller ex officio. Omprövningen ska genomföras av en rättslig myndighet när det gäller asylsökande, medan detta endast krävs vid längre perioder av förvar när det gäller personer som är föremål för förfaranden för återvändande.

Exempel: I målet *FMS m.fl.* ⁽⁴⁴⁸⁾ bekräftade EU-domstolen att lagligheten i förvaret enligt både mottagandedirektivet och återvändandedirektivet utan undantag måste omfattas av rättslig prövning. Detta kräver att den nationella domstolen, i avsaknad av nationella bestämmelser om domstolsprövning, har rätt att avgöra frågan och, om det konstateras att frihetsberövandet är olagligt, besluta att personen ska försättas på fri fot.

⁽⁴⁴⁷⁾ Europadomstolens dom av den 25 januari 2018 i mål nr 22696/16, *J.R. m.fl. mot Grekland*.

⁽⁴⁴⁸⁾ EU-domstolens dom av den 14 maj 2020 i förenade målen C-924/19 PPU och C-925/19 PPU, *FMS m.fl. mot Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság and Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság* [stor avdelning], punkterna 273–277.

Om förlängningen av förvaret har brutit mot rätten att bli hörd kan den nationella domstol som ansvarar för att bedöma lagenligheten av förlängningen besluta att upphäva beslutet endast om den anser att åsidosättandet verkligen har berövat den berörda parten dennes möjlighet att försvara sig på ett bättre sätt i sådan utsträckning att resultatet av det administrativa förfarandet hade kunnat bli annorlunda ⁽⁴⁴⁹⁾.

Tillhandahållande av rättshjälp är reglerat. Artikel 47 i stadgan och artikel 13.4 i återvändandedirektivet kräver att alla ges möjlighet att få rådgivning, biträdas och försvaras i rättsliga frågor och få rättshjälp så att tillgången till rättvisa säkerställs. För asylsökande finns särskilda bestämmelser om kostnadsfritt rättsligt bistånd och biträde i artikel 9 i mottagandedirektivet (se [kapitel 5](#) för närmare detaljer).

Europakonventionen: Artikel 5.4 föreskriver uttryckligen att "var och en" som berövas friheten "skall ha rätt att begära att domstol snabbt prövar lagligheten av frihetsberövandet" och beslutar att frige vederbörande om "frihetsberövandet inte är lagligt". Denna skyldighet återspeglas i artikel 9.4 i [den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter \(ICCPR\)](#).

Kravet på snabb omprövning och rättsmedlets tillgänglighet är två viktiga garantier. Syftet med artikel 5.4 är att garantera frihetsberövade personer rätten till domstolsprövning av den åtgärd som han eller hon är föremål för. Artikel 5.4 kräver därför inte enbart tillgång till en domare för att få ett snabbt beslut om lagligheten av förvaret utan även att en domstol regelbundet omprövar behovet av fortsatt förvar. Rättsmedlet måste vara tillgängligt medan förvaret pågår så att den frihetsberövade personen kan få en snabb domstolsprövning, och prövningen måste kunna leda till frigivning om frihetsberövandet konstateras vara olagligt ⁽⁴⁵⁰⁾. Rättsmedlet måste vara tillräckligt säkert i teorin och i praktiken för att det ska vara tillgängligt och effektivt. Att det sker en automatisk rättslig prövning av förvar i samband med invandring är inte ett nödvändigt krav enligt artikel 5.1 i Europakonventionen ⁽⁴⁵¹⁾.

Det är särskilt viktigt att asylsökande har tillgång till effektiva rättsmedel eftersom de befinner sig i en prekär situation och kan stå inför *refoulement*.

⁽⁴⁴⁹⁾ EU-domstolens dom av den 10 september 2013 i mål C-383-13, *M. G. och N. R. mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*.

⁽⁴⁵⁰⁾ Europadomstolens dom av den 15 december 2016 i mål nr 16483/12, *Khlaifia m.fl. mot Italien* [stor avdelning], punkt 131; Europadomstolens dom av den 4 december 2018 i mål nr 10211/12 och 27505/14, *Ilmseher mot Tyskland* [stor avdelning], punkt 251.

⁽⁴⁵¹⁾ Europadomstolens dom av den 19 augusti 2016 i mål nr 37289/12, *J.N. mot Förenade kungariket*, punkt 96.

Exempel: I målet *Abdolkhani och Karimnia mot Turkiet* ⁽⁴⁵²⁾ hade två iranska asylsökande hållits i förvar i polisens huvudkontor. Europadomstolen fastslog att de inte hade haft något förfarande till sitt förfogande genom vilket lagligheten av deras förvar kunde ha prövats av en domstol ⁽⁴⁵³⁾.

Exempel: I målet *S.D. mot Grekland* ⁽⁴⁵⁴⁾ hade en asylsökande hållits i förvar trots att han inte kunde avvisas i avvaktan på beslut om hans asylansökan. Europadomstolen fastslog att han hade hamnat i ett rättsligt tomrum eftersom det inte fanns någon bestämmelse om direkt omprövning av hans förvar i väntan på avvisning.

Exempel: I målet *Oravec mot Kroatien* ⁽⁴⁵⁵⁾ sattes klaganden, som misstänktes för narkotikahandel, i förvar och frisläpptes därefter. Efter åklagarens överklagande av frigivningen häktades klaganden på nytt. Europadomstolen ansåg att överklagandet utgjorde en fortsättning på förfarandet avseende lagenligheten av sökandens frihetsberövande och att utgången av överklagandet var en avgörande faktor för att avgöra huruvida överklagandet var lagenligt, oavsett om sökanden vid den tidpunkten var frihetsberövad eller inte. Artikel 5.4 i Europakonventionen är således tillämplig på omständigheterna i det enskilda fallet.

7.9. Förhållanden i samband med förvar

Förhållandena i samband med förvar kan i sig själva utgöra ett brott mot unionsrätten eller Europakonventionen. Både unionsrätten och Europarätten kräver att förvar ska vara förenligt med andra grundläggande rättigheter; bland annat måste förhållandena under ett frihetsberövande vara humana, familjer får inte splittras, och barn och utsatta personer ska normalt inte hållas i förvar (se [avsnitt 7.7](#) om förvar av personer med särskilda behov och barn) ⁽⁴⁵⁶⁾.

⁽⁴⁵²⁾ Europadomstolens dom av den 22 september 2009 i mål nr 30471/08, *Abdolkhani och Karimnia mot Turkiet*.

⁽⁴⁵³⁾ Se även Europadomstolens dom av den 19 januari 2010 i mål nr 21896/08, *Z.N.S. mot Turkiet*, och Europadomstolens dom av den 13 juli 2010 i mål nr 15916/09, *Dbouba mot Turkiet*.

⁽⁴⁵⁴⁾ Europadomstolens dom av den 11 juni 2009 i mål nr 53541/07, *S.D. mot Grekland*.

⁽⁴⁵⁵⁾ Europadomstolens dom av den 11 juli 2017 i mål nr 51249/11, *Oravec mot Kroatien*, punkt 65.

⁽⁴⁵⁶⁾ För mer information, se Europadomstolens dom av den 12 oktober 2006 i mål nr 13178/03, *Mubilanzila Mayeka och Kaniki Mitunga mot Belgien* (ensamkommande barn); Europadomstolens dom av den 7 januari 2010 i mål nr 25965/04, *Rantsev mot Cypern och Ryssland* (offer för människohandel).

Unionsrätten: Förhållanden i samband med förvar av personer inför återvändande regleras i artikel 16 i [återvändandedirektivet](#) och för barn och familjer i artikel 17. Förvar före avlägsnande måste som regel ske i specialiserade anläggningar och de personer som hålls i förvar ska hållas åtskilda från vanliga fångar ⁽⁴⁵⁷⁾. Förhållandena för asylsökande regleras i artikel 10 i det reviderade [mottagandedirektivet](#), med särskilda bestämmelser för utsatta personer i artikel 11.

Europakonventionen: Platsen för och förhållandena under förvaret måste vara lämpliga. I annat fall kan de ifrågasättas enligt artiklarna 3, 5 eller 8 i Europakonventionen. Domstolen kommer att undersöka villkorens särdrag och deras kumulativa verkan. Detta omfattar bland annat följande faktorer: var den berörda personen hålls i förvar (flygplats, poliscell, fängelse) ⁽⁴⁵⁸⁾, om andra förvarsenheter kan användas, storleken på området där personen hålls i förvar, om det är delat och med hur många andra personer, tillgång till och tillgänglighet av tvätt- och hygienfaciliteter, ventilation och möjlighet att vistas utomhus, tillgång till omvärlden och, om den berörda personen lider av någon sjukdom, tillgång till sjukvård. En persons specifika omständigheter är av särskild betydelse, exempelvis om den som har satts i förvar är ett barn, en person som överlevt tortyr, en gravid kvinna, ett offer för människohandel, en äldre person eller en person med funktionsnedsättning.

Europadomstolen beaktar rapporter från Europeiska kommittén till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT) när den bedömer förhållandena i samband med förvar i ett enskilt fall. Dessa rapporter ger även medlemsstaterna praktisk vägledning om vilka förhållanden som är oacceptabla ⁽⁴⁵⁹⁾.

⁽⁴⁵⁷⁾ Se även EU-domstolens dom av den 17 juli 2014 i mål C-473/13 och C-514/13, *Adala Bero mot Regierungspräsidium Kassel och Ettayebi Bouzalmate mot Kriesverwaltung Kleve* [stor avdelning], punkt 32, och EU-domstolens dom av den 17 juli 2014 i mål C-474/13, *Thi Ly Pham mot Stadt Schweinfurt, Amt für Meldewesen und Statistik* [stor avdelning], punkterna 16–17.

⁽⁴⁵⁸⁾ Europadomstolens dom av den 4 december 2018 i mål nr 43639/12, *Khanh mot Cypern*, punkt 46.

⁽⁴⁵⁹⁾ Se, till exempel, Europadomstolen, CPT (2019), *Report to the Greek Government on the visit to Greece from 10 to 19 April 2018*.

Exempel: I målen *Dougoz, Peers och S.D. mot Grekland* ⁽⁴⁶⁰⁾ fastställde domstolen viktiga principer om förhållandena i samband med förvar och klagjorde även att asylsökande i förvar var särskilt utsatta med hänsyn till deras erfarenhet av att fly från förföljelse, vilket kan öka deras ångest när de hålls i förvar.

Exempel: I målet *M.S.S. mot Belgien och Grekland* ⁽⁴⁶¹⁾ konstaterade domstolen ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen inte bara i relation till de omständigheter under vilka klaganden hölls i förvar utan även i fråga om hans allmänna levnadsvillkor (mottagning) i Grekland. Klaganden var en afghansk asylsökande och de grekiska myndigheterna hade känt till hans identitet och att han var en potentiell asylsökande sedan hans ankomst till Aten. Han togs omedelbart i förvar utan någon förklaring. Det hade förekommit olika rapporter från internationella organ och icke-statliga organisationer om att de grekiska myndigheterna systematiskt tog asylsökande i förvar. Klagandens påståenden om att han behandlats brutalt av polisen stämde överens med vittnesrapporter som sammanställts av internationella organisationer, framför allt CPT. CPT:s och UNHCR:s slutsatser bekräftade även klagandens påståenden om ohygieniska förhållanden och överbefolkning i förvarsenheten intill Atens internationella flygplats. Även om klaganden hölls i förvar under relativt kort tid var förhållandena i förvarsenheten oacceptabla. Europadomstolen fastslog att klaganden måste ha känt sig godtyckligt behandlad, underlägsen och oroad, och att förhållandena i samband med förvaret hade haft en djupgående inverkan på hans värdighet, vilket utgjorde förnedrande behandling. Dessutom var han särskilt utsatt som asylsökande på grund av sin migration och de traumatiska upplevelser han sannolikt haft. Domstolen fastställde att det hade skett ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen.

Enligt artikel 3 i Europakonventionen ska stater vidta särskilda åtgärder vid hungerstrejk. Europadomstolen har slagit fast att det är problematiskt att isolera en person som hålls i förvar och som befinner sig i ett långt framskridet skede av en hungerstrejk och som kan löpa ökad risk för att förlora medvetandet, såvida inte lämpliga åtgärder vidtas för att övervaka personens hälsotillstånd ⁽⁴⁶²⁾.

⁽⁴⁶⁰⁾ Europadomstolens dom av den 6 mars 2001 i mål nr 40907/98, *Dougoz mot Grekland*; Europadomstolens dom av den 19 april 2001 i mål nr 28524/95, *Peers mot Grekland*; Europadomstolens dom av den 11 juni 2009 i mål nr 53541/07, *S.D. mot Grekland*.

⁽⁴⁶¹⁾ Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning].

⁽⁴⁶²⁾ Europadomstolens dom av den 22 december 2009 i mål nr 27900/04, *Palushi mot Österrike*, punkt 72.

Exempel: Målet *Ceesay mot Österrike* ⁽⁴⁶³⁾ gäller en gambisk medborgare som dog av uttorkning i förvar före avlägsnande. På morgonen samma dag som han avled fördes han till sjukhuset. Han föreföll vara vid god fysisk hälsa och blev aggressiv eftersom han inte ville bli undersökt. Han befanns vara vid tillräckligt god hälsa för att kunna sättas i förvar och placerades därefter i isoleringscell på grund av sitt aggressiva beteende. Hans hälsotillstånd försämrades snabbt och han avled. Obduktionen visade att han led av odiagnostiserad sickelcellanemi. Europadomstolen konstaterade att det österrikiska inrikesministeriet hade utfärdat tydliga förfaranden för hungerstrejk. Läkare besökte regelbundet den frihetsberövade personen, även på hans sista dag, och under isoleringen kontrollerade polisen honom var 15–30 minut. Även om hans aggressiva beteende kan ha varit ett tecken på redan långt framskriden uttorkning och en därav följande nedbrytning av blodkroppar till följd av sickelcellanemi, gick detta inte att förutse vid tidpunkten för händelserna. Europadomstolen drog slutsatsen att myndigheterna inte kunde klandras för att inte ha testat den frihetsberövade för sickelcellanemi och konstaterade att det inte hade skett någon överträdelse av artikel 3 i Europakonventionen.

Bland relevanta icke-bindande rättskällor i denna fråga finns Europarådets "Twenty Guidelines on Forced Return" ⁽⁴⁶⁴⁾ och de europeiska fängelsereglerna ⁽⁴⁶⁵⁾.

7.10. Ersättning för olagligt förvar

Skadestånd kan utdömas till personer som olagligen tagits i förvar, både enligt unionsrätten och enligt Europakonventionen.

Unionsrätten: I målet *Francovich* ⁽⁴⁶⁶⁾ fastslog EG-domstolen att nationella domstolar måste tillhandahålla kompensation för skador förorsakade av en EU-medlemsstats brott mot unionsrätten. Denna princip har ännu inte tillämpats på brott som orsakats av en medlemsstats underlåtenhet att implementera ett direktiv i anknytning till förvar i samband med invandring.

⁽⁴⁶³⁾ Europadomstolens dom av den 16 november 2017 i mål nr 72126/14, *Ceesay mot Österrike*.

⁽⁴⁶⁴⁾ Europarådet, ministerkommittén, *Twenty Guidelines on Forced Return*, antagna den 4 maj 2005.

⁽⁴⁶⁵⁾ Europarådet, ministerkommittén, *Recommendation Rec(2006)2-rev on the European Prison Rules*, antagen den 11 januari 2006 och reviderad och ändrad den 1 juli 2020.

⁽⁴⁶⁶⁾ EG-domstolens dom av den 19 november 1991 i förenade målen C-6/90 och C-9/90, *Francovich och Bonifaci m.fl. mot Italienska republiken*.

Europakonventionen: I artikel 5.5 föreskrivs att "[v]ar och en som arresterats eller på annat vis berövats friheten i strid med bestämmelserna i denna artikel ska ha rätt till skadestånd". För att ersättning ska komma i fråga måste det således ha skett ett brott mot en eller flera bestämmelser i artikel 5 i Europakonventionen ⁽⁴⁶⁷⁾.

Huvudpunkter

- Enligt både unionsrätten och Europakonventionen måste frihetsberövande vara en sistahandsåtgärd, när möjligheten till alternativa åtgärder som är mindre ingripande har uttömts (se [avsnitt 7.2](#)).
- Enligt Europakonventionen kan en persons konkreta situation utgöra frihetsberövande enligt artikel 5 i Europakonventionen eller en begränsning av vederbörandes rörelsefrihet enligt artikel 2 i protokoll nr 4 till Europakonventionen (se [avsnitt 7.1](#)).
- Enligt Europakonventionen måste ett frihetsberövande vara berättigat för ett särskilt ändamål som definieras i artikel 5.1 a–f samt vara beordrat i enlighet med ett lagstadgat förfarande och inte godtyckligt (se [avsnitt 7.3](#)).
- Enligt unionsrätten måste ett frihetsberövande vara lagenligt (se [avsnitt 7.3](#)), nödvändigt och proportionerligt (se [avsnitt 7.5](#)).
- Enligt unionsrätten har en maximal förvarstid fastställts till sex månader, som i undantagsfall kan förlängas till högst 18 månader. I Europakonventionen anges ingen maximal tidsgräns för förvar i samband med invandring, men i linje med Europadomstolens rättspraxis bör det i nationell rätt fastställas en maximal period och lagligheten i längden på förvarsperioden är beroende av de särskilda omständigheterna i fallet (se [avsnitt 7.6.4](#)).
- Enligt både unionsrätten och Europakonventionen måste det finnas realistiska utsikter till avlägsnande av någon som tas i förvar för avlägsnande (se [avsnitt 7.6.3](#)) och förfarandena för avlägsnande måste genomföras skyndsamt (se [avsnitt 7.6.2](#)).
- Ett frihetsberövande måste vara förenligt med rättssäkerhetsgarantierna i artikel 5.2 i Europakonventionen om rätten att underrättas om skälen till gripandet. Enligt EU-rätten är det enligt återvändandedirektivet och direktivet om mottagningsvillkor obligatoriskt att skriftligen besluta om förvar och att ange faktiska och rättsliga skäl.
- Enligt både unionsrätten och Europakonventionen har en frihetsberövad person rätt till ett effektivt rättsmedel och att få en snabb prövning av beslutet om frihetsberövande (se [avsnitt 7.8](#)).

⁽⁴⁶⁷⁾ Europadomstolens dom av den 16 oktober 2008 i mål nr 16159/03, *Lobanov mot Ryssland*, punkt 54.

- Enligt både unionsrätten och Europakonventionen måste frihetsberövande eller begränsning av rörelsefriheten vara förenligt med andra grundläggande rättigheter. Exempelvis ska förhållandena i samband med förvar respektera den mänskliga värdigheten, aldrig innebära en risk för de berörda personernas hälsa och särskild hänsyn ska tas till utsatta grupper (se avsnitt 7.7 och 7.9).
- En person som godtyckligt eller olagligen har tagits i förvar kan ha rätt till skadestånd enligt både unionsrätten och Europakonventionen (se avsnitt 7.10).

Ytterligare rättspraxis och vidare läsning:

För ytterligare rättspraxis hänvisas till [riktlinjerna](#) i denna handbok. Ytterligare material som rör de frågor som behandlas i detta kapitel finns i avsnittet [Vidare läsning](#).

8

Påtvingat återvändande och sättet för avlägsnande

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
Återvändandedirektivet (2008/115/EG) Förordningen om en europeisk gräns- och kustbevakning, förordning (EU) 2019/1896 Rådets beslut om organisation av gemensamma flygningar för återsändande från två eller flera medlemsstaters territorium av tredjelandsmedborgare vilka omfattas av enskilda beslut om återsändande (2004/573/EG)	Genomförande av avlägsnande: säkert, värdigt och humant	Ministerkommittén, Twenty Guidelines on Forced Return, 2005, nr 19
Direktivet om asylförfaranden (2013/32/EU), artikel 48	Konfidentialitet	Ministerkommittén, Twenty Guidelines on Forced Return, 2005, nr 12
EU-stadgan, artikel 2 (rätt till livet) Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artikel 8.4	Allvarlig skada orsakad av tvångsåtgärder	Europakonventionen, artikel 2 (rätt till livet) Europakonventionen, artikel 3 (förbud mot tortyr, och andra former av misshandel) Ministerkommittén, Twenty Guidelines on Forced Return, 2005, nr 19

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
	Utredningar	Europadomstolen, <i>Tarariyeva mot Ryssland</i> , nr 4353/03, 2006 (sjukvård i fängelse) Europadomstolen, <i>Tais mot Frankrike</i> , nr 39922/03, 2006 (hälsokontroll under förvar) Europadomstolen, <i>Ramsahai mot Nederländerna</i> [stor avdelning], nr 52391/99, 2007 (effektivt system) Europadomstolen, <i>Armani Da Silva mot Förenade kungariket</i> [stor avdelning], nr 5878/08, 2016 (effektiv utredning)

Inledning

I detta kapitel granskar vi hur en utländsk medborgare avlägsnas från en stat. Rättsliga hinder för avlägsnande, exempelvis hinder för avlägsnande av asylsökande, behandlas i kapitel 1, 4 och 5.

Oavsett om människor avlägsnas med flyg, till lands eller till sjöss ska de återsändas på ett säkert, värdigt och humant sätt. Det har förekommit olyckor där de återvändande har avlidit under avlägsnandet på grund av kvävning eller lidit allvarlig skada. Dödsfall har även inträffat i förvarsenheter innan avlägsnandet har kunnat äga rum. Avlägsnandeprocessen kan också öka risken för självtillfogad skada eller självmord, antingen under förvar före avlägsnande eller under själva avlägsnandet.

I unionsrätten regleras påtvingat återvändande av [återvändandedirektivet](#) (2008/115/EG). Verksamhet som bedrivs av Frontex inom området för återvändande regleras av [förordningen om en europeisk gräns- och kustbevakning, förordning](#) (förordning (EU) 2019/1896). Samordnade gemensamma återsändanden med flyg regleras av [rådets beslut 2004/573/EG](#).

Inom ramen för EU-rätten innehåller EU:s stora it-system information om irreguljära migranter. Informationen används i migrationsrelaterade förfaranden, bl.a. för att underlätta återvändande (se [avsnitt 2.1](#)).

Europadomstolen har sällan haft i uppdrag att pröva det faktiska sättet för avlägsnande. Det finns dock en mängd rättspraxis, främst enligt artiklarna 2, 3 och 8 i Europakonventionen, som handlar om myndigheternas användning av våld i allmänhet, behovet av att skydda enskilda mot skada och myndigheternas processuella skyldighet att utreda hur de hanterar situationer som påstås ha vållat en person allvarlig skada. Dessa allmänna principer kan också vara tillämpliga under vissa specifika omständigheter, såsom i samband med påtvingat återvändande. Detta kommer att granskas närmare.

Förutom lagbestämmelser finns det viktiga icke-bindande rättsinstrument rörande detta ämne. Europarådets "Twenty Guidelines on Forced Return" ger nyttig vägledning och hänvisningar till dessa riktlinjer kommer därför att göras i flera av avsnitten i detta kapitel⁽⁴⁶⁸⁾. CPT-normerna innehåller också ett avsnitt om återsändande med flyg⁽⁴⁶⁹⁾.

Återvändande möjliggörs ofta genom återtagandeavtal som ingås på politisk eller operativ nivå. I EU kan återtagandeavtal ingås av unionen eller av enskilda EU-medlemsstater. Under 2004–2020 ingick EU 18 återtagandeavtal⁽⁴⁷⁰⁾. Förhandlingar pågår med fem länder⁽⁴⁷¹⁾.

8.1. Genomförande av avlägsnande: säkert, värdigt och humant

Unionsrätten: Enligt [återvändandedirektivet](#) ska påtvingat återvändande genomföras med respekt för den berörda personens värdighet och fysiska integritet (artikel 8.4). Frivilliga avresor ska prioriteras (artikel 7) och ett effektivt övervakningssystem för påtvingat återvändande ska inrättas (artikel 8.6)⁽⁴⁷²⁾. I en bilaga till ett [rådsbeslut från 2004](#) ger de gemensamma riktlinjerna om säkerhetsbestämmelser

⁽⁴⁶⁸⁾ Europarådet, ministerkommittén, [Twenty Guidelines on Forced Return](#), antagna den 4 maj 2005.

⁽⁴⁶⁹⁾ Europarådet, CPT (2003), [The CPT Standards: Deportation of foreign nationals by air](#).

⁽⁴⁷⁰⁾ Med, i kronologisk ordning, Hongkong, Macao, Sri Lanka, Albanien, Ryssland, Ukraina, Nordmakedonien, Bosnien och Hercegovina, Montenegro, Serbien, Moldova, Pakistan, Georgien, Armenien, Azerbajdzjan, Turkiet, Kap Verde och Belarus. Se även Europeiska kommissionens webbplats [Return & readmission](#). EU undertecknade icke rättsligt bindande återtagandeavtal med Afghanistan, Etiopien, Ghana, Niger och Nigeria.

⁽⁴⁷¹⁾ Algeriet, Kina, Jordanien, Nigeria och Tunisien. Se även Europeiska kommissionen (2018), ["Tillståndet i unionen 2018: Starkare och effektivare europeisk återvändandepolitik"](#).

⁽⁴⁷²⁾ För mer information om EU-medlemsstaternas praxis, se FRA (2020) ["Forced return monitoring systems – 2020 update"](#).

för gemensamt återsändande med flyg också vägledning om bland annat medicinska frågor, eskorterande tjänstemäns utbildning och uppträdande samt användning av tvångsåtgärder ⁽⁴⁷³⁾.

Enligt återvändandedirektivet krävs att man ska ta hänsyn till den berörda personens hälsotillstånd under avlägsnandet (artikel 5). Vid återsändande med flyg brukar detta kräva att sjukvårdspersonal bekräftar att personen är förmögen att resa. Personens fysiska och psykiska hälsotillstånd kan också utgöra en anledning till att uppskjuta verkställigheten av avlägsnandet (artikel 9). Vederbörlig hänsyn ska tas till rätten till familjeliv vid genomförande av avlägsnande (artikel 5). Det kan även finnas nationella lagar och principer om särskilda hälsofrågor, exempelvis hos kvinnor i långt framskridet havandeskap.

Enligt återvändandedirektivet får ensamkommande barn endast återsändas till familjemedlemmar, en utsedd förmyndare eller till en lämplig mottagningsenhet (artikel 10) ⁽⁴⁷⁴⁾.

Europakonvention: Stater har en positiv skyldighet att avstå från att misshandla någon inom sin jurisdiktion eller som står under deras kontroll, oavsett deras migrationsstatus. En bedömning görs för att fastställa om de skador som offentliga tjänstemän kan ha vållat personer under deras ansvar och kontroll är tillräckligt allvarliga för att aktualisera artikel 3 i Europakonventionen. Hänsyn ska tas till faktorer som gör en person särskilt sårbar, exempelvis på grund av ålder, graviditet eller psykiskt hälsotillstånd ⁽⁴⁷⁵⁾. Irreguljära migranter som omfattas av ett beslut om avlägsnande måste få ett intyg om att de är "förmögna att resa" ⁽⁴⁷⁶⁾.

⁽⁴⁷³⁾ Rådets beslut 2004/573/EG av den 29 april 2004 om organisation av gemensamma flygningar för återsändande från två eller flera medlemsstaters territorium av tredjelandsmedborgare vilka omfattas av enskilda beslut om återsändande (EUT L 261, 2004, s. 28). Se även Europeiska gräns- och kustbevakningsbyrån (2018), *Code of Conduct: For return operations and return interventions coordinated or organised by Frontex*, Frontex, Warszawa.

⁽⁴⁷⁴⁾ Se även FRA (2019), *Returning Unaccompanied Children: Fundamental rights considerations*, Publikationsbyrån, Luxemburg, september 2019.

⁽⁴⁷⁵⁾ Europadomstolens dom av den 20 december 2016 i mål nr 19356/07, *Shioshvili m.fl. mot Ryssland*, punkterna 85–86; Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning]; Europadomstolens dom av den 4 november 2010 i mål nr 34588/07, *Darraj mot Frankrike*; Europadomstolens dom av den 12 oktober 2006 i mål nr 13178/03, *Mubilanzila Mayeka och Kaniki Mitunga mot Belgien*; Europadomstolens dom av den 25 juni 2020 i mål nr 9347/14, *Moustahi mot Frankrike*, punkterna 68–70.

⁽⁴⁷⁶⁾ Europadomstolens dom av den 22 juni 2010 i mål nr 50068/08, *Al-Zawatia mot Sverige* (beslut), punkt 58.

Enligt Europarådets [Twenty Guidelines on Forced Return](#) ska myndigheterna samarbeta med de återvändande personerna för att begränsa behovet av att använda tvång, och de återvändande personerna ska ges möjlighet att förbereda sig för återvändandet (riktlinje 15). De återvändande personerna måste också vara förmögna att resa (riktlinje 16).

8.2. Konfidentialitet

Det är viktigt att sörja för att endast den information som krävs för att möjliggöra ett avlägsnande förmedlas till återvändandelandet och att den information som framkommit under asylförfarandet hålls konfidentiell. De tjänstemän som eskorterar en återvändande person från förvarsheten till deras destination ska också sörja för sådan konfidentialitet.

Unionsrätten: Den information som erhållits under asylförfarandet omfattas av artikel 48 i [direktivet om asylförfaranden](#) (2013/32/EU) och EU-medlemsstaterna är skyldiga att respektera den erhållna informationens konfidentialitet. I artikel 30 i direktivet föreskrivs garantier för att information inte ska röjas till påstådda aktörer som bedriver förföljelse vid insamling av uppgifter om enskilda asylsökanden.

Europakonventionen: Brott mot tystnadsplikten kan väcka frågor inom ramen för artikel 8 i Europakonventionen, och om ett sådant brott leder till risk för misshandel vid återvändandet kan det omfattas av artikel 3 i Europakonventionen. Europadomstolen konstaterade att ett brott mot tystnadsplikten i ett avlägsnandeförfarande stred mot artikel 3 i Europakonventionen, eftersom avslöjandet av att personen som återvände var misstänkt för terrorism skulle kunna leda till risk för misshandel ⁽⁴⁷⁷⁾.

I Europarådets [Twenty Guidelines on Forced Return](#) tas även respekten för personuppgifter upp samt restriktioner som införts för behandlingen av sådana uppgifter och förbudet mot att dela information som är relaterad till asylansökningar (riktlinje 12).

⁽⁴⁷⁷⁾ Europadomstolens dom av den 9 januari 2018 i mål nr 36417/16, *X. mot Sverige*, punkterna 55–61.

8.3. Allvarlig skada orsakad av tvångsåtgärder

Enligt nationell lag ges statliga aktörer, exempelvis tulltjänstemän eller eskorterande personal, befogenhet att använda tvång under utövandet av sina arbetsuppgifter. Både unionsrätten och Europakonventionen förskriver att sådant tvång ska vara skäligt, nödvändigt och proportionerligt.

Unionsrätten och Europakonventionen fastställer gemensamma normer som är tillämpliga vid dödsfall i samband med förvar. Rätten till liv garanteras i artikel 2 i både EU-stadgan och Europakonventionen. Artikel 2 är en av de viktigaste rättigheterna från vilken inget undantag tillåts enligt artikel 15 i Europakonventionen. I Europakonventionen fastställs dock att användningen av våld, i synnerhet dödligt våld, inte strider mot artikel 2 om användningen av våld är "oundgängligen nödvändigt" och "står i proportion till ändamålet" ⁽⁴⁷⁸⁾.

Unionsrätten: I återvändandedirektivet fastställs regler om tvångsmedel. Sådana åtgärder ska vidtas som en sista utväg, vara proportionerliga och inte innebära mer våld än nödvändigt. De måste genomföras med vederbörlig respekt för den berörda personens värdighet och fysiska integritet (artikel 8.4).

Europakonventionen: Staternas främsta skyldighet enligt artikel 2 i Europakonventionen när det handlar om statliga aktörers användning av våld är att införa en lämplig rättslig ram som definierar de begränsade omständigheter under vilka brottsbekämpande myndigheter får använda våld. Rättspraxis relaterad till artikel 2 i Europakonventionen kräver en lagstadgad och administrativ ram som styr statliga aktörers användning av våld för att skydda mot godtycklighet, missbruk och förlust av liv, inbegripet olyckor som skulle kunna undvikas. Personalstrukturer, kommunikationskanaler och riktlinjer för användning av våld ska vara tydliga och tillräckligt väl angivna inom denna ram ⁽⁴⁷⁹⁾. Om statliga aktörer använder mer våld än de rimligen har rätt att använda och detta leder till skada, eller till och med dödsfall, ska

⁽⁴⁷⁸⁾ Europadomstolens dom av den 27 september 1995 i mål nr 18984/91, *McCann m.fl. mot Förenade kungariket*, punkterna 148–149; Europadomstolens dom av den 15 maj 2007 i mål nr 57049/00, *Yüksel Erdoğan m.fl. mot Turkiet*, punkt 86; Europadomstolens dom av den 15 maj 2007 i mål nr 52391/99, *Ramsahai m.fl. mot Nederländerna* [stor avdelning], punkt 286; Europadomstolens dom av den 24 mars 2011 i mål nr 23458/02, *Giuliani och Gaggio mot Italien* [stor avdelning], punkterna 175–176.

⁽⁴⁷⁹⁾ Europadomstolens dom av den 20 december 2004 i mål nr 50385/99, *Makaratzis mot Grekland* [stor avdelning], punkt 58; Europadomstolens dom av den 6 juli 2005 i mål nr 43577/98 och 43579/98, *Nachova m.fl. mot Bulgarien* [stor avdelning], punkt 96; Europadomstolens dom av den 24 mars 2011 i mål nr 23458/02, *Giuliani och Gaggio mot Italien* [stor avdelning], punkt 209.

medlemsstaten hållas ansvarig. Det måste genomföras en effektiv utredning om vad som har hänt och det ska kunna leda till ett åtal ⁽⁴⁸⁰⁾ och de berörda myndigheterna måste följa utredningen noggrant ⁽⁴⁸¹⁾.

Europadomstolen har fastslagit att medlemsstaterna inte bara har negativa skyldigheter att inte skada människor, utan även positiva skyldigheter att skydda människor mot förlust av livet eller allvarlig skada, inklusive från tredje parter eller från dem själva, samt att ge tillgång till sjukvård. Medlemsstatens skyldighet att skydda omfattar även en förpliktelse att anta lagbestämmelser och lämpliga förfaranden, inklusive straffrättsliga bestämmelser för att förhindra brott mot en person samt tillhörande sanktioner för att avskräcka från att begå sådana brott ⁽⁴⁸²⁾. Frågan är huruvida myndigheterna har gjort allt som de rimligen kunde förväntas göra för att förebygga en verklig och överhängande risk för livet som de känt till eller borde ha känt till ⁽⁴⁸³⁾.

Vid prövningen av lagligheten av användningen av våld har Europadomstolen granskat flera faktorer, bland annat arten av det eftersträvade syftet och den fara för liv och lem som den aktuella situationen i sig medfört. Domstolen granskar omständigheterna för en specifik våldsanvändning, inklusive om den var avsiktlig eller oavsiktlig, och om planeringen och kontrollen av insatsen var tillräcklig eller ej.

Exempel: I målet *Kaya mot Turkiet* ⁽⁴⁸⁴⁾ upprepade Europadomstolen att staten måste överväga det våld som utförs och hur stor risken är att det kan leda till förlust av livet.

⁽⁴⁸⁰⁾ Europadomstolens dom av den 27 september 1995 i mål nr 18984/91, *McCann m.fl. mot Förenade kungariket*, punkt 161; Europadomstolens dom av den 18 maj 2000 i mål nr 41488/98, *Velikova mot Bulgarien*, punkt 80.

⁽⁴⁸¹⁾ Europadomstolens dom av den 26 april 2011 i mål nr 25091/07, *Enukidze och Girgvliani mot Georgien*, punkt 277; Europadomstolens dom av den 30 mars 2016 i mål nr 5878/08, *Armani Da Silva mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkt 229.

⁽⁴⁸²⁾ Europadomstolens dom av den 28 oktober 1998 i mål nr 23452/94, *Osman mot Förenade kungariket*, Europadomstolens dom av den 24 oktober 2002 i mål nr 37703/97, *Mastromatteo mot Italien* [stor avdelning], punkterna 72-73; Europadomstolens dom av den 20 december 2011 i mål nr 18299/03 och 27311/03, *Finogenov m.fl. mot Ryssland*, punkt 209.

⁽⁴⁸³⁾ Europadomstolens dom av den 15 januari 2009 i mål nr 46598/06, *Branko Tomašić m.fl. mot Kroatien*, punkt 51.

⁽⁴⁸⁴⁾ Europadomstolens dom av den 19 februari 1998 i mål nr 22729/93, *Kaya mot Turkiet*.

Användning av tvång kan inte endast ifrågasättas enligt artikel 2, som rör förlust av livet eller en livshotande situation, såsom självmordsförsök som leder till bestående skador, utan även enligt artiklarna 3 och 8 i Europakonventionen i situationer då personen skadas genom användning av tvång som inte når upp till olagligt dödande.

Domstolen fastslog att det föreligger ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen när en berörd person åsamkas en hjärnskada till följd av användning av övervåld i samband med gripande ⁽⁴⁸⁵⁾, när frihetsberövade personer får slag i ansiktet av statliga aktörer när de hålls i förvar i en polisstation ⁽⁴⁸⁶⁾ eller när myndigheter underlåter att effektivt utreda klagandens klagomål om påstådd misshandel under deportering ⁽⁴⁸⁷⁾.

Europadomstolen har med anledning av artikel 8 i Europakonventionen uttryckt farhågor för incidenter där polis eller andra tjänstemän deltagit i "ingripanden" mot personer. Enskilda personer måste skyddas mot risken för att polis gör otillbörliga intrång i deras hem ⁽⁴⁸⁸⁾. Det bör finnas skyddsåtgärder för att undvika eventuella övergrepp och skydda den mänskliga värdigheten. Det kan till exempel handla om att ålägga staten att göra en effektiv utredning om det är det enda lagliga sättet att undersöka påståenden om olagliga husrannsakingar ⁽⁴⁸⁹⁾.

Dödsfall eller skada kan orsakas av tvångsmetoder eller av medlemsstatens underlåtenhet att förhindra förlust av livet, inklusive på grund av självtillfogad skada eller av medicinska skäl ⁽⁴⁹⁰⁾. I Europarådets [Twenty Guidelines on Forced Return](#) förbjuds våldsmetoder som riskerar att helt eller delvis blockera andningsvägarna eller att tvinga den återvändande personen att inta ställningar där vederbörande riskerar att kvävas (riktlinje 19).

⁽⁴⁸⁵⁾ Europadomstolens dom av den 27 juni 2000 i mål nr 22277/93, *Ilhan mot Turkiet* [stor avdelning], punkterna 77–87.

⁽⁴⁸⁶⁾ Europadomstolens dom av den 28 september 2015 i mål nr 23380/09, *Bouyid mot Belgien* [stor avdelning].

⁽⁴⁸⁷⁾ Europadomstolens dom av den 4 april 2017 i mål nr 3869/07, *Thuo mot Cypern*.

⁽⁴⁸⁸⁾ Europadomstolens dom av den 17 juli 2007 i mål nr 48666/99, *Kučera mot Slovakien*, punkterna 119 och 122–124; Europadomstolens dom av den 28 juli 2009, *Rachwalski och Ferenc mot Polen*, nr 47709/99, punkterna. 58–63.

⁽⁴⁸⁹⁾ Europadomstolens dom av den 13 juni 2013 i mål nr 24402/07, *Vasylichuk mot Ukraina*, punkt 84.

⁽⁴⁹⁰⁾ Se exempelvis det brittiska målet av den 5 juli 2012, *FGP mot Serco Plc & Anor* [2012] EWHC 1804 (Admin).

8.4. Utredningar

Europakonventionen: De allmänna principer som utvecklats främst utgående ifrån artiklarna 2, 3 och 8 i Europakonventionen kan under vissa omständigheter också vara tillämpliga i samband med påtvingade återvändanden. Det måste vidtas någon form av effektiv och officiell utredning när en person förlorar livet eller skadas allvarligt i händerna på medlemsstaten, eller när detta inträffar under omständigheter som medlemsstaten kan hållas ansvarig för, exempelvis om personen hålls i förvar. De behöriga myndigheterna för den efterföljande utredningen måste vara särskilt noggranna i sin granskning ⁽⁴⁹¹⁾. Medlemsstaten kan fortsatt vara ansvarig även om den lagt ut delar av sitt arbete med avlägsnandet på privata företag. En miniminivå av effektivitet måste föreligga, som är beroende av omständigheterna i fallet ⁽⁴⁹²⁾. Det måste finnas möjlighet till ansvarsutkrävande och insyn för att säkerställa respekten för rättsstatsprincipen och upprätthålla allmänhetens förtroende ⁽⁴⁹³⁾.

När en person hittas död eller skadad och är eller har varit föremål för medlemsstatens förvar eller kontroll, åligger det medlemsstaten att tillhandahålla en tillfredsställande och övertygande redogörelse för händelserna i fråga. Exempelvis konstaterades ett brott mot artikel 2 när myndigheterna intygade att ett dödsfall hade naturliga orsaker utan någon annan tillfredsställande förklaring till dödsfallet eller vid en bristfällig obduktion ⁽⁴⁹⁴⁾. Brott mot artikel 2 konstaterades även vid bristfällig sjukvård i ett fängelsesjukhus ⁽⁴⁹⁵⁾ samt brister i undersökningen av klagandens tillstånd innan han togs i förvar ⁽⁴⁹⁶⁾.

För att en utredning ska vara förenlig med artikel 2 måste den framför allt vara oberoende; vara fullgod och effektiv; genomföras snabbt och med rimlig skyndsamhet; med deltagande av offrets familj; samt vara öppen för offentlig granskning ⁽⁴⁹⁷⁾. Resultaten av utredningen bör också vara tillgängliga för allmänheten. Det åligger

⁽⁴⁹¹⁾ Europadomstolens dom av den 30 mars 2016 i mål nr 5878/08, *Armani Da Silva mot Förenade kungariket* [stor avdelning].

⁽⁴⁹²⁾ Europadomstolens dom av den 27 september 1995 i mål nr 18984/91, *McCann m.fl. mot Förenade kungariket*, punkt 161; Europadomstolens dom av den 18 maj 2000 i mål nr 41488/98, *Velikova mot Bulgarien*, punkt 80.

⁽⁴⁹³⁾ Europadomstolens dom av den 15 maj 2007 i mål nr 52391/99, *Ramsahai m.fl. mot Nederländerna* [stor avdelning], punkt 325.

⁽⁴⁹⁴⁾ Europadomstolens dom av den 10 april 2001 i mål nr 26129/95, *Tanli mot Turkiet*, punkterna 143–147.

⁽⁴⁹⁵⁾ Europadomstolens dom av den 14 december 2006 i mål nr 4353/03, *Tariyeva mot Ryssland*, punkt 88.

⁽⁴⁹⁶⁾ Europadomstolens dom av den 1 juni 2006 i mål nr 39922/03, *Tais mot Frankrike*.

⁽⁴⁹⁷⁾ Europadomstolens dom av den 30 mars 2016 i mål nr 5878/08, *Armani Da Silva mot Förenade kungariket* [stor avdelning], punkterna 232–237.

myndigheterna att inleda utredningen på eget initiativ utan att vänta på att ett klagomål framförs. Utredningen bör genomföras av en tjänsteman eller ett organ som är oberoende av dem som är inblandade i händelserna. För detta krävs inte enbart en frihet från hierarkiskt eller institutionellt oberoende, utan också ett oberoende i praktisk bemärkelse ⁽⁴⁹⁸⁾.

Huvudpunkter

- Avlägsnande måste genomföras på ett säkert och humant sätt, och den berörda personens värdighet måste skyddas (se [avsnitt 8.1](#)).
- Personerna ska vara förmögna att resa med hänsyn till deras fysiska och psykiska hälsa (se [avsnitt 8.1](#)).
- Särskild hänsyn ska visas i fråga om utsatta personer, inbegripet barn samt personer som riskerar att begå självmord eller skada sig själva (se [avsnitt 8.1](#)).
- Enligt unionsrätten ska EU-medlemsstaterna inrätta effektiva system för övervakning av påtvingat återvändande (se [avsnitt 8.1](#)).
- Enligt återvändandedirektivet får ensamkommande barn endast återsändas till familjemedlemmar, en utsedd förmyndare eller till en lämplig mottagningsenhet (se [avsnitt 8.1](#)).
- Konfidentialiteten för information som erhållits under asylförfarandet ska säkerställas (se [avsnitt 8.2](#)).
- Enligt både unionsrätten och Europakonventionen måste användning av tvångsmedel vara skälig, nödvändig och proportionerlig (se [avsnitt 8.3](#)).
- Enligt Europakonventionen är myndigheterna skyldiga att utreda trovärdiga anklagelser om överdriven användning av våld under avlägsnande (se [avsnitt 8.4](#)).

Ytterligare rättspraxis och vidare läsning:

För ytterligare rättspraxis hänvisas till [riktlinjerna](#) i denna handbok. Ytterligare material som rör de frågor som behandlas i detta kapitel finns i avsnittet [Vidare läsning](#).

⁽⁴⁹⁸⁾ Europadomstolens dom av den 1 juli 2003 i mål nr 29178/95, *Finucane mot Förenade kungariket*, punkt 68.

9

Ekonomiska och sociala rättigheter

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>EU-stadgan, artiklarna 12 (mötes- och föreningsfrihet), 15.1 (fritt yrkesval och rätt att arbeta), 16 (näringsfrihet), 28 (förhandlingsrätt och rätt till kollektiva åtgärder), 29 (rätt till tillgång till arbetsförmedlingar), 30 (skydd mot uppsägning utan saklig grund), 31 (rättvisa arbetsförhållanden) och 32 (förbud mot barnarbete och skydd av ungdomar i arbetslivet)</p> <p>Tillträde till arbetsmarknaden regleras av sekundär EU-lagstiftning för varje särskild kategori</p>	<p>Ekonomiska rättigheter</p>	<p>Europakonventionen, artikel 4 (förbud mot slaveri och tvångsarbete)</p> <p>Europakonventionen, Europakonventionen, artikel 11 (föreningsfrihet)</p> <p>Europeiska sociala stadgan, artikel 1.2 (icke-diskriminering och tvångsarbete)</p> <p>Europeiska sociala stadgan, artikel 5 (föreningsfrihet)</p> <p>Europeiska sociala stadgan, artikel 6 (kollektiva förhandlingar och kollektiva åtgärder)</p> <p>Europadomstolen, <i>Bigaeva mot Grekland</i>, mål nr 26713/05, 2009 (utlänning tilläts fortsätta yrkesutbildning men inte att delta i tillhörande examination)</p> <p>Europeiska kommittén för sociala rättigheter, <i>LO/TCO mot Sverige</i>, klagomål nr 85/2012, 2013 (begränsningar av likabehandling av utstationerade arbetstagare i fråga om anställningsvillkor och fackliga rättigheter)</p>

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>EU-stadgan, artikel 14 (rätt till utbildning)</p> <p>Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artikel 14.1 (migranter i en irreguljär situation)</p> <p>Direktivet om mottagningsvillkor (2013/33/EU), artikel 14 (asylsökande)</p>	<p>Utbildning</p>	<p>Europakonventionen, artikel 2 i protokoll nr 1 (rätt till utbildning)</p> <p>Europeiska sociala stadgan, artiklarna 17 (rätt till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd för barn och ungdomar), 18 (rätt att utöva förvärvsarbete) och 19 (rätt till skydd och hjälp för migrerande arbetstagare och deras familjer)</p> <p>Europadomstolen, <i>Ponomaryovi mot Bulgarien</i>, nr 5335/05, 2011 (migranter i en irreguljär situation debiteras högre avgifter för sekundär utbildning)</p> <p>Europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna, <i>Karus mot Italien</i> (beslut), nr 29043/95, 1998 (utlänningar debiteras högre avgifter för tertiär utbildning)</p>
<p>EU-stadgan, artikel 34.3 (social trygghet och socialt stöd)</p> <p>För tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till EES-medborgare, varaktigt bosatta, asylsökande, flyktingar, subsidiärt skyddsbehövande och offer för människosmuggling finns bestämmelser om boende i sekundär EU-lagstiftning</p>	<p>Boende</p>	<p>Europadomstolen, <i>Gillow mot Förenade kungariket</i>, nr 9063/80, 1986 (rätt till respekt för hemmet)</p> <p>Europadomstolen, <i>M.S.S. mot Belgien</i> [stor avdelning], nr 30696/09, 2011 (underlåtenhet att tillhandahålla boende kan utgöra brott mot artikel 3 i Europakonventionen)</p> <p>Den europeiska sociala stadgan, artikel 31 (rätt till bostad)</p> <p>Europeiska kommittén för sociala rättigheter, <i>FEANTSA mot Nederländerna</i>, klagomål nr 86/2012, 2014 (rätt till nödbostad)</p> <p>Europeiska kommittén för sociala rättigheter, <i>DCI mot Nederländerna</i>, klagomål nr 47/2008, 2009 (boende för barn i en irreguljär situation)</p>

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>EU-stadgan, artikel 35 (hälso- och sjukvård)</p> <p>Hälso- och sjukvård regleras av sekundär EU-lagstiftning för varje särskild kategori</p>	<p>Hälso- och sjukvård</p>	<p>Den europeiska sociala stadgan, artikel 11 (rätt till hälsa)</p> <p>Den europeiska sociala stadgan, artikel 13 (rätt till social och medicinsk hjälp)</p> <p>Europeiska kommittén för sociala rättigheter, <i>FIDH mot Frankrike</i>, klagomål nr 14/2003, 2004</p> <p>Europeiska kommittén för sociala rättigheter, <i>EUROCEF mot Frankrike</i>, klagomål 114/2015, 2018 (boende och vård för ensamkommande barn)</p>
<p>För tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till EES-medborgare:</p> <p>Rörlighetsdirektivet (2004/38/EG), artiklarna 24 och 14</p> <p>Förordningen om samordning av de sociala trygghetssystemen (EG) nr 883/2004, ändrad genom förordning (EU) nr 465/2012</p> <p>För tredjelandsmedborgare som flyttar inom EU:</p> <p>Förordningarna (EG) nr 859/2003 och (EU) nr 1231/2010</p> <p>Andra kategorier:</p> <p>Sekundär EU-lagstiftning föreskriver särskilda rättigheter för asylsökande, flyktingar, subsidiärt skyddsbehövande, offer för människohandel samt varaktigt bosatta</p> <p>EU-domstolen, förenade målen C-443/14 och C-444/14, <i>Alo och Osso</i> [stor avdelning], 2016 (bosättningsvillkor ställdes på mottagare av subsidiärt skydd)</p> <p>EU-domstolen, C-713/17, <i>Ayubi</i>, 2018 (flykting med tillfälligt uppehållstillstånd)</p>	<p>Social trygghet och socialt stöd</p>	<p>Europadomstolen, <i>Gaygusuz mot Österrike</i>, nr 17371/90, 1996 (diskriminering av utlänningar i fråga om arbetslöshetsförmåner)</p> <p>Europadomstolen, <i>Koua Poirrez mot Frankrike</i>, nr 40892/98, 2003 (diskriminering av utlänningar i fråga om förmåner vid invaliditet)</p> <p>Europadomstolen, <i>Dhabbi mot Italien</i>, nr 17120/09, 2014 (diskriminering av utlänningar i fråga om familjeförmåner)</p> <p>Europadomstolen, <i>Andrejeva mot Lettland</i> [stor avdelning], nr 55707/00, 2009 (diskriminering av utlänningar i fråga om pensioner)</p> <p>Den europeiska sociala stadgan, artiklarna 12 (rätt till social trygghet), 13 (rätt till social och medicinsk hjälp), 14 (rätt att få tillgång till sociala tjänster), 15 (rätt för personer med funktionshinder), 17 (rätt till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd för barn), 23 (rätt till socialt skydd för äldre) och 30 (skydd mot fattigdom och social utslagning)</p> <p>Europeiska kommittén för sociala rättigheter, <i>EUROCEF mot Frankrike</i>, klagomål 114/2015, 2018 (boende och vård för ensamkommande barn)</p>

Inledning

För de flesta migranter kan det vara krävande att få tillgång till anställning, utbildning, bostad, hälso- och sjukvård, social trygghet, socialt stöd och andra sociala förmåner. Det brukar krävas en erkänd uppehållsrätt för att få tillgång till samtliga sociala rättigheter.

Stater får i allmänhet lov att göra åtskillnad mellan nationaliteter när de utövar sin suveräna rätt att tillåta eller avslå inresa till sitt territorium. De kan exempelvis bestämma att tillgång till anställning eller offentliga medel inte beviljas till vissa grupper. Stater får också normalt lov att uppställa olika villkor för inresa eller uppehåll. De kan exempelvis bestämma att tillgång till anställning eller offentliga medel inte beviljas till vissa grupper. Stater måste dock komma ihåg att internationella och europeiska instrument för mänskliga rättigheter förbjuder diskriminering, inklusive på grundval av nationalitet, inom de olika områden som de reglerar ⁽⁴⁹⁹⁾.

Ju mer en viss situation omfattas av en stats suveräna rätt att tillåta eller utesluta utläningar, desto mer handlingsutrymme har staten att tillämpa differentierade villkor ⁽⁵⁰⁰⁾. Differentierad behandling blir mindre acceptabel ju mer en utlännings invandringssituation liknar den situation som statens egna medborgare befinner sig i ⁽⁵⁰¹⁾. När det gäller centrala grundläggande rättigheter, som rätt till liv eller förbud mot förnedrande behandling, utgör differentierad behandling förbjuden diskriminering ⁽⁵⁰²⁾. Dessa principer är särskilt viktiga när det gäller tillgången till sociala rättigheter.

I detta kapitel ges en kort översikt över både EU:s och Europarådets normer relaterade till tillgång till ekonomiska och sociala rättigheter, det vill säga rätten till arbete, utbildning, boende, hälso- och sjukvård samt socialt skydd.

⁽⁴⁹⁹⁾ EU-stadgan, artikel 21; Europakonventionen, artikel 14 och protokoll nr 12, artikel 1; den europeiska sociala stadgan del V, artikel E.

⁽⁵⁰⁰⁾ Europadomstolens dom av den 27 september 2011 i mål nr 56328/07, *Bah mot Förenade kungariket*.

⁽⁵⁰¹⁾ Europadomstolens dom av den 16 september 1996 i mål nr 17371/90, *Gaygusuz mot Österrike*.

⁽⁵⁰²⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 47/2008 den 20 oktober 2009, *Defence for Children International (DCI) mot Nederländerna*.

9.1. De viktigaste rättskällorna

Unionsrätten: EU:s bestämmelser om fri rörlighet har stor inverkan på familjemedlemmar som är tredjelandsmedborgare till EU-medborgare som har utövat sin rätt till fri rörlighet i Europa. **Rörlighetsdirektivet** (2004/38/EG) reglerar deras familjemedlemmars situation oavsett nationalitet. I artikel 2.2 i direktivet definieras vilka familjemedlemmar som omfattas av direktivet (se även **avsnitt 6.2**). Direktivet är även tillämpligt på tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till medborgare från Island, Liechtenstein och Norge (⁵⁰³). Familjemedlemmar till schweiziska medborgare åtnjuter liknande status (⁵⁰⁴). Familjemedlemmar som omfattas av dessa bestämmelser får inte bara tillträde till arbetsmarknaden utan även tillgång till sociala förmåner.

Enligt unionsrätten har turkiska medborgare, trots att de inte är medborgare i EES, och deras familjemedlemmar en privilegierad ställning i EU-medlemsstater. Detta härrör från **Ankaraavtalet** från 1963 och dess **tilläggsprotokoll** från 1970, i vilket det förmodades att Turkiet skulle bli EU-medlem 1985.

Graden av tillgång till arbetsmarknaden för de olika kategorierna av tredjelandsmedborgare, exempelvis asylsökanden, flyktingar eller varaktigt bosatta, regleras av särskilda direktiv. I december 2011 antog EU **direktivet om ett kombinerat tillstånd** (2011/98/EU), som inför ett enda ansökningsförfarande för tredjelandsmedborgare för att vistas och arbeta på en EU-medlemsstats territorium samt en gemensam uppsättning rättigheter för arbetstagare från tredjeland som vistas lagligen i en medlemsstat.

Exempel: I målet *Martinez Silva* (⁵⁰⁵) hade en tredjelandsmedborgare nekats en familjeförmån på grund av att italiensk rätt inte tillåter att den förmånen beviljas personer som inte är EU-medborgare och som har ett kombinerat arbetstillstånd. EU-domstolen slog fast att en innehavare av ett kombinerat tillstånd inte får uteslutas från att erhålla en familjeförmån genom nationell lagstiftning, på grund av klausulen om likabehandling i direktivet om ett kombinerat tillstånd.

⁽⁵⁰³⁾ Avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den 2 maj 1992, del III, Fri rörlighet för personer, tjänster och kapital (EGT L 1, 1994, s. 3).

⁽⁵⁰⁴⁾ Avtal mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Schweiziska edsförbundet, å andra sidan, om fri rörlighet för personer av den 21 juni 1999 (EGT L 114, 2002, s. 6), artikel 7.

⁽⁵⁰⁵⁾ EU-domstolens dom av den 21 juni 2017 i mål C-449/16, *Kerly del Rosario Martinez Silva mot Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) och Comune di Genova*.

Dessutom förbjuder direktivet om likabehandling oavsett ras eller etniskt ursprung (2000/43/EG) diskriminering på grundval av ras eller etnisk tillhörighet i samband med anställning och vid tillgång till varor och tjänster samt välfärds- och socialförsäkringsssystem⁽⁵⁰⁶⁾. Det är också tillämpligt på tredjelandsmedborgare. Enligt artikel 3.2 i direktivet omfattar det dock inte "särbehandling på grund av nationalitet och påverkar inte... sådan behandling som beror på den rättsliga ställning som medborgarna i tredje land och statslösa personer har".

Gemenskapsstadgan om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter antogs den 9 december 1989 genom en förklaring av alla medlemsstater. I stadgan fastställs de huvudprinciper som ligger till grund för den europeiska arbetsrättsmodellen, och den präglade utvecklingen av den europeiska sociala modellen under det följande decenniet. De grundläggande sociala rättigheterna i gemenskapsstadgan har vidareutvecklats och utökats i EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna. Stadgans tillämpningsområde är begränsat till sådana frågor som omfattas av unionsrätten, och dess bestämmelser kan inte utöka unionsrättens räckvidd. Enligt EU-stadgan är det mycket få sociala rättigheter som garanteras alla människor, exempelvis rätten till utbildning i artikel 14.1 2, eftersom de flesta rättigheterna är begränsade till medborgare och/eller dem som är lagligen bosatta.

Enligt Europarådets lagstiftning garanterar Europakonventionen huvudsakligen medborgerliga och politiska rättigheter och ger således endast begränsad vägledning om ekonomiska och sociala rättigheter.

Den europeiska sociala stadgan (som antogs 1961 och reviderades 1996) kompletterar dock Europakonventionen och är en viktig referenspunkt för europeisk lagstiftning om de mänskliga rättigheterna när det gäller ekonomiska och sociala rättigheter. Den fastställer grundläggande rättigheter och friheter och en övervakningsmekanism som bygger på ett rapporteringsförfarande och ett förfarande för kollektiva klagomål, som ska garantera att de fördragsslutande staterna respekterar rättigheterna i den europeiska sociala stadgan. I den europeiska sociala stadgan fastställs en rad rättigheter, bland annat rätten till bostad, utbildning, anställning och socialt skydd, fri rörlighet för personer och icke-diskriminering.

Även om den europeiska sociala stadgans skydd för migranter inte bygger på ömsesidighet, gäller dess bestämmelser i princip endast för medborgare i stater som har ratificerat den europeiska sociala stadgan och som är migranter i andra stater som

⁽⁵⁰⁶⁾ Direktiv 2000/43/EG (EGT L 180, 2000, s. 22).

också har ratificerat den europeiska sociala stadgan. Enligt bilagan till den europeiska sociala stadgan, även om den inte uttryckligen hänvisar till dem, gäller artiklarna 1–17 och 20–31 i stadgan för utlänningar förutsatt att de är medborgare i en stat som är part till den europeiska sociala stadgan och är lagligen bosatta eller regelbundet arbetar på territoriet för en annan stat som är part till stadgan. Dessa artiklar ska tolkas i ljuset av artiklarna 18 och 19 om migrerande arbetstagare och deras familjer. Artikel 18 tryggar rätten att utöva förvärvsarbete på territoriet för stater som är parter till stadgan och artikel 19 ger migrerande arbetstagare och deras familjer rätt till skydd och hjälp.

Den europeiska sociala stadgans tillämpningsområde är dock något begränsat men den Europeiska sociala kommittén har utvecklat en betydande samling av rättspraxis. När vissa grundläggande rättigheter stått på spel har Europeiska kommittén för sociala rättigheter utökat den europeiska sociala stadgans personkrets till att omfatta alla inom territoriet, inklusive migranter i en irreguljär situation ⁽⁵⁰⁷⁾.

Den europeiska sociala stadgan har en viktig kompletterande relation till Europakonventionen som ger rättspraxisen från Europeiska kommittén för sociala rättigheter ett betydande värde. Även om inte alla EU-medlemsstater och Europarådets medlemsstater har ratificerat den europeiska sociala stadgan eller godkänt alla dess bestämmelser har Europadomstolen ansett att ratificering inte är absolut nödvändigt för domstolens tolkning av vissa frågor enligt Europakonventionen som även regleras av den europeiska sociala stadgan ⁽⁵⁰⁸⁾.

⁽⁵⁰⁷⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 14/2003, 8 september 2004, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) mot Frankrike*; Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 90/2013, 1 juli 2014, *Conference of European Churches (CEC) mot Nederländerna*; och Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 86/2012, 2 juli 2014, *European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) mot Nederländerna*. Dessutom utfärdade Europeiska kommittén för sociala rättigheter ett tolkningsuttalande om flyktingars rättigheter inom ramen för den europeiska sociala stadgan 2015.

⁽⁵⁰⁸⁾ Europadomstolens dom av den 12 november 2008 i mål nr 34503/97, *Demir och Baykara mot Turkiet* [stor avdelning], punkterna 85–86. Andra exempel på relevanta internationella instrument som är tillämpliga på området är den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, FN:s konvention om migrantarbetare och Internationella arbetsorganisationens konvention nr 143.

9.2. Ekonomiska rättigheter

I detta avsnitt granskar vi ekonomiska rättigheter, inklusive tillträde till arbetsmarknaden och rätt till likabehandling på arbetsplatsen. Tillträde till arbetsmarknaden är i regel beroende av en persons rättsliga ställning. Från det ögonblick en person arbetar, oavsett om det är lagligt eller inte, måste grundläggande arbetsrättigheter respekteras. Arbetstagare har också oavsett sin rättsliga status rätt att få betalt för det arbete de har utfört.

Europakonventionen: Ekonomiska och sociala rättigheter garanteras inte uttryckligen, med undantag från förbudet mot slaveri och tvångsarbete (artikel 4) och friheten att delta i sammankomster och föreningsfrihet (artikel 11).

I mål inom relaterade områden har Europadomstolen har bland annat prövat situationen för en utlänning som hade tillåtits börja utbildningen för ett visst yrke men som sedan nekades rätten att utöva det.

Exempel: I målet *Bigaeva mot Grekland* ⁽⁵⁰⁹⁾ hade en rysk medborgare fått lov att börja en 18 månader lång praktik i syfte att få tillträde till det grekiska advokatsamfundet. Efter avslutad praktik vägrade advokatsamfundet att låta henne delta i examinationen för att hon inte var grekisk medborgare. Europadomstolen konstaterade att advokatsamfundet hade låtit klaganden börja sin praktik trots att det stod klart att hon efter slutförd praktik inte skulle ha rätt att genomgå advokatexamen. Domstolen fann att myndigheternas uppträdande var inkonsekvent och brast i respekt för klaganden både personligen och yrkesmässigt och utgjorde ett olagligt ingrepp i hennes privatliv i den mening som avses i artikel 8 i Europakonventionen. Europadomstolen fann dock inte att det i sig var diskriminerande att utesluta utlänningar från juristyrket.

Europeiska sociala stadgan: Artikel 1 garanterar rätten till arbete och förbjuder diskriminering i samband med anställning och även tvångsarbete. Det betyder att de enda arbeten som utlänningar kan förbjudas från att inneha är sådana som i sig är knutna till skyddet av det allmänna bästa eller nationell säkerhet och som omfattar utövandet av offentlig makt (på hög nivå) ⁽⁵¹⁰⁾.

⁽⁵⁰⁹⁾ Europadomstolens dom av den 28 maj 2009 i mål nr 26713/05, *Bigaeva mot Grekland*.

⁽⁵¹⁰⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions 2012, Albanien, artikel 1.2*.

I artikel 18 i den europeiska sociala stadgan föreskrivs rätten att utöva förvärvsarbete inom territoriet för andra stater som är parter till den europeiska sociala stadgan. Denna bestämmelse reglerar inte inresa till territoriet i arbetssyfte och är i vissa avseenden tvingande snarare än obligatorisk. Den kräver dock att frekvensen av avslag på ansökningar om arbetstillstånd inte är för hög⁽⁵¹¹⁾, att arbets- och uppehållstillstånd kan erhållas genom ett enda ansökningsförfarande utan orimligt höga avgifter⁽⁵¹²⁾; att de arbetstillstånd som beviljas inte är för restriktiva geografiskt och/eller yrkesmässigt⁽⁵¹³⁾ samt att förlust av anställning inte automatiskt och omedelbart leder till förlust av uppehållstillstånd så att personen får tid att söka ett annat arbete⁽⁵¹⁴⁾.

I artikel 19 i den europeiska sociala stadgan finns en uttömmande katalog över bestämmelser som skyddar och stöder migrerande arbetstagare på territoriet för andra stater som är parter till stadgan, men med kravet att de måste befinna sig där lagligen (se dock [kapitel 4](#) för mer information om artikel 19.8).

Den europeiska sociala stadgan omfattar även arbetsvillkoren, såsom rätten till rimliga arbetstider, rätten till årlig betald semester, rätten till hälsa och säkerhet på arbetsplatsen samt rätten till skälig ersättning samt kollektiva rättigheter⁽⁵¹⁵⁾.

Unionsrätten: En av de friheter som är stadfästa i [EU-stadgan](#) är vars och ens ”rätt att arbeta och utöva ett fritt valt och accepterat yrke” (artikel 15.1 i stadgan). Denna rätt är dock kringskuren av nationell lagstiftning, bland annat nationella lagar som reglerar utlänningars rätt att arbeta. Stadgan erkänner rätten till kollektiva förhandlingar (artikel 28) och friheten att bilda fackföreningar (artikel 12). Den ger också rätt till kostnadsfri arbetsförmedling (artikel 29). Varje arbetstagare, inklusive tredjelandsmedborgare, har rätt till skydd mot uppsägning utan saklig grund (artikel 30), rätt till rättvisa arbetsförhållanden, och rätt till vila och till årlig betald semester (artikel 31). Artikel 16 garanterar rätten till näringsfrihet. Stadgan föreskriver också rätten till hälsosamma och säkra arbetsförhållanden (artikel 31). Den förbjuder även barnarbete (artikel 32).

⁽⁵¹¹⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions XVII-2, Spanien, artikel 18.1.*

⁽⁵¹²⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions XVII-2, Tyskland, artikel 18.2.*

⁽⁵¹³⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions V, Tyskland, artikel 18.3.*

⁽⁵¹⁴⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions XVII-2, Finland, artikel 18.3.*

⁽⁵¹⁵⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 30/2005 den 6 december 2006, *Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) mot Grekland*, som avser gruvarbetare.

Sekundär EU-lagstiftning rörande särskilda kategorier av personer reglerar oftast tillträdet till arbetsmarknaden. Tredjelandsmedborgare har varierande grad av tillträde till arbetsmarknaden beroende på vilken kategori de tillhör. I avsnitten 9.2.1-9.2.9 beskrivs kortfattat situationerna för de huvudsakliga kategorierna av tredjelandsmedborgare.

9.2.1. Familjemedlemmar till medborgare i EES och Schweiz

Unionsrätten: Angivna familjemedlemmar – oavsett deras nationalitet – till EU-medborgare som utövar rätten till fri rörlighet och till andra medborgare i EES och Schweiz har rätt att röra sig fritt i hela Europa för att ta anställning eller för egenföretagande, och har rätt till samma behandling som en EU-medlemsstats egna medborgare (artikel 24 i [rörlighetsdirektivet](#) för EU-medborgare).

Familjemedlemmar till schweiziska medborgare har inte rätt till full likabehandling i detta avseende ⁽⁵¹⁶⁾.

När det gäller fri rörlighet för EU-medborgare och deras familjemedlemmar oavsett nationalitet kan EU-medlemsstaterna enligt artikel 45.4 i [EUF-fördraget](#) reservera anställning i offentlig tjänst för sina egna medborgare. EU-domstolen har tolkat denna bestämmelse restriktivt och har inte tillåtit att medlemsstaterna reserverar tillträdet till vissa tjänster till enbart EU-medborgare, exempelvis arbete som lärarkandidat ⁽⁵¹⁷⁾ eller assisterande universitetslärare i främmande språk ⁽⁵¹⁸⁾.

För att främja verklig fri rörlighet för arbetstagare har EU även antagit en komplex lagstiftning om ömsesidigt erkännande av kvalifikationer, både allmänt och för varje sektor, som är tillämplig på så väl familjemedlemmar som är tredjelandsmedborgare som på medborgare i EES. [Direktiv 2005/36/EG](#) om erkännande av yrkeskvalifikationer konsoliderades senast i maj 2013 (observera även ändringarna). Det finns komplexa bestämmelser rörande dem som har skaffat sig samtliga eller en del av

⁽⁵¹⁶⁾ EU-domstolens dom av den 15 juli 2010 i mål C-70/09, *Alexander Hengartner och Rudolf Gasser mot Landesregierung Vorarlberg*, punkterna 39-43.

⁽⁵¹⁷⁾ EG-domstolens dom av den 3 juli 1986 i mål C-66/85, *Deborah Lawrie-Blum mot Land Baden-Württemberg*, punkterna 26-27.

⁽⁵¹⁸⁾ EG-domstolens dom av den 2 augusti 1993 i de förenade målen C-259/91, C-331/91 och C-332/91, *Pilar Allué och Carmel Mary Coonan m.fl. mot Università degli studi di Venezia och Università degli studi di Parma*, punkterna 15-21.

sina kvalifikationer utanför EU, även om dessa kvalifikationer redan har erkänts i en EU-medlemsstat. EU-domstolen har meddelat ett betydande antal domar på detta område ⁽⁵¹⁹⁾.

9.2.2. Utstationerade arbetstagare

Unionsrätten: De tredjelandsmedborgare som inte har rätt till fri rörlighet men som lagligen arbetar för en arbetsgivare i en medlemsstat och som av sin arbetsgivare tillfälligt skickas ut för att arbeta för dennes räkning i en annan medlemsstat omfattas av [direktivet om utstationering av arbetstagare \(96/71/EG\)](#) ändrat genom [direktiv \(EU\) 2018/957](#). Syftet med direktivet är att garantera skydd av de utstationerade arbetstagarnas rättigheter och arbetsvillkor i hela Europeiska unionen för att förhindra social dumpning. Direktivet är uttryckligen inriktat på att göra friheten att tillhandahålla gränsöverskridande tjänster enligt artikel 56 i [EUF-fördraget](#) med ett lämpligt skydd av rättigheterna för de arbetstagare som tillfälligt stationeras utomlands för detta ändamål ⁽⁵²⁰⁾. Såsom EG-domstolen framhållit får detta dock inte leda till en situation där en arbetsgivare enligt direktivet är skyldig att respektera relevant arbetsrätt i både den utsändande staten och värdlandet, eftersom den beviljade skyddsstandarden i de båda EU-medlemsstaterna kan anses vara likvärdiga ⁽⁵²¹⁾.

I direktivet föreskrivs därför miniminormer som ska tillämpas för arbetstagare från en EU-medlemsstat som utstationeras för att arbeta i en annan EU-medlemsstat. I artikel 3 i direktivet föreskrivs att villkor som fastställts i värdlandets lagstiftning eller genom allmängiltiga kollektivavtal är tillämpliga på utstationerade arbetstagare, särskilt vad gäller arbetstider, raster, årlig semester och minimilön.

Enligt den europeiska sociala stadgan, fastslog Europeiska kommittén för sociala rättigheter att svensk lagstiftning innebar begränsningar för kollektiva förhandlingar och åtgärder i fråga om utstationerade arbetstagare, vilket stred mot artikel 6.2 och 6.4 ⁽⁵²²⁾.

⁽⁵¹⁹⁾ För en översikt över rättspraxis i samband med direktiv 2005/36/EG, se [direktivets sida i EUR-Lex under "Dokumentinformation"](#).

⁽⁵²⁰⁾ EG-domstolens dom av den 3 april 2008 i mål C-346/06, *Dirk Ruffert mot Land Niedersachsen*.

⁽⁵²¹⁾ EG-domstolens dom av den 18 december 2007 i mål C-341/05, *Laval un Partneri Ltd mot Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1 Byggettan och Svenska Elektrikerförbundet* [stor avdelning], 18 december 2007.

⁽⁵²²⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 85/2012, 3 juli 2013 *Landsorganisationen i Sverige (LO) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO) mot Sverige*. Se även Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions 2018, Sverige*, artikel 6.4.

9.2.3. Innehavare av EU-blåkort, forskare och studerande

Unionsrätten: Efter två års laglig anställning har tredjelandsmedborgare som innehar ett EU-blåkort rätt till samma behandling som medborgare när det gäller tillträde till högkvalificerade anställningar i EU-värdmedlemsstaten. Efter 18 månaders laglig vistelse i en medlemsstat får innehavaren av ett EU-blåkort flytta till en annan EU-medlemsstat för att tillträda en högkvalificerad anställning, med förbehåll för EU-medlemsstatens begränsningar av antalet accepterade tredjelandsmedborgare, förutsatt att han eller hon uppfyller samma villkor för första inresa i en EU-medlemsstat.

Enligt artikel 15.6 i [blåkortsdirektivet](#) (2009/50/EG) förvärvar familjemedlemmar till innehavare av EU-blåkort, oavsett nationalitet, automatiskt en allmän rätt att få tillträde till arbetsmarknaden. Till skillnad från [familjeåterföreningsdirektivet](#) (2003/86/EG) föreskriver inte [blåkortsdirektivet](#) någon tidsgräns för förvärvandet av denna rätt.

[Student- och forskardirektivet](#) (direktiv (EU) 2016/801) reglerar tredjelandsmedborgares inresa till EU för forskning, studier, praktik, volontärarbete, deltagande i elevutbytesprogram eller utbildningsprojekt och för au pairarbete. Efter avslutad forskning eller avslutade studier måste forskare och studerande ha möjlighet att vistas på EU-medlemsstatens territorium i minst 9 månader för att söka arbete eller starta företag.

Exempel: I målet *Ali Ben Alaya* ⁽⁵²³⁾ fastslog EU-domstolen att EU-medlemsstaterna är skyldiga att tillåta inresa på sitt territorium för en tredjelandsmedborgare som uppfyller villkoren för inresa, förutsatt att EU-medlemsstaten inte mot den personen åberopar någon av de grunder som anges i direktivet som motivering för att neka uppehållstillstånd. Villkoren för inresa och vistelse anges uttömmande i artiklarna 6 och 7 i student- och forskardirektivet.

⁽⁵²³⁾ EU-domstolens dom av den 10 september 2014 i mål C-491/13, *Mohamed Ali Ben Alaya mot Bundesrepublik Deutschland*.

9.2.4. Turkiska medborgare

Unionsrätten: Turkiska medborgare har en särskilt privilegierad ställning enligt 1963 års Ankaraavtal och dess tilläggsprotokoll från 1970 samt de beslut som fattats av associeringsrådet EEG-Turkiet, som inrättades genom dessa instrument. Turkiska medborgare har dock inte någon direkt rätt till inresa och vistelse i någon EU-medlemsstat för att ta anställning. Om en medlemsstats nationella lagstiftning däremot tillåter det har de dock rätt att ta anställning och att därefter fortsätta i samma anställning efter ett år ⁽⁵²⁴⁾. Efter tre år får de under vissa villkor söka annan anställning i enlighet med artikel 6.1 i beslut nr 1/80 av associeringsrådet EEG-Turkiet. Precis som EES-arbetstagare definieras turkiska arbetstagare brett.

Exempel: I målet *Tetik* ⁽⁵²⁵⁾ ville de tyska myndigheterna inte ge Tetik uppehållstillstånd när han hade fullgjort sina tre år och letade efter en annan anställning. EG-domstolen fann att han måste ges en rimlig period av lagligt uppehåll för att söka den anställning som han hade rätt att ta om han hittade någon.

Exempel: EU-domstolen drog i målet *Genc* ⁽⁵²⁶⁾ slutsatsen att en turkisk medborgare som endast arbetar ett begränsat antal timmar, nämligen 5,5 timmar per vecka, för en arbetsgivare mot ersättning som endast delvis täcker det minimum som krävs för vederbörandes försörjning är en arbetstagare i den mening som avses i artikel 6.1 i associeringsrådets beslut nr 1/80, förutsatt att anställningen är reell och äkta.

Enligt artikel 7 i beslut nr 1/80 har familjemedlemmar till en turkisk arbetstagare, även om de inte själva är turkiska medborgare, tillträde till arbetsmarknaden efter att de har varit lagligen bosatta i tre år i den berörda EU-medlemsstaten. Objektiva skäl kan motivera att familjemedlemmen lever åtskild från den turkiska migrantarbetaren. Nationell rätt som försvårar eller omöjliggör familjeåterförening skulle innebära en begränsning av en egenföretagares etablering vilket är förbjudet enligt 1970 års tilläggsprotokoll ⁽⁵²⁷⁾.

⁽⁵²⁴⁾ EG-domstolens som av den 29 maj 1997 i mål C-386/95, *Süleyman Eker mot Land Baden-Württemberg*, punkterna 20–22.

⁽⁵²⁵⁾ EG-domstolens dom av den 23 januari 1997 i mål C-171/95, *Recep Tetik mot Land Berlin*, punkt 30.

⁽⁵²⁶⁾ EU-domstolens dom av den 4 februari 2010 i mål C-14/09, *Hava Genc mot Land Berlin*, punkterna 27–28.

⁽⁵²⁷⁾ EU-domstolens dom av den 10 juli 2014 i mål C-138/13, *Naima Dogan mot Bundesrepublik Deutschland*.

En turkisk medborgares barn som har avslutat sin yrkesutbildning i värdlandet får svara på erbjudanden om anställning, förutsatt att en av föräldrarna har varit lagligen anställd i värdlandet i minst tre år.

Exempel: I målet *Derin* ⁽⁵²⁸⁾ ansåg EG-domstolen att en turkisk medborgare som som barn förenade sig med sina turkiska föräldrar som lagligen arbetade i Tyskland, endast kunde förlora sin uppehållsrätt i Tyskland, som härleddes från rätten till fritt tillträde till anställning, med hänsyn till allmän ordning, allmän säkerhet eller folkhälsa, eller om vederbörande lämnade EU-medlemsstatens territorium under en längre tidsperiod utan något bra skäl.

När det gäller etableringsrätt och rätt att tillhandahålla tjänster omfattas turkiska medborgare av frysningsklausulen i artikel 41 i tilläggsprotokollet till Ankaraavtalet. Om inget krav på visering eller arbetstillstånd tillämpades för turkiska medborgare vid den tidpunkt då artikel 41 i protokollet trädde i kraft i en viss EU-medlemsstat, är den EU-medlemsstaten förbjuden att fråga och med nu tillämpa ett krav på visering eller arbetstillstånd (se även [avsnitt 4.4.3](#)).

9.2.5. Varaktigt bosatta och personer som omfattas av familjeåterföreningsdirektivet

Unionsrätten: Personer som har förvärvat ställning som varaktigt bosatta enligt artikel 11.1 i [direktivet om varaktig bosättning \(2003/109/EG\)](#) har rätt till samma behandling som landets egna medborgare vad gäller avlönad eller oavlönad anställning, anställningsvillkor och arbetsvillkor (inklusive arbetstider, arbetsmiljönormer, rätt till semester, uppsägnings- och lönevillkor) samt föreningsrätt och rätt att vara medlem i en fackförening samt att företräda en fackförening eller förening.

För personer som omfattas av [familjeåterföreningsdirektivet](#) (se även [kapitel 6](#)) har familjemedlemmen till en lagligen bosatt referensperson från tredjeland rätt att få tillträde till anställning och egen företagsverksamhet (artikel 14). För tillträde till arbetsmarknaden gäller en tidsfrist på högst 12 månader från och med ankomsten till värdstaten. Under denna tid kan värdstaten pröva om arbetsmarknaden kan ta emot honom eller henne eller ej.

⁽⁵²⁸⁾ EG-domstolens dom av den 18 juli 2007 i mål C-325/05, *Ismail Derin mot Landkreis Darmstadt-Dieburg*, punkterna 74-75.

9.2.6. Medborgare i andra länder som har associerings- eller samarbetsavtal

Unionsrätten: Enligt artikel 216 i EUF-fördraget kan avtal ingås mellan tredjeländer och EU. Artikel 217 berör specifikt associeringsavtal. Medborgare i vissa stater med vilka EU har ingått associeringsavtal, stabiliseringsavtal, samarbetsavtal, partnerskapsavtal och/eller andra typer av avtal⁽⁵²⁹⁾ har rätt till likabehandling i många avseenden men har inte full rätt till samma behandling som EU-medborgare. Vid utgången av juli 2020 hade EU ingått avtal med över 100 stater⁽⁵³⁰⁾.

Dessa associerings- och samarbetsavtal skapar inte någon direkt rätt för ländernas medborgare att resa in och arbeta i EU. Medborgare från dessa länder som arbetar lagligen i en viss EU-medlemsstat har dock rätt till likabehandling och samma arbetsvillkor som medborgarna i den EU-medlemsstaten. Detta är exempelvis fallet enligt artikel 64.1 i Europa-Medelhavsavtalen med Marocko och Tunisien, där det fastställs att den "behandling som varje medlemsstat ger arbetare med marockanskt [eller tunisiskt] medborgarskap ska vara fri från diskriminering på grund av nationalitet vad gäller arbetsvillkor och lön i jämförelse med medlemsstatens egna medborgare"⁽⁵³¹⁾. För tillfällig anställning är principen om icke-diskriminering begränsad till arbetsvillkor och lön (artikel 64.2). Genom artikel 65.1 i båda avtalen infördes principen om icke-diskriminering även på området social trygghet⁽⁵³²⁾.

⁽⁵²⁹⁾ Det finns stabiliserings- och associeringsavtal med Albanien, Bosnien och Hercegovina, Kosovo (dena beteckning påverkar inte ståndpunkter om Kosovos status och är i överensstämmelse med FN:s säkerhetsråds resolution 1244 (1999) och med Internationella domstolens utlåtande om Kosovos självständighetsförklaring), Montenegro, Nordmakedonien och Serbien. Det finns partnerskaps- och samarbetsavtal med tretton länder i östra Europa och Centralasien. De ursprungliga avtalen med Algeriet, Marocko och Tunisien har nu ersatts av Europa-Medelhavsavtalen (som omfattar sju stater). Avtal har ingåtts med de 79 stater i Afrika, Västindien och Stillhavsområdet (AVS) (Cotonouavtalet) och med Chile. Cotonouavtalet löpte ut i februari 2020 och för närvarande har den andra förhandlingsrundan om de framtida förbindelserna mellan EU och AVS-länderna slutförts. För mer information, se Europeiska unionens råd (2020), "Cotonouavtalet".

⁽⁵³⁰⁾ Europeiska utrikestjänsten, databasen över EU:s fördrag.

⁽⁵³¹⁾ Europa-Medelhavsavtalet om upprättande av en associering mellan Europeiska gemenskaperna och deras medlemsstater, å ena sidan, och Konungariket Marocko, å andra sidan, som trädde i kraft den 1 mars 2000 (EGT L 70, 2000, s. 2), samt Europa-Medelhavsavtalet om upprättande av en associering mellan Europeiska gemenskaperna och deras medlemsstater, å ena sidan, och Republiken Tunisien, å andra sidan, som trädde i kraft den 1 mars 1998 (EGT L 97, 1998, s. 2).

⁽⁵³²⁾ EG-domstolens dom av den 31 januari 1991 i mål C-18/90, Office National de l'emploi mot Bahia Kziber.

EU-domstolen har prövat en rad mål som gällt dessa avtal⁽⁵³³⁾. En del av dem har handlat om möjligheten att förlänga tredjelandsmedborgares uppehållstillstånd i arbetssyfte, efter att de har förlorat sin uppehållsrätt som försörjningsberoende till följd av upplösningen av en relation.

Exempel: Målet *El Yassini*⁽⁵³⁴⁾ gällde en marockansk medborgare vars ursprungliga orsak till vistelsen hade upphört att gälla och som därefter nekades förlängning av sitt uppehållstillstånd trots sitt avlönade arbete. I detta mål skulle EG-domstolen pröva om det förhållnings sätt som tillämpats i rättspraxis angående turkiska medborgare⁽⁵³⁵⁾ också var tillämpligt på marockanska medborgare och följaktligen om artikel 40 i EEG-Marockoavtalet (senare ersatt av Europa-Medelhavsavtalet med Marocko) inbegrep anställningstrygghet för hela anställningstiden såsom fastställdes i avtalet mellan arbetsgivaren och den anställde. EG-domstolen fann att EEG-Marockoavtalet var direkt tillämpligt eftersom det fastställde tydliga, ovillkorliga och tillräckligt praktiska principer på området arbetsvillkor och lön. Domstolen fastslog dock att rättspraxis avseende Ankaraavtalet inte kunde tillämpas i det föreliggande målet. Ankaraavtalet och EEG-Marockoavtalet var helt olika och till skillnad från avtalet med Turkiet föreskrev EEG-Marockoavtalet inte möjligheten att Marocko skulle anslutas till gemenskapen och hade inte heller till syfte att garantera fri rörlighet för arbetstagare. Domstolen fastslog följaktligen att Förenade kungariket inte var förhindrad att vägra förlänga klagandens uppehållstillstånd, trots att detta skulle medföra att hans anställning upphörde före anställningsavtalets utgång. Domstolen påpekade vidare att situationen skulle ha varit annorlunda om EU-medlemsstaten hade beviljat den marockanska medborgaren "precisa rättigheter i relation till en anställning, vilka var mer omfattande än de rättigheter som medlemsstaten beviljat i fråga om uppehåll".

⁽⁵³³⁾ Några mål som gällde avtalen är EG-domstolens dom av den 31 januari 1991 i mål C-18/90, *Office National de l'emploi mot Bahia Kziber* (samarbetsavtal mellan Europeiska ekonomiska gemenskapen och Konungariket Marocko, artikel 41.1, *allocation d'atteinte* [EGT L 264, 1978, s. 2], ersatt av Europa-Medelhavsassocieringsavtalet mellan EU och Marocko); EG-domstolens dom av den 2 mars 1999 i mål C-416/96, *El Yassini mot Secretary of State for the Home Department* (samarbetsavtal mellan Europeiska ekonomiska gemenskapen och Konungariket Marocko); och EG-domstolens dom av den 8 maj 2003 i mål C-438/00, *Deutscher Handballbund mot Kolpak* (Slovakiska republiken).

⁽⁵³⁴⁾ EG-domstolens dom av den 2 mars 1999 i mål C-416/96, *El Yassini mot Secretary of State for the Home Department*, punkterna 64, 65 och 67.

⁽⁵³⁵⁾ EG-domstolens dom av den 16 december 1992 i mål C-237/91, *Kazim Kus mot Landeshauptstadt Wiesbaden*, punkterna 21-23 och 29.

Exempel: I målet *Gattoussi* ⁽⁵³⁶⁾ hade EG-domstolen att avgöra ett liknande mål men enligt förbudet mot diskriminering i artikel 64.1 i Europa-Medelhavsassocieringsavtalet mellan EU och Tunisien. I detta mål hade dock klaganden uttryckligen beviljats ett permanent arbetstillstånd. Under dessa omständigheter drog domstolen slutsatsen att artikel 64.1 i associeringsavtalet mellan EU och Tunisien "kan inverka på en tunisisk medborgares rätt att vistas inom en EU-medlemsstats territorium, om denna medborgare i vederbörlig ordning har fått tillstånd av den medlemsstaten att ta anställning där under en period som överskrider giltighetstiden för hans uppehållstillstånd". I huvudsak påpekade domstolen att associeringsavtalet mellan EU och Tunisien i princip inte förbjöd en EU-medlemsstat att begränsa den tunisiska medborgarens uppehållsrätt fast han tidigare getts tillstånd till inresa och arbete. Eftersom den tunisiska medborgaren dock hade beviljats ett arbetstillstånd som var mer långtgående än uppehållsrätten, måste en vägran att förlänga hans uppehållstillstånd vara berättigad med hänsyn till ett legitimt nationellt intresse, såsom allmän ordning, allmän säkerhet eller folkhälsa.

I artikel 23 i partnerskaps- och samarbetsavtalet med Ryssland ⁽⁵³⁷⁾ rörande arbetsvillkor fastställs på ett mindre omfattande sätt att "Om inte annat följer av de lagar, villkor och förfaranden som gäller i respektive medlemsstat ska gemenskapen och dess medlemsstater se till att ryska medborgare som är lagligen anställda inom en medlemsstats territorium inte behandlas diskriminerande på grund av sitt medborgarskap med avseende på arbetsförhållanden, ersättning eller avskedande, i jämförelse med landets egna medborgare".

Exempel: Målet *Simutenkov* ⁽⁵³⁸⁾ gällde en rysk medborgare som var anställd som professionell fotbollsspelare i en spansk klubb i Spanien och vars deltagande i tävlingar begränsades av de spanska bestämmelserna på grund av hans nationalitet. EG-domstolen tolkade bestämmelsen om icke-diskriminering i artikel 23 i partnerskaps- och associeringsavtalet i sin bedömning av en regel som en EU-medlemsstats idrottsförbund fastställt, som föreskriver att klubbar endast får använda ett begränsat antal spelare från länder som inte är parter

⁽⁵³⁶⁾ EG-domstolens dom av den 14 december 2006 i mål C-97/05, *Mohamed Gattoussi mot Stadt Rüsselsheim*, punkt 39.

⁽⁵³⁷⁾ Avtal om partnerskap och samarbete som upprättar ett partnerskap mellan Europeiska gemenskaperna och deras medlemsstater, å ena sidan, och Ryska federationen, å andra sidan (som trädde i kraft den 1 december 1997; senaste konsoliderade versionen av den 1 april 2016) (EGT L 327, 1997, s. 3).

⁽⁵³⁸⁾ EG-domstolens dom av den 12 april 2005 i mål C-265/03, *Igor Simutenkov mot Ministerio de Educación y Cultura and Real Federación Española de Fútbol* [stor avdelning], punkt 41.

till EES-avtalet i matcher som arrangeras på nationell nivå. Domstolen fastslog att regeln inte var förenlig med syftet med artikel 23.1 i partnerskaps- och associeringsavtalet.

9.2.7. Asylsökande och flyktingar

Unionsrätten: Enligt artikel 15 i [mottagandedirektivet](#) (2013/33/EU) är medlemsstaterna skyldiga att ge **asylsökande** tillträde till arbetsmarknaden om ett beslut i första instans inte har fattats inom nio månader efter asylansökan, eller ett år för Irland, där artikel 11 i 2003 års version av direktivet ([2003/9/EG](#)) fortfarande är tillämplig – om denna försening inte kan tillskrivas sökanden. Villkoren för tillträde till arbetsmarknaden får beslutas i enlighet med nationell lagstiftning, men dessa villkor måste tillförsäkra asylsökande effektiv tillgång till arbetsmarknaden. Prioritet kan dock ges till medborgare i EES och andra lagligen bosatta tredjelandsmedborgare.

I artikel 26.1 och 26.3 i [skyddsgrundsdirektivet](#) (2011/95/EU) erkänns rätten för **flyktingar** och **personer som beviljats subsidiärt skydd** att vara anställda och bedriva verksamhet som egenföretagare. De ska ges samma tillträde som landets egna medborgare till förfaranden för erkännande av kvalifikationer. I artikel 28 i skyddsgrundsdirektivet föreskrivs även tillgång till åtgärder för att bedöma tidigare utbildning om den berörda personen inte kan styrka sina tidigare kvalifikationer. Bestämmelserna återspeglar artiklarna 17, 18, 19 och 22.2 i [Genèvekonventionen om flyktingars rättsliga ställning](#). Genom direktivet åläggs EU-medlemsstaterna även att garantera tillgång till yrkesutbildning på samma villkor som för inhemska medborgare.

9.2.8. Irreguljära migranter

Unionsrätten: För att få tillgång till många sociala rättigheter krävs det att vederbörande vistas lagligen eller är lagligen bosatt i värdstaten. EU vill förhindra ankomst och närvaro av ekonomiska migranter utan tillstånd. Den viktigaste åtgärden är [direktivet om sanktioner mot arbetsgivare](#) (2009/52/EG): Det förbjuder anställning av irreguljära migranter från länder utanför EU genom att bötfälla arbetsgivare eller även genom straffrättsliga påföljder vid grova överträdelse. Alla EU-medlemsstater utom Danmark och Irland är bundna av direktivet. Syftet med direktivet är även att erbjuda irreguljära migrantarbetare ett visst skydd mot att utnyttjas av arbetsgivare.

Enligt direktivet är arbetsgivare innan de anställer tredjelandsmedborgare skyldiga att kontrollera att de har uppehållstillstånd och att underrätta berörda nationella myndigheter om de inte har det (artikel 4). Arbetsgivare som kan visa att de fullgjort dessa skyldigheter och handlat i god tro är befriade från påföljder. Eftersom många migranter som befinner sig i en irreguljär situation arbetar i privata hushåll är direktivet även tillämpligt på privatpersoner som är arbetsgivare.

Arbetsgivare som inte har genomfört sådana kontroller och ertappas med att ha anställt irreguljära migranter bötfälls och får betala kostnaderna för de irreguljära tredjelandsmedborgarnas återvändande till sina hemländer (artikel 5). De är också skyldiga att betala obetalda löner, skatter och sociala avgifter. Arbetsgivare kan bli föremål för straffrättsliga påföljder i allvarliga fall, exempelvis vid återkommande överträdelser, olaglig anställning av barn eller anställning av ett betydande antal irreguljära migranter.

Direktivet skyddar migranterna genom att se till att de får eventuell inestående ersättning från sin arbetsgivare och genom att ge dem tillgång till stöd från tredje part, exempelvis fackföreningar eller icke-statliga organisationer (artikel 13). I direktivet läggs särskild vikt vid efterlevnaden av bestämmelserna (till exempel artiklarna 9, 10 och 14) (se [avsnitt 3.3](#) om utfärdande av uppehållstillstånd till offer för särskilt exploaterande arbetsförhållanden som samarbetar med rättsväsendet).

9.3. Utbildning

Barns rätt till utbildning skyddas enligt flera internationella instrument om mänskliga rättigheter och av de kommittéer som övervakar [konventionen om barnets rätt](#), den [internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter](#) samt den [internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering](#). Dessa kommittéer har konsekvent hävdat att kraven på icke-diskriminering också är tillämpliga på flyktingar, asylsökande och migranter i både reguljära och irreguljära situationer.

Europakonventionen: I artikel 2 i protokoll nr 1 föreskrivs rätten till utbildning, och i artikel 14 och protokoll nr 12 förbjuds diskriminering på grundval av nationellt ursprung. Artikel 2 i protokoll nr 1 garanterar i princip rätten till primär och sekundär utbildning, medan skillnader i behandlingen i fråga om tertiär utbildning kan vara mycket lättare att motivera.

Exempel: Målet *Timishev mot Ryssland* (⁵³⁹) gällde tjetjenska migranter som trots att de inte tekniskt sett var utlänningar saknade den erforderliga lokala migrationsregistrering som krävdes för att deras barn skulle kunna gå i skola. Domstolen fastslog att barns rätt till utbildning var ett av "de mest grundläggande värdena i de demokratiska samhällen som utgör Europarådet" och konstaterade att Ryssland brutit mot artikel 2 i protokoll nr 1.

Exempel: I målet *Ponomaryovi mot Bulgarien* (⁵⁴⁰) fastslog Europadomstolen att ett krav på att betala avgifter för sekundär utbildning som grundades på de klagandes invandrarstatus och nationalitet inte var berättigat. Domstolen konstaterade att de klagande inte hade rest in olovligen i landet och därefter krävt att få utnyttja offentliga tjänster, inklusive kostnadsfri skolgång. Även om de klagande, delvis oavsiktligt, hade kommit att sakna permanent uppehållstillstånd, hade myndigheterna inte invänt mot att de stannade kvar i Bulgarien och hade uppenbart aldrig haft några allvarliga planer på att avlägsna dem. Överväganden relaterade till behovet att förhindra eller vända strömmen av irreguljära invandrare var uppenbart inte tillämpliga på de klagande.

Exempel: I målet *Karus mot Italien* (⁵⁴¹) fastslog förutvarande Europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna att högre avgifter för utländska universitetsstudier inte stred mot rätten till utbildning eftersom den differentierade behandlingen skäligen berättigades av de italienska myndigheternas önskan att de positiva effekterna av tertiär utbildning skulle stanna kvar inom den italienska ekonomin.

Den europeiska sociala stadgan: Artikel 17 reglerar rätten till utbildning och gäller med förbehåll för bestämmelserna i artiklarna 18 och 19 avseende migranter. Europeiska kommittén för sociala rättigheter har gjort följande uttalande om tolkningen av artikel 17.2:

När det gäller frågan om huruvida barn som olagligen vistas i den fördragslutande staten ingår i stadgans personkrets i den mening som avses i dess bilaga, hänvisar kommittén till det resonemang som den tillämpade i sitt beslut

(⁵³⁹) Europadomstolens dom av den 13 december 2005 i mål nr 55762/00 och 55974/00, *Timishev mot Ryssland*, punkt 64.

(⁵⁴⁰) Europadomstolens dom av den 21 juni 2011 i mål nr 5335/05, *Ponomaryovi mot Bulgarien*, punkterna 59–63.

(⁵⁴¹) Europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna, beslut av den 20 maj 1998 i mål nr 29043/95, *Karus mot Italien* (beslut).

av den 20 oktober 2009 om avgörande i huvudsaken av klagomål nr 47/2008 Defence for Children International (DCI) mot Nederländerna (se bland annat punkterna 47 och 48) och fastslår att tillgången till utbildning är av avgörande betydelse för barnets liv och utveckling. Vägran att ge tillgång till utbildning gör det barn som olagligen vistas i staten än mer utsatt. Därför ingår barn, oavsett deras bosättningsstatus, i personkretsen för artikel 17.2. Kommittén anser vidare att ett barns liv kan påverkas negativt av vägrad tillgång till utbildning. Kommittén fastslår därför att de fördragsslutande staterna i enlighet med artikel 17.2 i stadgan är skyldiga att se till att ett barn som olagligen vistas på deras territorium har tillgång till utbildning. ⁽⁵⁴²⁾

Unionsrätten: I artikel 14 i [EU-stadgan](#) föreskrivs att var och en har rätt till utbildning och "möjligheten" att kostnadsfritt följa obligatorisk undervisning. Enligt sekundär EU-lagstiftning har alla barn som är tredjelandsmedborgare i EU, utom de som endast vistas under en kort tidsperiod, rätt att få tillgång till grundutbildning. Detta innefattar även migrerande barn i en irreguljär situation vars avlägsnande har skjutits upp ⁽⁵⁴³⁾. För andra kategorier, exempelvis familjemedlemmar till EES-medborgare, flyktingar eller varaktigt bosatta, har mer omfattande rättigheter fastställts.

Under vissa omständigheter har barn som är tredjelandsmedborgare och som är barn till EES-medborgare rätt att stanna för att fortsätta eller slutföra sin utbildning, även efter det att EES-medborgaren har avlidit eller flyttat vidare (artikel 12.3 i [rörlighetsdirektivet](#)). Dessa barn har också rätt att åtföljas av den förälder som har vårdnaden (artikel 12.3) ⁽⁵⁴⁴⁾. Barn till EES-arbetstagare som är eller har varit anställda i en annan EU-medlemsstat än deras egen omfattas av bestämmelsen i artikel 10 i [förordning \(EU\) nr 492/2011](#) (tidigare förordning (EEG) nr 1612/68), som fortsätter att vara tillämplig oberoende av bestämmelserna i rörlighetsdirektivet ⁽⁵⁴⁵⁾.

⁽⁵⁴²⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions 2011, Statement of interpretation on art. 17 (2)*.

⁽⁵⁴³⁾ Direktiv 2008/115/EG (EUT L 348, 2008, s. 98), artikel 14.1.

⁽⁵⁴⁴⁾ Artikel 12.3 i [rörlighetsdirektivet](#) bygger på EG-domstolens rättspraxis för artikel 12 i [förordning \(EEG\) nr 1612/68](#) (EGT L 257, 1968, s. 2) (nuvarande artikel 10 i [förordning \(EU\) nr 492/2011](#) [EUT L 141, 2011, s. 1]) och särskilt EG-domstolens dom av den 15 mars 1989 i förenade målen C-389/87 och C-390/87, *G. B. C. Echtermach och A. Moritz mot Minister van Onderwijs en Wetenschappen*, och på EG-domstolens dom av den 17 september 2002 i mål C-413/99, *Baumbast och R mot Secretary of State for the Home Department*.

⁽⁵⁴⁵⁾ EG-domstolens dom av den 23 februari 2010 i mål C-480/08, *Maria Teixeira mot London Borough of Lambeth och Secretary of State for the Home Department* [stor avdelning].

I artikel 22.1 i [flyktingkonventionen](#) och i EU:s asylregelverk föreskrivs att asylsökande barn har rätt till utbildning liksom de som beviljats flyktingstatus eller subsidiärt skydd ⁽⁵⁴⁶⁾.

Enligt artikel 26 i [skyddsgrundsdirektivet](#) ska EU-medlemsstaterna se till att personer som beviljats internationellt skydd erbjuds aktiviteter såsom arbetsmarknadsrelaterad utbildning för vuxna, på likvärdiga villkor som egna medborgare. Tillträde till det allmänna utbildningssystemet eller till utbildning måste också tillåtas för vuxna som beviljats internationellt skydd på samma villkor som lagligen bosatta tredjelandsmedborgare (artikel 27).

Tredjelandsmedborgare som erkänns som varaktigt bosatta enligt [direktivet om varaktig bosättning](#) (se [avsnitt 3.7](#)) åtnjuter rätt till samma behandling som medlemsstatens egna medborgare i fråga om utbildning och yrkesutbildning, möjligheterna att få bidrag och stipendier samt erkännande av kvalifikationer (artikel 11). De har också rätt att flytta till andra EU-medlemsstater för utbildning och yrkesutbildning (artikel 14).

9.4. Boende

Rätten till en lämplig bostad ingår i den rätt som var och en har till en tillfredsställande levnadsstandard enligt artikel 11 i den [internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter](#).

Europakonventionen: Det finns ingen rätt att förvärva ett hem, endast en rätt till respekt för ett befintligt hem ⁽⁵⁴⁷⁾. Invandringskontroll som begränsar en persons tillgång till sitt eget hem har varit föremål för flera mål inför Europadomstolen.

⁽⁵⁴⁶⁾ För information om asylsökande, se [mottagandedirektivet](#) (EUT L 180, 2013, s. 96), artikel 14. För information om flyktingar och personer som beviljats subsidiärt skydd, se [skyddsgrundsdirektivet](#) (EUT L 337, 2011, s. 9), artiklarna 26–27.

⁽⁵⁴⁷⁾ Europadomstolens dom av den 18 januari 2001 i mål nr 27238/95, *Chapman mot Förenade kungariket* [stor avdelning].

Exempel: I målet *Gillow mot Förenade kungariket* ⁽⁵⁴⁸⁾ fastslog Europadomstolen att det stred mot artikel 8 i Europakonventionen när ett brittiskt par som hade arbetat många år utomlands vägrades uppehållstillstånd som skulle ha gjort det möjligt för dem att återvända för att bo i det hem de ägde på Guernsey och hade byggt 20 år tidigare.

Även om det inte finns någon rätt till bostad i sig har Europadomstolen övervägt medlemsstaternas underlåtenhet att tillhandahålla skydd när de är skyldiga att göra det enligt lag. I extrema situationer fann domstolen att vägran var så allvarlig att den utgjorde ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen om förbud mot omänsklig och förnedrande behandling. Däremot fann Europadomstolen inte något brott mot artikel 3 i Europakonventionen när klagandena inte befann sig situation med materiell fattigdom som sannolikt skulle bli så pass allvarlig att den skulle omfattas av artikel 3, och myndigheterna inte hade visat sig likgiltiga gentemot klagandena utan hade erbjudit dem en möjlighet att förbättra sin situation ⁽⁵⁴⁹⁾.

Exempel: I målet *M.S.S. mot Belgien och Grekland* ⁽⁵⁵⁰⁾ fann Europadomstolen att Greklands underlåtenhet att vidta adekvata åtgärder för asylsökande i överensstämmelse med landets skyldigheter enligt unionsrätten, vilket ledde till att klaganden blev utblottad, nådde den nivå som krävdes för att det skulle utgöra ett brott mot artikel 3 i Europakonventionen.

Domstolen har varit noga med att inte ingripa i medlemsstaternas rätt att tillämpa inresevillkor, inbegripet när nyanlända migranter utesluts från stöd i form av allmännyttiga bostäder.

Exempel: Målet *Bah mot Förenade kungariket* ⁽⁵⁵¹⁾ gällde vägran att betrakta en mor och hennes 14-åriga son som "i prioriterat behov" av bostad, eftersom sonen först nyligen hade fått inresa från utlandet för familjeåterförening och omfattades av ett invandringsvillkor som innebar att han inte skulle få tillgång

⁽⁵⁴⁸⁾ Europadomstolens dom av den 24 november 1986 i mål nr 9063/80, *Gillow mot Förenade kungariket*, punkterna 55–58.

⁽⁵⁴⁹⁾ Europadomstolens dom av den 24 augusti 2018 i mål nr 68862/13, *N.T.P. m.fl. mot Frankrike*, punkterna 46–49.

⁽⁵⁵⁰⁾ Europadomstolens dom av den 21 januari 2011 i mål nr 30696/09, *M.S.S. mot Belgien och Grekland* [stor avdelning]. Se även Europadomstolens dom av den 2 juli 2020 i mål nr 28820/13, 75547/13 och 13114/15, *N.H. m.fl. mot Frankrike*.

⁽⁵⁵¹⁾ Europadomstolens dom av den 27 september 2011 i mål nr 56328/07, *Bah mot Förenade kungariket*.

till offentliga medel. Klaganden hävdade att avslaget på begäran om att få tillgång till bostad för personer i prioriterat behov hade varit diskriminerande. Domstolen ogillade klagomålet. Domstolen fann inget godtyckligt i avslaget på ansökan om prioriterat behov som enbart grundades på närvaron av klagandens son, vars inresa till Förenade kungariket hade beviljats med det uttryckliga förbehållet att tillgång till offentliga medel inte medgavs. Genom att ta sin son till Förenade kungariket med full kännedom om hans inresevillkor, hade klaganden godtagit detta villkor och i praktiken godkänt att inte ta sin tillflykt till offentliga medel för att försörja honom. Den lagstiftning som ifrågasattes i detta mål hade ett legitimt syfte, nämligen en rättvis fördelning av en knapp resurs mellan olika kategorier av sökande. Det är viktigt att notera att de klagande i målet *Bah* inte lämnades utblottade och att alternativa bostäder var tillgängliga för dem.

Det bör noteras att i vissa exceptionella fall har Europadomstolen beslutat om interimistiska Rule 39-åtgärder enligt [Rules of Court](#) för att säkerställa att asylsökande familjer förses med bostad medan deras klagomål inför Europadomstolen behandlas (se även [avsnitt 3.4](#))⁽⁵⁵²⁾.

Den europeiska sociala stadgan: Enligt artikel 19.4 c måste stater tillförsäkra migrerande arbetstagare adekvat bostad, men denna rätt är begränsad till dem som flyttar mellan stater som är parter till den europeiska sociala stadgan.

Rätten till bostad (artikel 31 i den europeiska sociala stadgan) är nära förknippad med en rad andra rättigheter i den (reviderade) europeiska sociala stadgan: artikel 11 om rätten till hälsa, artikel 13 om rätten till social och medicinsk hjälp, artikel 16 om rätten till lämpligt social, rättsligt och ekonomiskt skydd för familjen, artikel 17 om rätten till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd för barn och ungdomar samt artikel 30 om rätten till skydd mot fattigdom och social utslagning som kan prövas fristående eller i förening med artikel E om icke-diskriminering.

⁽⁵⁵²⁾ Europadomstolens dom av den 24 maj 2011 i mål nr 60915/09, *Afif mot Nederländerna* (beslut); Europadomstolens dom av den 12 november 2013 i mål nr 21741/07, *Abdilahi Abdulwahidi mot Nederländerna* (beslut).

Exempel: I målet *FEANTSA mot Nederländerna* ⁽⁵⁵³⁾ fastslog Europeiska kommittén för sociala rättigheter att rätten till nödbostad och till socialt nödbistånd inte är begränsad till de personer som tillhör vissa sårbara grupper utan utsträcks till alla enskilda personer i en prekär situation, i enlighet med principen om att bevara deras mänskliga värdighet och skydda deras grundläggande rättigheter. Europeiska kommittén för sociala rättigheter ansåg att vissa sociala rättigheter som är direkt kopplade till rätten till liv och mänsklig värdighet är en del av en "obestridd kärna" av rättigheter som skyddar alla människors värdighet. Dessa rättigheter måste därför garanteras flyktningar och bör säkerställas för alla fördrivna personer.

Exempel: I målet *COHRE mot Frankrike* fann Europeiska kommittén för sociala rättigheter att avhysningen av romer från deras bostäder och deras utvisning från Frankrike utgjorde ett brott mot artikel E i förening med artikel 19.8 i den europeiska sociala stadgan ⁽⁵⁵⁴⁾. I målet *COHRE mot Italien* fann kommittén likaså att Italiens behandling av romer stred mot artikel E i förening med andra artiklar i den europeiska sociala stadgan ⁽⁵⁵⁵⁾.

Även om bilagan till den europeiska sociala stadgan begränsar dess tillämpning till lagligen bosatta medborgare i fördragsslutande stater har Europeiska kommittén för sociala rättigheter också tillämpat specifika bestämmelser i den reviderade europeiska sociala stadgan på barn i en irreguljär situation och betonat att den europeiska sociala stadgan måste tolkas i ljuset av internationell rätt om mänskliga rättigheter.

Exempel: I målet *Defence for Children International (DCI) mot Nederländerna* ⁽⁵⁵⁶⁾ hävdades det att den nederländska lagstiftningen berövade barn som var olagligen bosatta i Nederländerna rätten till bostad och därigenom andra rättigheter enligt den europeiska sociala stadgan. Europeiska kommittén för sociala rättigheter fastslog att den europeiska sociala stadgan inte kunde tolkas i ett tomrum. Den europeiska sociala stadgan skulle därför så långt som möjligt tolkas i överensstämmelse med andra bestämmelser inom internationell

⁽⁵⁵³⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 86/2012, 2 juli 2014, *European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) mot Nederländerna*.

⁽⁵⁵⁴⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 63/2010, 28 juni 2011, *Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) mot Frankrike*.

⁽⁵⁵⁵⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 58/2009, 25 juni 2010, *Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) mot Italien*.

⁽⁵⁵⁶⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 47/2008 den 20 oktober 2009, *Defence for Children International (DCI) mot Nederländerna*.

rätt som den utgör en del av, i det föreliggande fallet inklusive bestämmelser om lämplig bostad för varje person som är i behov av det, oavsett om han eller hon är lagligen bosatt på medlemsstatens territorium. Enligt artikel 31.2 måste stater som är parter till den europeiska sociala stadgan vidta åtgärder för att förhindra hemlöshet. Detta kräver att en stat som är part till stadgan tillhandahåller bostad så länge som barnen vistas inom dess jurisdiktion, oavsett deras uppehållsstatus. Dessutom borde avhysning av personer som vistas olagligen förbjudas, eftersom det skulle försätta de berörda personerna, i synnerhet barnen, i en situation av yttersta hjälplöshet, i strid med respekten för den mänskliga värdigheten. Europeiska kommittén för sociala rättigheter konstaterade också ett brott mot artikel 17.1 c, som skyddar separerade barn.

Unionsrätten: I artikel 1 i [EU-stadgan](#) fastställs rätten till värdighet och i artikel 34 fastställs rätten till socialt stöd till boende. Relevanta bestämmelser om boende finns också i sekundär EU-lagstiftning om tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till medborgare i EES och Schweiz, varaktigt bosatta, personer i behov av internationellt skydd och offer för människohandel. För andra kategorier av tredjelandsmedborgare har man i unionsrätten försökt säkerställa att de inte kommer att innebära en börda för EU-medlemsstaternas sociala biståndssystem. Innan forskare, studenter, praktikanter, volontärer, elever och au pairer ([student- och forskardirektivet](#), artikel 7.1 e) får resa in i EU måste de därför lämna bevis på att de har tillräckliga medel för att inte bli en orimlig börda för EU-värdmedlemsstaten. EU-medlemsstaterna kan fastställa liknande krav för familjemedlemmar till referenspersoner som är tredjelandsmedborgare (artikel 7.1 a i [familjeåterförordningsdirektivet](#)).

Exempel: I målet *Kamberaj* ⁽⁵⁵⁷⁾ fastslog EU-domstolen att en nationell lag där tredjelandsmedborgare behandlades annorlunda än EU-medborgare i fråga om bostadsstöd stred mot artikel 11.1 d i direktivet om varaktig bosättning. Domstolen vidhöll att EU-medlemsstaterna enligt artikel 11.4 kan begränsa socialt bistånd och stöd men konstaterade att förteckningen över grundläggande minimiförmåner i skäl 13 inte är uttömmande. EU-domstolen utsträckte de grundläggande förmånerna till att inbegripa bostadsstöd. Domstolen gjorde detta genom att åberopa artikel 34 i EU-stadgan, där medlemsstaterna i syfte att bekämpa social utestängning och fattigdom åläggs att "erkänna och respektera rätten till socialt stöd och till stöd till boendet som [...] är avsedda att trygga en värdig tillvaro för alla dem som saknar tillräckliga medel".

⁽⁵⁵⁷⁾ EU-domstolens dom av den 24 april 2012 i mål C-571/10, *Servet Kamberaj mot Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) m.fl.* [stor avdelning].

Enligt artikel 24 i [rörlighetsdirektivet](#) ska tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till EES-medborgare ha tillgång till samma sociala förmåner och skatteförmåner som landets egna medborgare. Familjemedlemmar till medborgare i EES och Schweiz kan inte bli föremål för begränsningar av sin rätt att få tillgång till bostad, inklusive allmännyttiga bostäder ⁽⁵⁵⁸⁾. Detta är inte tillämpligt på tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till EU-medborgare som inte har utövat sin rätt till fri rörlighet, eftersom deras situation inte regleras av unionsrätten utan av bestämmelser i nationell lagstiftning. Ekonomiskt icke aktiva EES-medborgare och deras familjemedlemmar, som måste visa att de är ekonomiskt självförsörjande, är inte nödvändigtvis berättigade till ekonomiskt stöd för sina bostadsbehov (artikel 7.1 b i [rörlighetsdirektivet](#)).

Varaktigt bosatta har rätt till samma behandling som medborgare när det gäller förfaranden för att få bostad (artikel 11.1 f i [direktivet om varaktig bosättning](#)).

Offer för människohandel har rätt till särskilda hjälp- och stödåtgärder som "åtminstone [ska] omfatta en levnadsstandard som kan säkerställa brottsoffrens försörjning, genom åtgärder som tillhandahållande av lämplig och säker bostad" (artikel 11.5 i [direktivet om människohandel](#)).

Enligt [mottagandedirektivet](#) har asylsökande rätt till stöd så snart som de har ansökt om internationellt skydd. Enligt artikel 17 i direktivet är EU-medlemsstaterna skyldiga att ge personer som söker internationellt skydd materiella mottagningsvillkor som ger de sökande en rimlig levnadsstandard som säkerställer deras uppehälle och skyddar deras fysiska och psykiska hälsa. Enligt artikel 18 ska stater vidta åtgärder för att förhindra misshandel och könsrelaterat våld i den inkvartering som tillhandahålls. Skyldigheten att tillhandahålla stöd gäller även för personer som behandlas enligt [Dublinförordningen](#) (förordning (EU) nr 604/2013).

⁽⁵⁵⁸⁾ Avtal mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Schweiziska edsförbundet, å andra sidan, om fri rörlighet för personer, som undertecknades i Luxemburg den 21 juni 1999 och trädde i kraft den 1 juni 2002 (EGT L 114, 2002, s. 6).

Exempel: I målet *CIMADE* ⁽⁵⁵⁹⁾ klargjorde EU-domstolen hur mottagandedirektivet ska tolkas vid överföringsbegäranden enligt Dublinförordningen. EU-domstolen fastslog att en EU-medlemsstat som vill överföra en asylsökande enligt Dublinförordningen är ansvarig, även i ekonomiskt hänseende, för att säkerställa att den asylsökande till fullo åtnjuter rättigheterna enligt mottagandedirektivet tills sökanden har överförts fysiskt. Direktivets syfte är att säkerställa full respekt för den mänskliga värdigheten och främja tillämpningen av artiklarna 1 och 18 i EU-stadgan. Därför måste även asylsökande som väntar på ett beslut enligt Dublinförordningen beviljas minimivillkoren för mottagande.

Enligt artikel 32 i [skyddsgrundsdirektivet](#) (för Irland se artikel 31 i version [2004/83/EG](#) av samma direktiv) är EU-medlemsstaterna skyldiga att se till att de som får flyktingstatus eller subsidiärt skydd har tillgång till bostad på samma villkor som tredjelandsmedborgare som är lagligen bosatta inom EU-medlemsstatens territorium.

9.5. Hälso- och sjukvård

Europakonventionen: Det finns ingen uttrycklig rätt till hälso- och sjukvård även om det hävdats att det är en aspekt av den psykiska och fysiska integriteten som kan omfattas av artikel 8 som garanterar rätten till skydd för privatliv ⁽⁵⁶⁰⁾. Under vissa omständigheter kan dock en medlemsstats ansvar enligt Europakonventionen aktualiseras om det visas att medlemsstatens myndigheter sätter en persons liv på spel genom handlingar eller underlåtenheter som innebär att personen nekats hälso- och sjukvård som annars är tillgänglig för befolkningen i allmänhet ⁽⁵⁶¹⁾. I fall där det "enbart" handlar om medicinsk underlåtenhet är staternas skyldigheter dock begränsade till att inrätta ett lämpligt regelverk som ålägger sjukhus, oavsett om de är privata eller offentliga, att vidta adekvata åtgärder för att skydda patienters liv ⁽⁵⁶²⁾. När det gäller migration har hälso- och sjukvårdsrelaterade frågor enligt

⁽⁵⁵⁹⁾ EU-domstolens dom av den 27 september 2012 i mål C-179/11, *Cimade, Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) mot Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration*. Se även EU-domstolens dom av den 21 december 2011 i förenade målen C-411/10 och C-493/10, *N.S. mot Secretary of State for the Home Department och M.E. m.fl. mot Refugee Applications Commissioner och Minister for Justice, Equality and Law Reform* [stor avdelning].

⁽⁵⁶⁰⁾ Europadomstolens dom av den 6 februari 2001 i mål nr 44599/98, *Bensaid mot Förenade kungariket*.

⁽⁵⁶¹⁾ Europadomstolens dom av den 4 maj 2000 i mål nr 45305/99, *Powell mot Förenade kungariket* (beslut).

⁽⁵⁶²⁾ Europadomstolens dom av den 19 december 2017 i mål nr 56080/13, *Lopes de Sousa Fernandes mot Portugal* [stor avdelning], punkt 186.

Europakonventionen främst uppkommit i samband med att hälso- och sjukvårdsbehov återopats som skydd mot utvisning. I extrema fall kan detta aktualisera artikel 3 i Europakonventionen (se kapitel 4).

Den europeiska sociala stadgan: I artikel 11 fastställs rätten till hälsa och i artikel 13 föreskrivs rätten till medicinsk hjälp⁽⁵⁶³⁾. Europeiska kommittén för sociala rättigheter anser att dessa rättigheter är tillämplig på migranter i en irreguljär situation.

Exempel: I målet *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) mot Frankrike*⁽⁵⁶⁴⁾ hävdade FIDH att Frankrike hade åsidosatt rätten till medicinsk hjälp (artikel 13 i den reviderade europeiska sociala stadgan) genom att upphöra med avgiftsbefrielsen för medicinsk behandling och sjukhusbehandling för migranter i en irreguljär situation som hade mycket låga inkomster. Klaganden hävdade vidare att barns rätt till skydd (artikel 17) kringgäts genom en lagstiftningsreform 2002 som begränsade tillgången till medicinsk hjälp för migrerande barn i en irreguljär situation. Rättigheter enligt den europeiska sociala stadgan gäller i princip endast utlänningar som är medborgare i andra stater som är parter till denna stadga och som vistas eller arbetar lagligen i den staten. Europeiska kommittén för sociala rättigheter betonade dock att den europeiska sociala stadgan måste tolkas i ett teleologiskt perspektiv som är förenligt med principerna om individens mänskliga värdighet och att eventuella restriktioner därför bör tolkas snävt. Kommittén fastslog att all lagstiftning eller praxis som förvägrar utländska medborgare rätten till medicinsk hjälp medan de befinner sig på en fördragsslutande parts territorium, även om de är där olagligen, strider mot den europeiska sociala stadgan trots att inte alla stadgans rättigheter kan utsträckas till migranter i en irreguljär situation. Med en majoritet av 9 mot 4 fastslog Europeiska kommittén för sociala rättigheter att det inte förelåg något brott mot artikel 13 om rätten till medicinsk hjälp, eftersom vuxna migranter i en irreguljär situation kunde få tillgång till någon form av medicinsk hjälp efter tre månaders vistelse och alla utländska medborgare kunde när som helst få behandling för "akuta behov och vid livshotande tillstånd". Även om de berörda

⁽⁵⁶³⁾ Se även den europeiska konventionen om social och medicinsk hjälp (CETS nr 14) om också föreskriver ömsesidigt tillhandahållande av social och medicinsk hjälp till medborgare i stater som är parter till konventionen på en annan fördragsslutande parts territorium. Europarådets konvention har endast 18 parter, varav alla utom Turkiet och Förenade kungariket också är en del av EU. Den öppnades för undertecknande den 11 december 1953 och trädde i kraft den 1 juli 1954.

⁽⁵⁶⁴⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 14/2003, 8 september 2004, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) mot Frankrike*. Se även Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 114/2015, 24 januari 2018, *European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) mot Frankrike*.

barnen hade motsvarande tillgång till hälso- och sjukvård som vuxna, fastslog Europeiska kommittén för sociala rättigheter att det var ett brott mot artikel 17 om barnets rätt till skydd, eftersom denna bestämmelse var mer omfattande än artikel 13 om rätten till medicinsk hjälp. Detta beslut överensstämmer med det förhållningssätt som kommittén senare intagit i fråga om respekt för barn i målet *Defence of Children International* (se avsnitt 9.4).

Unionsrätten: EU-stadgan innehåller inte någon rätt till hälsa. Däremot erkänns relaterade rättigheter såsom skydd av människans värdighet (artikel 1) och rätten till fysisk integritet (artikel 3). I stadgan ingår även rätten till hälso- och sjukvård i artikel 35, där det föreskrivs att "[v]ar och en har rätt till tillgång till förebyggande hälsovård och till medicinsk vård på de villkor som fastställs i nationell lagstiftning och praxis". Stadgans tillämpning är begränsad till de frågor som omfattas av unionsrätten. Stadgan gör ingen åtskillnad på grundval av nationalitet. Däremot gör den utövandet av rätten till hälso- och sjukvård beroende av nationell lagstiftning och praxis.

Sekundär EU-lagstiftning reglerar tillgången till hälso- och sjukvård för en rad kategorier av tredjelandsmedborgare och kräver att vissa av dem har sjukförsäkring innan de beviljas en viss status eller inresa till medlemsstatens territorium. De vanligaste tredjelandskategorierna kommer att tas upp kortfattat.

Oavsett deras nationalitet har arbetande eller egenföretagande familjemedlemmar till medborgare i EES och Schweiz som har utövat sin rätt till fri rörlighet rätt till samma behandling som landets egna medborgare (artikel 24 i [rörlighetsdirektivet](#) för EU-medborgare) ⁽⁵⁶⁵⁾. De som önskar bosätta sig i en annan medlemsstat på grundval av att de har tillräckliga tillgångar för sin försörjning måste visa att de har heltäckande sjukförsäkring för både sig själva och sina familjemedlemmar (artikel 7.1 b).

⁽⁵⁶⁵⁾ Avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den 2 maj 1992, del III, Fri rörlighet för personer, tjänster och kapital; avtal mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Schweiziska edsförbundet, å andra sidan, om fri rörlighet för personer, som undertecknades i Luxemburg den 21 juni 1999 och trädde i kraft den 1 juni 2002 (EGT L 114, 2002, s. 6).

En person som är inskriven i ett nationellt hälsovårdssystem i den EES-stat där vederbörande är bosatt har rätt till nödvändig behandling⁽⁵⁶⁶⁾, oavsett om personen är EES-medborgare eller tredjelandsmedborgare, när de besöker andra EES-medlemsstater och Schweiz⁽⁵⁶⁷⁾. För den som reser till en annan medlemsstat för att få offentligt tillhandahållen medicinsk vård gäller komplexa bestämmelser⁽⁵⁶⁸⁾.

Enligt [familjeåterföreningsdirektivet](#) kan referenspersonen vara skyldig att visa att han eller hon har "en sjukförsäkring avseende alla risker som de egna medborgarna i den berörda medlemsstaten normalt omfattas av, och som omfattar referenspersonen och hans eller hennes familjemedlemmar", samt "stabila och regelbundna försörjningsmedel som är tillräckliga för att försörja referenspersonen och hans eller hennes familjemedlemmar utan hjälp från systemet för socialt bistånd i den berörda medlemsstaten" (artikel 7.1 b och c).

Innan tredjelandsmedborgare och deras familjemedlemmar beviljas status som varaktigt bosatta ska de styrka att de har en sjukförsäkring avseende alla risker som de egna medborgarna i den berörda medlemsstaten normalt omfattas av (artikel 5.1 b i direktivet om [varaktig bosättning](#)). De måste också visa att de har stabila och regelbundna försörjningsmedel som är tillräckliga för att de ska kunna försörja sig själva och sina familjer utan hjälp från systemet för socialt bistånd i den berörda EU-medlemsstaten (artikel 5.1 a). Personer som har fått status som varaktigt bosatta har rätt till samma behandling som medborgarna i EU-värdmedlemsstaten vad gäller "social trygghet, socialt bistånd och socialt skydd såsom dessa definieras i nationell lagstiftning" (artikel 11.1 d). I skäl 13 i direktivet anges att i fråga om socialt bistånd ska "möjligheten att begränsa förmånerna för varaktigt bosatta till att gälla endast grundläggande förmåner förstås så att detta begrepp omfattar åtminstone minimiinkomst, bistånd vid sjukdom, graviditet, föräldrabistånd och långtidsvård. Villkoren för att bevilja dessa förmåner bör fastställas i nationell lagstiftning."

⁽⁵⁶⁶⁾ Förordning (EG) nr 883/2004, 29 april 2004 (EUT L 166, 2004, s. 1), artikel 19.1); EU-domstolens dom av den 15 juni 2010 i mål C-211/08, *Europeiska kommissionen mot Konungariket Spanien*, punkterna 58 och 61.

⁽⁵⁶⁷⁾ Beslut nr 2012/195/EU av Gemensamma kommittén som inrättats genom avtalet mellan *Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Schweiziska edsförbundet, å den andra*, om fri rörlighet för personer, av den 31 mars 2012, om ersättande av bilaga II till avtalet om samordningen av socialförsäkringssystemen (EUT L 103, 2012, s. 51).

⁽⁵⁶⁸⁾ Se artikel 22.1 c i förordning (EEG) nr 1408/71, som prövas i både EG-domstolens dom av den 12 juli 2001 i mål C-368/98, *Abdon Vanbraekel m.fl. mot Alliance nationale des mutualités chrétiennes (ANMC)*, och EG-domstolens dom av den 16 maj 2006 i mål C-372/04, *The Queen, på begäran av Yvonne Watts mot Bedford Primary Care Trust och Secretary of State for Health* [stor avdelning].

Enligt artikel 19 i [mottagandedirektivet](#) har asylsökande rätt till nödvändig hälso- och sjukvård samt nödvändig läkarhjälp eller annan hjälp för dem som har särskilda behov. I [Återvändandedirektivet \(2008/115/EG\)](#) fastslås också att "[a]kutsjukvård och nödvändig behandling av sjukdomar ska tillhandahållas" dem vars avlägsnande har skjutits upp eller som har getts tid att frivilligt lämna landet (artikel 14). Det samma gäller vid förvar i avvaktan på avlägsnande (artikel 16).

Enligt artikel 30 i [skyddsgrundsdirektivet](#) har erkända flyktingar och subsidiärt skyddsbehövande rätt till hälso- och sjukvård på lika villkor som EU-medlemsstatens egna medborgare. Det finns även särskilda bestämmelser för personer med särskilda behov. I de hjälp- och stödåtgärder som ska tillhandahållas offer för människosmuggling ingår nödvändig sjukvård, inklusive psykologiskt stöd, rådgivning och information (artikel 11.5 i [direktivet om människohandel \(2011/36/EU\)](#)).

9.6. Social trygghet och socialt bistånd

Med social trygghet respektive socialt bistånd avses de förmåner som grundas på tidigare bidrag till ett nationellt socialförsäkringssystem, exempelvis ålderspension, och förmåner som tillhandahålls av staten till personer i behov, exempelvis personer med funktionsnedsättning. De omfattar en rad olika förmåner, som oftast är av ekonomisk natur.

Europakonventionen: Det finns ingen uttrycklig rätt till social trygghet eller socialt bistånd. Under vissa omständigheter kan en fråga om diskriminering uppkomma inom området social trygghet och socialt bistånd, oberoende av om personen i fråga har bidragit ekonomiskt till det aktuella systemet. Europadomstolen har varit kritisk till att stater har vägrat lagligen bosatta förmåner på den diskriminerande grunden att de inte uppfyllde ett nationalitetskrav ⁽⁵⁶⁹⁾.

Exempel: Målet *Koua Poirrez mot Frankrike* ⁽⁵⁷⁰⁾ gällde vägran att bevilja invaditetsförmåner till en lagligen bosatt migrant för att han varken var fransman eller medborgare i ett land som hade ett avtal om ömsesidighet med Frankrike. Europadomstolen fann att mycket tungt vägande skäl måste läggas fram innan Europadomstolen skulle kunna anse att en skillnad i behandling som

⁽⁵⁶⁹⁾ Europadomstolens dom av den 27 november 2007 i mål nr 77782/01, *Luczak mot Polen*; Europadomstolens dom av den 28 oktober 2010 i mål nr 40080/07, *Fawsie mot Grekland*.

⁽⁵⁷⁰⁾ Europadomstolens dom av den 30 september 2003 i mål nr 40892/98, *Koua Poirrez mot Frankrike*, punkt 41.

uteslutande grundar sig på nationalitet är förenlig med Europakonventionen. Europadomstolen fastslog att klaganden hade diskriminerats, vilket var ett brott mot artikel 14 i Europakonventionen i förening med artikel 1 i protokoll nr 1 om rätten till respekt för egendom (se [avsnitt 10.3](#)).

Exempel: I målet *Dhahbi mot Italien* ⁽⁵⁷¹⁾ hade en tunisisk medborgare som var lagligen bosatt och arbetade i Italien nekats en familjeförmån på grund av att vederbörande inte var medborgare i en EU-medlemsstat. Europadomstolen fann att klaganden hade diskriminerats i strid med artikel 14 i förening med artikel 8 i Europakonventionen ⁽⁵⁷²⁾.

Exempel: Målet *Andrejeva mot Lettland* ⁽⁵⁷³⁾ gällde bidragsbaserade förmåner. Klaganden hade större delen av sitt liv arbetat på Lettlands territorium då landet ingick i Sovjetunionen. Hon nekades en del av sin pension eftersom hon hade arbetat utanför Lettland och inte var lettisk medborgare. Europadomstolen kunde inte godta myndigheternas argument att det skulle räcka om klaganden blev naturaliserad lettisk medborgare för att hon skulle få hela det pensionsbelopp som hon gjorde anspråk på. Förbudet mot diskriminering i artikel 14 i Europakonventionen är endast meningsfullt om sökandens situation i varje enskilt fall bedöms som den är, utan modifiering, i förhållande till kriterierna som räknas upp i bestämmelsen. Att avfärda offrets klagomål för att han eller hon hade kunnat undvika diskriminering genom att ändra någon av de berörda faktorerna – exempelvis genom att förvärva en nationalitet – skulle göra att artikel 14 förlorade sin mening. Europadomstolen fastslog ett brott mot artikel 14 i konventionen i förening med artikel 1 i protokoll nr 1.

I dessa exempel liknade de klagande i alla andra avseenden en stats egna medborgare. Ingen av dem befann sig i en utsatt invandringssituation eller var föremål för restriktioner gällande tillflykt till offentliga medel.

⁽⁵⁷¹⁾ Europadomstolens dom av den 8 april 2014 i mål nr 17120/09, *Dhahbi mot Italien*.

⁽⁵⁷²⁾ Se även Europadomstolens dom av den 16 september 1996 i mål nr 17371/90, *Gaygusuz mot Österrike*, punkterna. 46–50; Europadomstolens dom av den 30 september 2003 i mål nr 40892/98, *Koua Poirrez mot Frankrike*, punkt 41.

⁽⁵⁷³⁾ Europadomstolens dom av den 18 februari 2009 i mål nr 55707/00, *Andrejeva mot Lettland* [stor avdelning], punkt 91.

Exempel: Målet *Weller mot Ungern* ⁽⁵⁷⁴⁾ gällde en ungersk far och en rumänsk mor. Vid tidpunkten för ansökan, som föregick Rumäniens anslutning till EU, hade modern uppehållstillstånd men inte bosättningsstillstånd i Ungern. Enligt ungersk lag kunde endast mödrar med ungerskt medborgarskap eller bosättningsstillstånd ansöka om moderskapsförmåner. Klaganden klagade över att män med utländska makar behandlades mindre förmånligt när det gällde rätten till förmånen än män med ungerska fruar. Domstolen fastslog att det hade skett ett brott mot artikel 8 i Europakonventionen i förening med artikel 14.

Den europeiska sociala stadgan: Det föreligger en rätt till social trygghet (artikel 12), en rätt till social och medicinsk hjälp (artikel 13) samt en rätt att få tillgång till sociala tjänster (artikel 14). Dessutom finns det särskilda bestämmelser för personer med funktionshinder (artikel 15), barn och ungdomar (artikel 17) och äldre personer (artikel 23). Artikel 30 innehåller rätt till skydd mot fattigdom och social utslagning. När det gäller socialt bistånd är artikel 13 i den europeiska sociala stadgan tillämplig på migranter i en irreguljär situation, vilket har bekräftats i Europeiska kommittén för sociala rättigheters beslut ⁽⁵⁷⁵⁾.

Unionsrätten: För tredjelandsmedborgare måste man göra åtskillnad mellan två olika situationer. För det första finns det ett system för samordning av förmåner mellan EU-medlemsstater för tredjelandsmedborgare som flyttar inom EU. För det andra har vissa kategorier av tredjelandsmedborgare enligt sekundär EU-lagstiftning rätt till vissa förmåner oberoende av om de har flyttat inom EU eller ej.

a) Samordning av förmåner inom EU

Tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till medborgare i EES som har flyttat till en EU-medlemsstat har enligt artikel 24 i [rörlighetsdirektivet](#) (och för tredjelandsmedborgare enligt EU-EES-avtalet) rätt till samma sociala förmåner och skatteförmåner som värdmedlemsstatens egna medborgare. Enligt artikel 14.1 i samma direktiv får dock personer som utövar rätten till fri rörlighet utan att arbeta inte bli en orimlig belastning för EU-värdmedlemsstatens sociala biståndssystem. Under årens lopp har en komplex lagstiftning byggts upp för att samordna social trygghet och socialt bistånd för personer som utövar rätten till fri rörlighet. Lagstiftningen har

⁽⁵⁷⁴⁾ Europadomstolens dom av den 31 mars 2009 i mål nr 44399/05, *Weller mot Ungern*, punkterna 36–39.

⁽⁵⁷⁵⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 90/2013, 10 november 2014, *Conference of European Churches (CEC) mot Nederländerna*.

kodifierats i [förordning \(EG\) 883/2004](#) (i dess ändrade lydelse) ⁽⁵⁷⁶⁾ med grundprincipen att det EU-omfattande systemet är ett system för samordning, inte för harmonisering ⁽⁵⁷⁷⁾. Det är avsett att minimera de negativa effekterna av migration mellan EU-medlemsstaterna genom att förenkla administrativa förfaranden och säkerställa att de som flyttar mellan EU-medlemsstater behandlas på samma sätt som medborgarna i en EU-medlemsstat. Vissa rättigheter kan exporteras, medan andra inte kan det. I [förordning \(EG\) nr 987/2009](#) (i dess ändrade lydelse) ⁽⁵⁷⁸⁾ fastställs de förfaranden som behövs för att genomföra [förordning \(EG\) nr 883/2004](#).

Anställda tredjelandsmedborgare som flyttar mellan EU-medlemsstater och deras familjemedlemmar och efterlevande har rätt att åtnjuta förmånen av gränsöverskridande lagstiftning om ackumulering och samordning av sociala trygghetsförmåner (förordningarna [\(EG\) nr 859/2003](#) och [\(EU\) nr 1231/2010](#)). Detta förutsätter att de anställda tredjelandsmedborgarna är lagligen bosatta i en EU-medlemsstat och har band utöver banden till tredjelandet och en enda EU-medlemsstat. Dessa förordningar täcker inte anställda tredjelandsmedborgare som endast har band till ett tredjeland och en enda EU-medlemsstat.

b) Rättigheter för vissa kategorier av tredjelandsmedborgare

Asylsökande har ingen uttrycklig rätt att få tillgång till socialt bistånd enligt [mottagandedirektivet](#). I artikel 17 fastställs dock allmänna bestämmelser om tillgängligheten av materiella mottagningsvillkor, och artikel 17.5 – som inte är tillämplig på Irland – anger hur beloppen för ekonomiska bidrag eller kuponger ska bestämmas.

⁽⁵⁷⁶⁾ Förordningen har ändrats genom [förordning \(EG\) nr 988/2009](#) (EUT L 283, 2009, s. 43), [förordning \(EU\) nr 1231/2010](#) (EUT L 344, 2010, s. 1), [förordning \(EU\) nr 1244/2010](#) (EUT L 338, 2010, s. 35), [förordning \(EU\) nr 465/2012](#) (EUT L 149, 2012, s. 4), [förordning \(EU\) nr 1224/2012](#) (EUT L 349, 2012, s. 45), [förordning \(EU\) nr 517/2013](#) (EUT L 158, 2013, s. 1), [förordning \(EU\) nr 1372/2013](#) (EUT L 346, 2013, s. 27), [förordning \(EU\) 492/2017](#) (EUT L 76, 2017, s. 13), och senast genom [förordning \(EU\) 1149/2019](#) (EUT L 186, 2019, s. 21).

⁽⁵⁷⁷⁾ EG-domstolens dom av den 5 juli 1988 i mål C-21/87, *Borowitz mot Bundesversicherungsanstalt für Angestellte*, punkt 23; EG-domstolens dom av den 3 april 2008 i mål C-331/06, *Chuck mot Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank*, punkt 27.

⁽⁵⁷⁸⁾ Förordningen har ändrats genom [förordning \(EU\) nr 465/2012](#) (EUT L 149, 2012, s. 4), [förordning \(EU\) nr 1224/2012](#) (EUT L 349, 2012, s. 45), och [förordning \(EU\) nr 1372/2013](#) (EUT L 346, 2013, s. 27).

Exempel: Den 18 juli 2012 fastslog den tyska författningsdomstolen (*Bundesverfassungsgericht*) att Tyskland måste öka hjälpen till asylsökande, som inte hade ökats på 19 år och inte täckte det minimum som krävdes för att säkerställa ett värdigt liv enligt artikel 1 i den tyska författningen⁽⁵⁷⁹⁾.

Enligt artikel 29 i det reviderade **skyddsgrundsdirektivet** ska en EU-medlemsstat se till att flyktingar och subsidiärt skyddsbehövande får samma "nödvändiga sociala skydd" som det som tillhandahålls medborgare i EU-värdmedlemsstaten. För subsidiärt skyddsbehövande kan detta dock begränsas till endast "grundläggande förmåner". I artikel 23.2 utsträcks förmånerna till familjemedlemmar till subsidiärt skyddsbehövande.

Exempel: I målet *Ayubi mot Bezirkshauptmannschaft Linz-Land*⁽⁵⁸⁰⁾ fastslog EU-domstolen att nationell lagstiftning strider mot EU-rätten om den föreskriver att flyktingar med tillfälligt uppehållstillstånd i en EU-medlemsstat ska beviljas socialt bistånd som är lägre än det som beviljas medborgare i den EU-medlemsstaten och flyktingar med permanent uppehållstillstånd i den medlemsstaten.

Exempel: I målet *Alo och Osso*⁽⁵⁸¹⁾ fastslog EU-domstolen att ett villkor i fråga om bosättningsort som åläggs en person som har beviljats subsidiärt skydd utgör en begränsning av hans eller hennes tillgång till sociala förmåner som skyddas enligt artikel 29 i skyddsgrundsdirektivet när motsvarande villkor inte föreskrivs för flyktingar, tredjelandsmedborgare som är lagligen bosatta i EU-medlemsstaten eller landets egna medborgare. EU-domstolen godtog dock att bosättningsbegränsningar som införts i syfte att underlätta integrationen av personer som beviljats subsidiärt skydd kan vara tillåtna enligt artikel 33 i skyddsgrundsdirektivet (fri rörlighet). Det ankommer på den nationella domstolen att avgöra huruvida innehavare av status som subsidiärt skyddsbehövande och andra lagligen bosatta tredjelandsmedborgare, som inte omfattas av ett sådant krav på bosättning, befinner sig i en objektivt jämförbar situation.

⁽⁵⁷⁹⁾ Tyskland, *Bundesverfassungsgericht*, 1 BvL 10/10 och 1 BvL 2/11, 18 juli 2012.

⁽⁵⁸⁰⁾ EU-domstolens dom av den 21 november 2018 i mål C-713/17, *Ahmad Shah Ayubi mot Bezirkshauptmannschaft Linz-Land*.

⁽⁵⁸¹⁾ EU-domstolens dom av den 1 mars 2016 i förenade målen C-443/14 och C-444/14, *Kreis Warendorf mot Ibrahim Alo & Amira Osso mot Region Hannover* [stor avdelning].

Enligt artikel 11.7 i [direktivet om människohandel](#) är EU-medlemsstaterna skyldiga att ta hand om offer för människohandel med särskilda behov, och särskilda krav gäller för barn som är offer för människohandel (artikel 13).

Enligt artikel 11.1 d i [direktivet om varaktig bosättning](#) har personer som fått ställning som varaktigt bosatta rätt till samma behandling som värdlandets medborgare i fråga om social säkerhet, socialt bistånd och socialt skydd. Rättigheterna i fråga om socialt bistånd och socialt skydd kan dock begränsas till grundläggande förmåner.

[Familjeåterföreningsdirektivet](#) ger inte familjemedlemmar till referenspersoner som är tredjelandsmedborgare tillgång till socialt bistånd. Referenspersonerna måste visa att de har stabila och regelbundna försörjningsmedel som är tillräckliga för att försörja dem själva och familjemedlemmarna utan hjälp från systemet för socialt bistånd i den berörda EU-medlemsstaten (artikel 7.1 c i direktivet).

Enligt artikel 12.1 e i [direktivet om ett kombinerat tillstånd](#) och artikel 14.1 e i [blåkortsdirektivet](#) ska arbetstagare från tredjeland som har ett kombinerat tillstånd eller ett EU-blåkort åtnjuta likabehandling med medborgarna i fråga om social trygghet.

Huvudpunkter

Allmänna punkter enligt unionsrätten och den europeiska sociala stadgan

- En rätt till inresa och uppehåll krävs normalt för att få tillgång till ekonomiska och sociala rättigheter (se [inledningen till detta kapitel](#)).
- Grundläggande delar av de sociala rättigheterna ska tillhandahållas varje person som vistas inom territoriet (se hänvisningar till migranter i en irreguljär situation i avsnitten [9.2–9.6](#)).
- Ju närmare migrantens situation är en stats egna medborgares situation, desto större berättigande krävs det om åtskillnad görs på grundval av nationalitet (se [inledningen till detta kapitel](#)).
- Många rättigheter enligt EU-stadgan är begränsade till enbart medborgare och de som är lagligen bosatta i en EU-medlemsstat (se [avsnitt 9.1](#)).

- I den europeiska sociala stadgan stadfästs en uppsättning sociala rättigheter. Åtnjutandet av dessa rättigheter är i princip begränsat till medborgare i en stat som är part till stadgan när de vistas på territoriet för en annan stat som är part till stadgan. Europeiska kommittén för sociala rättigheter har dock gjort vissa undantag gällande boende för barn (se [avsnitt 9.4](#)) och hälso- och sjukvård (se [avsnitt 9.5](#)).
- Mycket tungt vägande skäl måste läggas fram innan Europadomstolen skulle kunna anse att en skillnad i behandling som uteslutande grundar sig på nationalitet är förenlig med Europakonventionen (se [avsnitt 9.6](#)).

Ekonomiska rättigheter enligt unionsrätten

- Tillträde till arbetsmarknaden kan begränsas: I vilken grad tredjelandsmedborgare har tillträde till arbetsmarknaden varierar beroende på vilken kategori de tillhör (se [avsnitt 9.1](#)).
- Från det ögonblick en person börjar arbeta, oavsett om det är lagligt eller inte, måste dock grundläggande arbetsrättigheter respekteras (se [avsnitt 9.2](#)).
- Berättigade familjemedlemmar till EES-medborgare har samma rätt att få tillträde till arbetsmarknaden som medborgarna i en EU-medlemsstat (se [avsnitt 9.2.1](#)).
- Turkiska medborgare omfattas av frysningsklausulen i artikel 41 i tilläggsprotokollet till Ankaraavtalet som förhindrar att stater tillämpar nya bördor på dem (se [avsnitt 9.2.4](#)).
- Asylsökande som ännu inte fått beslut på sin ansökan i första instans måste ges tillträde till arbetsmarknaden senast nio månader (ett år på Irland) efter deras ansökan om internationellt skydd (se [avsnitt 9.2.7](#)).
- I direktivet om sanktioner mot arbetsgivare föreskrivs sanktioner mot dem som anställer migranter i en irreguljär situation och även rätten att kräva innehållen lön samt annat skydd för migranter som utnyttjas av arbetsgivare (se [avsnitt 9.2.8](#)).

Utbildning (se [avsnitt 9.3](#))

- Enligt artikel 2 i protokoll nr 1 till Europakonventionen får ingen förvägras rätten till utbildning. Medlemsstaterna har dock en större handlingsfrihet att tillämpa vissa begränsningar i fråga om högre utbildning.
- Alla barn som är tredjelandsmedborgare och vistas i EU, inklusive migranter i en irreguljär situation vars avlägsnande har skjutits upp, har enligt sekundär EU-lagstiftning rätt att få tillgång till grundläggande utbildning.

Boende (se avsnitt 9.4)

- I EU-stadgan erkänns rätten till socialt stöd och stöd till boende för att trygga en värdig tillvaro för alla dem som saknar tillräckliga medel. I sekundär EU-lagstiftning finns även särskilda bestämmelser för tredjelandsmedborgare som är familjemedlemmar till EES-medborgare, varaktigt bosatta personer, personer i behov av internationellt skydd och offer för människohandel.
- EU-medlemsstaterna är skyldiga att förse asylsökande med en tillfredsställande levnadsstandard för att trygga deras hälsa och säkerställa deras uppehälle.
- Underlåtenhet av myndigheterna att respektera någons hem kan ifrågasättas enligt artikel 8 i Europakonventionen. I extrema situationer kan underlåtenhet att tillhandahålla bostad ifrågasättas enligt artikel 3 i Europakonventionen.
- Den europeiska sociala stadgan föreskriver en rätt till bostad, vilket fungerar som en inkörsport till en rad andra rättigheter.

Hälsa- och sjukvård (se avsnitt 9.5)

- Personer som är anslutna till ett nationellt sjukvårdssystem i sin EES-bosättningsstat kan omfattas av lokala bestämmelser om hälso- och sjukvård när de besöker andra EES-medlemsstater och Schweiz.
- Enligt unionsrätten har flyktingar rätt till samma tillgång till hälso- och sjukvård som medborgarna. Asylsökande och migranter i en irreguljär situation vars avlägsnande har skjutits upp har rätt till akut hälso- och sjukvård och nödvändig behandling vid sjukdom.
- Europakonventionen innehåller inga särskilda bestämmelser om hälso- och sjukvård, men Europadomstolen kan pröva klagomål av detta slag enligt artikel 2, 3 eller 8 i Europakonventionen.
- Den europeiska sociala stadgan garanterar medicinsk hjälp till migranter i en irreguljär situation.

Social säkerhet och socialt bistånd (se avsnitt 9.6)

- Inom unionsrätten har en komplex lagstiftning byggts upp under årens lopp som gäller rätten till social trygghet och socialt bistånd för tredjelandsmedborgare som flyttar mellan EU-medlemsstaterna enligt bestämmelserna om fri rörlighet.
- Enligt Europakonventionen kan vägran att ge socialt bistånd eller andra förmåner till en utlänning ifrågasättas som diskriminering oavsett om han eller hon har bidragit till det system från vilket bidraget ska betalas ut.

- Den europeiska sociala stadgan kräver att socialt bistånd garanteras till personer i behov, inklusive personer som befinner sig i en irreguljär situation.

Ytterligare rättspraxis och vidare läsning:

För ytterligare rättspraxis hänvisas till [riktlinjerna](#) i denna handbok. Ytterligare material som rör de frågor som behandlas i detta kapitel finns i avsnittet [Vidare läsning](#).

10

Personer med särskilda behov

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
EU-stadgan, artikel 24 (barnets rättigheter)	Ensamkommande barn	Den europeiska sociala stadgan, artikel 17 (barns rätt till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd) Europadomstolen, <i>Rahimi mot Grekland</i> , nr 8687/08, 2011 (asylsökande ensamkommande barn i förvarsenhet för vuxna)
Dublinförordningen, förordning (EU) nr 604/2013, artikel 8 EU-domstolen, C-648/11, <i>MA, BT och DA</i> , 2013 (Dublinöverföringar) Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 24 Direktivet om asylförfaranden (2013/32/EU), artikel 25 Skyddsgrundsdirektivet (2011/95/EU), artikel 31 Återvändandedirektivet (2008/115/EG), artikel 10	Mottagning och behandling	
Direktivet om asylförfaranden (2013/32/EU), artikel 25	Åldersbedömning	Konventionen om bekämpande av människohandel, 2005, artikel 10.3 Europeiska kommittén för sociala rättigheter, <i>EUROCEF mot Frankrike</i> , klagomål nr 114/2015, 2018

EU	Frågor som omfattas	Europarådet
<p>Direktivet om människohandel (2011/36/EU)</p> <p>Direktivet om offer för människohandel (uppehållstillstånd) (2004/81/EG)</p> <p>Direktivet om brottsoffers rättigheter (2012/29/EU)</p>	<p>Offer för människohandel</p>	<p>Europakonventionen, artikel 4 (förbud mot slaveri och tvångsarbete)</p> <p>Europadomstolen, <i>Rantsev mot Cypern och Ryssland</i>, nr 25965/04, 2010 (myndigheter är skyldiga att genomföra undersökning på eget initiativ)</p> <p>Konventionen om bekämpande av människohandel, 2005</p>
<p>Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (ratificerad av EU)</p> <p>Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artiklarna 19, 21 och 22</p> <p>Direktivet om asylförfaranden (2013/32/EU), artikel 14</p>	<p>Personer med funktionsnedsättning</p>	<p>Europeiska sociala stadgan, artikel 15 (rätt för personer med funktionsnedsättning till oberoende, social integrering och deltagande i samhällslivet)</p>
<p>Mottagandedirektivet (2013/33/EU), artikel 25</p> <p>Direktivet om asylförfaranden (2013/32/EU), artikel 24</p>	<p>Offer för tortyr</p>	
<p>Rörlighetsdirektivet (2004/38/EG), artikel 13.2 c</p> <p>Familjeåterföreningsdirektivet (2003/86/EG), artikel 15.3</p>	<p>Offer för könsrelaterat våld</p>	<p>Europadomstolen, <i>Opuz mot Turkiet</i>, nr 33401/02, 2009 (våld i hemmet)</p> <p>Europadomstolen, <i>R.D. mot Frankrike</i>, nr 34648/14, 2016 (risk för misshandel vid utvisning)</p> <p>Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen), 2011</p>

Inledning

I detta kapitel granskar vi olika grupper av personer som kan klassificeras som särskilt utsatta och som kräver speciell omsorg. Utöver vad som redan har nämnts i föregående kapitel kan både unionsrätten och Europakonventionen ge extra skydd åt personer med särskilda behov.

Enligt unionsrätten måste utsatta personers särskilda behov beaktas, exempelvis i mottagningsarrangemang eller när personer frihetsberövas. Utsatta personer förtecknas i artikel 21 i [mottagandedirektivet](#) (2013/33/EU) och artikel 3.9 i [återvändandedirektivet](#) (2008/115/EG). Båda bestämmelserna inbegriper "underåriga, ensamkommande barn, personer med funktionsnedsättning, äldre personer, gravida kvinnor, ensamstående föräldrar med underåriga barn och personer som har utsatts för tortyr, våldtäkt eller andra allvarliga former av psykiskt, fysiskt eller sexuellt våld", men förteckningen i mottagandedirektivet är längre och icke-uttömmande. Enligt artikel 22 i mottagandedirektivet måste EU-medlemsstaterna göra en bedömning av om utsatta personer har särskilda mottagandebehov. Enligt [direktivet om asylförfaranden](#) (2013/32/EU) är EU-medlemsstater skyldiga att bedöma om en asylsökande är i behov av särskilda förfarandegarantier och i så fall förse honom eller henne med lämpligt stöd under asylförfarandet (artikel 24).

10.1. Ensamkommande barn

Med "ensamkommande barn" avses personer under 18 års ålder som anländer till europeiskt territorium utan någon vuxen som ansvarar för dem i den mottagande staten (se [skyddsgrundsdirektivet](#) (2011/95/EU), artikel 2.I). Det finns viktiga bestämmelser om asyl och invandring i EU-lagstiftningen som rör deras situation och som kommer att granskas i detta avsnitt.

Europakonventionen innehåller inga uttryckliga bestämmelser om ensamkommande barn, men deras behandling kan beaktas enligt olika bestämmelser, exempelvis artikel 5 om frihet och säkerhet, artikel 8 om rätten till skydd för privat- och familjeliv eller artikel 2 i protokoll nr 1 om rätten till utbildning. Europadomstolen har ansett att stater har ett ansvar för att ta hand om ensamkommande barn och att inte överge dem när de släpps ut från förvar ⁽⁵⁸²⁾.

Varje beslut beträffande ett barn måste grundas på respekt för barnets rättigheter enligt FN:s [konvention om barnets rättigheter](#), som har ratificerats av alla stater utom Förenta staterna. I FN:s konvention om barnets rättigheter fastställs barns mänskliga rättigheter som ska tillämpas oavsett invandringsstatus ⁽⁵⁸³⁾. Principen

⁽⁵⁸²⁾ Europadomstolens dom av den 5 april 2011 i mål nr 8687/08, *Rahimi mot Grekland*; Europadomstolens dom av den 13 juni 2019 i mål 14165/16, *Sh.D. m.fl. mot Grekland, Österrike, Kroatien, Ungern, Nordmakedonien, Serbien och Slovenien*.

⁽⁵⁸³⁾ FN:s kommitté för barnets rättigheter har gett ytterligare vägledning om skydd, omsorg och lämplig behandling av ensamkommande barn i sin *Allmänna kommentar nr 6* (2005).

om barnets bästa är av grundläggande betydelse och myndigheter måste göra detta till sin främsta prioritet när de vidtar åtgärder som rör barn. I Europakonventionen anges inte denna princip uttryckligen som i artikel 24.2 i [EU-stadgan](#) men den framkommer regelbundet i Europadomstolens rättspraxis. Principen underbygger också särskilda bestämmelser i unionsrätten som rör ensamkommande barn.

I den europeiska sociala stadgan nämns barn som skilts från sina föräldrar i artikel 17.1 c. Europeiska kommittén för sociala rättigheter har – precis som Europadomstolen – framhållit att stater som vill stoppa försök att kringgå invandringsbestämmelser inte får beröva utländska barn, i synnerhet inte om de är ensamkommande, det skydd som deras ställning garanterar. De restriktioner som en stat tillämpar i sin invandringspolitik måste därför vara förenliga med skyddet av de grundläggande rättigheterna ⁽⁵⁸⁴⁾.

Exempel: I målet *EUROCEF mot Frankrike* ⁽⁵⁸⁵⁾ konstaterade Europeiska kommittén för sociala rättigheter brott mot artikel 31.2 i den europeiska sociala stadgan till följd av brister i det franska systemet för boende för och bedömning av ensamkommande barn. Europeiska kommittén för sociala rättigheter ansåg också att dröjsmål med att utse en tillfällig förmyndare för ensamkommande barn, kvarhålla sådana barn i väntrum och på hotell, använda benanalys för att fastställa deras ålder och hinder för att få tillgång till ett effektivt rättsmedel, utgjorde en överträdelse av artikel 17.1 i den europeiska sociala stadgan.

10.1.1. Mottagning och behandling

Unionsrätten: Det finns särskilda bestämmelser för ensamkommande barn i asylinstrumenten samt i [återvändandedirektivet](#).

Innan behandlingen av ensamkommande barn under asylförfarandet övervägs är det viktigt att fastställa vilken stat som ansvarar för deras asylansökan. Enligt [Dublinförordningen](#) (förordning (EU) nr 604/2013) ska ansökningar från ensamkommande barn prövas av den EU-medlemsstat där familjemedlemmar, syskon eller släktingar lagligen vistas (artikel 8). De måste få en företrädare (artikel 6). Artikel 6.3

⁽⁵⁸⁴⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 47/2008 den 20 oktober 2009, *Defence for Children International (DCI) mot Nederländerna*, Kommittén fastslog bland annat att ensamkommande barn hade rätt till bostad i enlighet med artikel 31.2 i den europeiska sociala stadgan.

⁽⁵⁸⁵⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 114/2015, 24 januari 2018, *European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) mot Frankrike*.

ger vägledning om hur barnets bästa ska bedömas. Artikel 11 innehåller bestämmelser för att undvika separation genom tillämpningen av Dublinförordningen om familjemedlemmar lämnar in separata ansökningar i en EU-medlemsstat. Artikel 16 handlar slutligen om personer i beroendeställning (se [avsnitt 5.2](#)).

I frånvaro av en familjemedlem, ett syskon eller en släkting är den ansvariga medlemsstaten den stat där den underåriga har ingett sin asylansökan, förutsatt att detta är för barnets bästa (artikel 8).

Exempel: I målet *MA, BT och DA mot Secretary of State for the Home Department* ⁽⁵⁸⁶⁾ skulle EU-domstolen pröva vilken stat som var ansvarig i ett ärende där ett ensamkommande barn hade lämnat in asylansökningar i olika EU-medlemsstater. EU-domstolen klargjorde att om det inte fanns någon lagligen närvarande familjemedlem i en medlemsstat, ansvarar den stat där den underåriga personen fysiskt befinner sig för prövningen av en sådan ansökan. Domstolen åberopade artikel 24.2 i EU-stadgan som föreskriver att barnets bästa ska vara den främsta prioriteringen.

Ensamkommande barn som söker asyl ska få en företrädare så snart som de har ansökt om asyl (artikel 24 i [mottagandedirektivet](#) och artikel 25 i [direktivet om asylförfaranden](#)). Lagstiftningen föreskriver dock inte att en företrädare ska utses från det ögonblick ett ensamkommande barn upptäcks av myndigheterna. Stater kan utse enbart en förmyndare eller både en förmyndare och ett juridiskt ombud för att hjälpa den asylsökande under asylförfarandet och för att sörja för barnets välbefinnande medan asylansökan prövas. Enligt direktivet om asylförfaranden ska en företrädare ges möjlighet att diskutera frågor med barnet före asylintervjun och följa med honom eller henne till intervjun.

Varje intervju med ett ensamkommande barn måste genomföras av någon som har kunskap om denna grupps särskilda behov (direktivet om asylförfaranden, artikel 25). Det finns begränsningar för behandlingen av ansökningar från ensamkommande barn vid gränsen, i transitzoner eller genom påskyndade förfaranden, vilket endast är tillåtet i de fall som anges i artikel 25.6. I sådana fall tillåter direktivet att stater inte beviljar ensamkommande barn en automatisk rätt att stanna under omprövningen av ett avslagsbeslut, men endast om villkoren i artikel 46.7 i direktivet är uppfyllda. Dessa föreskriver bland annat att sökanden ska ha tillgång till

⁽⁵⁸⁶⁾ EU-domstolens dom av den 6 juni 2013 i mål C-648/11, *The Queen, på begäran av MA m.fl. mot Secretary of State for the Home Department*.

nödvändigt språkligt och rättsligt bistånd och beviljas minst en vecka för att begära domstolsbeslut om att få stanna kvar inom territoriet i avvaktan på resultatet av överklagan.

Mottagandedirektivet (artikel 24) ger vägledning om vilken typ av inkvartering som ska tillhandahållas ensamkommande barn. De ska placeras hos vuxna släktingar, en fosterfamilj, i förläggningar som utformats särskilt för barn eller i annan lämplig inkvartering. Att ta ensamkommande barn i förvar är inte fullständigt förbjudet men tillåts endast under exceptionella omständigheter och får aldrig ske genom inkvartering i fängelse (artikel 11.3 i det omarbetade direktivet). I direktivet konstateras även att sökande som är minst 16 år men under 18 år, och således fortfarande är barn, får placeras i mottagningsanläggningar för vuxna asylsökande men endast om det är för barnets bästa (detta villkor är inte tillämpligt på Irland, eftersom det infördes i det omarbetade direktivet 2013).

Artikel 24 i mottagandedirektivet anger vidare att syskon så långt som möjligt ska hållas samman, med beaktande av den underåriges bästa och i synnerhet dennes ålder och mognad. Ensamkommande barn ska behöva byta inkvartering vid så få tillfällen som möjligt. I direktivet föreskrivs vidare att EU-medlemsstaterna måste försöka spåra familjemedlemmar till ensamkommande barn så snart som möjligt och med vederbörlig hänsyn till deras säkerhet. Slutligen krävs att personer som arbetar med ensamkommande barn ska ges lämplig utbildning.

Det reviderade [skyddsgrundsdirektivet](#) innehåller särskilda bestämmelser om ensamkommande barn som beviljas flyktingstatus eller subsidiärt skydd. EU-medlemsstater är skyldiga att säkerställa att ensamkommande barn får en företrädare och att regelbundna utvärderingar genomförs av behöriga myndigheter. Den utsedda företrädaren kan vara en förmyndare eller, om så krävs, en företrädare för en organisation som ansvarar för underårigas vård och välbefinnande, eller annan lämplig företrädare (artikel 31).

I artikel 31 i skyddsgrundsdirektivet krävs också att EU-medlemsstaterna ser till att ensamkommande barn som beviljas asyl placeras hos vuxna släktingar, hos en fosterfamilj, i mottagningsförläggningar som särskilt utformats för barn, eller i annan lämplig inkvartering. Barnets synpunkter om typen av inkvartering måste beaktas i överensstämmelse med den underåriges ålder och mognad. Direktivet återspeglar bestämmelserna i mottagandedirektivet vad gäller placering hos syskon, familjespårning och utbildning för vuxna som arbetar med ensamkommande barn.

Enligt artikel 10 i återvändandedirektivet ska myndigheterna i en EU-medlemsstat innan ett ensamkommande barn avlägsnas från dess territorium försäkra sig om att barnet skickas tillbaka till en familjemedlem, en utsedd förmyndare eller lämplig mottagningsenhet i återvändandestaten. Det finns inget absolut förbud mot att skicka tillbaka ensamkommande barn, men i beslutet om återvändande måste barnets bästa beaktas på vederbörligt sätt. Om återvändandet skjuts upp eller om en tidsfrist för frivilligt återvändande beviljas måste barnets särskilda behov beaktas (artikel 14) ⁽⁵⁸⁷⁾.

Europakonventionen: Europadomstolen har fastslagit att i fall som berör utländska barn, oavsett om de är ensamkommande eller ej, är barnets oerhört sårbara situation den avgörande faktorn. Denna faktor har företrädare framför överväganden som rör hans eller hennes ställning som irreguljär migrant. De särskilt svåra förhållanden som barnet kan hamna i och varje underlåtenhet från nationella myndigheternas sida att följa ett beslut om att skydda sökanden, som är särskilt utsatt på grund av sin ålder, kan utgöra förnedrande behandling och ett brott mot artikel 3 i konventionen ⁽⁵⁸⁸⁾.

Exempel: I målet *Rahimi mot Grekland* ⁽⁵⁸⁹⁾ var klaganden ett ensamkommande afghanskt barn som hade hållits i förvar i en förvarsenhet för vuxna och senare frigetts utan att myndigheterna erbjudit honom någon hjälp med inkvartering. Europadomstolen klargjorde att de förhållanden under vilka klaganden hölls i förvar och myndigheternas underlåtenhet att ta hand om honom efter hans frigivande utgjorde förnedrande behandling som var förbjuden enligt artikel 3. Domstolen har fastslagit att respekten för barnets bästa kräver att andra placeringmöjligheter än förvar undersöks för ensamkommande barn.

⁽⁵⁸⁷⁾ För mer information, se FRA (2019), *Returning Unaccompanied Children: Fundamental rights considerations*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg, september 2019.

⁽⁵⁸⁸⁾ Europadomstolens dom av den 28 februari 2019 i mål nr 12267/16, *Khan mot Frankrike*; Europadomstolens dom av den 13 juni 2019 i mål nr 14165/16, *Sh.D. m.fl. mot Grekland, Österrike, Kroatien, Ungern, Nordmakedonien, Serbien och Slovenien*.

⁽⁵⁸⁹⁾ Europadomstolens dom av den 5 april 2011 i mål nr 8687/08, *Rahimi mot Grekland*. Se även Europadomstolens dom av den 22 november 2016 i mål nr 25794/13 och 28151/13, *Abdullahi Elmi och Aweys Abubakar mot Malta*, och Europadomstolens dom av den 25 juni 2020 i mål nr 9347/14, *Moustahi mot Frankrike*, punkterna 65–67.

10.1.2. Åldersbedömning

Unionsrätten: **Direktivet om asylförfaranden** tillåter att medlemsstaterna använder läkarundersökningar för att bedöma ensamkommande barns ålder inom ramen för deras asylansökan när det råder tvivel om en sökandes ålder (artikel 25). Om läkarundersökning används ska medlemsstaterna säkerställa att ensamkommande barn informeras om bedömningen i förväg och att deras samtycke begärs. Frågor om åldersbedömning har allt oftare blivit föremål för tvister i hela Europa. Eftersom barn ges ökat skydd under asylförfarandena och mottagningsstaterna har en extra skyldighet att ta hand om dem i andra avseenden, bland annat vid inkvartering och utbildning, kommer vissa personer till ett EU-territorium, ofta utan dokumentation, och hävdar att de är under 18 år. Dessa personer kan därmed bli föremål för prövning i syfte att fastställa om de verkligen är under 18 år. Testresultaten har ofta en betydande inverkan på deras asylansökan och tillgång till socialt bistånd. Den minst inkräktande typen av läkarundersökning ska användas. Undersökningar ska genomföras av kvalificerade medicinska yrkesutövare och ske med respekt för sökandens värdighet. I direktivet definieras inte närmare vilka typer av läkarundersökningar som är lämpliga eller tillräckliga, och en rad olika metoder används i Europa ⁽⁵⁹⁰⁾.

Europakonventionen: Europadomstolen har slagit fast att en orimligt lång åldersbedömningsgranskning av personer som är nära myndighetsåldern inte kan motiveras och väcker allvarliga tvivel på myndigheternas goda tro, särskilt när medlemsstaten redovisar ett lågt antal påstådda barn under migration per år ⁽⁵⁹¹⁾.

I **andra av Europarådets instrument** nämns i artikel 10.3 i **konvention om bekämpande av människohandel** (konventionen om människohandel) ⁽⁵⁹²⁾ också åldersbedömning om det råder osäkerhet om offrets ålder. Som betonas av Europarådets expertgrupp mot människohandel (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings, GRETA) måste övervakningen av genomförandet av konventionen om bekämpande av människohandel ingå i en heltäckande bedömning som tar hänsyn till personens fysiska utseende och mentala mognad. Sådana bedömningar bör

⁽⁵⁹⁰⁾ Se även Europarådet (2017), *Age assessment: Council of Europe member states' policies, procedures and practices respectful of children's rights in the context of migration*, Europarådet, Strasbourg, och Easo (2018), *Practical Guide on Age Assessment*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

⁽⁵⁹¹⁾ Europadomstolens dom av den 22 november 2016 i mål nr 25794/13 och 28151/13, *Abdullahi Elmi och Aweys Abubakar mot Malta*.

⁽⁵⁹²⁾ Europarådets konvention om bekämpande av människohandel, 2005, CETS nr 197.

genomförs på ett säkert, barn- och jämställdhetsmedvetet sätt, med vederbörlig respekt för människans värdighet. Eventuella tvivel bör tolkas till personens fördel, vilket betyder att vederbörande ska betraktas som ett barn ⁽⁵⁹³⁾.

I artikel 17 i den europeiska sociala stadgan fastställs barns och ungdomars rätt till socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd.

Exempel: I målet *EUROCEF mot Frankrike* ⁽⁵⁹⁴⁾ granskade Europeiska kommittén för sociala rättigheter användningen av benanalys för att fastställa åldern på ensamkommande barn i Frankrike och konstaterade att detta stred mot artikel 17.1 i den europeiska sociala stadgan. I synnerhet ansåg ECSR att användningen av benanalys var olämplig och otillförlitlig med tanke på att de franska myndigheterna i alltför hög grad förlitade sig på benanalyser, vilket dokumenterades i nationella och internationella källor.

10.2. Offer för människohandel

Man bör skilja mellan smuggling och människohandel. Smuggling av migranter är en verksamhet som bedrivs för ekonomiska eller andra materiella fördelar genom att irreguljär inresa anordnas för en person till en stat där personen inte är medborgare eller permanent bosatt ⁽⁵⁹⁵⁾.

Unionsrätten och Europakonventionen: Människohandel är "[r]ekrytering, transport, överföring, hysande eller mottagande av personer, inbegripet utbyte eller överföring av kontroll över dessa personer, genom hot om eller användning av våld eller andra former av tvång, bortförande, bedrägeri, vilseledande, maktmissbruk eller missbruk av en persons utsatta situation eller givande eller mottagande av

⁽⁵⁹³⁾ Europarådet (2016), *5th General Report on GRETA's Activities: Covering the period from 1 October 2014 to 31 December 2015*, Europarådet, Strasbourg; UNHCR (1997), "Guidelines on policies and procedures in dealing with unaccompanied children seeking asylum".

⁽⁵⁹⁴⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, prövning av klagomål nr 114/2015, 24 januari 2018, *European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) mot Frankrike*.

⁽⁵⁹⁵⁾ Tilläggsprotokoll mot människosmuggling land-, luft- och sjövägen till Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet, 2000, artikel 3.

betalning eller förmåner för att erhålla samtycke från en person som har kontroll över en annan person i syfte att utnyttja denna person”⁽⁵⁹⁶⁾. Det finns ett inslag av tvång och hot vid människohandel som inte finns vid smuggling.

Europakonventionen: Europadomstolen har slagit fast att människohandel omfattas av artikel 4 i Europakonventionen, som förbjuder slaveri och tvångsarbete⁽⁵⁹⁷⁾. Medlemsstaterna har en positiv skyldighet att införa effektiva åtgärder för att skydda offer och potentiella offer för människohandel, utöver straffrättsliga bestämmelser om bestraffning av dem som gör sig skyldiga till människohandel⁽⁵⁹⁸⁾. För mer information, se även [avsnitt 3.3](#).

Exempel: I målet *Rantsev mot Cypern och Ryssland*⁽⁵⁹⁹⁾ fastslog Europadomstolen att det var viktigt att ett offer för människohandel inte skulle behöva begära identifiering eller undersökning. Myndigheterna är skyldiga att själva ta initiativet när de misstänker brottslig verksamhet.

[Konventionen om bekämpande av människohandel](#) är det första europeiska fördraget som innehåller detaljerade bestämmelser om att hjälp, skydd och stöd ska ges till offer för människohandel utöver medlemsstaternas skyldigheter att genomföra effektiva brottsutredningar och vidta åtgärder för att bekämpa människohandel. Stater som är parter till konventionen är skyldiga att anta den lagstiftning eller andra åtgärder som krävs för att identifiera offer för människohandel, och att förse behöriga myndigheter med personal som är utbildad i och kvalificerad för att förebygga och bekämpa människohandel och att identifiera och bistå brottsoffer (artikel 10). Parter till konventionen ska vidta de åtgärder som krävs för att hjälpa offren att återhämta sig (artikel 12).

⁽⁵⁹⁶⁾ Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (CETS nr 197), artikel 4; direktiv [2011/36/EU](#) (EUT L 101, 2011, s. 1), artikel 2.1.

⁽⁵⁹⁷⁾ Europadomstolens dom av den 7 januari 2010 i mål nr 25965/04, *Rantsev mot Cypern och Ryssland*, punkterna 282–286.

⁽⁵⁹⁸⁾ Europadomstolens dom av den 21 januari 2016 i mål nr 71545/12, *L.E. mot Grekland*; Europadomstolens dom av den 30 mars 2017 i mål nr 21884/15, *Chowdury m.fl. mot Grekland*; Europadomstolens dom av den 26 maj 2015 i mål nr 4455/14, *L.O. mot Frankrike* (beslut); Europadomstolens dom av den 29 november 2011 i mål nr 7196/10, *V.F. mot Frankrike* (beslut).

⁽⁵⁹⁹⁾ Europadomstolens dom av den 7 januari 2010 i mål nr 25965/04, *Rantsev mot Cypern och Ryssland*, punkt 288.

Unionsrätten: I [direktivet om människohandel](#) (2011/36/EU) definieras människohandel på samma sätt som i Europarådets konvention om bekämpande av människohandel. Enligt direktivet ska EU-medlemsstaterna säkerställa att offer för människohandel utan dröjsmål får juridisk rådgivning. Tillgången till juridisk rådgivning och juridiskt ombud ska vara kostnadsfri om offret inte har tillräckliga ekonomiska resurser (artikel 12). I direktivet införs också begreppet straffrättsligt och civilrättsligt ansvar för både juridiska och fysiska personer. Barn som är offer för människohandel uppmärksammas särskilt i direktivet, framför allt i fråga om hjälp och stöd (artiklarna 13–16). Åtgärderna för hjälp och stöd är bland annat följande: En förmyndare eller ett ombud ska utses för barnet som är offer för människohandel så snart som myndigheterna har identifierat barnet (artikel 14), intervjuer med barnet ska genomföras utan dröjsmål och om möjligt av samma person (artikel 15), och en varaktig lösning ska fastställas utifrån barnets bästa för ensamkommande barn som är offer för människohandel (artikel 16).

Direktivet om människohandel skyddar offer för människohandel mot att åtalas för brott som de har tvingats begå, vilket kan inbegripa överträdelser av passbestämmelser, brott i samband med prostitution eller irreguljärt arbete enligt nationell lagstiftning. Beviljandet av hjälp och stöd till offer för människohandel får inte göras beroende av att offret samarbetar med myndigheterna vid brottsutredning (artikel 11). Det finns även processuella garantier för offer som berörs av straffrättsliga förfaranden (artikel 12), bland annat kostnadsfri tillgång till juridiskt ombud om offret inte har tillräckliga ekonomiska resurser. Offren ska behandlas på ett särskilt sätt under förfarandet för att förhindra trauma och ytterligare traumatisering (artiklarna 12 och 15). Särskilda garantier gäller för barn som är offer för människohandel (artiklarna 13–16). Om offer för människohandel ansöker om asyl måste deras särskilda mottagandebehov bedömas och lämpligt stöd tillhandahållas ([mottaganddirektivet](#), artiklarna 21 och 22).

Artikel 9 i [direktivet om brottsoffers rättigheter](#) (2012/29/EU) kräver att EU-medlemsstaterna tillhandahåller stöd för brottsoffer, inbegripet offer för människohandel. Bland annat ska staterna erbjuda relevant information och rådgivning och även emotionellt och, när det finns tillgängligt, psykologiskt stöd ⁽⁶⁰⁰⁾.

⁽⁶⁰⁰⁾ Se även FRA (2016), *Handbok om europeisk rätt rörande tillgång till rättslig prövning*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

Både unionsrätten och Europakonventionen behandlar utsattheten och den rättsliga ställningen för offer för människohandel efter det att människohandeln har avslöjats. Enligt direktivet om offer för människohandel (uppehållstillstånd) (2004/81/EG) ska EU-medlemsstaterna utfärda ett tillfälligt uppehållstillstånd till offer för människohandel som samarbetar med myndigheterna. Enligt artikel 14 i konventionen om bekämpande av människohandel kan ett förnybart uppehållstillstånd utfärdas för offer för människohandel om deras personliga situation så kräver eller om de behöver stanna i landet för att samarbeta med myndigheterna i utredningen av människohandelsbrottet. Frågan har tagits upp i avsnitt 3.3.

10.3. Personer med funktionsnedsättning

När personer med fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar ansöker om asyl kan de möta särskilda svårigheter med att få tillgång till skydd och hjälp, och de kan behöva extra hjälp som inte alltid tillhandahålls av de behöriga myndigheterna.

I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) ⁽⁶⁰¹⁾ fastställs internationella normer för personer med funktionsnedsättning. I artikel 5 i konventionen fastställs principerna om jämlikhet och icke-diskriminering och i artikel 18 fastställs att "[k]onventionsstaterna ska erkänna rätten för personer med funktionsnedsättning till fri rörlighet, frihet att välja bosättningsort och till medborgarskap på samma villkor som andra".

Europakonventionen: Det finns ingen definition av funktionsnedsättning men Europadomstolen har fastslagit att artikel 14 skyddar mot diskriminering på grundval av funktionsnedsättning ⁽⁶⁰²⁾. Europeiska sociala kommittén har samma inställning när den tolkar artikel 15 i den europeiska sociala stadgan (rätt för personer med funktionsnedsättning) och tillägger att likabehandling mellan personer med funktionsnedsättning, oavsett nationalitet, inte enbart bör finnas i lagstiftningen utan också tillämpas i praktiken ⁽⁶⁰³⁾.

⁽⁶⁰¹⁾ Förenta nationerna (2006), fördragsserien vol. 2515, s. 3–192.

⁽⁶⁰²⁾ Europadomstolens dom av den 30 april 2009 i mål nr 13444/04, *Glor mot Schweiz*; Europadomstolens dom av den 29 april 2002 i mål nr 2346/02, *Pretty mot Förenade kungariket*; Europadomstolens dom av den 30 september 2003 i mål nr 40892/98, *Koua Poiriez mot Frankrike*.

⁽⁶⁰³⁾ Europeiska kommittén för sociala rättigheter, *Conclusions XIV-2 1998, Statement of interpretation on Art. 15*.

Unionsrätten: Europeiska unionen har ratificerat konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och är därmed bunden av konventionen, som är en del av EU:s rättsordning. I artikel 21 i [mottagandedirektivet](#) föreskrivs att EU-medlemsstaterna ska beakta utsatta personers speciella situation, inklusive personer med funktionsnedsättningar, vid genomförandet av bestämmelser om mottagningsvillkor. Deras särskilda mottagandebeställningar måste bedömas och lämpligt stöd ges (artiklarna 21 och 22), inklusive psykisk hälso- och sjukvård när det behövs (artikel 19). I [återvändandedirektivet](#) ingår även personer med funktionsnedsättning i definitionen av utsatta personer (artikel 3.9), men det finns inga särskilda bestämmelser om dem. Det finns inget absolut hinder för att ta funktionsnedsatta asylsökande eller personer i återvändandeförfaranden i förvar, men i så fall måste de ägnas särskild uppmärksamhet (artikel 16.3). För asylsökande kräver mottagandedirektivet (artikel 11) att deras hälsa, inklusive deras psykiska hälsa, ska vara en fråga av största vikt för de nationella myndigheterna.

Enligt artikel 14.2 b i [direktivet om asylförfaranden](#) behöver den personliga intervjun inte genomföras om sökande inte bör eller kan höras på grund av varaktiga omständigheter utanför deras kontroll. Detta är särskilt relevant för personer med psykiska hälsoproblem som kanske inte kan delta effektivt i intervjun.

10.4. Offer för tortyr

Såsom nämndes i inledningen till detta kapitel är offer för tortyr en grupp av utsatta personer för vilkas behandling särskilda skyddsåtgärder har fastställts.

Unionsrätten: Artikel 25 i [mottagandedirektivet](#) innehåller en skyldighet för EU-medlemsstaterna att "se till att personer som utsatts för tortyr, våldtäkt eller andra grova våldshandlingar erhåller nödvändig behandling för de skador som förorsakats av dessa gärningar, särskilt genom tillgång till lämplig medicinsk och psykisk behandling eller vård". Den personal som arbetar med dem ska ges särskild utbildning.

Svårigheter att möta det trauma de har utstått kan orsaka problem med den personliga intervjun. Därför måste de personer som genomför intervjun ha kännedom om problem som kan inverka negativt på sökandens förmåga att bli intervjuad, särskilt tecken på tidigare tortyr (artiklarna 4.3 och 14 i [direktivet om asylförfaranden](#)). Direktivet kräver också att EU-medlemsstaterna förser sökande som har utsatts för tortyr, våldtäkt och andra allvarliga former av våld med lämpligt stöd under

asylförfarandet, om detta krävs för ett rättvist och effektivt asylförfarande. Sådana sökande är också undantagna från påskyndade förfaranden och gränsförfaranden, där lämpligt stöd inte kan tillhandahållas (artikel 24). Ytterligare garantier är tillämpliga när överklaganden av ett avslagsbeslut i första instans inte har automatisk suspensiv verkan. I detta ingår exempelvis att nödvändig språklig och rättslig hjälp ska tillhandahållas. Dessutom måste en sökande som fått beslut om avslag i första instans ha minst en vecka på sig att begära att en domstol beslutar om rätten att stanna kvar i territoriet i väntan på resultatet av överklagandet (artikel 24 i förening med artikel 46.7). Bestämmelserna om sökande i behov av särskilda processuella garantier infördes genom 2013 års omarbetning av direktivet och är därför inte tillämpliga på Irland.

I förfaranden för återvändande måste de särskilda behoven för offer för tortyr och andra allvarliga former av brott beaktas om avlägsnandet skjuts upp eller om en frist för frivilligt återvändande beviljas (artikel 14.1 d i återvändandedirektivet).

Direktivet om brottsoffers rättigheter (2012/29/EU) innehåller en bred definition av begreppet. Enligt artikel 2.1 a är ett brottsoffer "en fysisk person som lidit fysisk, psykisk eller emotionell skada eller ekonomisk förlust som en direkt följd av ett brott". Direktivet omfattar således även tortyroffer. Brottsoffer omfattar även familjemedlemmar till en person vars död var en direkt följd av ett brott, och som har lidit skada av den personens död. Brottsoffrets ställning är inte beroende av brottsoffrets uppehållsstatus, medborgarskap eller nationalitet (skäl 10).

Internationell rätt: FN:s kommitté mot tortyr publicerade uppdaterade standarder för stöd till och skydd av offer för tortyr i samband med migration 2018⁽⁶⁰⁴⁾. Där fastställdes viktiga faktorer för att se till att tortyroffer får nödvändigt skydd och stöd.

⁽⁶⁰⁴⁾ FN:s kommitté mot tortyr, General comment No. 4 (2017) on the implementation of article 3 of the Convention in the context of article 22.

10.5. Offer för könsrelaterat våld

En särskild kategori av offer för allvarliga brott är personer som har utsatts för våld i hemmet. Våld kan även förekomma mot anställda som utför arbete i hemmet ⁽⁶⁰⁵⁾.

Europakonventionen: Europadomstolen har fastslagit att offer för våld i hemmet kan tillhöra gruppen utsatta personer, liksom barn, och därigenom vara berättigade till medlemsstatens skydd i form av effektiv avskräckning mot sådana allvarliga brott mot den personliga integriteten ⁽⁶⁰⁶⁾. Domstolen har också prövat ett antal fall där anklagelser om olika former av könsrelaterad förföljelse har använts som skydd mot utvisning ⁽⁶⁰⁷⁾.

År 2011 antog Europarådet [konventionen om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet \(Istanbulkonventionen\)](#) ⁽⁶⁰⁸⁾. Det är det första rättsligt bindande instrumentet i kraft i världen som skapar ett heltäckande regelverk för att förhindra våld, skydda offren och få förövarnas straffrihet att upphöra. Genom Istanbulkonventionen införs möjligheten att bevilja migrantkvinnor ett självständigt uppehållstillstånd om deras uppehållsstatus är beroende av deras miss-handlande make eller partner (artikel 59) och staterna åläggs att se till att könsbaserat våld mot kvinnor får erkännas som en form av förföljelse i den mening som avses i [1951 års Genèvekonvention](#) (artikel 60). I konventionen upprepas också skyldigheten att respektera principen om *non-refoulement* även för offer för våld mot kvinnor (artikel 61) ⁽⁶⁰⁹⁾.

⁽⁶⁰⁵⁾ FRA har dokumenterat de risker som migranter i en irreguljär situation brukar utsättas för när de är anställda för att utföra hushållsarbete, se FRA (2011), *Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg, och FRA (2018), *Out of Sight: Migrant women exploited in domestic work*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

⁽⁶⁰⁶⁾ Europadomstolens dom av den 9 juni 2009 i mål nr 33401/02, *Opuz mot Turkiet*, punkt 160.

⁽⁶⁰⁷⁾ Europadomstolens dom av den 24 maj 2016 i mål nr 64047/10, *M.M.R. mot Nederländerna* (beslut); Europadomstolens dom av den 16 juni 2016 i mål nr 34648/14, *R.D. mot Frankrike*; Europadomstolens dom av den 28 juni 2012 i mål nr 14499/09, *A.A. m.fl. mot Sverige*; Europadomstolens dom av den 19 januari 2016 i mål nr 27081/13, *Sow mot Belgien*.

⁽⁶⁰⁸⁾ Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen), 2011, CETS nr 210.

⁽⁶⁰⁹⁾ Europarådet (2019), *Gender-Based Asylum Claims and Non-refoulement: Articles 60 and 61 of the Istanbul Convention*, Europarådet, Strasbourg.

Exempel: I sitt beslut *U-III-557/2019* ⁽⁶¹⁰⁾ godkände den kroatiska författningsdomstolen ett klagomål från en kvinna från Irak som hade fått avslag på sin asylansökan. Till stöd för sin begäran hade sökanden inledningsvis endast gjort gällande krigföring i sitt hemland, men i ett senare skede förklarade hon att hon var offer för våld i hemmet och att hon, om hon återvände till Irak, riskerade att utsättas för ytterligare misshandel eller dödsfall hos sin före detta make eller sin bror, varav en med nödvändighet skulle betraktas som hennes förmyndare. Med beaktande av omständigheterna i målet som helhet, däribland hennes höga grad av traumatisering och utsatthet, godtog författningsdomstolen att klaganden hade blivit alltför skämd och för rädd för att omedelbart kunna återropa frågan om våld i hemmet i sin första asylintervju, eftersom den hade genomförts av två män. I det nya förfarandet gav författningsdomstolen myndigheterna i uppdrag att låta sökanden bevisa sin personliga situation och individualiserade risk i linje med aktuella fakta om situationen för kvinnor som utsatts för våld i hemmet i Irak och deras förmåga att flytta någon annanstans inom landet.

Unionsrätten: Offer för våld i hemmet som är tredjelandsmedborgare och som är familjemedlemmar till EES-medborgare har enligt [rörlighetsdirektivet](#) rätt till ett separat uppehållstillstånd vid skilsmässa eller upplösning av ett registrerat partnerskap (artikel 13.2 c). För familjemedlemmar till referenspersoner från tredjeland föreskrivs i artikel 15.3 i [familjeåterföreningsdirektivet](#) (2003/86/EG) att medlemsstaterna ska "anta bestämmelser som garanterar att oberoende uppehållstillstånd utfärdas i särskilt ömmande fall" efter skilsmässa eller separation.

⁽⁶¹⁰⁾ Kroatien, författningsdomstol (*Ustavni sud Republike Hrvatske*), beslut nr *U-III-557/2019*, 11 september 2019.

Huvudpunkter

- Barnets bästa måste komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn (se [avsnitt 10.1](#)).
- Enligt unionsrätten har asylsökande ensamkommande barn rätt att få hjälp av en företrädare (se [avsnitt 10.1.1](#)).
- Enligt unionsrätten tillåter direktivet om asylförfaranden att EU-medlemsstater använder läkarundersökningar för att fastställa asylsökande ensamkommande barns ålder, om det råder tvekan om de är barn eller inte, men EU-medlemsstaterna måste respektera vissa skyddsgarantier (se [avsnitt 10.1.2](#)).
- Enligt både unionsrätten och Europakonventionen finns det en positiv skyldighet att införa effektiva bestämmelser för att skydda offer och potentiella offer för människohandel utöver de straffrättsliga bestämmelserna som finns för att bestraffa förövarna (se [avsnitt 10.2](#)).
- Både Europakonventionen och unionsrätten skyddar mot diskriminering på grund av funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättning betraktas också som sårbara i EU:s migrationslagstiftning och deras särskilda behov, inbegripet de som gäller deras psykiska hälsa, måste beaktas i asyl- och återvändandeförfaranden (se [avsnitt 10.3](#)).
- Enligt unionsrätten har offer för tortyr, våldtäkt och andra allvarliga brott rätt till särskilda processuella garantier, om sådana behövs för ett rättvist och effektivt asylförfarande (se [avsnitt 10.4](#) och [10.5](#)).
- Enligt Europakonventionen kan barn och offer för våld i hemmet tillhöra gruppen utsatta personer, vilket ger dem rätt till effektivt skydd av staten (se [avsnitt 10.1.1](#) och [10.5](#)).

Ytterligare rättspraxis och vidare läsning:

För ytterligare rättspraxis hänvisas till [riktlinjerna](#) i denna handbok. Ytterligare material som rör de frågor som behandlas i detta kapitel finns i avsnittet [Vidare läsning](#).

Vidare läsning

I följande urval av referenser ingår publikationer från internationella organisationer, forskare, icke-statliga organisationer samt Europadomstolen och FRA. Förteckningen över vidare läsning har grupperats i nio breda kategorier (allmän litteratur, asyl- och flyktinglagstiftning, irreguljära migranter och återvändande, förvar, fri rörlighet i EU, barn, personer med funktionsnedsättning, gränsförvaltning och stora it-system i EU samt statslösa personer). I vissa fall framgår det av titeln att en publikation hänför sig till mer än ett område. Dessutom finns det artiklar om de ämnen som tas upp i denna handbok i olika tidskrifter, bland annat i *European Journal of Migration and Law*, *International Journal of Refugee Law* och *Refugee Survey Quarterly*.

Allmän litteratur

Chetail, V. (2019), *International Migration Law*, Oxford University Press, Oxford.

Europarådet, Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (2020), *Practical Guide on Admissibility Criteria*, Europarådet, Strasbourg.

FRA (2018), *Rapport om grundläggande rättigheter 2018*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2019), *Rapport om grundläggande rättigheter 2019*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2020), *Rapport om grundläggande rättigheter 2020*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA och Europarådet (2016), *Handbok om europeisk rätt rörande tillgång till rättslig prövning*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA och Europarådet (2018), *Handbok i europeisk icke-diskrimineringsrätt – 2018 års utgåva*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA, Europarådet och Europeiska datatillsynsmannen (2018), *Handbook on European Data Protection Law*, 2018 års utgåva, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

Frigo, M. m.fl. (2014), *Migration and International Human Rights Law: A practitioners' guide*, uppdaterad utgåva, Internationella juristkommissionen, Genève.

Hailbronner, K. och Thym, D. (red.) (2016), *EU Immigration and Asylum Law: A commentary*, andra utgåvan, C. H. Beck/Hart/Nomos, Munich/Oxford/Baden-Baden.

Ktistakis, Y. (2016), *Protecting migrants under the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*, andra utgåvan, Council of Europe Publishing, Strasbourg.

Opeskin, B., Perruchoud, R. och Redpath-Cross, J. (red.) (2012), *Foundations of International Migration Law*, Cambridge University Press, Cambridge.

Peers, S. (2016), *EU Justice and Home Affairs Law*, fjärde utgåvan, Oxford University Press, Oxford.

UNHCR (2012), *Toolkit on how to request interim measures under Rule 39 of the Rules of the European Court of Human Rights for persons in need of international protection*, UNCHR:s representation vid de europeiska institutionerna, Strasbourg.

Asyl- och flyktinglagstiftning

Europarådet (2019), *Gender-based asylum claims and non-refoulement: Articles 60 and 61 of the Istanbul Convention*, Europarådet, Strasbourg.

Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter (2017), *Realising the right to family reunification of refugees in Europe: Issue paper*, Europarådet, Strasbourg.

Europarådets ministerkommitté (2009), *Guidelines on human rights protection in the context of accelerated asylum procedures*, antagna den 1 juli 2009.

Easo (2016), *Exclusion: Articles 12 and 17 Qualification Directive (2011/95/EU) – A Judicial Analysis*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

European Council on Refugees and Exiles (ECRE) and European Legal Network on Asylum (ELENA) (2010), *Survey on legal aid for asylum seekers in Europe*, oktober 2010.

FRA (2010), *The duty to inform applicants about asylum procedures: The asylum-seeker perspective*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2010), *Access to Effective Remedies: The asylum-seeker perspective*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2015), *Fundamental rights implications of the obligation to provide fingerprints for Eurodac*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

Gammelthoft-Hansen, T. (2011), *Access to Asylum: International refugee law and the globalisation of migration control*, Cambridge University Press, Cambridge.

Goodwin-Gill, G. S. och McAdam, J. (2007), *The Refugee in International Law*, Oxford University Press, Oxford.

Hathaway, J. C. (2005), *The Rights of Refugees under International Law*, Cambridge University Press, Cambridge.

Hathaway, J. C. och Foster, M. (2014), *The Law of Refugee Status*, andra utgåvan, Cambridge University Press, Cambridge.

Mole, N. och Meredith, C. (2010), *Human Rights Files, No. 9: Asylum and the European Convention on Human Rights*, femte utgåvan, Europarådet, Strasbourg.

UNHCR (2010), *Improving Asylum Procedures: Comparative analysis and recommendations for law and practice – key findings and recommendations*, FN:s flyktingkommisariat, Bryssel.

UNHCR (2019), *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection*, HCR/1P/4/ENG/REV.4, UNHCR, Genève.

UNHCR och Europarådet (2013), *Protecting Refugees*.

Wagner, M. och Bonjour, S. (2009), *Flughafenverfahrensstudie: Vergleichende Studie des rechtlichen Rahmens und administrativer Praktiken hinsichtlich der Behandlung von Asylgesuchten und der Rückführung von unzureichend dokumentierten Personen an Flughäfen in sieben Europäischen Staaten* (Jämförande studie av asylförfaranden på flygplatser), International Centre for Migration Policy Development (ICMPD), Wien.

Irreguljära migranter och återvändande

Cholewinski, R. (2005), *Irregular Migrants: Access to minimum social rights*, Europarådet, Strasbourg.

Europarådet, ministerkommittén (2005), *Twenty Guidelines on Forced Return*, antagna den 4 maj 2005.

Europaparlamentet, Utredningsavdelningen för medborgerliga rättigheter och konstitutionella frågor (2018), *Fit for Purpose? The Facilitation Directive and the criminalisation of humanitarian assistance to irregular migrants: 2018 update*.

FRA (2011), *Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2011), *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2015), *Cost of Exclusion from Healthcare – The case of migrants in an irregular situation*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2018), *Out of Sight: Migrant women exploited in domestic work*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

Lutz, F. (2010), *The Negotiations on the Return Directive*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen.

Lutz, F. och Mananashvili, S. (2016), "Return Directive 2008/115/EC" i Hailbronner, K. och Thym, D. (red.), *EU Immigration and Asylum Law: A commentary*, andra utgåvan, C. H. Beck/Hart/Nomos, Munich/Oxford/Baden-Baden, s. 658–763.

Moraru, M., Cornelisse, G. och De Bruycker, P. (red.) (2020), *Law and judicial dialogue on the return of irregular migrants from the European Union*, Hart Publishing, Oxford.

Förvar

Europarådet, ministerkommittén (2006, 2020), [Recommendation Rec\(2006\)2-rev on the European Prison Rules](#), antagen den 11 januari 2006 och reviderad och ändrad den 1 juli 2020.

Europarådet, ministerkommittén (2019), [Practical Guidance on Alternatives to Immigration Detention: Fostering Effective Results](#), Doc. CM(2019)147.

Europarådet, Europadomstolen (2020), [Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights: Right to liberty and security](#), Europarådet, Strasbourg.

Europarådet, parlamentariska församlingen (2010), [Report Doc. 12105, Resolution 1707 \(2010\) och Recommendation 1900 \(2010\) on the detention of asylum seekers and irregular migrants in Europe](#).

Easo (2019), [Detention of applicants for international protection in the context of the Common European Asylum System – Judicial analysis](#), EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

Edwards, A. (2011), *Back to Basics: The right to liberty and security of person and 'alternatives to detention' of refugees, asylum-seekers, stateless persons and other migrants*, rapport utarbetad för FN:s flyktingkommissariat, Legal and Protection Policy Research Series, april.

European Law Institute (2017), [Detention of asylum seekers and irregular migrants and the rule of law](#), Wien.

FRA (2010), [Detention of third-country nationals in return procedures](#), EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2015), ["Alternatives to detention for asylum seekers and people in return procedures"](#).

FRA (2017), [European legal and policy framework on immigration detention of children](#), EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2019), *Update of the 2016 FRA Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on fundamental rights in the hotspots set up in Greece and Italy*, Opinion – 3/2019 [Hotspots Update], Wien.

International Detention Coalition (2015), *There Are Alternatives: A handbook for preventing unnecessary immigration detention*, reviderad utgåva, International Detention Coalition, Melbourne.

Fri rörlighet i EU

FRA (2018), *Making EU Citizens' Rights a Reality: National courts enforcing freedom of movement and related rights*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

Guild, E., Peers, S. och Tomkin, J. (red.) (2019), *The EU Citizenship Directive: A commentary*, andra utgåvan, Oxford University Press, Oxford.

Rogers, N., Scannell, R. och Walsh, J. (2012), *Free movement of persons in the enlarged European Union*, andra utgåvan, Sweet & Maxwell, London.

Personer med funktionsnedsättning

FRA (2011), *The legal protection of persons with mental health problems under non-discrimination law*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (2010), *Monitoring the Convention on the Rights of Persons with Disabilities – Guidance for human rights monitors*, HR/P/PT/17.

Barn

Europarådet (2018), *How to convey child-friendly information to children in migration: A handbook for frontline professionals*, Europarådet, Strasbourg.

Europarådet (2019), *Promoting child-friendly approaches in the area of migration: Standards, guidance and current practices*, Europarådet, Strasbourg.

Europarådet (2020), *Family reunification for refugee and migrant children: Standards and promising practices*, Europarådet, Strasbourg.

Europarådet, parlamentariska församlingen (2011), *Recommendation 1969 (2011) on unaccompanied children in Europe: issues of arrival, stay and return*, antagen den 15 april 2011.

Easo (2018), *Practical Guide on Age Assessment*, andra utgåva, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2018), *Age assessment and fingerprinting of children in asylum procedures: Minimum age requirements concerning children's rights in the EU*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2019), *Returning unaccompanied children: fundamental rights considerations*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) (2018), *Guidelines on assessing and determining the best interests of the child*, UNHCR.

Gränsförvaltning och stora it-system i EU

Europarådet (2017), *Guidelines on the protection of individuals with regard to the processing of personal data in a world of Big Data*, Europarådet, Strasbourg.

FRA (2014), *Fundamental Rights at Land Borders: Findings from selected European Union border crossing points*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2017), *Fundamental rights and the interoperability of EU information systems: Borders and security*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2018), *Under Watchful Eyes: Biometrics, EU IT systems and fundamental rights*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

FRA (2018), *How the Eurosur Regulation affects fundamental rights*, EU:s publikationsbyrå, Luxemburg.

Molnár, T. (2014), "Regulating local border traffic in the European Union" i Szabó, M., Láncoš, P. L. och Varga, R. (red.), *Hungarian yearbook of international law and European law 2013*, Eleven International, Haag, s. 451–474.

Statslösa personer

European Network on Statelessness (n.d.), "Statelessness Index".

UNCHR (2012), *Guidelines on Statelessness No. 4: Ensuring every child's right to acquire a nationality through Articles 1–4 of the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness*, UNHCR.

UNHCR (2014), *Handbook on Protection of Stateless Persons*, UNHCR, Genève.

UNHCR (2020), *Guidelines on Statelessness No. 5: Loss and deprivation of nationality under Articles 5–9 of the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness*, UNHCR.

Källor på webben

Källor	Webbadress
FN	
FN:s särskilda rapportör om migranternas mänskliga rättigheter	https://www.ohchr.org/EN/Issues/Migration/SRMigrants/Pages/SRMigrantsIndex.aspx
FN:s särskilda rapportör om tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning	http://www.ohchr.org/EN/Issues/Torture/SRTorture/Pages/SRTortureIndex.aspx
FN:s underkommitté för förhindrande av tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning	www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/OPCATIntro.aspx
Rättspraxis från FN-organ	https://juris.ohchr.org
Refworld (UNHCR-databas för flyktinglagstiftning)	https://www.refworld.org/
FN:s migrationsnätverk	http://migrationnetwork.un.org/
Internationella fördrag deponerade hos FN:s generalsekreterare	http://treaties.un.org
Europarådsnivå	
Europadomstolen	www.echr.coe.int
Europadomstolens rättspraxisdatabas HUDOC	http://hudoc.echr.coe.int
Europadomstolens bibliotek	https://www.echr.coe.int/Library
Europadomstolens samling av faktablad	https://www.echr.coe.int/factsheets
Europadomstolens informationsmeddelanden om rättspraxis	https://www.echr.coe.int/factsheets
Europeiska kommittén till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT)	http://www.cpt.coe.int/

Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter	http://www.coe.int/en/web/commissioner
Den europeiska sociala stadgan	https://www.coe.int/en/web/european-social-charter
Beslut och slutsatser från Europeiska kommittén för sociala rättigheter	https://hudoc.esc.coe.int
Expertgruppen för åtgärder mot människohandel (GRETA)	https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking
Europarådet, generalsekreterarens särskilda representant för migration och flyktingar	https://www.coe.int/en/web/special-representative-secretary-general-migration-refugees/special-representative
Europarådets expertgrupp för åtgärder mot våld mot kvinnor och våld i hemmet (GREVIO)	https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio
Europarådets expertråd för lagstiftning om icke-statliga organisationer	https://www.coe.int/en/web/ingo/expert-council
Europeiska nätverket för frågor om statslöshet	https://www.statelessness.eu/
EU-nivå	
Europeiska unionens domstol (Curia)	https://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/en/
Kvartalsvisa översikter av EU-domstolens domar och pågående mål om asyl, gränser och invandring	https://cmr.jur.ru.nl/cjeu
Europeiska stödkontoret för asylfrågor (Easo)	https://euaa.europa.eu/
Easos utbildningsprogram	https://euaa.europa.eu/sites/default/files/2021-11/EASO_Training_Curriculum_Catalogue_2021.pdf
Europeiska kommissionen, generaldirektoratet för migration och inrikes frågor	https://ec.europa.eu/home-affairs/index_en
Det europeiska migrationsnätverket	https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/european-migration-network-emn_en
EU:s invandringportal	http://ec.europa.eu/immigration
Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA)	http://fra.europa.eu
Europeiska gräns- och kustbevakningsbyrån (Frontex)	http://frontex.europa.eu
Europeiska unionens byrå för den operativa förvaltningen av stora it-system inom området frihet, säkerhet och rättvisa (eu-Lisa)	https://www.eulisa.europa.eu/

EU:s databas över gällande fördrag (Treaties Office)	http://ec.europa.eu/world/agreements/default.home.do
Offentligt register över äkta identitets- och resehandlingar online (PRADO)	https://www.consilium.europa.eu/prado/en/prado-start-page.html
Europeiska migrationsnätverket, plattform för statslöshet	https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/expert-groups_en
European Council on Refugees and Exiles (ECRE)	http://www.ecre.org/

Förteckning över rättspraxis

Rättspraxis från Europeiska unionens domstol

<i>A och S mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> , C-550/16, 12 april 2018	193
<i>A, B och C mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> [stora avdelningen], förenade målen C-148/13 till C-150/13, 2 december 2014	151
<i>A. mot Migrationsverket</i> , C-404/17, 25 juli 2018	130
<i>A.S. mot Republiken Slovenien</i> [stora avdelningen], C-490/16, 26 juli 2017	164
<i>Abdon Vanbraekel m.fl. mot Alliance nationale des mutualités chrétiennes</i> (ANMC), C-368/98, 12 juli 2001	285
<i>Aboubacar Diakité mot Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides</i> , C-285/12, 30 januari 2014	115, 116
<i>Abubacarr Jawo mot Bundesrepublik Deutschland</i> [stora avdelningen], C-163/17, 19 mars 2019	163
<i>Achughbajian mot Préfet du Val-de-Marne</i> [stora avdelningen], C-329/11, 6 december 2011	224
<i>Adala Bero mot Regierungspräsidium Kassel och Ettayebi Bouzalmate mot</i> <i>Kriesverwaltung Kleve</i> [stora avdelningen], förenade målen C-473/13 och C-514/13, 17 juli 2014	240
<i>Ahmad Shah Ayubi mot Bezirkshauptmannschaft Linz-Land</i> , C-713/17, 21 november 2018	290
<i>Aissatou Diatta mot Land Berlin</i> , C-267/83, 13 februari 1985	197
<i>Alexander Hengartner och Rudolf Gasser mot Landesregierung Vorarlberg</i> , C-70/09, 15 juli 2010	264
<i>Altun mot Stadt Böblingen</i> , C-337/07, 18 december 2008	97, 98
<i>Andrea Francovich mot Italienska republiken</i> , C-479/93, 9 november 1995	24

<i>Atiqullah Adil mot Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, C-278/12 PPU, 19 juli 2012</i>	41
<i>Aydin Salahadin Abdulla m.fl. mot Bundesrepublik Deutschland</i> [stora avdelningen], förenade målen C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08, 2 mars 2010.....	126
<i>Aziz Melki och Selim Abdeli</i> [stora avdelningen], förenade målen C-188/10 och C-189/10, 22 juni 2010.....	41
<i>Bahtiyar Fathi mot Predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, C-56/17, 4 oktober 2018</i>	114
<i>Bashar Ibrahim (C-297/17), Mahmud Ibrahim m.fl. (C-318/17), Nisreen Sharqawi, Yazan Fattayji, Hosam Fattayji (C-319/17) mot Bundesrepublik Deutschland, Bundesrepublik Deutschland mot Taus Magamadov (C-438/17)</i> [stora avdelningen], förenade målen C-297/17, C-318/17, C-319/17 och C-438/17, 19 mars 2019.....	164
<i>Bashir Mohamed Ali Mahdi, C-146/14 PPU, 5 juni 2014</i>	212, 228
<i>Baumbast och R mot Secretary of State for the Home Department, C-413/99, 17 september 2002</i>	275
<i>Borowitz mot Bundesversicherungsanstalt für Angestellte, C-21/87, 5 juli 1988</i>	289
<i>Brahim Samba Diouf mot Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration, C-69/10, 28 juli 2011</i>	154
<i>Brottmål mot Abdoul Khadre Mbaye, C-522/11, 21 mars 2013</i>	219
<i>Brottmål mot Artur Leymann och Aleksei Pustovarov, C-388/08 PPU, 1 december 2008</i>	150
<i>Brottmål mot Gjoko Filev och Adnan Osmani, C-297/12, 19 september 2013</i>	37, 219
<i>Brottmål mot Md Sagor, C-430/11, 6 december 2012</i>	219
<i>Brottmål mot Mossa Ouhrami, C-225/16, 26 juli 2017</i>	37
<i>Brottmål mot Skerdjan Celaj, C-290/14, 1 oktober 2015</i>	219
<i>Bundesrepublik Deutschland mot B och D</i> [stora avdelningen], förenade målen C-57/09 och C-101/09, 9 november 2010.....	133
<i>Bundesrepublik Deutschland mot Kaveh Puid</i> [stora avdelningen], C-4/11, 14 november 2013.....	162
<i>Bundesrepublik Deutschland mot Touring tours und Travel GmbH och Sociedad de Transportes SA</i> , förenade målen C-412/17 och C-474/17, 13 december 2018.....	41
<i>Bundesrepublik Deutschland mot Y och Z</i> [stora avdelningen], förenade målen C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012.....	113
<i>C.K. m.fl. mot Slovenien, C-578/16, 16 februari 2017</i>	163

<i>Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve mot Moussa Abdida</i> [stora avdelningen], C-562/13, 18 december 2014.....	77
<i>Chuck mot Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank</i> , C-331/06, 3 april 2008.....	289
<i>CIMADE, Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) mot Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration</i> , C-179/11, 27 september 2012.....	282
<i>Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides mot Mostafa Lounani</i> [stora avdelningen], C-573/14, 31 januari 2017	134
<i>Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL), Istituto Nazionale Confederale Assistenza (INCA) mot Presidenza del Consiglio dei Ministri, Ministero dell'Interno, Ministero dell'Economia e delle Finanze</i> , C-309/14, 2 september 2015	93
<i>Deborah Lawrie-Blum mot Land Baden-Württemberg</i> , C-66/85, 3 juli 1986.....	264
<i>Deutscher Handballbund mot Kolpak</i> , C-438/00, 8 maj 2003.....	270
<i>Digital Rights Ireland Ltd mot Minister for Communications, Marine and Natural Resources m.fl. och Kärntner Landesregierung m.fl.</i> [stora avdelningen], förenade målen C-293/12 och C-594/12, 8 april 2014.....	68, 74
<i>Dirk Rüffert mot Land Niedersachsen</i> , C-346/06, 3 april 2008.....	265
<i>El Yassini mot Secretary of State for the Home Department</i> , C-416/96, 2 mars 1999...270	
<i>Eran Abatay m.fl. och Nadi Sahin mot Bundesanstalt für Arbeit</i> , förenade målen C-317/01 och C-369/01, 21 oktober 2003.....	96
<i>Essent Energie Productie BV mot Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid</i> , C-91/13, 11 september 2014.....	96
<i>ET Agroconsulting-04-Velko Stoyanov mot Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond 'Zemedelie'-Razplshatatelna agentsia</i> , C-93/12, 27 juni 2013.....	77
<i>Europaparlamentet mot Europeiska unionens råd</i> [stora avdelningen], C-540/03, 27 juni 2006	192
<i>Europeiska gemenskapernas kommission mot Konungariket Spanien</i> [stora avdelningen], C-503/03, 31 januari 2006	188
<i>Europeiska kommissionen mot Konungariket Nederländerna</i> , C-508/10, 26 april 2012	94
<i>Europeiska kommissionen mot Konungariket Spanien</i> , C-211/08, 15 juni 2010.....	285
<i>FMS m.fl. mot Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság and Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság</i> , förenade målen C-924/19 PPU och C-925/19 PPU, 14 maj 2020.....	130, 167, 230

<i>Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland mot Europeiska unionens råd</i> [GC], C-482/08, 26 oktober 2010.....	66
<i>Foto-Frost mot Hauptzollamt Lübeck-Ost</i> , mål 314/85, 22 oktober 1987.....	24
<i>Francovich och Bonifaci m.fl. mot Italienska republiken</i> , förenade målen C-6/90 och C-9/90, 19 november 1991.....	24, 242
<i>G. B. C. Echternach och A. Moritz mot Minister van Onderwijs en Wetenschappen</i> , förenade målen C-389/87 och 390/87, 15 mars 1989.....	275
<i>George Karim mot Migrationsverket</i> [stora avdelningen], C-155/15, juni 2016.....	160
<i>Georgios Orfanopoulos m.fl. och Raffaele Oliveri mot Land Baden-Württemberg</i> , förenade målen C-482/01 och C-493/01, 29 april 2004.....	143, 144
<i>H. T. mot Land Baden-Württemberg</i> , C-373/13, 24 juni 2015.....	134
<i>Hassen El Dridi, alias Soufi Karim</i> , C-61/11 PPU, 28 april 2011.....	212
<i>Hava Genc mot Land Berlin</i> , C-14/09, 4 februari 2010.....	267
<i>Hristo Gaydarov mot Director na Glavna direktsia "Ohranitelna politzia" pri Ministerstvo na vatrehnite raboti</i> , C-430/10, 17 november 2011.....	143
<i>Igor Simutenkov mot Ministerio de Educación y Cultura and Real Federación Española de Fútbol</i> [stora avdelningen], C-265/03, 12 april 2005.....	271
<i>Ismail Derin mot Landkreis Darmstadt-Dieburg</i> , C-325/05, 18 juli 2007.....	268
<i>J.N. mot Staatssecretaris voor Veiligheid en Justitie</i> [stora avdelningen], C-601/15 PPU, 15 februari 2016.....	214, 215
<i>Janko Rottman mot Freistaat Bayern</i> [stora avdelningen], C-135/08, 2 mars 2010.....	100
<i>K. mot Bundesasylamt</i> [stora avdelningen], C-245/11, 6 november 2012.....	161
<i>K. mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie och H. F. mot Belgische Staat</i> [stora avdelningen], förenade målen C-331/16 och 366/16, 2 maj 2018.....	142
<i>K. mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> , C-18/16, 14 september 2017....	142, 214
<i>K.A. m.fl. mot Belgische Staat</i> [stora avdelningen], C-82/16, 8 maj 2018.....	187
<i>Kadi och Al Barakaat International Foundation mot Europeiska unionens råd och Europeiska gemenskapernas kommission</i> [stora avdelningen], förenade målen C-402/05 P och C-415/05 P, 3 september 2008.....	24
<i>Kazim Kus mot Landeshauptstadt Wiesbaden</i> , C-237/91, 16 december 1992.....	270
<i>Kerly del Rosario Martinez Silva mot Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS) och Comune di Genova</i> , C-449/16, 21 juni 2017.....	259
<i>Khadija Jafari och Zainab Jafari mot Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl</i> [stora avdelningen], C-646/16, 26 juli 2017.....	164

<i>Kreis Warendorf mot Ibrahim Alo & Amira Osso mot Region Hannover</i> [stora avdelningen], förenade målen C-443/14 och C-444/14, 1 mars 2016.....	290
<i>Kreshnik Ymeraga m.fl. mot Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , C-87/12, 8 maj 2013	144
<i>Land Baden-Württemberg mot Panagiotis Tsakouridis</i> [stora avdelningen], C-145/09, 23 november 2010.....	142
<i>Laval un Partneri Ltd mot Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1 Byggettan och Svenska Elektrikerförbundet</i> [stora avdelningen], C-341/05, 18 december 2007	265
<i>Leyla Ecem Demirkan mot Bundesrepublik Deutschland</i> [stora avdelningen], C-221/11, 24 september 2013.....	96
<i>LH mot Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal</i> , C-564/18, 19 mars 2020	130
<i>Liselotte Hauer mot Land Rheinland-Pfalz</i> , mål 44/79, 13 december 1979	25
<i>M mot Ministerstvo vnitra; X och X mot Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides</i> [stora avdelningen], förenade målen C-391/16, C-77/17 och C-78/17, 14 maj 2019.....	111
<i>M. G. och N. R. mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> , C-383/13, 10 september 2013	238
<i>M. M. mot Minister for Justice, Equality and Law Reform m.fl.</i> , C-277/11, 22 november 2012	150
<i>M.A. m.fl.</i> , C-661/17, 23 januari 2019	46
<i>Maria Teixeira mot London Borough of Lambeth och Secretary of State for the Home Department</i> [stora avdelningen], C-480/08, 23 februari 2010.....	275
<i>Mario Vicente Micheletti m.fl. mot Delegación del Gobierno en Cantabria</i> , C-369/90, 7 juli 1992.....	100
<i>Marjan Noorzia mot Bundesministerin für Inneres</i> , C-338/13, 17 juli 2014.....	192
<i>Mary Carpenter mot Secretary of State for the Home Department</i> , C-60/00, 11 juli 2002.....	184
<i>Maximilian Schrems mot Data Protection Commissioner</i> [GC], C-362/14, 6 oktober 2015.....	77
<i>Mehmet Arslan mot Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie</i> , C-534/11, 30 maj 2013	213, 214
<i>Mehmet Soysal och Ibrahim Savatli mot Bundesrepublik Deutschland</i> , C-228/06, 19 februari 2009	96
<i>Mehrdad Ghezelbash mot Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> [stora avdelningen], C-63/15, 7 juni 2016	160

<i>Meki Elgafaji och Noor Elgafaji mot Staatssecretaris van Justitie</i> [stora avdelningen], C-465/07, 17 februari 2009	115
<i>Metock m.fl. mot Minister for Equality, Justice and Law Reform</i> [stora avdelningen], C-127/08, 25 juli 2008.....	184, 192
<i>Migrationsverket mot Nurije Kastrati m.fl.</i> , C-620/10, 3 maj 2012	160
<i>Mimoun Khachab mot Subdelegación del Gobierno en Álava</i> , C-558/14, 21 april 2016	188
<i>Minister van Buitenlandse Zaken mot K. och A.</i> , C-153/14, 9 juli 2015	189
<i>Minister voor Immigratie en Asiel mot X och Y och Z mot Minister voor Immigratie en Asiel</i> , förenade målen C-199/12, C-200/12 och C-201/12, 7 november 2013	114
<i>Ministerio Fiscal mot VL</i> , C-36/20 PPU, 25 juni 2020	45, 215
<i>Mohamad Zakaria</i> , C-23/12, 17 januari 2013	40
<i>Mohamed Ali Ben Alaya mot Bundesrepublik Deutschland</i> , C-491/13, 10 september 2014	266
<i>Mohamed Gattoussi mot Stadt Rüsselsheim</i> , C-97/05, 14 december 2006	271
<i>Mohamed M'Bodj mot État Belge</i> [stora avdelningen], C-542/13, 18 december 2014	115
<i>Mohammed Bilali mot Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl</i> , C-720/17, 23 maj 2019.....	110
<i>Mostafa Abed El Karem El Kott m.fl. mot Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal</i> [stora avdelningen], C-364/11, 19 december 2012	127
<i>Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) mot Belgiska staten</i> , C-459/99, 25 juli 2002	184, 188
<i>MP mot Secretary of State for the Home Department</i> [stora avdelningen], C-353/16, 24 april 2018	115
<i>Murat Dereci m.fl. mot Bundesministerium für Inneres</i> [stora avdelningen], C-256/11, 15 november 2011	144, 185
<i>Murat Polat mot Stadt Rüsselsheim</i> , C-349/06, 4 oktober 2007	145
<i>N.S. mot Secretary of State for the Home Department och M.E. m.fl. mot Refugee Applications Commissioner & Minister for Justice, Equality and Law Reform</i> [stora avdelningen], förenade målen C-411/10 och C-493/10, 21 december 2011	131, 162
<i>Naime Dogan mot Bundesrepublik Deutschland</i> , C-138/13, 10 juli 2014.....	267
<i>Natthaya Dülger mot Wetteraukreis</i> , C-451/11, 19 juli 2012	98, 199
<i>Nawras Bolbol mot Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal</i> [stora avdelningen], C-31/09, 17 juni 2010.....	110, 127
<i>Nederländska staten mot Ann Florence Reed</i> , C-59/85, 17 april 1986.....	188

<i>O. och S. mot Maahanmuuttovirasto och Maahanmuuttovirasto mot L., förenade målen C-356/11 och C-357/11, 6 december 2012</i>	186
<i>Office National de l'emploi mot Bahia Kziber, C-18/90, 31 januari 1991</i>	269, 270
<i>Oguz mot Secretary of State for the Home Department, C-186/10, 21 juli 2011</i>	96, 97
<i>Ömer Nazlı, Çağlar Nazlı och Melike Nazlı mot Stadt Nürnberg, C-340/97, 10 februari 2000</i>	144
<i>P. och S. mot Commissie Sociale Zekerheid Breda och College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Amstelveen, C-579/13, 3 juli 2015</i>	94
<i>P.I. mot Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid [stora avdelningen], C-348/09, 22 maj 2012</i>	142
<i>Petar Aladzhev mot Zamestnik director na Stolichna direksia na vatreshnite raboti kam Ministerstvo na vatreshnite raboti, C-434/10, 17 november 2011</i>	143
<i>Pilar Allué och Carmel Mary Coonan and Others mot Università degli studi di Venezia and Università degli studi di Parma, förenade målen C-259/91, C-331/91 och C-332/91, 2 augusti 1993</i>	264
<i>Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie mot Salah Al Chodor m.fl., C-528/15, 15 mars 2017</i>	214
<i>Préfet des Pyrénées-Orientales mot Abdelaziz Arib [stora avdelningen], C-444/17, 19 mars 2019</i>	42
<i>Productores de Música de España (Promusicae) mot Telefónica de España SAU, C-275/06, 29 januari 2008</i>	66
<i>Rahmanian Koushkaki mot Bundesrepublik Deutschland [stora avdelningen], C-84/12, 19 december 2013</i>	34
<i>Recep Tetik mot Land Berlin, C-171/95, 23 januari 1997</i>	97, 267
<i>Relu Adrian Coman m.fl. mot Inspectoratul General pentru Imigrări och Ministerul Afacerilor Interne [stora avdelningen], C-673/16, 5 juni 2018</i>	183
<i>Rhimou Chakroun mot Minister van Buitenlandse Zaken, C-578/08, 4 mars 2010</i>	93
<i>Roland Rutili mot Ministre de l'intérieur, C-36/75, 28 oktober 1985</i>	144
<i>Ruiz Zambrano mot Office national de l'emploi (ONEm) [stora avdelningen], C-34/09, 8 mars 2011</i>	144, 185
<i>Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov) [stora avdelningen], C-357/09 PPU, 30 november 2009</i>	91, 213, 228, 230
<i>Secretary of State for the Home Department mot Rahman m.fl. [stora avdelningen], C-83/11, 5 september 2012</i>	183
<i>Seda Küçükdeveci mot Swedex GmbH & Co. KG [stora avdelningen], C-555/07, 19 januari 2010</i>	77

<i>Sélina Affum mot Préfet du Pas-de-Calais</i> [stora avdelningen], C-47/15, 7 juni 2016...	220
<i>Servet Kamberaj mot Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) m.fl.</i> [stora avdelningen], C-571/10, 24 april 2012.....	280
<i>Shajin Ahmed mot Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal</i> , C-369/17, 13 september 2018	134
<i>Shamim Tahir mot Ministero dell'Interno, Questura di Verona</i> , C-469/13, 17 juli 2014....	94
<i>Shirley McCarthy mot Secretary of State for the Home Department</i> , C-434/09, 5 maj 2011	185
<i>Soufiane El Hassani mot Minister Spraw Zagranicznych</i> , C-403/16, 13 december 2017 .	35
<i>Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid mot A m.fl.</i> , C-70/18, 3 oktober 2019.....	97
<i>Staatssecretaris van Justitie mot Mangat Singh</i> , C-502/10, 18 oktober 2012.....	92
<i>Süleyman Eker mot Land Baden-Württemberg</i> , C-386/95, 29 maj 1997	267
<i>Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőrkapitányság Záhony Határrendészeti Kirendeltsége mot Oskar Shomodi</i> , C-254/11, 21 mars 2013.....	43
<i>Tele2 Sverige AB mot Post- och telestyrelsen och Secretary of State for the Home Department mot Tom Watson m.fl</i> [stora avdelningen], förenade målen C-203/15 och C-698/15, 21 december 2016.....	77
<i>Telefonica SA mot Europeiska kommissionen</i> [stora avdelningen], C-274/12 P, 19 december 2013.....	24
<i>The Queen mot Immigration Appeal Tribunal och Surinder Singh, ex parte Secretary of State for the Home Department</i> , C-370/90, 7 juli 1992	184
<i>The Queen mot Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savas</i> , C-37/98, 11 maj 2000.....	96
<i>The Queen mot Secretary of State for the Home Department, ex parte: Manjit Kaur, i närvaro av: Justice</i> , C-192/99, 20 februari 2001.....	100
<i>The Queen, på begäran av MA m.fl. mot Secretary of State for the Home Department</i> , C-648/11, 6 juni 2013	299
<i>The Queen, på begäran av Yvonne Watts mot Bedford Primary Care Trust och Secretary of State for Health</i> [stora avdelningen], C-372/04, 16 maj 2006.....	285
<i>The Queen, Veli Tum och Mehmet Dari mot Secretary of State for the Home Department</i> , C-16/05, 20 september 2007	96
<i>Thi Ly Pham mor Stadt Schweinfurt, Amt für Meldewesen und Statistik</i> [stora avdelningen], C-474/13, 17 juli 2014.....	240
<i>Tjebbes m.fl. mot Minister van Buitenlandse Zaken</i> [stora avdelningen], C-221/17, 12 mars 2019	101
<i>Toufik Lounes mot Secretary of State for the Home Department</i> [stora avdelningen], C-165/16, 14 november 2017	186

<i>Unibet (London) Ltd, Unibet (International) Ltd mot Justitiekanslern</i> [GC], C-432/05, 13 mars 2007	77
<i>Wilber López Pastuzano mot Delegación del Gobierno en Navarra</i> , C-636/16, 7 december 2017	142
<i>X mot Belgische Staat</i> , C-302/18, 3 oktober 2019	93
<i>X. och X. mot belgiska staten</i> [stora avdelningen], C-638/16 PPU, 7 mars 2017	34
<i>Yoshikazu Iida mot Stadt Ulm</i> , C-40/11, 8 november 2012	144, 186
<i>Zhu och Chen mot Secretary of State for the Home Department</i> , C-200/02, 19 oktober 2004	185
<i>Zuheyr Frayeh Halaf mot Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet</i> , C-528/11, 30 maj 2013	162
<i>ZZ mot Secretary of State for the Home Department</i> [stora avdelningen], C-300/11, 4 juni 2013	143

Rättspraxis från Eftadomstolen

<i>Arnulf Clauder</i> , mål E-4/11, 26 juli 2011	193
--	-----

Rättspraxis från Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter (Europadomstolen)

<i>A. m.fl. mot Förenade kungariket</i> [stora avdelningen], nr 3455/05, 19 februari 2009	210, 216, 221, 225, 226, 227
<i>A.A. m.fl. mot Sverige</i> , nr 14499/09, 28 juni 2012	309
<i>A.A. mot Förenade kungariket</i> , nr 8000/08, 20 september 2011	125, 178, 200
<i>A.A. mot Schweiz</i> , nr 58802/12, 7 januari 2014	121
<i>A.A.M. mot Sverige</i> , nr 68519/10, 3 april 2014	123
<i>A.M. m.fl. mot Frankrike</i> , nr 24587/12, 12 juli 2016	233
<i>Abdilahi Abdulwahidi mot Nederländerna</i> (beslut), nr 21741/07, 12 november 2013 ..	278
<i>Abdolkhani och Karimnia mot Turkiet</i> , nr 30471/08, 22 september 2009	152, 154, 239
<i>Abdulaziz, Cabaes och Balkandali mot Förenade kungariket</i> , nr 9214/80, 9473/81 och 9474/81, 28 maj 1985	32
<i>Abdullahi Elmi och Aweys Abubakar mot Malta</i> , nr 25794/13 och 28151/13, 22 november 2016	301, 302
<i>Afif mot Nederländerna</i> (beslut), nr 60915/09, 24 maj 2011	278
<i>Ahmed mot Österrike</i> , nr 25964/94, 17 december 1996	86, 111
<i>Airey mot Irland</i> , nr 6289/73, 9 oktober 1979	169, 171

<i>Al Husin mot Bosnien och Hercegovina (nr 2)</i> , nr 10112/16, 25 juni 2019	221, 229
<i>Al-Jedda mot Förenade kungariket</i> [stora avdelningen], nr 27021/08, 7 juli 2011.....	216
<i>Al-Saadoon och Mufdhi mot Förenade kungariket</i> , nr 61498/08, 2 mars 2010.....	117
<i>Al-Zawatia mot Sverige</i> (beslut), nr 50068/08, 22 juni 2010.....	248
<i>Amie m.fl. mot Bulgarien</i> , nr 58149/08, 12 februari 2013	227
<i>Amrollahi mot Danmark</i> , nr 56811/00, 11 juli 2002	201
<i>Amuur mot Frankrike</i> , nr 19776/92, 25 juni 1996.....	44, 210, 222
<i>Anakomba Yula mot Belgien</i> , nr 45413/07, 10 mars 2009.....	191
<i>Anayo mot Tyskland</i> , nr 20578/07, 21 december 2010.....	168
<i>Andrejeva mot Lettland</i> [stora avdelningen], nr 55707/00, 18 februari 2009.....	287
<i>Antwi m.fl. mot Norge</i> , nr 26940/10, 14 februari 2012.....	201
<i>Aristimuño Mendizabal mot Frankrike</i> , nr 51431/99, 17 januari 2006.....	99
<i>Armani Da Silva mot Förenade kungariket</i> [stora avdelningen], nr 5878/08, 30 mars 2016.....	251, 253
<i>Asady m.fl mot Slovakien</i> , nr 24917/15, 24 mars 2020	137
<i>Assem Hassan Ali mot Danmark</i> , nr 25593/14, 23 oktober 2018	200, 202
<i>Aswat mot Förenade kungariket</i> , nr 17299/12, 16 april 2013.....	120
<i>Auad mot Bulgarien</i> , nr 46390/10, 11 oktober 2011	230, 231
<i>Austin m.fl. mot Förenade kungariket</i> [stora avdelningen], nr 39692/09, 40713/09 och 41008/09, 15 mars 2012	210
<i>Avotiņš mot Lettland</i> [stora avdelningen], nr 17502/07, 23 maj 2016.....	27
<i>Azimov mot Ryssland</i> , nr 67474/11, 18 april 2013.....	88, 223
<i>B.A.C. mot Grekland</i> , nr 11981/15, 13 oktober 2016.....	152
<i>Babar Ahmad m.fl. mot Förenade kungariket</i> , nr 24027/07 och 3 andra, 10 april 2012	120
<i>Bader och Kanbor mot Sverige</i> , nr 13284/04, 8 november 2005	117
<i>Bah mot Förenade kungariket</i> , nr 56328/07, 27 september 2011.....	258, 277
<i>Bajsultanov mot Österrike</i> , nr 54131/10, 12 juni 2012	189
<i>Balogun mot Förenade kungariket</i> , nr 60286/09, 10 april 2012.....	200
<i>Beldjoudi mot Frankrike</i> , nr 12083/86, 26 mars 1992.....	201
<i>Bensaid mot Förenade kungariket</i> , nr 44599/98, 6 februari 2001	282
<i>Berrehab mot Nederländerna</i> , nr 10730/84, 21 juni 1988.....	198
<i>Biao mot Danmark</i> , nr 38590/10 [stora avdelningen], 24 maj 2016.....	194
<i>Bigaeva mot Grekland</i> , nr 26713/05, 28 maj 2009	262
<i>Bilalova m.fl. mot Polen</i> , nr 23685/14, 26 mars 2020	233

<i>Bistieva m.fl. mot Polen</i> , nr 75157/14, 10 april 2018.....	234
<i>Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi mot Irland</i> [stora avdelningen], nr 45036/98, 30 juni 2005.....	20
<i>Boultif mot Schweiz</i> , nr 54273/00, 2 augusti 2001	200, 201
<i>Bouyid mot Belgien</i> [stora avdelningen], nr 23380/09, 28 september 2015	252
<i>Branko Tomašić m.fl. mot Kroatien</i> , nr 46598/06, 15 januari 2009	251
<i>C.G. m.fl. mot Bulgarien</i> , nr 1365/07, 24 april 2008	153, 168
<i>Ceesay mot Österrike</i> , nr 72126/14, 16 november 2017	242
<i>Chahal mot Förenade kungariket</i> [stora avdelningen], nr 22414/93, 15 november 1996.....	227
<i>Chapman mot Förenade kungariket</i> [stora avdelningen], nr 27238/95, 18 januari 2001	276
<i>Chowdury m.fl. mot Grekland</i> , nr 21884/15, 20 mars 2017	87, 304
<i>Collins och Akaziebie mot Sverige</i> (beslut), nr 23944/05, 8 mars 2007	123
<i>Čonka mot Belgien</i> , nr 51564/99, 5 februari 2002.....	138, 155, 226, 236
<i>D. mot Förenade kungariket</i> , nr 30240/96, 2 maj 1997.....	119
<i>Dalea mot Frankrike</i> (beslut), nr 964/07, 2 februari 2010	38
<i>Darraj mot Frankrike</i> , nr 34588/07, 4 november 2010.....	248
<i>Darren Omoregie m.fl. mot Norge</i> , nr 265/07, 31 juli 2008.....	189, 194
<i>Dbouba mot Turkiet</i> , nr 15916/09, 13 juli 2010.....	236, 239
<i>De Souza Ribeiro mot Frankrike</i> [stora avdelningen], nr 22689/07, 13 december 2012	158
<i>De Tommaso mot Italien</i> [stora avdelningen], nr 43395/09, 23 februari 2017	209
<i>Demir och Baykara mot Turkiet</i> [stora avdelningen], nr 34503/97, 12 november 2008.....	261
<i>Dhahbi mot Italien</i> , nr 17120/09, 8 april 2014.....	287
<i>Dougoz mot Grekland</i> , nr 40907/98, 6 mars 2001	222, 241
<i>El Ghatet mot Schweiz</i> , nr 56971/10, 8 november 2016	196
<i>El Morsli mot Frankrike</i> (beslut), nr 15585/06, 4 mars 2008.....	40
<i>Enukidze och Girgvliani mot Georgien</i> , nr 25091/07, 26 juli 2011	251
<i>F.G. mot Sverige</i> [stora avdelningen], nr 43611/11, 23 mars 2016 ..	88, 116, 121, 123, 124
<i>Faruk Rooma Alam mot Danmark</i> (beslut), nr 33809/15, 6 juni 2017	20
<i>Fawsie mot Grekland</i> , nr 40080/07, 28 oktober 2010.....	286
<i>Finogenov m.fl. mot Ryssland</i> , nr 18299/03 och 27311/03, 20 december 2011	251
<i>Finucane mot Förenade kungariket</i> , nr 29178/95, 1 juli 2003.....	254

<i>Foka mot Turkiet</i> , nr 28940/95, 24 juni 2008	210
<i>G.R. mot Nederländerna</i> , nr 22251/07, 10 januari 2012.....	169, 191
<i>Gaygusuz mot Österrike</i> , nr 17371/90, 16 september 1996.....	258, 287
<i>Gayratbek Saliev mot Ryssland</i> , nr 39093/13, 17 april 2014	128
<i>Gebremedhin [Gaberamadhien] mot Frankrike</i> , nr 25389/05, 26 april 2007	156
<i>Genovese mot Malta</i> , nr 53124/09, 11 oktober 2011.....	102
<i>Georgia mot Ryssland (I)</i> [stora avdelningen], nr 13255/07, 3 juli 2014.....	136
<i>Gillow mot Förenade kungariket</i> , nr 9063/80, 24 november 1986.....	277
<i>Giuliani och Gaggio mot Italien</i> [stora avdelningen], nr 23458/02, 24 mars 2011	250
<i>Glor mot Schweiz</i> , nr 13444/04, 30 april 2009	306
<i>Guzzardi mot Italien</i> , nr 7367/76, 6 november 1980	210
<i>H. och B. mot Förenade kungariket</i> , nr 70073/10 och 44539/11, 9 april 2013	117
<i>H.A. m.fl. mot Grekland</i> , nr 19951/16, 28 februari 2019.....	226
<i>H.A. mot Grekland</i> , nr 58424/11, 21 januari 2016.....	228
<i>H.L. mot Förenade kungariket</i> , nr 45508/99, 5 oktober 2004.....	210
<i>Hasanbasic mot Schweiz</i> , nr 52166/09, 11 juni 2013.....	201
<i>Hida mot Danmark</i> (beslut), nr 38025/02, 19 februari 2004	127, 136
<i>Hirsi Jamaa m.fl. mot Italien</i> [stora avdelningen], nr 27765/09, 23 februari 2012	48, 137, 157
<i>Hode och Abdi mot Förenade kungariket</i> , nr 22341/09, 6 november 2012	194
<i>Hoti mot Kroatien</i> , nr 63311/14, 26 april 2018.....	83, 102
<i>I. mot Sverige</i> , nr 61204/09, 5 september 2012	124
<i>I.M. mot Frankrike</i> , nr 9152/09, 2 februari 2012.....	159
<i>İlhan mot Turkiet</i> [stora avdelningen], nr 22277/93, 27 juni 2000	252
<i>Ilias och Ahmed mot Ungern</i> [stora avdelningen], nr 47287/15, 21 november 2019	44, 132, 210
<i>İnseher mot Tyskland</i> [stora avdelningen], nr 10211/12 och 27505/14, 4 december 2018.....	238
<i>Ismoilov m.fl. mot Ryssland</i> , nr 2947/06, 24 april 2008.....	128, 134
<i>J.K. m.fl. mot Sverige</i> [stora avdelningen], nr 59166/12, 23 augusti 2016	119, 123, 124, 129
<i>J.N. mot Förenade kungariket</i> , nr 37289/12, 19 augusti 2016.....	238
<i>J.R. m.fl. mot Grekland</i> , nr 22696/16, 25 januari 2018.....	210, 224, 237
<i>Jeunesse mot Nederländerna</i> [stora avdelningen], nr 12738/10, 3 oktober 2014	195, 200

<i>K.A.B. mot Sverige</i> , nr 886/11, 5 september 2013	118
<i>K2 mot Förenade kungariket</i> , nr 42387/13, 7 februari 2017	101
<i>Kanagaratnam m.fl. mot Belgien</i> , nr 15297/09, 13 december 2011	232
<i>Karassev mot Finland</i> (beslut), nr 31414/96, 12 januari 1999	101
<i>Kaya mot Turkiet</i> , nr 22729/93, 19 februari 1998	251
<i>Kebe m.fl. mot Ukraina</i> , nr 12552/12, 12 januari 2017	46
<i>Khan mot Frankrike</i> , nr 12267/16, 28 februari 2019	301
<i>Khanh mot Cypern</i> , nr 43639/12, 4 december 2018	240
<i>Khlaifia m.fl. mot Italien</i> [stora avdelningen], nr 16483/12, 15 december 2016	138, 158, 236, 238
<i>Khudoyorov mot Ryssland</i> , nr 6847/02, 8 november 2005	225
<i>Kiyutin mot Ryssland</i> , nr 2700/10, 10 mars 2011	91
<i>Koua Poirrez mot Frankrike</i> , nr 40892/98, 30 september 2003	286, 287, 306
<i>Kučera mot Slovakien</i> , nr 48666/99, 17 juli 2007	252
<i>Kudła mot Polen</i> [stora avdelningen], nr 30210/96, 26 oktober 2000	154, 155
<i>Kudzovič mot Slovenien</i> (beslut), nr 60723/00, 17 mars 2005	101
<i>Kurić m.fl. mot Slovenien</i> [stora avdelningen], nr 26828/06, 26 juni 2012	95
<i>L.E. mot Grekland</i> , nr 71545/12, 21 januari 2016	304
<i>L.M. m.fl. mot Ryssland</i> , nr 40081/14, 40088/14 och 40127/14, 15 oktober 2015	119
<i>L.O. mot Frankrike</i> (beslut), nr 4455/14, 26 maj 2015	304
<i>Leander mot Sverige</i> , nr 9248/81, 26 mars 1987	69
<i>Liu mot Ryssland</i> , nr 42086/05, 6 december 2007	83
<i>Lobanov mot Ryssland</i> , nr 16159/03, 16 oktober 2008	243
<i>Longa Yonkeu mot Lettland</i> , nr 57229/09, 15 november 2011	226
<i>Lopes de Sousa Fernandes mot Portugal</i> [stora avdelningen], nr 56080/13, 19 december 2017	282
<i>Louled Massoud mot Malta</i> , nr 24340/08, 27 juli 2010	231
<i>Luczak mot Polen</i> , nr 77782/01, 27 november 2007	286
<i>M. m.fl. mot Bulgarien</i> , nr 41416/08, 26 juli 2011	221
<i>M.A. m.fl. mot Litauen</i> , nr 59793/17, 11 december 2018	46
<i>M.A. mot Cypern</i> , nr 41872/10, 23 juli 2013	138
<i>M.A. mot Frankrike</i> , nr 9373/15, 1 februari 2018	111
<i>M.A. mot Schweiz</i> , nr 52589/13, 18 november 2014	123
<i>M.E. mot Danmark</i> , nr 58363/10, 8 juli 2014	140
<i>M.K. m.fl. mot Polen</i> , nr 40503/17, 42902/17 och 43643/17, 23 juli 2020	46, 137

<i>M.M.R. mot Nederländerna</i> (beslut), nr 64047/10, 24 maj 2016.....	309
<i>M.N. m.fl. mot Belgien</i> [stora avdelningen], nr 3599/18, 5 maj 2020.....	34
<i>M.S. mot Förenade kungariket</i> , nr 24527/08, 3 maj 2012.....	232
<i>M.S.S. mot Belgien och Grekland</i> [stora avdelningen], nr 30696/09, 21 januari 2011.....	132, 152, 154, 157, 162, 165, 166, 170, 232, 241, 248, 277
<i>M.Y.H. mot Sverige</i> , nr 50859/10, 27 juni 2013.....	129
<i>Maaouia mot Frankrike</i> [stora avdelningen], nr 39652/98, 5 oktober 2000.....	153, 169
<i>Mahdid och Haddar mot Österrike</i> (beslut), nr 74762/01, 8 december 2005.....	209
<i>Makaratzis mot Grekland</i> [stora avdelningen], nr 50385/99, 20 december 2004.....	250
<i>Mamatkulov och Askarov mot Turkiet</i> [stora avdelningen], nr 46827/99 och 46951/99, 4 februari 2005.....	89, 140
<i>Mannai mot Italien</i> , nr 9961/10, 27 mars 2012.....	112
<i>Maslov mot Österrike</i> [stora avdelningen], nr 1638/03, 23 juni 2008.....	178
<i>Mastromatteo mot Italien</i> [stora avdelning], nr 37703/97, 24 oktober 2002.....	251
<i>Mathloom mot Grekland</i> , nr 48883/07, 24 april 2012.....	230
<i>Matsiukhina och Matsiukhin mot Sverige</i> (beslut), nr 31260/04, 21 juni 2005.....	123
<i>Matthews mot Förenade kungariket</i> [stora avdelningen], nr 24833/94, 18 februari 1999.....	20
<i>McCann m.fl. mot Förenade kungariket</i> , nr 18984/91, 27 september 1995.....	250, 251, 253
<i>Medvedyev m.fl. mot Frankrike</i> [stora avdelningen], nr 3394/03, 29 mars 2010.....	47
<i>Mikolenko mot Estland</i> , nr 10664/05, 8 oktober 2009.....	212, 221, 229
<i>Minjat mot Schweiz</i> , nr 38223/97, 28 oktober 2003.....	225
<i>Mohammed Hussein m.fl. mot Nederländerna och Italien</i> (beslut), nr 27725/10, 2 april 2013.....	164
<i>Mohammed mot Österrike</i> , nr 2283/12, 6 juni 2013.....	164
<i>Moustahi mot Frankrike</i> , nr 9347/14, 25 juni 2020.....	137, 169, 235, 248, 301
<i>Mubilanzila Mayeka och Kaniki Mitunga mot Belgien</i> , nr 13178/03, 12 oktober 2006.....	232, 233, 239, 248
<i>Muminov mot Ryssland</i> , nr 42502/06, 11 december 2008.....	121, 125
<i>Muskhadzhiyeva m.fl. mot Belgien</i> , nr 41442/07, 19 januari 2010.....	232, 233
<i>N. mot Förenade kungariket</i> [stora avdelningen], nr 26565/05, 27 maj 2008.....	119, 238
<i>N. mot Sverige</i> , nr 23505/09, 20 juli 2010.....	124
<i>N.A. mot Finland</i> , nr 25244/18, 14 november 2019.....	46
<i>N.A. mot Förenade kungariket</i> , nr 25904/07, 17 juli 2008.....	86, 118, 124, 136
<i>N.D. och N.T. mot Spanien</i> [stora avdelningen], nr 8675/15 och 8697/15, 13 februari 2020.....	137, 138

<i>N.H. m.fl. mot Frankrike</i> , nr 28820/13, 75547/13 och 13114/15, 2 juli 2020.....	166, 277
<i>N.T.P. m.fl. mot Frankrike</i> , nr 68862/13, 24 augusti 2018.....	277
<i>Nachova m.fl. mot Bulgarien</i> [stora avdelningen], nr 43577/98 och 43579/98, 6 juli 2005.....	250
<i>Nada mot Schweiz</i> [stora avdelningen], nr 10593/08, 12 september 2012.....	39
<i>Nolan och K. mot Ryssland</i> , nr 2512/04, 12 februari 2009.....	44, 209, 210
<i>Novruk m.fl. mot Ryssland</i> , nr 31039/11 och 4 andra, 15 mars 2016.....	91
<i>Nowak mot Ukraina</i> , nr 60846/10, 31 mars 2011.....	236
<i>Nunez mot Norge</i> , nr 55597/09, 28 juni 2011.....	190
<i>O.S.A. m.fl. mot Grekland</i> , nr 39065/16, 21 mars 2019.....	235
<i>O'Donoghue m.fl. mot Förenade kungariket</i> , nr 34848/07, 14 december 2010.....	181
<i>Omojudi mot Förenade kungariket</i> , nr 1820/08, 24 november 2009.....	178
<i>Omwenyeke mot Tyskland</i> (beslut), nr 44294/04, 20 november 2007.....	85, 213
<i>Onur mot Förenade kungariket</i> , nr 27319/07, 17 februari 2009.....	189
<i>Opuz mot Turkiet</i> , nr 33401/02, 9 juni 2009.....	309
<i>Oravec mot Kroatien</i> , nr 51249/11, 11 juli 2017.....	239
<i>Osman mot Förenade kungariket</i> , nr 23452/94, 28 oktober 1998.....	251
<i>Othman (Abu Qatada) mot Förenade kungariket</i> , nr 8139/09, 17 januari 2012.....	128, 140, 141
<i>Palushi mot Österrike</i> , nr 27900/04, 22 december 2009.....	241
<i>Paposhvili mot Belgien</i> [stora avdelningen], nr 41738/10, 13 december 2016.....	120
<i>Patrick Muzamba Oyaw mot Belgien</i> (beslut), nr 23707/15, 4 april 2017.....	224
<i>Peers mot Grekland</i> , nr 28524/95, 19 april 2001.....	241
<i>Phull mot Frankrike</i> (beslut), nr 35753/03, 11 januari 2005.....	40
<i>Ponomaryovi mot Bulgarien</i> , nr 5335/05, 21 juni 2011.....	274
<i>Popov mot Frankrike</i> , nr 39472/07 och 39474/07, 19 januari 2012.....	221, 232
<i>Powell mot Förenade kungariket</i> (beslut), nr 45305/99, 4 maj 2000.....	282
<i>Pretty mot Förenade kungariket</i> , nr 2346/02, 29 april 2002.....	177, 306
<i>Price mot Förenade kungariket</i> , nr 33394/96, 10 juli 2001.....	232
<i>R.C. mot Sverige</i> , nr 41827/07, 9 mars 2010.....	123, 124
<i>R.D. mot Frankrike</i> , nr 34648/14, 16 juni 2016.....	309
<i>Rachwalski och Ferenc mot Polen</i> , nr 47709/99, 28 juli 2009.....	252
<i>Rahimi mot Grekland</i> , nr 8687/08, 5 april 2011.....	297, 301
<i>Ramadan mot Malta</i> , nr 76136/12, 21 juni 2016.....	101

<i>Ramsahai m.fl. mot Nederländerna</i> [stora avdelningen], nr 52391/99, 15 maj 2007	250, 253
<i>Rantsev mot Cypern och Ryssland</i> , nr 25965/04, 7 januari 2010.....	87, 211, 234, 239, 304
<i>Riad och Idiab mot Belgien</i> , nr 29787/03 och 29810/03, 24 januari 2008.....	44, 210
<i>Rodrigues da Silva och Hoogkamer mot Nederländerna</i> , nr 50435/99, 31 januari 2006.....	190, 194, 198
<i>Rusu mot Österrike</i> , nr 34082/02, 2 oktober 2008.....	225
<i>Ryabikin mot Ryssland</i> , nr 8320/04, 19 juni 2008.....	134
<i>S. och Marper mot Förenade kungariket</i> [stora avdelningen], nr 30562/04 och 30566/04, 4 december 2008.....	69
<i>S., V. och A. mot Danmark</i> [stora avdelningen], nr 35553/12, 36678/12 och 36711/12, 22 oktober 2018.....	225
<i>S.D. mot Grekland</i> , nr 53541/07, 11 juni 2009.....	232, 239, 241
<i>S.F. m.fl. mot Bulgarien</i> , nr 8138/16, 7 december 2017.....	233
<i>S.F. m.fl. mot Sverige</i> , nr 52077/10, 15 maj 2012.....	121, 124
<i>S.P. mot Belgien</i> (beslut), nr 12572/08, 14 juni 2011.....	222
<i>Saadi mot Förenade kungariket</i> [stora avdelningen], nr 13229/03, 29 januari 2008.....	84, 217, 224, 225, 226, 236
<i>Saadi mot Italien</i> [stora avdelningen], nr 37201/06, 28 februari 2008.....	112, 123, 125, 128, 134
<i>Salah Sheekh mot Nederländerna</i> , nr 1948/04, 11 januari 2007.....	111, 117, 123
<i>Saleck Bardi mot Spanien</i> , nr 66167/09, 24 maj 2011.....	168
<i>Salem mot Danmark</i> , nr 77036/11, 1 december 2016.....	200
<i>Savridin Dzhurayev mot Ryssland</i> , nr 71386/10, 25 april 2013.....	89
<i>Schembri mot Malta</i> (beslut), nr 66297/13, 19 september 2017.....	181
<i>Segerstedt-Wiberg m.fl. mot Sverige</i> , nr 62332/00, 6 juni 2006.....	79
<i>Sh.D. m.fl. mot Grekland, Österrike, Kroatien, Ungern, Nordmakedonien, Serbien och Slovenien</i> , nr 14165/16, 13 juni 2019.....	297, 301
<i>Shioshvili m.fl. mot Ryssland</i> , nr 19356/07, 20 december 2016.....	248
<i>Siałkowska mot Polen</i> , nr 8932/05, 22 mars 2007.....	170
<i>Singh m.fl. mot Belgien</i> , nr 33210/11, 2 oktober 2012.....	123
<i>Singh mot Tjeckien</i> , nr 60538/00, 25 januari 2005.....	227
<i>Slivenko mot Lettland</i> [stora avdelningen], nr 48321/99, 9 oktober 2003.....	101
<i>Soering mot Förenade kungariket</i> , nr 14038/88, 7 juli 1989.....	111
<i>Sow mot Belgien</i> , nr 27081/13, 19 januari 2016.....	309
<i>Stamose mot Bulgarien</i> , nr 29713/05, 27 november 2012.....	39

<i>Sudita Keita mot Ungern</i> , nr 42321/15, 12 maj 2020	102
<i>Sufi och Elmi mot Förenade kungariket</i> , nr 8319/07 och 11449/07, 28 juni 2011.....	86, 118, 121, 124, 125, 129
<i>Sultani mot Frankrike</i> , nr 45223/05, 20 september 2007	137
<i>Suso Musa mot Malta</i> , nr 42337/12, 23 juli 2013.....	85, 218
<i>T.M. m.fl. mot Ryssland</i> , nr 31189/15 och 5 andra, 7 november 2017	128
<i>Tadzhibayev mot Ryssland</i> , nr 17724/14, 1 december 2015.....	117
<i>Tais mot Frankrike</i> , nr 39922/03, 1 juni 2006	253
<i>Tanli mot Turkiet</i> , nr 26129/95, 10 april 2001	253
<i>Tarakhel mot Schweiz</i> [stora avdelningen], nr 29217/12, 4 november 2014	128, 165
<i>Tarariyeva mot Ryssland</i> , nr 4353/03, 14 december 2006.....	253
<i>Thuo mot Cypern</i> , nr 3869/07, 4 april 2017.....	125, 252
<i>Timishev mot Ryssland</i> , nr 55762/00 och 55974/00, 13 december 2005	274
<i>Tomic mot Förenade kungariket</i> (beslut), nr 17837/03, 14 oktober 2003	136
<i>Tuquabo-Tekle m.fl. mot Nederländerna</i> , nr 60665/00, 1 mars 2006.....	195
<i>Udeh mot Schweiz</i> , nr 12020/09, 16 april 2013	200, 201
<i>Üner mot Nederländerna</i> [stora avdelningen], nr 46410/99, 18 oktober 2006	178, 200
<i>V.F. mot Frankrike</i> (beslut), nr 7196/10, 29 november 2011.....	304
<i>Vasylchuk mot Ukraina</i> , nr 24402/07, 13 juni 2013.....	252
<i>Velikova mot Bulgarien</i> , nr 41488/98, 18 maj 2000	251, 253
<i>Vilvarajah m.fl. mot Förenade kungariket</i> , nr 13163/87 och 4 andra, 30 oktober 1991	111, 136
<i>Weber och Saravia mot Tyskland</i> , nr 54934/00, 29 juni 2006.....	69
<i>Weller mot Ungern</i> , nr 44399/05, 31 mars 2009	288
<i>X. mot Schweiz</i> , nr 16744/14, 26 januari 2017	118
<i>X. mot Sverige</i> , nr 36417/16, 9 januari 2018	249
<i>Xhavara m.fl. mot Italien och Albanien</i> (beslut), nr 39473/98, 11 januari 2001.....	47
<i>Yoh-Ekale Mwanje mot Belgien</i> , nr 10486/10, 20 december 2011	225, 232
<i>Yonchev mot Bulgarien</i> , nr 12504/09, 7 december 2017	79
<i>Yüksel Erdoğan m.fl. mot Turkiet</i> , nr 57049/00, 15 maj 2007.....	250
<i>Z.N.S. mot Turkiet</i> , nr 21896/08, 19 januari 2010.....	239

Rättspraxis från Europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna

<i>Familjen K. och W. mot Nederländerna</i> (beslut), nr 11278/84, 1 juli 1985.....	101
<i>Karus mot Italien</i> (beslut), nr 29043/95, 20 maj 1998.....	274
<i>Sorabjee mot Förenade kungariket</i> (beslut), nr 23938/94, 23 oktober 1995	190

Rättspraxis från Europeiska kommittén för sociala rättigheter

<i>Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) mot Frankrike</i> , prövning av klagomål nr 63/2010, 28 juni 2011.....	279
<i>Centre on Housing Rights and Evictions (COHRE) mot Italien</i> , prövning av klagomål nr 58/2009, 25 juni 2010	279
<i>Conference of European Churches (CEC) mot Nederländerna</i> , prövning av klagomål nr 90/2013, 1 juli 2014.....	261, 288
<i>Defence for Children International (DCI) mot Belgien</i> , prövning av klagomål nr 69/2011, 23 oktober 2012.....	92
<i>Defence for Children International (DCI) mot Nederländerna</i> , prövning av klagomål nr 47/2008, 20 oktober 2009	92, 258, 279, 298
<i>European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) mot Frankrike</i> , prövning av klagomål nr 114/2015, 24 januari 2018.....	283, 298, 303
<i>European Federation of National Organisations working with the Homeless (FEANTSA) mot Nederländerna</i> , prövning av klagomål nr 86/2012, 2 juli 2014	261, 279
<i>European Roma and Travellers Forum mot Frankrike</i> , prövning av klagomål nr 64/2011, 24 januari 2012	139
<i>International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) mot Frankrike</i> , prövning av klagomål nr 14/2003, 8 september 2004.....	92, 261, 283
<i>Landsorganisationen i Sverige (LO) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO) mot Sverige</i> , prövning av klagomål nr 85/2012, 3 juli 2013	265
<i>Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) mot Grekland</i> , prövning av klagomål nr 30/2005, 6 december 2006.....	263

Rättspraxis från FN:s kommitté för mänskliga rättigheter

<i>A mot Australien</i> , meddelande nr 560/1993, yttrande av den 30 april 1997	224
<i>Singh mot Frankrike</i> , meddelande nr 1928/2010, yttrande av den 19 juli 2013.....	41

Toussaint mot Kanada, meddelande nr 2348/2014, yttrande av den 24 juli 2018 92

Rättspraxis från nationella domstolar

Brittiska målet av den 5 juli 2012, <i>FGP mot Serco Plc & Anor</i> [2012] EWHC 1804 (Admin).....	252
Den schweiziska federala högsta domstolen följde domen i målet <i>Metock</i> i sitt avgörande, <i>BGE 136 II 5</i> , 29 september 2009.....	184
Förenade kungariket, den högsta domstolens (Supreme Court) dom av den 23 mars 2011 i mål UKSC 12, <i>WL (Kongo) 1 & 2 mot Secretary of State for the Home Department; KM (Jamaica) mot Secretary of State for the Home Department</i> [2011].....	216
Förenade kungariket, <i>EM (Libanon) mot Secretary of State for the Home Department</i> [2008] UKHL 64, 22 oktober 2008.....	141
Frankrike, den högsta förvaltningsdomstolens (<i>Conseil d'État</i>) dom av den 1 juli 2011 i mål nr 334040, <i>M. A.</i>	121
Frankrike, den högsta förvaltningsdomstolens (<i>Conseil d'État</i>) dom av den 24 november 2010 i mål nr 344411, <i>M. Hicham B.</i>	37
Frankrike, den högsta förvaltningsdomstolens (<i>Conseil d'État</i>) dom av den 4 juni 2012 i mål nr 356505, <i>M. Ghevondyan</i>	90
Frankrike, den högsta förvaltningsdomstolens (<i>Conseil d'État</i>) dom av den 9 juni 1999 i mål nr 190384, <i>M. et Mme Forabosco</i>	37
Kroatien, författningsdomstol (<i>Ustavni sud Republike Hrvatske</i>), <i>beslut nr U-III-557/2019</i> , 11 september 2019.....	310
Österrike, österrikiska författningsdomstolen (<i>Österreichische Verfassungsgerichtshof</i>), <i>beslut G31/98, G79/98, G82/98, G108/98</i> av den 24 juni 1998.....	154
Tjeckien, tjeckiska författningsdomstolen (<i>Ústavní soud České republiky</i>), <i>beslut nr 9/2010</i> , Coll., januari 2010.....	154
Tyskland, <i>Bundesverfassungsgericht</i> , <i>1 BvL 10/10 och 1 BvL 2/11</i> , 18 juli 2012.....	290

Hur man hittar rättspraxis från de europeiska domstolarna

Europadomstolen: Rättspraxisdatabasen Hudoc

HUDOC-databasen ger kostnadsfri tillgång till Europadomstolens rättspraxis (<http://HUDOC.echr.coe.int>).

Databasen finns på engelska och franska och har en användarvänlig sökmotor som gör det enkelt att söka efter rättspraxis. (Övers. anm.: Databasen finns numera även på bulgariska, georgiska, ryska, spanska, turkiska och ukrainska.)

Videohandledningarna och användarmanualer är tillgängliga på databasens **hjälp-sida**. Genom att placera muspekaren på till höger om respektive sökverktyg i Hudoc-gränssnittet kan användaren få mer information och exempel på hur filter och sökfält ska användas.

Hänvisningarna till rättspraxis i denna handbok ger läsarna utförlig information så att de enkelt ska kunna hitta den fullständiga texten av den citerade domen eller beslutet.

Vänligen notera att databasens standardinställningar visar domarna från Europadomstolens stora avdelning och övriga kamrar med den senast publicerade domen först. För att söka i andra samlingar som t.ex. beslut ska användaren klicka i lämplig ruta i fältet **Document Collections** på skärmens övre vänstra sida.

Det enklaste sättet att hitta rättsfall är genom att ange ansökningsnumret i fältet **Application Number** under **Advanced Search** på skärmens övre högra sida och sedan klicka på den blå knappen "Search".

För att komma åt ytterligare rättspraxis om andra frågor, exempelvis asylrelaterade frågor, kan användaren använda **sökfältet**. Det har ett förstoringsglas som ikon och finns på skärmens övre högra del. I sökfältet kan användaren söka i en text genom att ange:

- ett enskilda ord (t.ex. asyl, flyktingar)
- en fras (t.ex. "asylsökande")
- titeln på ett rättsfall
- ett land
- en boolesk sökfras (t.ex. aliens NEAR residence)

För att underlätta textsökning kan man använda **Simple Boolean search** genom att klicka på pilen i **sökfältet**. I den enkla booleska sökningen finns det sex sökmöjligheter: "exakt ord eller fras" ("this exact word or phrase"), "alla sökord" ("all of these words"), "något av sökorden" ("any of these words"), "inget av sökorden" ("none of these words"), "intill sökorden" ("near these words"), "fri sökning" ("Boolean search").

När sökresultaten visas kan användaren begränsa dem genom att använda filtren (t.ex. Language eller State) i fältet **Filters** på vänster sida av skärmen. Filtren kan användas var för sig eller i kombination för att ytterligare begränsa resultaten. Filtret "Keywords" kan vara ett användbart verktyg, eftersom nyckelorden ofta består av termer som extraerats från texten i Europakonventionen och sedan länkats direkt till domstolens argumentering och slutsatser.

Exempel: Hitta domstolens rättspraxis om avvisning av asylsökande som medför att de riskerar att utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning enligt artikel 3 i Europakonventionen

- 1) Användaren anger först frasen "asylum seekers" i **fältet Search** och klickar på den blå **knappen Search**.

- 2) När sökresultaten visas väljer användaren 3 under **Violation filter** i fältet **Filters** för att begränsa resultaten till dem som är relaterade till en kränkning av artikel 3.
- 3) Användaren kan sedan välja relevanta nyckelord under **Keywords filter** för att begränsa resultaten till dem som är relevanta för artikel 3, t.ex. nyckelordet "(Art. 3) Förbud mot tortyr".

För mer betydelsefulla rättsfall finns det en rättslig sammanfattning i Hudoc. Sammanfattningen består av en beskrivande huvudtitel och en kortfattad presentation av de faktiska och rättsliga omständigheterna, med tonvikt på punkter av rättsligt intresse. Om det finns en sammanfattning visas länken **Legal Summaries** i resultaten tillsammans med länken till domtexten eller beslutet. Användaren kan även söka efter enbart rättsliga sammanfattningar genom att markera rutan "Legal Summaries" i fältet **Document Collections**.

Om inofficiella översättningar har publicerats för ett visst rättsfall visas länken **Language versions** vid resultaten tillsammans med länken till domtexten eller beslutet. Hudoc tillhandahåller även länkar till externa webbplatser där det finns andra översättningar av Europadomstolens rättspraxis. För mer information, se "Language versions" i Hudoc-avsnittet "Help".

Europeiska unionens domstol: CURIA-databasen

CURIA-databasen ger kostnadsfri åtkomst till EG-/EU-domstolens rättspraxis (<http://curia.europa.eu>).

Sökmotorn finns på alla officiella EU-språk ⁽⁶¹¹⁾. **Språket** väljs i den övre högra delen av skärmen. Sökmotorn kan användas för att söka efter information i alla dokument som är relaterade till avslutade och pågående mål i domstolen, tribunalen och personaldomstolen.

⁽⁶¹¹⁾ Följande språk: sedan före den 30 april 2004, danska, nederländska, engelska, finska, franska, tyska, grekiska, italienska, portugisiska, spanska och svenska; sedan den 1 maj 2004, tjeckiska, estniska, ungerska, lettiska, litauiska, polska, slovakiska och slovenska; sedan den 1 januari 2007, bulgariska och rumänska; sedan den 30 april 2007, maltesiska; sedan den 31 december 2011, iriska. Tillfälliga undantag har fastställts genom *förordning (EG) nr 920/2005* och *förordning (EU) nr 1257/2010*. Sekundär lagstiftning som är i kraft på anslutningsdagen översätts till kroatiska och kommer successivt att offentliggöras i *Specialutgåvan av Europeiska unionens officiella tidning*.

Det finns ett **Hjälp**-dokument tillgängligt (<http://curia.europa.eu/common/juris/en/aideGlobale.pdf#>). Det finns en hjälpsida till varje sökruta. Hjälpsidan öppnas när användaren klickar på ikonen och innehåller användbar information som hjälper användaren att använda verktyget på bästa möjliga sätt.

Det enklaste sättet att hitta ett visst mål är att ange hela målnumret i sökrutan **Målnummer** och sedan klicka på knappen Sök. Det går också att söka genom att ange en del av ett målnummer. Exempel: Om 122 anges i fältet **Målnummer** hittas mål nr 122 från vilket år som helst och vilken som helst av de tre domstolarna: Domstolen, tribunalen och personaldomstolen.

Det går också att använda fältet **Parternas namn** för att söka efter målets namn. Det brukar vara en förenklad form av namnen på parterna i målet.

Det finns sammanlagt 16 sökfält med flera funktioner för att underlätta begränsning av sökresultaten. De olika sökfälten är användarvänliga och kan användas i olika kombinationer. Fälten har ofta söklister som blir tillgängliga när användaren klickar på ikonen, och därefter kan användaren välja bland de tillgängliga söktermerna.

För mer allmänna sökningar ger användning av fältet **Text** resultat som baseras på nyckelordssökningar i alla dokument som offentliggjorts i rättsfallssamlingen sedan 1954, och sedan 1994 för rättsfallssamlingens personaldel (REUP).

För mer ämnesspecifika sökningar kan fältet **Ämnesområde** användas. Det kräver att användaren klickar på ikonen till höger om fältet och väljer från ämneslistan. Sökresultaten ger sedan en lista i alfabetisk ordning över valda dokument som är relaterade till de rättsliga frågorna som behandlats av domstolen, tribunalen och personaldomstolen och i generaladvokaternas yttranden.

Det finns även fler rättspraxisverktyg på CURIA-webbplatsen.

Tillgång till rättspraxis via målnummer (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/): Avsnittet innehåller en samling information om varje mål som anhängiggjorts vid någon av de tre domstolarna. Målen förtecknas efter sitt målnummer och i den ordning som de fördes in i registret. Målen kan visas genom att klicka på målnumret.

Systematisk förteckning över rättsfall (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/): Detta avsnitt innehåller en systematisk klassificering av sammanfattningar av rättspraxis som rör de väsentliga rättsliga frågorna i respektive beslut. Sammanfattningarna följer så långt som möjligt de faktiska formuleringarna i beslutet.

Kommentarer i doktrinen avseende domar (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/): Avsnittet innehåller hänvisningar till kommentarer från jurister om de domar som de tre domstolarna har meddelat sedan de inrättades. Domarna förtecknas separat för respektive domstol i kronologisk ordning efter sitt målnummer. Kommentarer förtecknas i kronologisk ordning efter när de offentliggjorts. Hänvisningarna visas på sitt ursprungliga språk.

Databas över nationell rättspraxis (http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7062/): Denna externa databas är tillgänglig via CURIA-webbplatsen. Den ger tillgång till relevant nationell rättspraxis som rör unionslagstiftningen. Databasen erbjuder en samling rättspraxis från EU-medlemsstaternas nationella domstolar. Informationen har samlats in genom en selektiv genomgång av juridiska tidskrifter och direktkontakter med ett stort antal nationella domstolar. Databasen över nationell rättspraxis är tillgänglig på engelska och franska.

EU-instrument och ett urval av överenskommelser

EU-instrument

Kortform	Titel
Asyl	
Dublinförordningen (EU) nr 604/2013	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 604/2013 av den 26 juni 2013 om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som är ansvarig för att pröva en ansökan om internationellt skydd som en tredjelandsmedborgare eller en statslös person har lämnat in i någon medlemsstat (omarbetning) (EUT L 180, 29.6.2013, s. 31–59), rättad genom rättelse (EUT L 49, 25.5.2017, s. 50).
Dublinförordningen (EG) nr 343/2003	Rådets förordning (EG) nr 343/2003 av den 18 februari 2003 om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som har ansvaret för att pröva en asylansökan som en medborgare i tredje land har gett in i någon medlemsstat (EUT L 50, 25.2.2003, s. 1–10).
Genomförande av Dublinförordningen (EG) nr 1560/2003	Kommissionens förordning (EU) nr 1560/2003 av den 2 september 2003 om tillämpningsföreskrifter till rådets förordning (EG) nr 343/2003 om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som har ansvaret för att pröva en asylansökan som en medborgare i tredje land har gett in i någon medlemsstat (EUT L 222, 5.9.2003, s. 3–23).

Eurodacförordningen (EU) nr 603/2013	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 603/2013 av den 26 juni 2013 om inrättande av Eurodac för jämförelse av fingeravtryck för en effektiv tillämpning av förordning (EU) nr 604/2013 om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som är ansvarig för att pröva en ansökan om internationellt skydd som en tredjelandsmedborgare eller en statslös person har lämnat in i någon medlemsstat och för när medlemsstaternas brottsbekämpande myndigheter och Europol begär jämförelser med Eurodacuppgifter för brottsbekämpande ändamål, samt om ändring av förordning (EU) nr 1077/2011 om inrättande av en europeisk byrå för den operativa förvaltningen av stora it-system inom området frihet, säkerhet och rättvisa (EUT L 180, 29.6.2013, s. 1-30).
Eurodacförordningen (EG) nr 2725/2000	Rådets förordning (EG) nr 2725/2000 av den 11 december 2000 om inrättande av Eurodac för jämförelse av fingeravtryck för en effektiv tillämpning av Dublinkonventionen (EUT L 316, 15.12.2000, s. 1-10).
Mottagandedirektivet 2013/33/EU	Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/33/EU av den 26 juni 2013 om normer för mottagande av personer som ansöker om internationellt skydd (EUT L 180, 29.6.2013, s. 96-116).
Mottagandedirektivet 2003/9/EG	Rådets direktiv 2003/9/EG av den 27 januari 2003 om miniminormer för mottagande av asylsökande i medlemsstaterna (EUT L 31, 6.2.2003, s. 18-25).
Direktivet om asylförfaranden 2013/32/EU	Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/32/EU av den 26 juni 2013 om gemensamma förfaranden för att bevilja och återkalla internationellt skydd (omarbetning) (EUT L 180, 29.6.2013, s. 60-95).
Direktivet om asylförfaranden 2005/85/EG	Rådets direktiv 2005/85/EG av den 1 december 2005 om miniminormer för medlemsstaternas förfaranden för beviljande eller återkallande av flyktingstatus (EUT L 326, 13.12.2005, s. 13-34).
Skyddsgrunds-direktivet 2011/95/EU	Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/95/EU av den 13 december 2011 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehållet i det beviljade skyddet (EUT L 337, 20.12.2011, s. 9-26).
Skyddsgrunds-direktivet 2004/83/EG	Rådets direktiv 2004/83/EG av den 29 april 2004 om miniminormer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer skall betraktas som flyktingar eller som personer som av andra skäl behöver internationellt skydd samt om dessa personers rättsliga ställning och om innehållet i det beviljade skyddet (EUT L 304, 30.9.2004, s. 12-23).

Direktivet om tillfälligt skydd 2001/55/EG	Rådets direktiv 2001/55/EG av den 20 juli 2001 om miniminormer för att ge tillfälligt skydd vid massiv tillströmning av fördrivna personer och om åtgärder för att främja en balans mellan medlemsstaternas insatser för att ta emot dessa personer och bära följderna av detta (EGT L 212, 7.8.2001, s. 12-23).
--	--

Människohandel

Direktivet om människohandel 2011/36/EU	Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF (EUT L 101, 15.4.2011, s. 1-11).
---	--

Direktivet om offer för människohandel (uppehållstillstånd) 2004/81/EG	Rådets direktiv 2004/81/EG av den 29 april 2004 om uppehållstillstånd till tredjelandsmedborgare som har fallit offer för människohandel eller som har fått hjälp till olaglig invandring och vilka samarbetar med de behöriga myndigheterna (EUT L 261, 6.8.2004, s. 19-23).
--	---

Gränser och Schengen

Förordningen om en europeisk gräns- och kustbevakning (EU) 2019/1896	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1896 av den 13 november 2019 om den europeiska gräns- och kustbevakningen och om upphävande av förordningarna (EU) nr 1052/2013 och (EU) 2016/1624 (EUT L 295, 14.11.2019, s. 1-131).
--	--

Kodexen om Schengengränserna (förordning (EU) nr 2016/399)	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/399 av den 9 mars 2016 om en unionskodex om gränspassage för personer (kodex om Schengengränserna) (EUT L 77, 23.3.2016, s. 1-52).
--	---

Förordning (EU) nr 610/2013	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 610/2013 av den 26 juni 2013 om ändring av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 562/2006 om en gemenskapskodex om gränspassage för personer (kodex om Schengengränserna), Schengenavtalets tillämpningskonvention, rådets förordningar (EG) nr 1683/95 och (EG) nr 539/2001 och Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 767/2008 och (EG) nr 810/2009 (EUT L 182, 29.6.2013, s. 1-18).
-----------------------------	--

Förordningen om sjögränser (EU) nr 656/2014	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 656/2014 av den 15 maj 2014 om fastställande av regler för övervakningen av de yttre sjögränserna inom ramen för det operativa samarbete som samordnas av Europeiska byrån för förvaltningen av det operativa samarbetet vid Europeiska unionens medlemsstaters yttre gränser (EUT L 189, 27.6.2014, s. 93-107).
---	---

Förordningen om en utvärderingsmekanism för Schengen (EU) nr 1053/2013	Rådets förordning (EU) nr 1053/2013 av den 7 oktober 2013 om inrättande av en utvärderings- och övervakningsmekanism för kontroll av tillämpningen av Schengenregelverket och om upphävande av verkställande kommitténs beslut av den 16 september 1998 om inrättande av Ständiga kommittén för genomförande av Schengenkonventionen (EUT L 295, 6.11.2013, s. 27-37).
--	--

<p>Beslut (EU) nr 1105/2011</p>	<p>Europaparlamentets och rådets beslut nr 1105/2011/EU av den 25 oktober 2011 om förteckningen över resehandlingar som möjliggör passage av de yttre gränserna och i vilka en visering kan införas samt om införandet av en mekanism för upprättande av denna förteckning (EUT L 287, 4.11.2011, s. 9–12).</p>
<p>Förordningen om lokal gränstrafik (EG) nr 1931/2006</p>	<p>Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1931/2006 av den 20 december 2006 om lokal gränstrafik vid medlemsstaternas yttre landgränser och om ändring av bestämmelserna i Schengenkonventionen (EUT L 405, 30.12.2006, s. 1–22).</p>
<p>Direktivet om förhandsinformation om passagerare 2004/82/EG</p>	<p>Rådets direktiv 2004/82/EG av den 29 april 2004 om skyldighet för transportörer att lämna uppgifter om passagerare (EUT L 261, 6.8.2004, s. 24–27).</p>
<p>Direktivet om påföljder mot transportörer 2001/51/EG</p>	<p>Rådets direktiv 2001/51/EG av den 28 juni 2001 om komplettering av bestämmelserna i artikel 26 i konventionen om tillämpning av Schengenavtalet av den 14 juni 1985 (EGT L 187, 10.7.2001, s. 45–46).</p>
<p>Stora it-system i EU</p>	
<p>Förordningen om interoperabilitet – polissamarbete och rättsligt samarbete, asyl och migration (EU) 2019/818</p>	<p>Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/818 av den 20 maj 2019 om inrättande av en ram för interoperabilitet mellan EU-informationssystem på området polissamarbete och straffrättsligt samarbete, asyl och migration och om ändring av förordningarna (EU) 2018/1726, (EU) 2018/1862 och (EU) 2019/816 (EUT L 135, 22.5.2019, s. 85–135).</p>
<p>Förordningen om interoperability – gränser och viseringar (EU) 2019/817</p>	<p>Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/817 av den 20 maj 2019 om inrättande av en ram för interoperabilitet mellan EU-informationssystem på området gränser och viseringar, och om ändring av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 767/2008, (EU) 2016/399, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240, (EU) 2018/1726 och (EU) 2018/1861 samt rådets beslut 2004/512/EG och 2008/633/RIF (EUT L 135, 22.5.2019, s. 27–84).</p>
<p>Ecris-TCN-förordningen (EU) 2019/816</p>	<p>Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/816 av den 17 april 2019 om inrättande av ett centraliserat system för identifiering av medlemsstater som innehar uppgifter om fällande domar mot tredjelandssmedborgare och statslösa personer (Ecris-TCN) för att komplettera det europeiska informationssystemet för utbyte av uppgifter ur kriminalregister och om ändring av förordning (EU) 2018/1726 (EUT L 135, 22.5.2019, s. 1–26).</p>
<p>SIS-förordningen (EU) 2018/1862</p>	<p>Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1862 av den 28 november 2018 om inrättande, drift och användning av Schengens informationssystem (SIS) på området polissamarbete och straffrättsligt samarbete, om ändring och upphävande av rådets beslut 2007/533/RIF och om upphävande av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1986/2006 och kommissionens beslut 2010/261/EU (EUT L 312, 7.12.2018, s. 56–106).</p>

Förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller (EU) 2018/1861	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1861 av den 28 november 2018 om inrättande, drift och användning av Schengens informationssystem (SIS) på området in- och utresekontroller, om ändring av konventionen om tillämpning av Schengenavtalet och om ändring och upphävande av förordning (EG) nr 1987/2006 (EUT L 312, 7.12.2018, s. 14–55).
Förordningen om användning av SIS vid återvändande (EU) 2018/1860	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1860 av den 28 november 2018 om användning av Schengens informationssystem för återvändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i medlemsstaterna (EUT L 312, 7.12.2018, s. 1–3).
SIS-förordningen (EG) nr 1987/2006	Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1987/2006 av den 20 december 2006 om inrättande, drift och användning av andra generationen av Schengens informationssystem (SIS II) (EUT L 381, 28.12.2006, s. 4–23).
SIS-beslutet 2007/533/RIF	Rådets beslut 2007/533/RIF av den 12 juni 2007 om inrättande, drift och användning av andra generationen av Schengens informationssystem (SIS II) (EUT L 205, 7.8.2007, s. 63–84).
Rådets beslut 2013/158/EU	Rådets beslut av den 7 mars 2013 om fastställande av datum för tillämpningen av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1987/2006 om inrättande, drift och användning av andra generationen av Schengens informationssystem (SIS II) (EUT L 87, 27.3.2013, s. 10–11).
Rådets beslut 2013/157/EU	Rådets beslut av den 7 mars 2013 om fastställande av datum för tillämpningen av beslut 2007/533/RIF om inrättande, drift och användning av andra generationen av Schengens informationssystem (SIS II) (EUT L 87, 27.3.2013, s. 8–9).
eu-Lisa-förordningen (EU) 2018/1726	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1726 av den 14 november 2018 om Europeiska unionens byrå för den operativa förvaltningen av stora it-system inom området frihet, säkerhet och rättvisa (eu-Lisa), om ändring av förordning (EG) nr 1987/2006 och rådets beslut 2007/533/RIF och om upphävande av förordning (EU) nr 1077/2011 (EUT L 295, 21.11.2018, s. 99–137).
Etiasförordningen (EU) 2018/1240	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1240 av den 12 september 2018 om inrättande av ett EU-system för reseuppgifter och resetillstånd (Etias) och om ändring av förordningarna (EU) nr 1077/2011, (EU) nr 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 och (EU) 2017/2226 (EUT L 236, 19.9.2018, s. 1–71).

Förordningen om in- och utresesystemet (EU) 2017/2226	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/2226 av den 30 november 2017 om inrättande av ett in- och utresesystem för registrering av in- och utreseuppgifter och av uppgifter om nekad inresa för tredjelandsmedborgare som passerar medlemsstaternas yttre gränser, om fastställande av villkoren för åtkomst till in- och utresesystemet för brottsbekämpande ändamål och om ändring av konventionen om tillämpning av Schengenavtalet och förordningarna (EG) nr 767/2008 och (EU) nr 1077/2011 (EUT L 327, 9.12.2017, s. 20–82).
Europolförordningen (EU) 2016/794	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/794 av den 11 maj 2016 om Europeiska unionens byrå för samarbete inom brottsbekämpning (Europol) och om ersättande och upphävande av rådets beslut 2009/371/RIF, 2009/934/RIF, 2009/935/RIF, 2009/936/RIF och 2009/968/RIF (EUT L 135, 24.5.2016, s. 53–114).
Allmänna dataskydds-förordningen (EU) 2016/679	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) (EUT L 119, 4.5.2016, s. 1–88).
Dataskyddsdirektivet för polisiära och straffrättsliga myndigheter (EU) 2016/680	Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF (EUT L 119, 4.5.2016, s. 89–131).
VIS-förordningen (EG) nr 767/2008	Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 767/2008 av den 9 juli 2008 om informationssystemet för viseringar (VIS) och utbytet mellan medlemsstaterna av uppgifter om viseringar för kortare vistelse (VIS-förordningen) (EUT L 218, 13.8.2008, s. 60–81).
VIS-beslutet 2008/633/RIF	Rådets beslut 2008/633/RIF av den 23 juni 2008 om åtkomst till informationssystemet för viseringar (VIS) för sökningar för medlemsstaternas utsedda myndigheter och för Europol i syfte att förhindra, upptäcka och utreda terroristbrott och andra grova brott (EUT L 218, 13.8.2008, s. 129–136).
Viseringar	
Förordningen om en viseringsförteckning (EU) 2018/1806	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1806 av den 14 november 2018 om fastställande av förteckningen över tredjeländer vars medborgare är skyldiga att inneha visering när de passerar de yttre gränserna och av förteckningen över de tredjeländer vars medborgare är undantagna från detta krav (EUT L 303, 28.11.2018, s. 39–58).

Förordningen om viseringar för längre vistelser (EU) nr 265/2010	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 265/2010 av den 25 mars 2010 om ändring av konventionen om tillämpning av Schengenavtalet och av förordning (EG) nr 562/2006 vad gäller rörlighet för personer med visering för längre vistelse (EUT L 85, 31.3.2010, s. 1-4).
Viseringskodexen (förordning (EG) nr 810/2009)	Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 810/2009 av den 13 juli 2009 om införande av en gemenskapskodex om viseringar (viseringskodex) (EUT L 243, 15.9.2009, s. 1-58).
Förordning (EU) 2019/1155 om ändring av viseringskodexen	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1155 av den 20 juni 2019 om ändring av förordning (EG) nr 810/2009 om införande av en gemenskapskodex om viseringar (viseringskodex) (EUT L 188, 12.7.2019, s. 25-54).
Förordningen om utformning av viseringar (EG) nr 1683/95	Rådets förordning (EG) nr 1683/95 av den 29 maj 1995 om en enhetlig utformning av visumhandlingar (EGT L 164, 14.7.1995, s. 1-4).
Irreguljär migration och återvändande	
Förordningen om sambandsmän för invandring (omarbetning) (EU) 2019/1240	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1240 av den 20 juni 2019 om inrättande av ett europeiskt nätverk av sambandsmän för invandring (EUT L 198, 25.7.2019, s. 88-104).
Förordningen om EU-resehandlingar (EU) 2016/1953	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/1953 av den 26 oktober 2016 om inrättandet av en europeisk resehandling för återvändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i medlemsstaterna och om upphävande av rådets rekommendation av den 30 november 1994 (EUT L 311, 17.11.2016, s. 13-19).
Direktivet om sanktioner mot arbetsgivare 2009/52/EG	Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/52/EG av den 18 juni 2009 om minimistandarder för sanktioner och åtgärder mot arbetsgivare för tredjelandsmedborgare som vistas olagligt (EUT L 168, 30.6.2009, s. 24-32).
Återvändandendirektivet 2008/115/EG	Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/115/EG av den 16 december 2008 om gemensamma normer och förfaranden för återvändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i medlemsstaterna (EUT L 348, 24.12.2008, s. 98-107).
Rådets beslut 2004/573/EG	Rådets beslut av den 29 april 2004 om organisation av gemensamma flygningar för återsändande från två eller flera medlemsstaters territorium av tredjelandsmedborgare vilka omfattas av enskilda beslut om återsändande (EUT L 261, 6.8.2004, s. 28-35).
Rådets direktiv 2003/110/EG	Rådets direktiv 2003/110/EG av den 25 november 2003 om bistånd vid transitering i samband med återsändande med flyg (EUT L 321, 6.12.2003, s. 26-31).

Underlättande-direktivet 2002/90/EG	Rådets direktiv 2002/90/EG av den 28 november 2002 om definition av hjälp till olaglig inresa, transitering och vistelse (EGT L 328, 5.12.2002, s. 17–18).
Direktivet om ömsesidigt erkännande av beslut om utvisning eller avvísning 2001/40/EG	Rådets direktiv 2001/40/EG av den 28 maj 2001 om ömsesidigt erkännande av beslut om avvísning eller utvisning av medborgare i tredje land (EGT L 149, 2.6.2001, s. 34–36).
Rådets beslut 2004/191/EG	Rådets beslut 2004/191/EG av den 23 februari 2004 om fastställande av kriterier och närmare föreskrifter för ersättning för finansiella obalanser som uppstår till följd av tillämpningen av direktiv 2001/40/EG om ömsesidigt erkännande av beslut om avvísning eller utvisning av medborgare i tredje land (EUT L 60, 27.2.2004, s. 55–57).
Rådets resolution om skenäktenskap, 1997	Rådets resolution av den 4 december 1997 om de åtgärder som bör vidtas för att bekämpa skenäktenskap (EGT C 382, 16.12.1997, s. 1–3).
Laglig migration	
Student- och forskardirektivet (EU) 2016/801	Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/801 av den 11 maj 2016 om villkoren för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för forskning, studier, praktik, volontärarbete, deltagande i elevutbytesprogram eller utbildningsprojekt och för au pairarbete (EUT L 132, 21.5.2016, s. 21–57).
Direktivet om personer som är föremål för företagsintern förflyttning 2014/66/EU	Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/66/EU av den 15 maj 2014 om villkor för inresa och vistelse för tredjelandsmedborgare inom ramen för företagsintern förflyttning av personal (EUT L 157, 27.5.2014, s. 1–22).
Direktivet om säsongarbetare 2014/36/EU	Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/36/EU av den 26 februari 2014 om villkor för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för säsonganställning (EUT L 94, 28.3.2014, s. 375–390).
Direktivet om ett kombinerat tillstånd 2011/98/EU	Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/98/EU av den 13 december 2011 om ett enda ansökningsförfarande för ett kombinerat tillstånd för tredjelandsmedborgare att vistas och arbeta på en medlemsstats territorium och om en gemensam uppsättning rättigheter för arbetstagare från tredjeland som vistas lagligen i en medlemsstat (EUT L 343, 23.12.2011, s. 1–9).
Blåkortsdirektivet 2009/50/EG	Rådets direktiv 2009/50/EG av den 25 maj 2009 om villkor för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för högkvalificerad anställning (EUT L 155, 18.6.2009, s. 17–29).
Direktivet om varaktigt bosättning 2003/109/EG	Rådets direktiv 2003/109/EG av den 25 november 2003 om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning (EUT L 16, 23.1.2004, s. 44–53).

Direktiv 2011/51/EU	Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/51/EU av den 11 maj 2011 om ändring av rådets direktiv 2003/109/EG i syfte att utöka dess räckvidd till att omfatta även personer som beviljats internationellt skydd (EUT L 132, 19.5.2011, s. 1–4).
Familjeåterföreningsdirektivet 2003/86/EG	Rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening (EUT L 251, 3.10.2003, s. 12–18).
Förordningen om utformning av uppehållstillstånd (EG) nr 1030/2002	Rådets förordning (EG) nr 1030/2002 av den 13 juni 2002 om en enhetlig utformning av uppehållstillstånd för medborgare i tredjeländ (EGT L 157, 15.6.2002, s. 1–7).
Förordning (EG) nr 380/2008	Rådets förordning (EG) nr 380/2008 av den 18 april 2008 om ändring av förordning (EG) nr 1030/2002 om en enhetlig utformning av uppehållstillstånd för medborgare i tredjeländ (EUT L 115, 29.4.2008, s. 1–7).
Förordning (EU) 2017/1954	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1954 av den 25 oktober 2017 om ändring av rådets förordning (EG) nr 1030/2002 om en enhetlig utformning av uppehållstillstånd för medborgare i tredjeländ (EUT L 286, 1.11.2017, s. 9–14).
Fri rörlighet, social trygghet och jämlikhet	
Förordningen om säkrare identitetskort och uppehållshandlingar (EU) 2019/1157	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1157 av den 20 juni 2019 om säkrare identitetskort för unionsmedborgare och uppehållshandlingar som utfärdas till unionsmedborgare och deras familjemedlemmar när de utövar rätten till fri rörlighet (EUT L 188, 12.7.2019, s. 67–78).
Förordning (EU) nr 492/2011/EU	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 492/2011 av den 5 april 2011 om arbetskraftens fria rörlighet inom unionen (EUT L 141, 27.5.2011, s. 1–12).
Direktivet om yrkeskvalifikationer 2005/36/EG	Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/36/EG av den 7 september 2005 om erkännande av yrkeskvalifikationer (EUT L 255, 30.9.2005, s. 22–142).
Kommissionens förordning (EU) nr 623/2012	Kommissionens förordning (EU) nr 623/2012 av den 11 juli 2012 om ändring av bilaga II till Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/36/EG om erkännande av yrkeskvalifikationer (EUT L 180, 12.7.2012, s. 9–11).
Förordningen om samordning av de sociala trygghetssystemen (EG) nr 883/2004	Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen (EUT L 166, 30.4.2004, s. 1–123).
Förordning (EU) nr 1231/2010	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1231/2010 av den 24 november 2010 om utvidgning av förordning (EG) nr 883/2004 och förordning (EG) nr 987/2009 till att gälla de tredjeländsmedborgare som enbart på grund av sitt medborgarskap inte omfattas av dessa förordningar (EUT L 344, 29.12.2010, s. 1–3).

Förordning (EU) nr 465/2012	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 465/2012 av den 22 maj 2012 om ändring av förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen och av förordning (EG) nr 987/2009 om tillämpningsbestämmelser till förordning (EG) nr 883/2004 (EUT L 149, 8.6.2012, s. 4-10).
Rörlighetsdirektivet 2004/38/EG	Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier och om ändring av förordning (EEG) nr 1612/68 och om upphävande av direktiven 64/221/EEG, 68/360/EEG, 72/194/EEG, 73/148/EEG, 75/34/EEG, 75/35/EEG, 90/364/EEG, 90/365/EEG och 93/96/EEG (EUT L 158, 30.4.2004, s. 77-123).
Direktivet om likabehandling oavsett ras 2000/43/EG	Rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung (EGT L 180, 19.7.2000, s. 22-26).
Direktivet om utstationering av arbetstagare 96/71/EG	Europaparlamentets och rådets direktiv 96/71/EG av den 16 december 1996 om arbetstidens förläggning i vissa avseenden (EGT L 018, 21.1.1997, s. 1-6).

Urval av överenskommelser

Kortform	Titel
Avtalet om Förenade kungarikets utträde	Avtalet om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands utträde ur Europeiska unionen och Europeiska atomenergigemenskapen, av den 24 januari 2020 (EUT L 29, 31.1.2020, s. 7-187).
Avtal mellan Europeiska gemenskapen och Schweiz	Avtal mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Schweiziska edsförbundet, å andra sidan, om fri rörlighet för personer av den 21 juni 1999 (EGT L 114, 30.4.2002, s. 6-72).
Europeiska ekonomiska samarbetsområdet	Avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den 2 maj 1992 (EGT L 1, 3.1.1994, s. 3-522).
Konventionen om tillämpning av Schengenavtalet	Konventionen om tillämpning av Schengenavtalet av den 14 juni 1985 mellan regeringarna i Beneluxstaterna, Förbundsrepubliken Tyskland och Franska republiken om gradvis avskaffande av kontroller vid de gemensamma gränserna – 19 juni 1990 (EGT L 239, 22.9.2000, s. 19-62).
Ankarprotokollet	Tilläggsprotokoll och finansiellt protokoll som undertecknades den 23 november 1970 och som är bifogade till avtalet om upprättandet av en associering mellan Europeiska ekonomiska gemenskapen och Turkiet, samt åtgärder som måste vidtas för deras genomförande – Slutakt – Förklaringar (EGT L 293, 29.12.1972, s. 3-56).

Land	AT	BE	BG	CY	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	CH	IS	LI	NO	UK*	
Förordning (EG) nr 1987/2006	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Viseringar																																	
Förordningen om en viseringsföreteckning (EU) 2018/1806	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Förordningen om viseringar för längre vistelser (EU) nr 265/2010	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Viseringskodexen (förordning (EG) nr 810/2009), senast ändrad genom förordning (EU) 2019/1155	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Irreguljär migration och återvändande																																	
Förordningen om sambandsmän för invandring (omarbetning) (EU) 2019/1240	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Förordningen om EU-resehandlingar (EU) 2016/1953	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✓
Direktivet om sanktioner mot arbetsgivare 2009/52/EG	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Återvändandendirektivet 2008/115/EG	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Underlättandendirektivet 2002/90/EG	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓
Laglig migration																																	
Student- och forskardirektivet 2016/801/EU	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Direktivet om personer som är föremål för rörelsesintern förflyttning 2014/66/EU	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Direktivet om säsongsarbetare 2014/36/EU	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗

✓ = godkänt o = godkänt, men inte de senaste ändringarna ✗ = ej godtagna

Bilaga 1: Tillämpligheten av de EU-förordningar och EU-direktiv som nämns i handboken

	Land	AT	BE	BG	CY	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	CH	IS	LI	NO	UK*					
Direktivet om ett kombinerat tillstånd	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				
Blåkortsdirektivet	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				
Direktivet om varaktig bosättning	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
ändrat genom direktiv	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
2011/51/EU	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
Familjeåterförningsdirektivet	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
2003/86/EG	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Förordningen om utformning av uppehållstillstånd (EG) nr 1030/2002, senast ändrad genom förordning (EU) 2017/1954	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Frei rörlighet, social trygghet och jämlikhet	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Förordningen om säkrare identitetskort och uppehållshandlingar (EU) 2019/1157	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
Direktivet om yrkeskvalifikationer	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
2005/36/EG, senast ändrat genom förordning (EU) nr 623/2012	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Förordningen om samordning av de sociala trygghetssystemen (EG) nr 883/2004, senast ändrad genom förordning (EU) nr 465/2012	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Förordning (EU) nr 1231/2010 (om utvidgning av förordning (EG) nr 883/2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen till att omfatta tredjelandsmedborgare)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Direktivet om fri rörlighet	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2004/38/EG	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ = godkänt o = godkänt, men inte de senaste ändringarna x = ej godtagna

Tillämpning av särskilda instrument inom ramen för Schengenregelverket

Dublin- och Eurodacförordningarna

För **Danmark**, se avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Konungariket Danmark om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som har ansvaret för att pröva en asylansökan som medborgare i tredjeland, gett in i Danmark eller i någon medlemsstat i Europeiska unionen och Eurodac för jämförelse av fingeravtryck för en effektiv tillämpning av Dublinkonventionen, som undertecknades den 10 mars 2005 och trädde i kraft den 1 april 2006 (EUT L 66, 2006, s. 38–43) och rådets beslut 2006/1488/EG av den 21 februari 2006 (EUT L 66, 2006, s. 37), som grundades på artikel 3.2 i ovan nämnda avtal. Danmark anmälde den 4 juli 2013 till Europeiska kommissionen att landet kommer att tillämpa båda förordningarna, med undantag av den del som handlar om brottsbekämpande inom Eurodac, vilken kräver separata förhandlingar. Vad gäller åtkomst för brottsbekämpning, se Protokoll till avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Konungariket Danmark om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som har ansvaret för att pröva en asylansökan som en medborgare i tredjeland har gett in i Danmark eller någon annan medlemsstat i Europeiska unionen, och om Eurodac för jämförelse av fingeravtryck för en effektiv tillämpning av Dublinkonventionen vad gäller åtkomst till Eurodac för brottsbekämpande ändamål, som undertecknades den 27 mars 2019 och trädde i kraft den 25 maj 2019 (EUT L 138, 2019, s. 5–8) och rådets beslut (EU) 2019/836 av den 13 maj 2019 om ingående av protokollet till avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Konungariket Danmark om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som har ansvaret för att pröva en asylansökan som en medborgare i tredjeland har gett in i Danmark eller någon annan medlemsstat i Europeiska unionen, och om Eurodac för jämförelse av fingeravtryck för en effektiv tillämpning av Dublinkonventionen vad gäller åtkomst till Eurodac för brottsbekämpande ändamål (EUT L 138, 2019, s. 3–4).

För **Island** och **Norge**, se avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Republiken Island och Konungariket Norge om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken stat som har ansvaret för att pröva en asylansökan som medborgare i tredjeland gett in i en medlemsstat eller i Island eller Norge – Förklaringar, som undertecknades den 19 januari 2001 och trädde i kraft den 1 april 2001 (EGT L 93, 2001, s. 40–47) och rådets beslut 2006/147/EG av den 21 februari 2006 (EUT L 57, 2006, s. 15–18) och Protokoll mellan Europeiska unionen, Island och Konungariket Norge till avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Republiken Island och Konungariket Norge om kriterier och mekanismer för att fastställa vilken stat som skall ansvara för handläggningen av en asylansökan som görs i en medlemsstat eller i Island eller Norge vad gäller åtkomst till Eurodac för brottsbekämpande ändamål, som undertecknades den 24 oktober 2019 och trädde i kraft den 4 mars 2020 (EUT L 64, 2020, s. 3–7) och rådets beslut (EU) 2020/276 av den 17 februari 2020 om ingående av protokollet mellan Europeiska unionen, Island och Konungariket Norge till avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Republiken Island och Konungariket Norge om kriterier och mekanismer för att fastställa vilken stat som ska ansvara för handläggningen av en asylansökan som görs i en medlemsstat eller i Island eller Norge vad gäller åtkomst till Eurodac för brottsbekämpande ändamål (EUT L 64, 2020, s. 3–7).

För **Schweiz**, se avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Schweiziska edsförbundet om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken stat som har ansvaret för att pröva en asylansökan som en medborgare i tredjeland, gett in i någon medlemsstat eller i Schweiz, som undertecknades den 26 oktober 2004, och trädde i kraft den 1 mars 2008 (EUT L 53, 2008, s. 5–7), och rådets beslut 2008/147/EG av den 28 januari 2008 (EUT L 53, 2008, s. 3–4); protokollet mellan Europeiska unionen, Schweiziska edsförbundet och Furstendömet Liechtenstein till avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Schweiziska edsförbundet om kriterier och mekanismer för att fastställa vilken stat som ska ansvara för handläggningen av en asylansökan som görs i en medlemsstat eller i Schweiz vad gäller åtkomst till Eurodac för brottsbekämpande ändamål, som undertecknades den 27 juni 2019 och trädde i kraft den 5 februari 2020 (EUT L 32, 2020, s. 3–7) och rådets beslut (EU) 2020/142 av den 21 januari 2020 om ingående av protokollet mellan Europeiska unionen, Schweiziska edsförbundet och Furstendömet Liechtenstein till avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Schweiziska edsförbundet om kriterier och mekanismer för att fastställa vilken stat som ska ansvara för handläggningen av en asylansökan som görs i en medlemsstat eller i Schweiz vad gäller åtkomst till Eurodac för brottsbekämpande ändamål (EUT L 32, 2020, s. 1–2).

För **Liechtenstein**, se protokoll mellan Europeiska gemenskapen, Schweiziska edsförbundet och Furstendömet Liechtenstein till avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Schweiziska edsförbundet om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken stat som har ansvaret för att pröva en asylansökan som en medborgare i tredjeland gett in i en medlemsstat eller i Schweiz, som undertecknades den 28 februari 2008 och trädde i kraft den 19 december 2011 (EUT L 160, 2011, s. 39–49) och Protokoll mellan Europeiska unionen, Schweiziska edsförbundet och Furstendömet Liechtenstein till avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Schweiziska edsförbundet om kriterier och mekanismer för att fastställa vilken stat som ska ansvara för handläggningen av en asylansökan som görs i en medlemsstat eller i Schweiz vad gäller åtkomst till Eurodac för brottsbekämpande ändamål, som undertecknades den 27 juni 2019 och trädde i kraft den 5 februari 2020 (EUT L 32, 2020, s. 3–7) och rådets beslut (EU) 2020/142 av den 21 januari 2020 om ingående av protokollet mellan Europeiska unionen, Schweiziska edsförbundet och Furstendömet Liechtenstein till avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Schweiziska edsförbundet om kriterier och mekanismer för att fastställa vilken stat som ska ansvara för brottsbekämpande ändamål (EUT L 32, 2020, s. 1–2).

Kodex om Schengengränsarna

Kodexen om Schengengränsarna är tillämplig på **Bulgarien, Kroatien, Cypern** och **Rumänien** med undantag för avdelning III om nye gränser.

SIS-förordningar

Förordning (EG) nr 1987/2006 började tillämpas den 9 april 2013, i enlighet med rådets beslut 2013/158/EU av den 7 mars 2013 (EUT L 87, 2013, s. 10).

Danmark är inte bundet av förordning (EG) nr 1987/2006 och inte heller av rådets beslut 2013/158/EU, men har valt att delta i SIS, och har återigen valt att delta i fråga om förordningen om användning av SIS vid återvändande (EU) 2018/1860, förordningen om användning av SIS vid in- och utresekontroller (EU) 2018/1861 och SIS-förordningen (EU) 2018/1862 i enlighet med anmälan till Europeiska kommissionen den 26 april 2019.

Irland och **Förenade kungariket** deltar inte i, är inte bundna av och omfattas inte av rådets beslut 2013/158/EU av den 7 mars 2013. Därför är enbart SIS-beslutet (2007/533/RIF av den 12 juni 2007) tillämpligt på dem. I juli 2020 hade **Irland** ännu inte anslutit sig till SIS. Landet genomför förberedelser för att ansluta SIS, men kommer inte att kunna utfärda eller få tillgång till Schengenmatricande registreringar om nekad inresa eller vistelse. I enlighet med avtalet om utträde-fortsätter **Förenade kungariket** att delta i SIS under övergångsperioden, men kan inte använda eller få åtkomst till registreringar om nekad inresa eller vistelse i Schengenområdet.

I juli 2020 är **Cypern** ännu inte anslutet till SIS och de har ett tillfälligt undantag från att gå med i Schengenområdet.

Bulgarien och **Rumänien** har åtkomst till SIS för polisarbete och rättsligt samarbete inom ramen för SIS-beslutet (2007/533/RIF) och rådets beslut 2010/365/EU av den 29 juni 2010 om tillämpningen av de bestämmelser i Schengenregelverket som rör Schengens informationssystem i Republiken Bulgarien och Rumänien. Från och med augusti 2018 har **Bulgarien** och **Rumänien** börjat använda SIS för att neka inresa eller vistelse i Schengenområdet i enlighet med rådets beslut (EU) 2018/934 av den 25 juni 2018 (EUT L 165, 2018, s. 37–39).

Kroatien har fortfarande vissa begränsningar i fråga om användningen av SIS för att neka inresa eller vistelse i Schengenområdet. Dessa restriktioner kommer att upphävas så snart Kroatien blir fullvärdig medlem av Schengenområdet. **Bulgarien, Kroatien** och **Rumänien** får inte utfärda Schengenövergripande registreringar i syfte att neka inresa eller vistelse i Schengenområdet, eftersom de ännu inte ingår i Schengenområdet.

VIS-förordningen

Danmark är inte bundet av förordningen, men har valt att ansluta sig till VIS.

Irland och **Förenade kungariket** deltar inte i förordningen om informationssystemet för viseringar.

VIS är inte tillämpligt på **Kroatien** och **Cypern** och är endast delvis tillämpligt på **Bulgarien** och **Rumänien** i enlighet med rådets beslut (EU) 2017/1908 av den 12 oktober 2017 om inledande av tillämpningen av vissa bestämmelser i Schengenregelverket rörande informationssystemet för viseringar i Republiken Bulgarien och Rumänien (EUT L 269, 2017, s. 39–43).

Förordningen om in- och utresesystemet

Danmark är inte bundet av förordningen om in- och utresesystemet men har valt att ansluta sig till in- och utresesystemet från och med den 24 oktober 2019.

Irland och **Förenade kungariket** deltar inte i förordningen om in- och utresesystemet.

In- och utresesystemet är inte tillämpligt på **Kroatien** och **Cypern** och är endast delvis tillämpligt på **Bulgarien** och **Rumänien**.

Ettas-förordningen

Danmark är inte bundet av förordningen men har valt att ansluta sig till Ettas den från och med den 24 oktober 2019.

Irland och **Förenade kungariket** deltar inte i Ettas-förordningen.

Ecris-TCN-förordningen

Ecris-TCN-förordningen är inte tillämplig på **Danmark**, medan **Irland** och **Förenade kungariket** får välja att ansluta sig.

Ecris-TCN-förordningen är inte tillämplig på **Island**, **Liechtenstein**, **Norge** och **Schweiz**.

Fri rörlighet och social trygghet

För **Liechtenstein, Island och Norge** se bilaga VI till Avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, ändrat genom gemensamma EES-kommitténs beslut nr 7/6/2011 av den 1 juli 2011 (EUT L 262, 2011, s. 33-43) och nr 78/2012, av den 10 februari 2012 (EUT L 161, 2012, s. 24).

För **Schweiz**, se bilaga II till avtalet om samordning av socialförsäkringsystemen, uppdaterat genom beslut nr 1/2012 av Gemensamma kommittén som inrättats genom avtalet mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Schweiziska edsförbundet, å den andra sidan, om fri rörlighet för personer av den 31 mars 2012 om ersättande av bilaga II till avtalet om samordning av socialförsäkringsystemen (2012/195/EU) (EUT L 103, 2012, s. 51-59).

Tillämpning av särskilda instrument för fri rörlighet och social trygghet

Förordning (EU) nr 1231/2010 är inte tillämplig på **Förenade kungariket**, som dock fortfarande är bundet av rådets förordning (EG) nr 859/2003 av den 14.5.2003 om utvidgning av bestämmelserna i förordning (EEG) nr 7408/71 och förordning (EEG) nr 574/72 till att gälla de medborgare i tredje land som enbart på grund av sitt medborgarskap inte omfattas av dessa bestämmelser (EUT L 124, 2003, s. 1-3).

Direktivet om erkännande av yrkeskvalifikationer (2005/36/EU) är med undantag av avdelning II intermistiskt tillämpligt på **Schweiz** enligt beslut nr 2/2011 av gemensamma kommittén EU-Schweiz som inrättats genom artikel 14 i avtalet från 1999 mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Schweiziska edsförbundet, å andra sidan, om fri rörlighet för personer, av den 30 september 2011 om ersättande av dess bilaga III (Omsettligt erkännande av yrkeskvalifikationer) (2011/702/EU) (EUT L 277, 2011, s. 20-35).

Direktivet om utstationerade arbetstagare (96/71/EG) är inte tillämpligt på **Schweiz**, som dock måste fastställa motsvarande bestämmelser enligt artikel 22 i bilaga I till 1999 års avtal mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Schweiziska edsförbundet, å andra sidan, om fri rörlighet för personer, som undertecknades den 21 juni 1999 och trädde i kraft den 1 juni 2002 (EGT L 114, 2002, s. 6-72).

Bilaga 2: Tillämpligheten av ett urval av Europarådets instrument

Tillämpligheten av ett urval av Europarådets instrument i EU:s medlemsstater

Land	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	Totalt av 27 medlemsstater	
Totalt antal ratificeringar/ anslutningar	10	11	10	10	9	11	12	10	10	11	11	10	11	9	11	11	9	13	8	11	12	10	12	11	12	10	9	27	
Europakonventionen	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
Europakonventionen protokoll nr 1 (egendom, utbildning osv.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
Europakonventionen protokoll nr 4 (fri rörlighet, förbud mot kollektiv utvisning av utlänningar osv.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	26
Europakonventionen protokoll nr 6 (avskaffande av dödsstraffet)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
Europakonventionen protokoll nr 7 (processuella garantier i samband med utvisning av utlänningar osv.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	u	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	25
Europakonventionen protokoll nr 12 (diskriminering)	u	u	✗	✓	u	u	✗	u	u	✓	✓	✗	u	u	u	u	✗	✓	u	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	u	✓	10
Europakonventionen protokoll nr 13 (avskaffande av dödsstraffet)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
Europeiska konventionen om social och medicinsk hjälp (1953)	✗	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	14
Den europeiska bosättningskonventionen (1955)	u	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✗	u	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	9
Europeiska konventionen om medborgarskap (1997)	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	u	u	✗	u	u	u	✓	u	u	✗	✓	u	u	u	u	✓	✓	✓	✗	✓	✓	13
Konvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter (1981)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27

✓ = Stat är part / tillämpligt u = undertecknat ✗ = ej undertecknat

Land	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	Totalt av 27 medlemsstater	
Totalt antal ratificeringar/anslutningar	10	11	10	10	9	11	12	10	10	11	11	10	11	9	11	11	9	13	8	11	12	10	12	11	12	10	9	9	
Protokollet om ändring av Europarådets konvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter (2018)	u	u	✓	u	u	u	u	u	u	u	u	u	✓	u	u	u	✓	u	u	x	u	✓	u	x	u	u	u	u	4
Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (2005)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27	
Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (2011)	✓	✓	u	✓	u	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	u	✓	✓	u	✓	u	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	u	21	

✓ = Stat är part / tillämpligt u = undertecknat x = ej undertecknat

Tillämpligheten av ett urval av Europarådets instrument i andra stater som är medlemmar i Europarådet

Land	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	UK	Totalt av 20 medlemsstater	
Totalt antal ratificeringar/anslutningar	10	11	8	7	11	7	10	11	8	8	9	11	11	12	11	5	10	10	10	8	20	
Europakonventionen	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
Europakonventionen protokoll nr 1 (egendom, utbildning osv)	✓	✓	✓	✓	✓	u	✓	✓	✓	u	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
Europakonventionen protokoll nr 4 (fri rörlighet, förbud mot kollektiv utvisning av utlänningar osv)	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	u	✓	u	✓	17
Europakonventionen protokoll nr 6 (avskaffande av dödsstraffet)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	u	✓	✓	✓	✓	✓	19
Europakonventionen protokoll nr 7 (processuella garantier i samband med utvisning av utlänningar osv)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	19
Europakonventionen protokoll nr 12 (diskriminering)	✓	✓	✓	u	✓	x	✓	u	u	x	u	✓	✓	u	✓	u	✓	u	✓	x	✓	10
Europakonventionen protokoll nr 13 (avskaffande av dödsstraffet)	✓	✓	u	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	17
Europeiska konventionen om social och medicinsk hjälp (1953)	x	x	x	x	x	x	x	✓	x	x	x	x	x	✓	x	x	x	✓	x	✓	✓	4
Den europeiska bosättningskonventionen (1955)	x	x	x	x	x	x	x	u	x	x	x	x	x	✓	x	x	x	✓	x	✓	✓	3
Europeiska konventionen om medborgarskap (1957)	x	✓	x	x	✓	x	x	✓	x	x	✓	✓	✓	✓	x	u	x	x	✓	x	✓	8
Konvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter (1981)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
Protokollet om ändring av Europarådets konvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter (2018)	u	x	u	x	x	u	x	u	u	x	x	x	u	u	✓	u	u	x	x	u	✓	1
Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (2005)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	19
Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (2011)	✓	✓	u	x	✓	✓	✓	✓	u	✓	u	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	u	u	✓	13

✓ = Stat är part / tillämpligt u = undertecknat x = ej undertecknat

Bilaga 3: Godkännande av bestämmelserna i den europeiska sociala stadgan

EU-medlemsstaternas godkännande av bestämmelser Europeiska sociala stadgan (ESC)

	ESC (1996)													ESC (1961) och tilläggsprotokoll 1988														
	EU-land	AT	BE	BG	CY	EE	FI	FR	HU	IE	IT	LT	LV	MT	NL	PT	RO	SE	SI	SK	CZ	DE	DK	EL	ES	HR	LU	PL
Totalt antal godkännanden	14	24	17	15	20	26	31	17	27	30	24	26	20	30	31	17	23	29	25	15	15	18	21	22	15	16	10	
Art. 1 – rätt till arbete	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Art. 2 – skälliga arbetsvillkor	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
Art. 3 – säkra och hälsosamma arbetsvillkor	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Art. 4 – skällig lön	o	✓	o	o	o	o	o	×	✓	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	o	✓	✓	o	o	o	o	✓	✓	o	o	
Art. 5 – föreningsrätt	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Art. 6 – kollektiv förhandlingsrätt	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Art. 7 – skydd för barn och ungdomar	o	✓	✓	✓	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
Art. 8 – skydd för arbetstagares vid graviditet	o	✓	✓	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
Art. 9 – yrkesvägledning	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Art. 10 – yrkesutbildning	✓	×	✓	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
Art. 11 – skydd för den enskildes hälsa	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Art. 12 – social trygghet	✓	✓	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
Art. 13 – social och medicinsk hjälp	✓	✓	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
Art. 14 – tillgång till sociala tjänster	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
Art. 15 – personer med funktionsnedsättning	o	✓	×	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o
Art. 16 – skydd för familjen	✓	✓	✓	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o

✓ = godkänt o = delvis godkänt × = ej godkänt

EU-land	ESC (1996)													ESC (1961) och tilläggsprotokoll 1988													
	AT	BE	BG	CY	EE	FI	FR	HU	IE	IT	LT	LV	MT	NL	PT	RO	SE	SI	SK	CZ	DE	DK	EL	ES	HR	LU	PL
Totalt antal godkännanden	14	24	17	15	20	26	31	17	27	30	24	26	20	30	31	17	23	29	25	15	15	18	21	22	15	16	10
Art. 17 – skydd för barn och ungdomar	✓	✓	○	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Art. 18 – förvärsarbete inom annan parts territorium	○	✓	○	○	✗	✓	✓	✗	✓	✓	○	✓	○	✓	✓	○	✓	○	○	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	○
Art. 19 – skydd och hjälp för migrerande arbetstagare	○	○	✗	✓	✓	○	✓	✓	✓	✓	○	○	✗	✓	✓	○	✓	○	○	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓
Art. 20 – icke-diskriminering på grund av kön	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Art. 21 – information och samråd	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Art. 22 – deltagande i förbättring av arbetsförhållanden	✗	✓	✓	○	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Art. 23 – socialt skydd för äldre	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Art. 24 – skydd vid uppsägning	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Art. 25 – skydd vid arbetsgivarens insolvens	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Art. 26 – värdiga arbetsförhållanden	○	○	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Art. 27 – arbetstagare med familjansvar	○	✗	○	○	✓	✓	✓	✓	○	✓	✓	✓	○	✓	✓	○	✓	✓	○	✓	✓	✓	✓	✓	✓	○	✓
Art. 28 – skydd för arbetstagar-representanter	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Art. 29 – samråd vid kollektiva uppsägningar	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Art. 30 – skydd mot fattigdom och social utslagning	✗	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Art. 31 – bostad	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✓	○	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗

✓ = godkänt ○ = delvis godkänt ✗ = ej godkänt

Anmärkingar: Gulsuggade rutor anger medlemsstater som endast har ratificerat 1996 års ESC-konvention.

Godkännande av bestämmelser den europeiska sociala stadgan (ESC) av andra medlemsstater i Europarådet som har ratificerat ESC

	ESC (1996)																	ESC (1961) och tillägsprotokoll 1988				
	AD	AL	AM	AZ	BA	GE	MD	ME	MK	NO	RS	RU	TR	UA	IS	UK						
Icke-EU-land																						
Totalt antal godkännanden	19	18	13	18	16	12	16	18	16	22	25	19	27	24	13	14						
Art. 1 – rätt till arbete	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						
Art. 2 – skäliga arbetsvillkor	✓	✓	0	×	✓	0	✓	0	✓	0	0	0	0	0	0	0						
Art. 3 – säkra och hälsosamma arbetsvillkor	✓	✓	0	×	×	×	0	✓	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	✓						
Art. 4 – skälig lön	✓	✓	0	✓	0	0	0	0	0	✓	✓	0	0	0	✓	0						
Art. 5 – föreningsrätt	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	✓						
Art. 6 – kollektiv förhandlingsrätt	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓	✓	✓						
Art. 7 – skydd för barn och ungdomar	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	0	0	0	✓	✓	✓	✓	×	0						
Art. 8 – skydd för arbetstagares vid graviditet	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	×	0						
Art. 9 – yrkesvägledning	✓	×	×	✓	✓	×	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	×	✓						
Art. 10 – yrkesutbildning	✓	×	×	×	×	0	×	0	×	✓	0	✓	✓	✓	×	✓						
Art. 11 – skydd för den enskildes hälsa	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						
Art. 12 – social trygghet	✓	×	0	×	0	0	✓	✓	✓	✓	✓	0	✓	×	✓	0						
Art. 13 – social och medicinsk hjälp	✓	×	0	×	0	×	0	✓	✓	✓	✓	×	✓	×	✓	✓						
Art. 14 – tillgång till sociala tjänster	✓	×	0	✓	✓	✓	×	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						
Art. 15 – personer med funktionsnedsättning	✓	×	0	×	×	0	0	✓	0	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓						
Art. 16 – skydd för familjen	×	×	×	✓	✓	×	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						
Art. 17 – skydd för barn och ungdomar	✓	×	✓	×	✓	0	✓	✓	✓	✓	0	✓	✓	✓	✓	✓						

✓ = godkänt 0 = delvis godkänt × = ej godkänt

ESC (1961) och
tilläggsprotokoll
1988

ESC (1996)										ESC (1961) och tilläggsprotokoll 1988									
Icke-EU-land	AD	AL	AM	AZ	BA	GE	MD	ME	MK	NO	RS	RU	TR	UA	IS	UK			
Totalt antal godkännanden	19	18	13	18	16	12	16	18	16	22	25	19	27	24	13	14			
Art. 18 – förvärsarbete inom annan parts territorium	0	x	✓	x	x	✓	0	x	x	x	✓	0	✓	✓	✓	✓			
Art. 19 – skydd och hjälp för migrerande arbetstagare	0	✓	✓	x	✓	✓	0	0	0	0	0	0	✓	x	x	✓			
Art. 20 – icke-diskriminering på grund av kön	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	x			
Art. 21 – information och samråd	x	✓	x	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	x			
Art. 22 – deltagande i förbättring av arbetsförhållanden	x	✓	✓	✓	✓	x	x	x	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	x			
Art. 23 – socialt skydd för äldre	✓	x	x	x	✓	x	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	x			
Art. 24 – skydd vid uppsägning	x	✓	✓	✓	x	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	x			
Art. 25 – skydd vid arbetsgivarens insolvens	x	✓	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓	x	✓	x	x	x			
Art. 26 – världiga arbetsförhållanden	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	0	✓	x	✓	x	✓	✓	x	x			
Art. 27 – arbetstagare med familjeansvar	x	x	✓	✓	x	✓	0	0	0	0	x	✓	✓	✓	x	x			
Art. 28 – skydd för arbetstagarrepresentanter	x	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	x			
Art. 29 – samråd vid kollektiva uppsägningar	x	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	x			
Art. 30 – skydd mot fattigdom och social utslagning	✓	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓	x	✓	✓	x	x			
Art. 31 – bostad	0	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	x	x	✓	0	x	x			

✓ = godkänt 0 = delvis godkänt x = ej godkänt

Anmärkingar: Gulsuggade fält anger de stater som endast har ratificerat 1996 års europeiska sociala stadga.

Bilaga 4: Godkännande av ett urval av FN-konventioner

EU-medlemsstaternas godkännande av ett urval av FN-konventioner

Land	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	Totalt av 27	
Totalt antal ratificeringar/ anslutningar	16	15	15	13	16	16	15	13	15	16	15	15	15	13	16	16	16	15	14	15	16	13	16	15	15	14	15	15	
Flyktingkonventionen	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
Konventionen om statslösa personer	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	24
Konventionen om begränsning av statslöshet	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	u	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	21
ICED	✓	✓	u	u	✓	✓	u	✗	✓	✓	u	✓	u	u	✓	✓	✓	u	✗	✓	✓	u	✓	u	u	u	✓	✓	13
ICERD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
ICCPR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
ICESCR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
CEDAW	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
CAT	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
CAT – OP	✓	u	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	u	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	u	23	
CRC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	u	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
CRC – OP1 (väpnad konflikt)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
UNTOC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
UNTOC – OP1 (smuggling av migranter)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	u	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	26
UNTOC – OP2 (människohandel)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
CRPD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27

✓ = Stat är part / tillämpligt u = undertecknat ✗ = ej undertecknat

Godkännande av ett urval FN-konventioner av andra medlemsstater i Europarådet

	Land	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	UK	Totalt av 20	
		8	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	12
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	8
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	16
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19

✓ = Stat är part / tillämpligt u = undertecknat * = ej undertecknat

Flyktingkonventionen – FN:s konvention angående flyktingars rättsliga ställning (1951)

Konventionen om statslösa personer – FN:s konvention om statslösa personers rättsliga ställning (1954)

Konventionen om begränsning av statslöshet – FN:s konvention om begränsning av statslöshet (1961)

ICED – Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (2006)

ICERD – Internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (1965)

ICCPR – Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (1966)

IDESCR – Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (1966)

CEDAW – FN-konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (1979)

CAT – FN-konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (1984)

CAT – OP – Frivilligt protokoll till CAT (2002)

CRC – FN-konventionen om barnets rättigheter (1989)

CRC – OP 1 – Frivilligt protokoll till barnkonventionen om barns inblandning i väpnade konflikter (2000)

UNTOC – FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (2000)

UNTOC – OP 1 – Protokoll mot smuggling av migranter land-, luft- och sjövägen (2000)

UNTOC – OP 2 – Protokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn (2000)

CRPD – FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2006)

Bilaga 5: Landskoder som används i bilagorna

Kod	Land
AD	Andorra
AL	Albanien
AM	Armenien
AT	Österrike
AZ	Azerbajdzjan
BA	Bosnien och Hercegovina
BE	Belgien
BG	Bulgarien
CH	Schweiz
CY	Cypern
CZ	Tjeckien
DE	Tyskland
DK	Danmark
EE	Estland
EL	Grekland
ES	Spanien
FI	Finland
FR	Frankrike
GE	Georgien
HR	Kroatien
HU	Ungern
IE	Irland
IS	Island
IT	Italien

Kod	Land
LI	Liechtenstein
LT	Litauen
LU	Luxemburg
LV	Lettland
MC	Monaco
MD	Moldavien
ME	Montenegro
MT	Malta
NL	Nederländerna
MK	Nordmakedonien
NO	Norge
PL	Polen
PT	Portugal
RO	Rumänien
RS	Serbien
RU	Ryssland
SE	Sverige
SI	Slovenien
SK	Slovakien
SM	San Marino
TR	Turkiet
UA	Ukraina
UK	Förenade kungariket

På internet finns mycket information om Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter. Den kan laddas ned från FRA:s webbplats, fra.europa.eu.

Mer information om rättspraxis vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna finns på domstolens webbplats: echr.coe.int. På sökportalen HUDOC finns domar och beslut på engelska och/eller franska, översättningar till ytterligare språk, rättsliga sammanfattningar, pressmeddelanden och annan information om domstolens arbete: <http://HUDOC.echr.coe.int>

Så här får du tillgång till Europarådets publikationer

Europarådets publikationsavdelning ger ut arbeten inom organisationens alla områden, bland annat mänskliga rättigheter, juridisk vetenskap, hälsa, etik, sociala frågor, miljö, utbildning, kultur, sport, ungdomsfrågor och arkitekturarv. Böcker och elektroniska publikationer i den omfattande katalogen kan beställas på nätet: <http://book.coe.int/>

I ett virtuellt lärum kan användarna kostnadsfritt konsultera utdrag ur de viktigaste publicerade arbetena eller vissa officiella handlingar i sin helhet.

Information om, liksom den fullständiga texten till, Europarådets konventioner finns på fördragskontorets webbplats: <http://conventions.coe.int/>

Kontakta EU

Besök

Det finns hundratals Europa direkt-kontor i hela EU. Hitta ditt närmaste kontor på nätet (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_sv).

Ring eller skriv

Tjänsten Europa direkt svarar på dina frågor om EU. Kontakta tjänsten på något av följande sätt:
– Ring det avgiftsfria telefonnumret 00 800 6 7 8 9 10 11 (en del operatörer kan ta betalt för samtalet).
– Ring telefonnumret +32 22999696.
– Skriv via formuläret på nätet (european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_sv).

EU-information

På nätet

På webbplatsen Europa finns det information om EU på alla officiella EU-språk (european-union.europa.eu).

EU-publikationer

Läs eller beställ EU-publikationer på nätet (op.europa.eu/sv/publications). Om du behöver flera kopior av en gratispublikation kan du kontakta Europa direkt eller ditt lokala dokumentationscentrum (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_sv).

EU-lagstiftning och andra rättsliga handlingar

Rättsliga handlingar från EU, inklusive all EU-lagstiftning sedan 1951, finns på alla officiella EU-språk på EUR-Lex (eur-lex.europa.eu).

Öppna EU-data

Portalen data.europa.eu ger tillgång till öppna datamängder från EU:s institutioner, organ och byråer. De kan laddas ned och användas fritt för kommersiella och andra ändamål. Portalen ger också tillgång till en stor mängd data från EU-länderna.

Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och EU-rätten utgör en allt viktigare ram för skyddet av utlänningars rättigheter. EU-lagstiftningen om asyl, gränser och invandring utvecklas snabbt. Det finns en imponerande rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, särskilt när det gäller artiklarna 3, 5, 8 och 13 i Europakonventionen. Europeiska unionens domstol ombeds i allt högre grad att uttala sig om tolkningen av unionsrättsliga bestämmelser på detta område. I den tredje utgåvan av denna handbok, som uppdaterats fram till juli 2020, presenteras denna EU-lagstiftning och rättspraxis från de två europeiska domstolarna på ett lättillgängligt sätt. Den är avsedd för rättstillämpare, domare, åklagare, immigrations-tjänstemän och icke-statliga organisationer i EU och Europarådets medlemsstater.

FRA – EUROPEISKA UNIONENS BYRÅ FÖR GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Österrike
Tfn +43 (1)58030-0 – Fax +43 (1)58030-699
fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

Europeiska unionens
publikationsbyrå

EUROPEISKA DOMSTOLEN FÖR DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA EUROPARÅDET

67075 Strasbourg Cedex – Frankrike
Tfn +33 (0) 3 88 41 20 18 – Fax +33 (0) 3 88 41 27 30
echr.coe.int
publishing@echr.coe.int
twitter.com/ECHR_CEDH

ISBN 978-92-871-9783-2 (Europarådet)
ISBN 978-92-9489-288-1 (FRA)